

Доклад на СЕРЕЈ за оценка на европейските съдебни системи

Част 1
Таблицы,
графики и
анализи

Период на
оценяване
-2020 г.(данни
от 2018 г.)

Доклад на СЕРЕЈ за оценка на европейските съдебни системи

Период на оценяване -2020 г.(данни от 2018 г.)

Част 1

Таблицы, графики и анализи

Съвет на Европа

Издание на френски език:

Systèmes judiciaires européens
Rapport d'évaluation de la CEPEJ
Cycle d'évaluation 2020
Tableaux, graphiques et analyses (Partie 1)
ISBN 978-92-871-8699-7

Всички права запазени. Някоя част от тази публикация не може да бъде преведена, възпроизведена или предадена под каквато и да е форма или по какъвто и да е начин, електронен (CD-Rom, интернет, т.н) или механичен, включително чрез фотокопиране, запис или каквато и да е система за съхранение или извличане на информация, без предварителното писмено разрешение от Дирекцията по комуникация (F-67075 Страсбург Cedex или publishing@coe.int).

Цялата друга кореспонденция относно този документ трябва да бъде адресирана до: cepej@coe.int

Корица и оформление:
Отдел " Изготвяне на документи и публикации" (SPDP),
Съвет на Европа
Снимки: Съвет на Европа,
©shutterstock

ISBN 978-92-871-8700-0
© Съвет на Европа, септември 2020
Отпечатано в Съвета на Европа

Докладът на CEPEJ за оценката на европейските съдебни системи се състои от три части :

- ▶ Таблици, графики и анализи (Част 1)
- ▶ Профили на страните (Част 2)
- ▶ Динамичната база данни CEPEJ-STAT (<https://www.coe.int/en/web/cepej/dynamic-database-of-european-judicial-systems>)

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРОЦЕС НА ОЦЕНЯВАНЕ НА СЕРЕЈ	7
ОТВЕТНИ ДЪРЖАВИ	10
ОБЩИ ЗАБЕЛЕЖКИ	11
МЕТОДОЛОГИЯ	11
ОБХВАТ НА ДОКЛАДА И СЕРЕЈ- STAT	12
ОБЩИ ДАННИ	13
БЮДЖЕТИ	17
БЮДЖЕТ НА СЪДЕБНАТА СИСТЕМА	20
БЮДЖЕТ, РАЗПРЕДЕЛЕН ЗА СЪДИЛИЩАТА	24
БЮДЖЕТ, РАЗПРЕДЕЛЕН ЗА ПРОКУРАТУРАТА	29
СЪДЕБНИ ТАКСИ И ДАНЪЦИ	32
ПРАВНА ПОМОЩ	34
ПРОФЕСИОНАЛИСТИ В СЪДЕБНАТА СИСТЕМА	43
СЪДИИ И ДРУГИ СЪДЕБНИ СЛУЖИТЕЛИ	45
ПРОКУРОРИ И СЛУЖИТЕЛИ НА ПРОКУРАТУРАТА	56
БАЛАНСИРАНО ПРЕДСТАВИТЕЛСТВО НА ПОЛОВЕТЕ И ЕТИКА	64
ВЪЗНАГРАЖДЕНИЯ НА СЪДИИ И ПРОКУРОРИ	67
АДВОКАТИ	70
СЪДИЛИЩА, ПОЛЗВАТЕЛИ И ИКТ (ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ)	77
ОРГАНИЗАЦИЯ НА СЪДИЛИЩАТА	79
ПОЛЗВАТЕЛИ НА СЪДИЛИЩАТА	88
ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ (ИКТ)	95
ЕФЕКТИВНОСТ И КАЧЕСТВО	105
СЕРЕЈ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА СЪДА	107
ОБЩАТА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ПРАВОРАЗДАВАНЕ	108
ПЪРВОИНСТАНЦИОННИ СЪДИЛИЩА	109
ВТОРОИНСТАНЦИОННИ СЪДИЛИЩА	131
СЪДИЛИЩА ОТ ВИСША ИНСТАНЦИЯ(ВЪРХОВЕН СЪД)	134

Процес на _____ оценяване на СЕРЕЈ

Европейската комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ) е създадена от Комитета на министрите на Съвета на Европа през септември 2002 г. На нея е възложено преди всичко да предлага конкретни решения, подходящи за използване от държавите-членки на Съвета на Европа за:

- ▶ насърчаване на ефективното прилагане на съществуващите инструменти на Съвета на Европа, използвани за организацията на правосъдието;
- ▶ гарантиране, че публичните политики по отношение на съдилищата отчитат нуждите на ползвателите на съдебната система;
- ▶ предлагане на ефективни решения на държавите преди етапа на подаване на искане до Европейския съд по правата на човека и предотвратяване на нарушения на Член 6 от Европейската конвенция за правата на човека, като по този начин се допринася за намаляване на натовареността на съда.

■ СЕРЕЈ днес е уникален орган, съставен от квалифицирани експерти от 47-те държави-членки на Съвета на Европа. Тя предлага практически мерки и инструменти за подобряване на ефективността и качеството на публичното правораздаване в полза на своите ползватели.

■ За да изпълни тези задачи, от 2004 г. СЕРЕЈ предприе редовен процес по оценяване на всеки две години на съдебните системи на държавите-членки на Съвета на Европа и на някои държави-наблюдатели.

■ Следният текст представлява Доклад за оценка на СЕРЕЈ за 2020 г. на „европейските съдебни системи“, базиран на данни от 2018 г. Чрез този осми двугодишен период на оценяване СЕРЕЈ има за цел да предостави на създателите на политики и на професионалистите в областта на правосъдието практичен и подробен инструмент за по-добро разбиране на функционирането на правосъдието в Европа, с цел подобряване на неговата ефективност и качество в интерес на близо 850 милиона и повече европейци и не само.

ОТВЕТНИ ДЪРЖАВИ

До май 2020 г. в процеса участваха 45 държави-членки: **Албания, Андора, Армения, Австрия, Азербайджан, Белгия, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Кипър¹, Чешка република, Дания, Естония, Финландия, Франция, Грузия², Германия, Гърция, Унгария, Исландия, Ирландия, Италия, Латвия, Литва, Люксембург, Малта, Република Молдова³, Монако, Черна гора, Холандия, Северна Македония, Норвегия, Полша, Португалия, Румъния, Руска федерация⁴, Сърбия, Словашка република, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, Турция, Украйна⁵ и Обединено кралство⁶** (Федералните Единици (ФЕ)⁷ на Англия и Уелс, Северна Ирландия и Шотландия).

Само **Лихтенщайн** и **Сан Марино** не са успели да предоставят данни за този Доклад.

Израел, Мароко и за първи път **Казахстан** участват в цикъла на оценяване като държави-наблюдатели и фигурират в този Доклад. Трябва да се отбележи, че статистическите данни, представени в обобщените графики и посочени в края на таблиците (средни стойности, медиани и др.), винаги се изчисляват само за държавите-членки на Съвета на Европа, за да се онагледят положението на европейските съдебни системи.

Кодове - С цел обстоен и лесен преглед на картите и графиките, са използвани кодове, които представляват имената на държавите и образуванията. Тези кодове съответстват на официалната класификация (ISO 3166-1 алфа-3 кодове с три букви), публикувана от Международната организация по стандартизация. При липса на ISO кодове за страните от **Обединеното кралство**, кодовете ENG, WAL, NIR и SCO се използват съответно за Англия и Уелс, Северна Ирландия и Шотландия.

Държава / ФЕ	Код	
Албания	ALB	
Андора	AND	
Армения	ARM	
Австрия	AUT	
Азербайджан	AZE	
Белгия	BEL	
Босна и Херцеговина	BIH	
България	BGR	
Хърватска	HRV	
Кипър	CYP	
Чешка република	CZE	
Дания	DNK	
Естония	EST	
Финландия	FIN	
Франция	FRA	
Грузия	GEO	
Германия	DEU	
Гърция	GRC	
Унгария	HUN	
Исландия	ISL	
Ирландия	IRL	
Италия	ITA	
Латвия	LVA	
Литва	LTU	
Люксембург	LUX	
Малта	MLT	
Република Молдова	MDA	
Монако	MCO	
Черна гора	MNE	
Холандия	NLD	
Северна Македония	MKD	
Норвегия	NOR	
Полша	POL	
Португалия	PRT	
Румъния	ROU	
Руска федерация	RUS	
Сърбия	SRB	
Словашка република	SVK	
Словения	SVN	
Испания	ESP	
Швеция	SWE	
Швейцария	CHE	
Турция	TUR	
Украйна	UKR	
ОК-Англия и Уелс	UK:ENG&WAL	
ОК-Северна Ирландия	UK:NIR	
ОК-Шотландия	UK:SCO	
Израел	ISR	
Казахстан	KAZ	
Мароко	MAR	

1. Данните, предоставени от Кипър, не включват данни за територията, която не е под ефективния контрол на правителството на Кипър.

2. Данните, предоставени от Грузия, не включват данни за територията, която не е под ефективния контрол на правителството на Грузия.

3. Данните, предоставени от Република Молдова, не включват данни за територията, която не е под ефективния контрол на правителството на Република Молдова.

4. Извършен съгласно съответните решения на Комитета на министрите (напр. CM/Del/Dec(2014)1196/1.8, CM/Del/Dec(2014)1207/1.5, CM/Del/Dec(2015)1225/1.8, CM/Del/Dec(2017)1285/2.1bisb), насочен към поддържане на суверенитета и териториалната цялост на Украйна, Съветът на Европа не признава никакво изменение на статута на Автономна република Крим и град Севастопол.

5. Данните, посочени за Украйна, не включват териториите, които не са под ефективния контрол на украинското правителство. Всички дейности на Съвета на Европа по отношение на Автономна република Крим и град Севастопол имат за цел да насърчават правата на човека в интерес на хората, живеещи на тази територия. Те не могат да бъдат тълкувани като признаващи нито властите, които упражняват фактическа юрисдикция, нито какъвто и да е променен статут на въпросната територия.

6. Резултатите за Обединеното кралство са представени отделно за Англия и Уелс, Северна Ирландия и Шотландия. Трисъдебни системи са организирани на различна основа и функционират независимо една от друга.

7. ФЕ - федерални единици (щати, кантони, провинции). Като правило имат учредителна власт, т.е. предоставя им се правото да приемат собствени конституции. Имат собствена правна и съдебна система и право да издават законодателни актове.

ОБЩИ ЗАБЕЛЕЖКИ

Сравнение на данни и концепции

Сравнението на данните от различни страни с различни географски, икономически и правни положения е деликатна задача. Читателите трябва да подхождат с голяма предпазливост, когато обсъждат, тълкуват и анализират информацията, съдържаща се в доклада.

За да се сравнят различните държави и техните системи, е необходимо да се имат предвид особеностите им, чрез които могат да се обяснят някои от разликите между техните данни (различни съдебни системи, различни подходи към организацията на съдилищата, различни статистически класификации за оценка на системите и т.н.). Особено внимание е отделено на определението на използваните термини, за да се гарантира, че понятията са разгледани на обща основа за разбиране.

Докладът има за цел да даде общ преглед на състоянието на европейските съдебни системи. Вместо да класира съдебните системи в Европа, което би било научно неточно, той позволява да се сравняват страни или клъстери от държави и да се различават тенденциите. Докладът предлага на читателите възможността за задълбочено проучване, като се избират съответните клъстери държави според показателя за анализирани съдебни системи (гражданско право и държави с общо право, страни от определен регион или друг), географски критерии (размер, население) или икономически критерии (размер на БВП, в рамките на или извън еврозоната и др.).

ПРЕДСТАВЯНЕ НА ДАННИТЕ

Няколко съкращения вече заслужават да бъдат споменати тук, предвид честото им използване в Доклада:

- „Qx“ се отнася до номера на въпроса (x = номер) в схемата за оценяване на CEPEJ (виж по-долу в Методология), въз основа на който е събрана информация.
- Ако не е имало (валидна) информация, това се обозначава с „NA“ („не е налично“).
- В някои случаи на въпрос не може да се отговори, тъй като се отнася до ситуация, която не съществува в ответната държава или образуване. Тези случаи са показани като „NAP“ („не е приложимо“).
- Броят на персонала (съдии, прокурори и др.) е даден в еквивалент на пълно работно време („FTE“), за да позволи сравнения, когато е възможно.

МЕТОДОЛОГИЯ

Методологията на CEPEJ се основава на специфични ключови документи, участници и процеси.

КЛЮЧОВИ ДОКУМЕНТИ

Схемата за оценка на съдебните системи на CEPEJ (Схемата за оценка) беше преразгледана през 2018 г. от работната група на CEPEJ за оценка на съдебните системи (CEPEJ-GT-EVAL) и приета от CEPEJ на 31-то пленарно заседание на 3-4 декември 2018 г. (Документ CEPEJ (2018) 16 REV7). Той е проектиран и използван от CEPEJ въз основа на принципите, определени в Резолюция Res (2002) 12 на Комитета на министрите за създаване на CEPEJ, и съответните резолюции и препоръки на Съвета на Европа в областта на ефективността и справедливостта на правосъдието. Схемата за оценка е под формата на въпросник, предлагащ уникален подход, целящ да обхване всички съответни аспекти на съдебните системи, за да се разбере тяхното функциониране.

Обяснителната бележка придружава Схемата за оценка и предоставя подробни дефиниции и обяснения на въпросите и понятията, използвани в Схемата. Основната й цел е да улесни общото разбиране на въпросите от всички национални кореспонденти, с оглед да се осигури еднаквост и съпоставимост на събраните данни (Документ CEPEJ (2018) 17). За да се разбере цялостно и точно Доклада, е от съществено значение да се прочете в контекста на тази Обяснителна Бележка.

КЛЮЧОВИ ДЕЙСТВАЩИ ЛИЦА

Националните кореспонденти на CEPEJ са лица, определени от държавите-членки да събират съответните данни по отношение на тяхната система и да ги предоставят на CEPEJ. Те са основните събеседници на Секретариата на CEPEJ при гарантирането на качеството на данните. Докладът използва почти изключително данни, предоставени от националните кореспонденти. Ако по изключение са използвани данни от други източници, се посочват пълните препратки към тези източници.

■ На работната група GT-EVAL7 на CEPEJ, под председателството на г-н Jasa Vrabec (Словения), в тясно сътрудничество със Секретариата на CEPEJ, беше поверено изготвянето на Доклада.

КЛЮЧОВИ ЕТАПИ

■ **Събиране на данни** - Националните кореспонденти събират и изпращат отговори на въпросите в Схемата за оценка от името на държавите-членки и ФЕ, използвайки онлайн инструмента „CEPEJ COLLECT“. За този цикъл на оценяване референтната година е 2018 г., а периодът за онлайн събиране на данни официално е продължил от 1 март до 1 октомври 2019 г. Националните данни се допълват от описания на съдебните системи и коментари, като и двете допринасят значително за разбирането на предоставените данни и представляват съществено допълнение. Те са достъпни в рамките на онлайн инструмента „CEPEJ-STAT“, базата данни на съдебните системи на държавите-членки на Съвета на Европа и участващите наблюдатели. Читателите трябва да имат това предвид и винаги да тълкуват статистиката в контекста на коментарите и обясненията, предоставени от държавите и ФЕ.

■ **Проверка на качеството** е процесът за осигуряване на съгласуваност и надеждност на подадените данни. Секретариатът на CEPEJ проверява точността и последователността на всички данни, подадени чрез CEPEJ-COLLECT от националните кореспонденти, чрез диалог с тях относно отговори, които пораждат въпроси и се нуждаят от разяснения. В края на процеса Секретариатът валидира данните. Според неговата методология, никакви данни не се променят от CEPEJ без разрешението на националните кореспонденти. В Доклада са публикувани само проверени и валидирани данни.

ОБХВАТ НА ДОКЛАДА И CEPEJ-STAT

■ Докладът в печатната си форма се фокусира върху ключови въпроси и ключови данни. Той не използва изчерпателно цялата информация, предоставена от държавите и ФЕ, а по-скоро възприема аналитичен подход, идентифициращ основните тенденции и проблеми, общи за държавите-членки.

■ За по-подробен анализ CEPEJ е предоставила на разположение своята динамична интернет база данни „CEPEJ-STAT“ (<https://www.coe.int/en/web/cepej/dynamic-database-of-european-judicial-systems>), която съдържа всички данни, събрани от CEPEJ от 2010 г., и разполага с табла за управление, които дават изчерпателен преглед на избраните показатели. CEPEJ-STAT е свободно достъпна за всички, политици, практикуващи юристи, учени и изследователи и представя пълен набор от данни и информация за евентуални по-нататъшни задълбочени изследвания.

■ Този доклад се основава на данни за 2018 г. Оттогава няколко държави са осъществили съществени институционални и законодателни реформи на своите правни системи, както е посочено в отговорите на последния въпрос от Схемата за оценка (Q208). За тези държави ситуацията, описана в този доклад, се различава от настоящата ситуация.

7. Работната група на CEPEJ по Оценката на съдебните системи (CEPEJ-GT-EVAL) се състои от:

Г-н Juan Fernando Armengot Iborra, съветник, Генерална дирекция за международно правно сътрудничество и права на човека, Министерство на правосъдието, Мадрид, Испания;

Г-жа Joanne Battistino, Министерство на правосъдието, Министерство на правосъдието, културата и местното правителство, Валета, Малта;

Г-н Christophe Koller, директор ESENA, Център за консултиране и сравнителен анализ, Берн, Швейцария;

Г-жа Simone Kress, съдия, заместник-председател на съда в Кьолн, Германия;

Г-н Jasa Vrabec, ръководител на Службата за развитие на съдебното управление, Върховен съд, Любляна, Словения;

Г-жа Martina Vrdoljak, ръководител на отдела за статистика, анализи и стратегическо развитие на съдебната система, Министерство на правосъдието, Загреб, Хърватия.

CEPEJ-GT-EVAL се възползва от активната подкрепа на научни експерти:

Г-жа Raffaella Calo, магистрат, командирована в Министерството на правосъдието, Рим, Италия;

Г-жа Victoria Mertikouropoulou, партньор, ЕС и конкуренция, регулиране, спазване, Адвокатско дружество Kyriakides Georgopoulos, Атина, Гърция;

Г-жа Ana Krnić Kulušić, експерт по реформа на правосъдието, Загреб, Хърватия;

Г-н Alain Lacabarats, бивш председател на ССЈЕ, почетен председател на Касационния съд, Париж, Франция;

Г-н Marco Velicogna, изследовател и консултант, Болоня, Италия;

Г-жа Federica Viariana, изследовател и консултант, Болоня, Италия;

Г-н Jan Philipp Westhoff, съдия, регионален съд, Министерство на правосъдието на Северен Рейн-Вестфалия, Дюселдорф, Германия.

ОБЩИ ДАННИ

Фигура 1.1 Общи данни, 2018 г.

Държави / ФЕ	Население	БВП на глава от населението	Средно възнаграждение	Общо публични разходи (в милиони)	
				на държавно ниво	на регионално или на равнище (федерални единици)
ALB	2 870 324	4 460 €	4 717 €	3 727 €	NAP
ARM	2 962 000	3 544 €	3 840 €	2 931 €	232 €
AUT	8 822 267	43 680 €	35 240 €	187 216 €	NA
AZE	9 898 100	4 174 €	3 354 €	11 866 €	NAP
BEL	11 431 406	39 500 €	43 497 €	235 976 €	NAP
BIH	3 496 121	4 886 €	8 363 €	6 959 €	6 087 €
BGR	7 000 039	7 855 €	6 964 €	20 204 €	3 656 €
HRV	4 076 246	12 593 €	13 671 €	10 199 €	NAP
CYP	875 900	23 202 €	22 896 €	7 544 €	NAP
CZE	10 649 800	19 489 €	14 365 €	84 081 €	20 398 €
DNK	5 806 081	51 280 €	38 035 €	93 490 €	- €
EST	1 319 133	19 737 €	15 612 €	10 301 €	NAP
FIN	5 521 773	42 340 €	41 580 €	56 192 €	NAP
FRA	66 992 699	34 978 €	35 763 €	501 000 €	260 400 €
GEO	3 723 500	3 587 €	NA	3 230 €	NAP
DEU	83 019 200	40 852 €	53 688 €	385 998 €	658 933 €
GRC	10 741 165	16 736 €	NA	86 746 €	NAP
HUN	9 591 495	12 500 €	12 288 €	58 205 €	NAP
ISL	356 991	21 012 €	64 858 €	8 850 €	NAP
IRL	4 857 000	66 716 €	38 871 €	81 983 €	NAP
ITA	60 359 546	29 071 €	29 343 €	611 597 €	NAP
LVA	1 919 968	15 136 €	12 384 €	6 489 €	NAP
LTU	2 794 184	16 158 €	11 089 €	9 560 €	2 783 €
LUX	613 900	95 943 €	61 720 €	15 030 €	NAP
MLT	475 701	25 556 €	19 036 €	4 529 €	NAP
MDA	2 681 734	2 733 €	3 898 €	3 002 €	NAP
MCO	38 300	70 881 €	43 574 €	1 280 €	NAP
MNE	620 029	7 423 €	9 192 €	2 152 €	NAP
NLD	17 282 163	45 052 €	58 800 €	325 504 €	NAP
MKD	2 075 301	5 153 €	6 948 €	1 637 €	NAP
NOR	5 328 212	67 046 €	55 224 €	173 708 €	NAP
POL	38 412 000	12 960 €	NA	90 803 €	53 527 €
PRT	10 276 617	19 614 €	16 766 €	88 627 €	NAP
ROU	19 405 156	10 400 €	11 235 €	70 266 €	NAP
RUS	146 780 720	9 280 €	7 411 €	243 960 €	NA
SRB	6 963 764	6 158 €	7 645 €	17 539 €	NA
SVK	5 450 421	16 550 €	12 156 €	16 563 €	NAP
SVN	2 080 908	22 182 €	20 179 €	18 564 €	NAP
ESP	47 007 367	25 703 €	23 033 €	451 119 €	185 548 €
SWE	10 230 185	46 117 €	40 706 €	230 262 €	NAP
CHE	8 542 320	73 697 €	71 641 €	65 417 €	130 719 €
TUR	82 003 882	7 440 €	NA	200 085 €	NAP
UKR	42 153 201	2 655 €	3 355 €	31 281 €	NA
UK:ENG&WAL	59 115 809	30 840 €	33 620 €	NA	599 313 €
UK:NIR	1 881 600	23 605 €	30 109 €	NA	29 504 €
UK:SCO	5 438 100	33 420 €	38 511 €	NA	72 059 €
ISR	8 985 000	34 426 €	30 198 €	124 493 €	NAP
KAZ	18 395 567	8 021 €	4 800 €	21 933 €	11 228 €
MAR	35 586 616	2 872 €	10 512 €	26 288 €	3 708 €

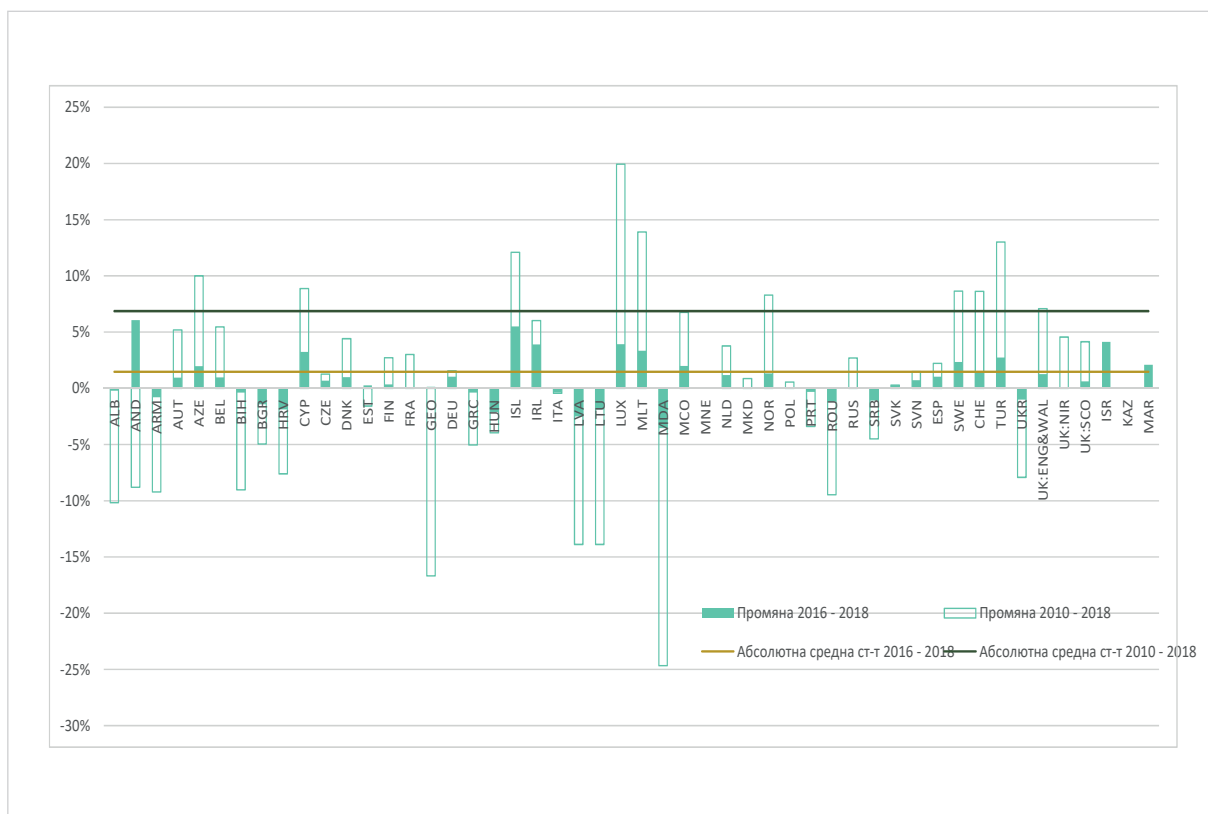
Общите и демографските данни предоставят информация за общия контекст, в който е проведено това проучване. По-специално данните дават възможност, както беше случаят при предишното упражнение, да се стандартизират други цифри и да се даде възможност за сравнителен анализ между различни държави /ФЕ.

ДЕМОГРАФСКИ ДАННИ

Населението (Q1) показва броя на жителите през референтната година. Тези цифри позволяват на читателя да оцени разликите в населението и размера на участващите държави: **Монако** има около 38 000 жители, докато **Руската федерация** има повече от 146 милиона жители. Освен това трябва да се отбележи, че населението в много държави-членки и ФЕ се променя във времето.

Това демографско разнообразие и тези промени трябва винаги да се взимат под внимание, като се има предвид, че данните за населението ще се използват в повечето съотношения.

Фигура 1.2 Промени в населението, 2010-2018 г. и 2016-2018 г.

ИКОНОМИЧЕСКИ ДАННИ (БВП НА ГЛАВА ОТ НАСЕЛЕНИЕТО, СРЕДНО БРУТНО ВЪЗНАГРАЖДЕНИЕ И ПУБЛИЧНИ ДЪРЖАВНИ РАЗХОДИ)

Тези данни също показват голямо разнообразие от благосъстоянието и жизнения стандарт, представени от БВП на глава от населението и размера на общите публични разходи (национални и регионални). Средната годишна брутна заплата дава интересен поглед върху благосъстоянието и жизнения стандарт, тъй като включва икономически, социален и демографски компонент. Въпреки че този показател не е перфектен, той отново подчертава съществени различия между населението на различни държави / ФЕ.

БВП на глава от населението (Q3) - тук отново могат да се забележат големи различия и това трябва да се има предвид при анализирането на финансови данни на различни съдебни системи. Например, могат да се отбележат две крайности: страни с БВП на глава от населението под 3 000 евро (**Република Молдова, Украйна**) и **Люксембург**, например, отчитащи БВП на глава от населението над 90 000 евро, стойност над 30 пъти по-висока.

Национална годишна брутна заплата (Q4) - се използва и като стандартизирана стойност, сравнявайки например заплатите на съдии и прокурори. Това се прави, за да се гарантира вътрешна съпоставимост със стандартите на живот във всяка държава. Подробности за различията могат да се наблюдават на Фигура 1.1.

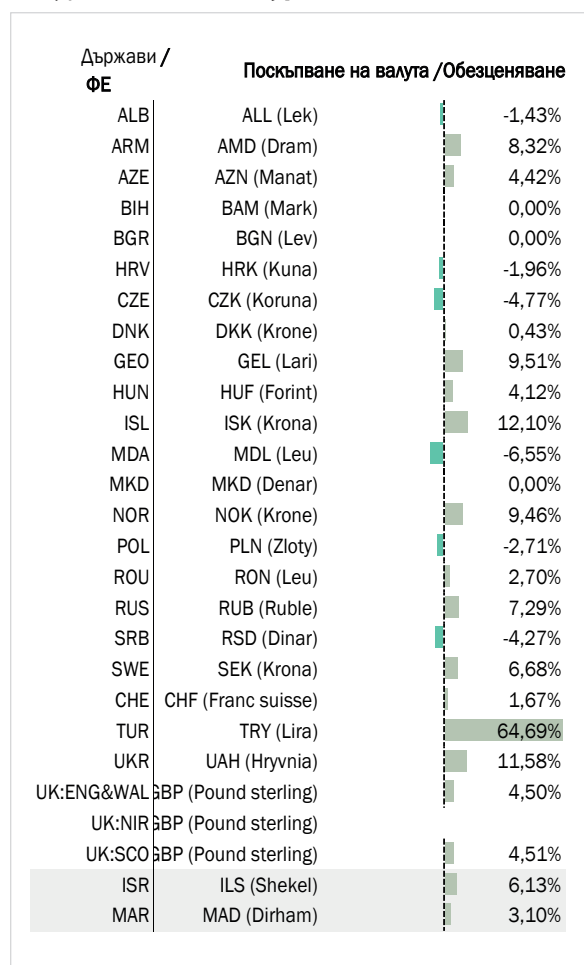
Годишни държавни публични разходи (Q2) - представлява друга стойност на стандартизация за други събрани данни. Разнообразието от организационни системи на държавите (федерални, централизирани, децентрализирани) и качеството на предоставените данни не позволяват еквивалентно използване на този показател.

ОБМЕНЕН КУРС (Q5) И НИВО НА ИНФЛАЦИЯ

Паричните стойности се отчитат в евро. Поради тази причина използването на обменни курсове за държави извън еврозоната създава известни трудности. Обменните курсове варират от година на година, така че обменните курсове от 1 януари 2019 г. са използвани за този отчет. В случай на високи темпове на инфлация и / или промяна в обменните курсове, много високи или ниски цифри трябва да се тълкуват в контекста на този избор.

Важните промени в обменния курс имат значителен ефект върху паричните данни на страни извън еврозоната. За някои от тях обменният курс спрямо еврото можеше да бъде по-благоприятен в този период, отколкото в предишните. Следователно е необходимо да се обърне внимание на този въпрос, като се сравняват паричните стойности на изданията за 2018 и 2020 г. Конкретна таблица (Фигура 1.3) показва промяната в обменния курс за страните извън еврозоната. Доколкото е възможно, това беше взето предвид при коментирането на таблиците и цифрите, показващи бюджетни промени както в евро, така и в други валути.

Фигура 1.3 Обменен курс

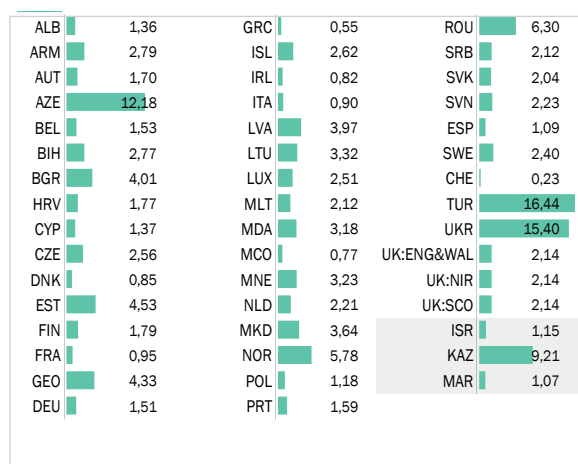

Между периодите на оценяване 2018 и 2020 г. се наблюдават значителни обезценявания на местната валута в **Чешката република, Република Молдова и Сърбия**. Известно обезценяване, но в по-малка степен, беше установено в **Хърватия и Полша**. Докато валутите в **Босна и Херцеговина, България и Северна Македония** остават стабилни, всички останали държави-членки и ФЕ изпитват поскъпване.

Представеният в настоящия Доклад анализ на промените в бюджетите се извършва паралелно в евро и в местни валути за страни извън еврозоната. Всъщност, значителна промяна в бюджета в евро не отразява непременно реалността. По този начин намалението в евро може да е само привидно, тъй като бюджетът на местната валута остава стабилен или дори се увеличава.

Съответно, както по време на процеса на контрол на качеството, така и при анализ на бюджетните данни, стойностите в евро се тълкуват с оглед на обменния курс.

Таблица 1.4 Ниво на инфлация (дефлатор на БВП) (Източник: Световна банка⁸)

Инфлацията измерва нарастването на цената с течение на времето. Това е ценен показател, който трябва да се вземе предвид при анализирането на икономически данни, а именно бюджети и заплати.

През 2018 г. най-високата инфлация е измерена в **Азербайджан, Турция и Украйна**, като всички те са имали процент над 10%. Всички останали държави и ФЕ са имали инфлация под 6%, но нито една от тях не е регистрирала дефлация.

8. <https://databank.worldbank.org/reports.aspx?source=2&series=NY.GDP.DEFL.KD.ZG#> (01.07.2020)

БЮДЖЕТИ

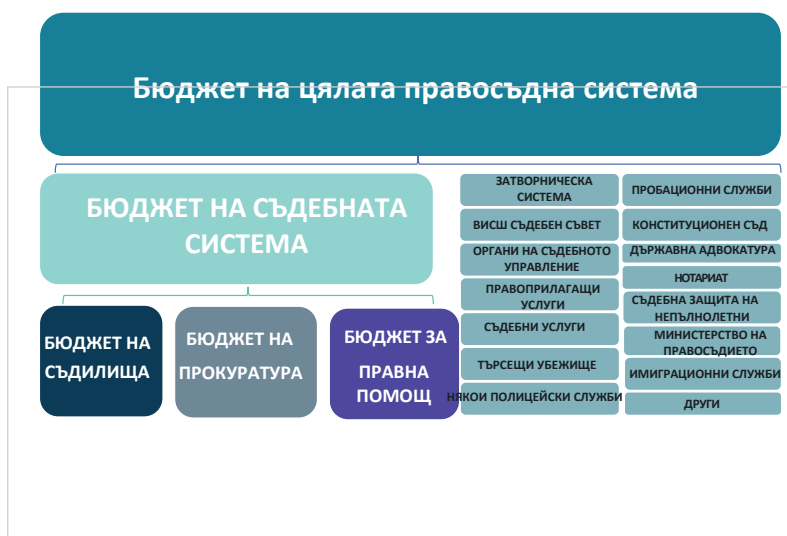

Необходим е подходящ бюджет, за да се гарантира функционирането на съдебните системи. Съдилищата и прокуратурите трябва да бъдат достатъчно финансирани, за да могат да работят ефективно, като предоставят съдебни решения в разумен срок. Адекватен бюджет, предназначен за правна помощ, позволява да се осигури достъп до правосъдие за всички граждани.

Една от целите на Доклада на СЕРЕJ е да опише и анализира „бюджета, разпределен за съдебните системи“, както е дефинирано от СЕРЕJ, а именно: бюджети, разпределени за съдилища, прокуратура и правна помощ.

„Бюджетът, разпределен за цялата правосъдна система“, обхваща бюджета на съдебната система и може също така да включва бюджета на затворническата система, пробационната служба, съдебните съвети, Конституционния съд, органите на съдебното управление, държавната адвокатура, правоприлагащите служби, нотариални услуги, юридически услуги, съдебна защита на непълнолетните, функционирането на Министерството на правосъдието, услуги за бежанци и лица, търсещи убежище, някои полицейски служби и др. Доколкото компонентите на бюджета на цялата правосъдна система варират от различните държави или ФЕ спрямо други, този доклад ще се фокусира само върху „бюджета на съдебната система“, както е илюстрирано от следващата фигура.

Фигура 2.1 Бюджети на цялата правосъдна система и съдебна система

Добре е да се посочи разграничението между изпълнен и одобрен бюджет. Спрямо този период на оценяване, анализираният и представен бюджет на съдебната система ще бъде изпълненият бюджет, с изключение на онези държави, които не са го предоставили; в този случай ще се използва одобреният бюджет. Освен това, като се има предвид, че изпълненият бюджет е събран от 2014 г., за всички по-дълги периоди от време (от 2010 или 2012 г.) ще бъде сравняван само одобреният бюджет.

За по-лесен анализ държавите и ФЕ са разделени на четири групи въз основа на техния БВП на глава от населението:

Група А: <10 000 €

Група В: 10 000 € – 20 000 €

Група С: 20 000 € - 40 000 €

Група D: >40 000 €

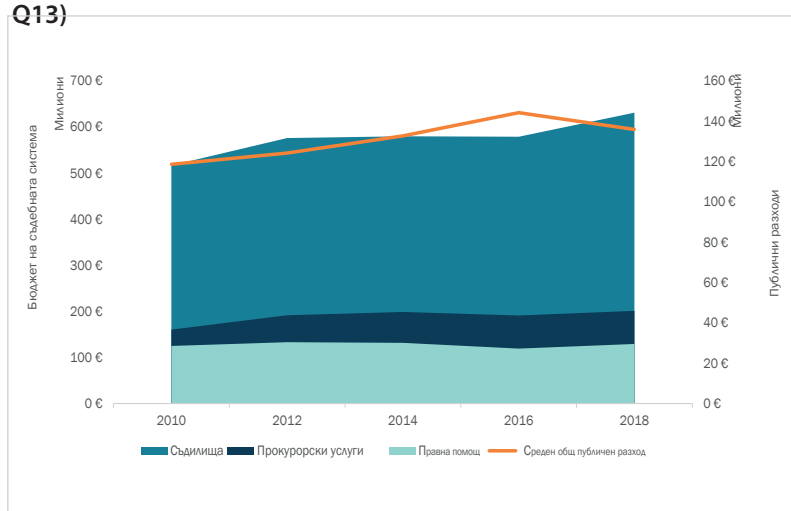
Анализът може да вземе предвид сравнението между тези групи А, В, С и D, посочени като такива в целия бюджетен раздел на този доклад.

БЮДЖЕТ НА СЪДЕБНАТА СИСТЕМА

Как са се развили бюджетите на съдебната система?

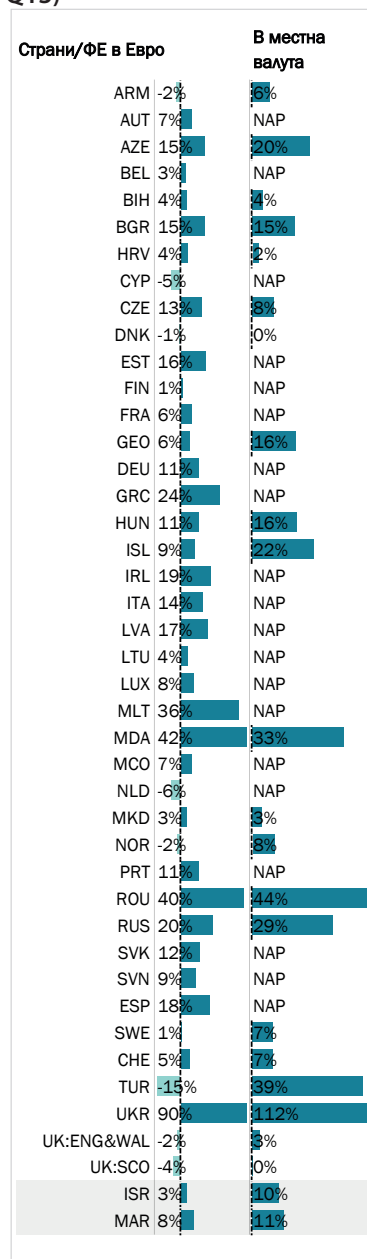
В повечето държави и ФЕ развитието на бюджета на съдебната система следва развитието на публичните разходи. Като цяло европейската тенденция остава същата, постепенно и непрекъснато увеличаване на бюджетите на съдебната система. Следващата Фигура показва развитието на средния бюджет, разпределен за съдебната система, и средните публични разходи от 2010 до 2018 г., които с малки изключения се увеличават в почти всички страни.

Фигура 2.2 Развитие на средно одобрения бюджет на съдебната система и средни публични разходи, 2010 - 2018 (Q2, Q6, Q12, Q13)

Между 2016 и 2018 г. бюджетът на съдебната система на **Армения, Кипър, Дания, Холандия, Норвегия и Великобритания - Англия и Уелс и Великобритания - Шотландия**) леко е намалял (-1% до -6%). За същия период всички страни извън еврозоната увеличиха бюджета, разпределен за тяхната съдебна система в местна валута. В **Турция** по-важен спад от 15% се забелязва в евро, но в местна валута има увеличение от 39%. **Украйна**, по-специално, показва огромно увеличение на бюджета, предназначен за съдебната система, както в евро, така и в местна валута, след реформа, предвиждаща увеличение на заплатите и други структурни инвестиции в сгради и информационни и комуникационни технологии (ИКТ).

Фигура 2.3 Промяна в бюджета на съдебната система, 2016 – 2018 г., в евро и местна валута (Q2, Q6, Q12, Q13)

Кои страни инвестират най-много в техните съдебни системи?

Бюджетът, разпределен за съдебната система, зависи от много фактори, най-вече от броя на населението и благосъстоянието на страната.

Бюджетът на съдебната система се изчислява спрямо населението (евро на жител), като процент от общите публични разходи и като процент от номиналния брутен вътрешен продукт (БВП) на домакинство. Бюджетът на жител е логично по-висок в държавите и ФЕ, поставени в групата на най-богатите държави. За разлика от това, бюджетът, изчислен като процент от БВП, е относително по-висок в по-бедните страни, което означава, че повечето от тях отдават приоритет на съдебната система спрямо другите обществени услуги.

Фигура 2.4 Бюджет на съдебната система - на жител €, и като % от БВП 2018 г. (Q1, Q3, Q6, Q12, Q13)

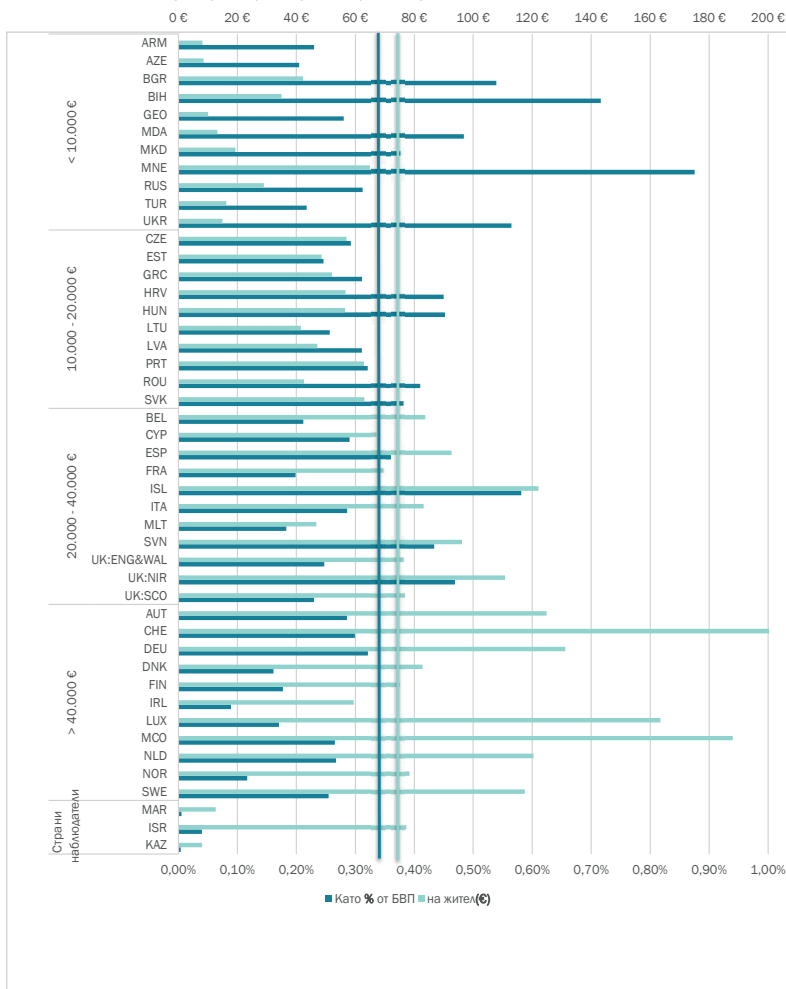

Таблица 2.1 Среден бюджет на съдебната система по различни групи от БВП на глава от населението (Q1, Q3, Q6, Q12 и Q13)

Група	за жител	като % от БВП
A: < 10 000 €	23,81 €	0,44%
B: 10 000 € - 20 000 €	52,81 €	0,34%
C: 20 000 € - 40 000 €	84,13 €	0,32%
D: > 40 000 €	123,79 €	0,22%
Средно	71,56 €	0,33%
E: (Страни наблюдатели)	32,67 €	0,02%

Могат да се отбележат някои изключения. В групи С и D **Ирландия** отделя по-малко от медианата (59 €). В рамките на групи С и D, **Исландия, Словения, Испания и Великобритания**

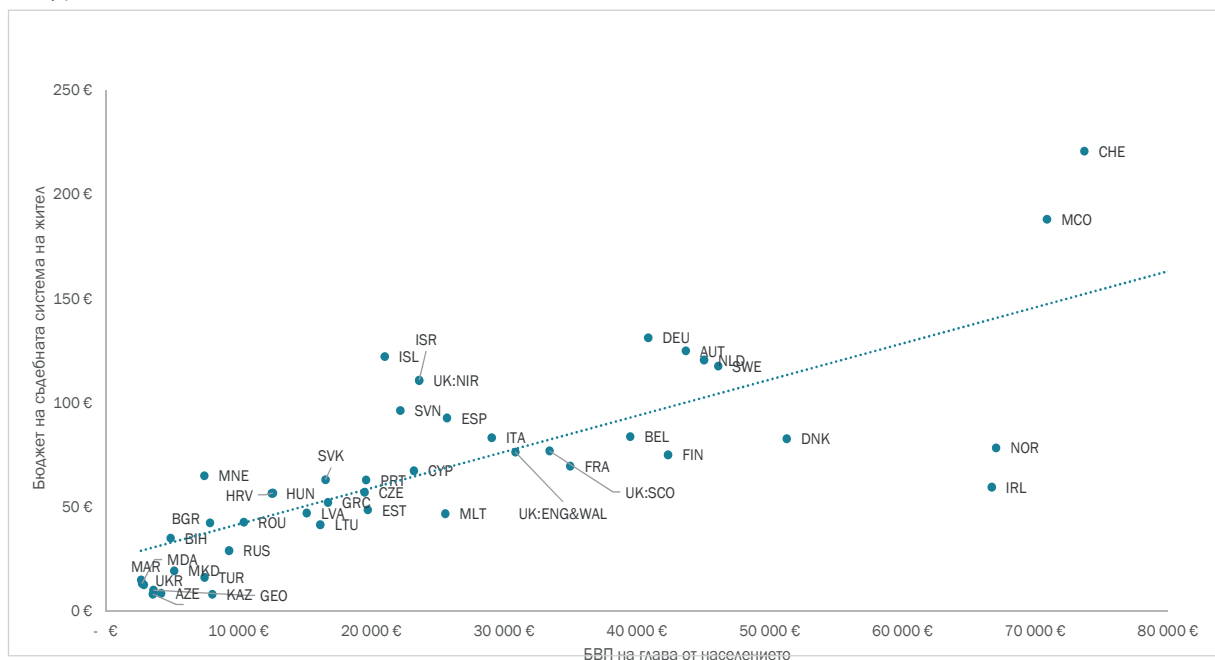
- **Северна Ирландия** има по-висок бюджет като процент от БВП, докато в групи А и В **Армения, Азербайджан и Турция** имат по-нисък бюджет на съдебната система като процент от БВП.

Има ли връзка между нивото на благосъстояние и бюджета на съдебната система?

Разпределеният бюджет на жител е недостатъчен, за да се илюстрират действителните бюджетни усилия на държавата за съдебната система, като тези усилия са много различни, когато се разглеждат от гледна точка на благосъстоянието на държавата. Същият бюджет, разпределен за съдебната система, може да съответства на съвсем различни бюджетни усилия, в зависимост от благосъстоянието на страната.

Фигурите по-долу представят в перспектива бюджета, разпределен на жител за съдебната система в сравнение с БВП на глава от населението, като по този начин се дава по-смислено представяне на действителните бюджетни усилия за съдебната система на всяка държава и образувание. Това прави възможно измерването на бюджетните усилия, които една държава полага за достъп до правосъдие и съдебна дейност.

Фигура 2.5 Бюджет на съдебната система на жител и БВП на глава от населението 2018 г. (Q3, Q6, Q12, Q13)

Фигура 2.5 показва, че има положителна връзка между нивото на благосъстояние на държавите или ФЕ и ресурсите, разпределени за съдебните системи. Тази положителна корелация е представена от тенденционна линия.

Всички държави, разположени по тенденционната линия, имат подобно съотношение „бюджет на жител / БВП на глава от населението“.

Държавите или ФЕ, които са разположени над тенденционната линия, показват относително по-високи бюджетни усилия предвид тяхното благосъстояние. За разлика от тях, държавите или ФЕ, които са разположени под тенденционната линия, показват умерени бюджетни усилия, предвид тяхното благосъстояние. Например **Ирландия**, **Монако**, **Норвегия** и **Швейцария** имат подобен БВП на глава от населението. **Монако** (197 евро) и **Швейцария** (220 евро) обаче харчат значително повече на жител за съдебната система, отколкото **Ирландия** (56 евро) и **Норвегия** (81 евро). Тази разлика ясно се вижда от диаграмата, където **Швейцария** и **Монако** са разположени доста над тенденционната линия, докато **Норвегия** и **Ирландия** са разположени доста по-долу.

В група А (по-малко от 10 000 €), държавата, която е похарчила най-много за съдебната система, е **Черна гора**, в група В (10 000 € - 20 000 €) **Словашката република**, докато **Исландия** е страната, която е похарчила най-много в група С (20 000 € - 40 000 €). Тези три държави се характеризират с висок процент на съдебни спорове (брой на постъпилите дела на жител), което със сигурност влияе върху размера на ресурсите, необходими за функционирането на съдебната власт.

Разбира се, дори ако тази връзка между бюджетите на жител, разпределени за съдебните системи, и благосъстоянието на държавите и ФЕ води до по-прецизен и по-сложен анализ от анализа на сурови данни, това обаче не е достатъчно да интерпретира напълно точно бюджетните данни за съдебните системи. Реалността на системите е още по-сложна. За да се избегнат преждевременни сравнения, трябва да се вземат предвид и особеностите на съдебните системи, които могат да обяснят разликите в различните държави или ФЕ. Организационните аспекти, определен начин на функциониране, различни процедури и правна традиция могат да помогнат да се обяснят наблюдаваните несъответствия.

Какви са компонентите на бюджета на съдебната система?

Както вече споменахме, бюджетът на съдебната система се изчислява като сбор от бюджета, разпределен за съдилищата, бюджета, разпределен за прокуратурата, и бюджета, отпуснат за правна помощ. Средно държавите-членки и ФЕ харчат почти 2/3 от бюджета на съдебната система за съдилища, почти 1/4 за прокуратурата и останалите 11% за правна помощ (Фигура 2.6).

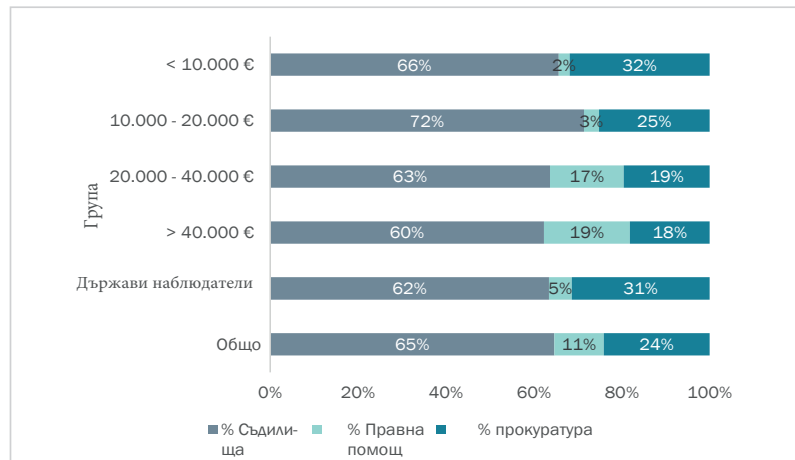
Съществуват обаче

съществени разлики между страните, както е показано на следващата диаграма (Фигура 2.7). През 2018 г. **Босна и Херцеговина, Хърватия, Чехия, Естония, Франция, Унгария, Малта, Монако, Черна гора, Северна Македония, Сърбия, Словения, Испания и Руската федерация** отделиха над 70% от бюджета на съдебната си система за съдилища; **Армения, Азербайджан, България, Кипър, Република Молдова, Румъния, Украйна и Обединеното кралство - Шотландия** отделиха повече от 30% на прокуратурата, докато **Дания, Финландия, Ирландия, Холандия, Норвегия, Швеция, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания**

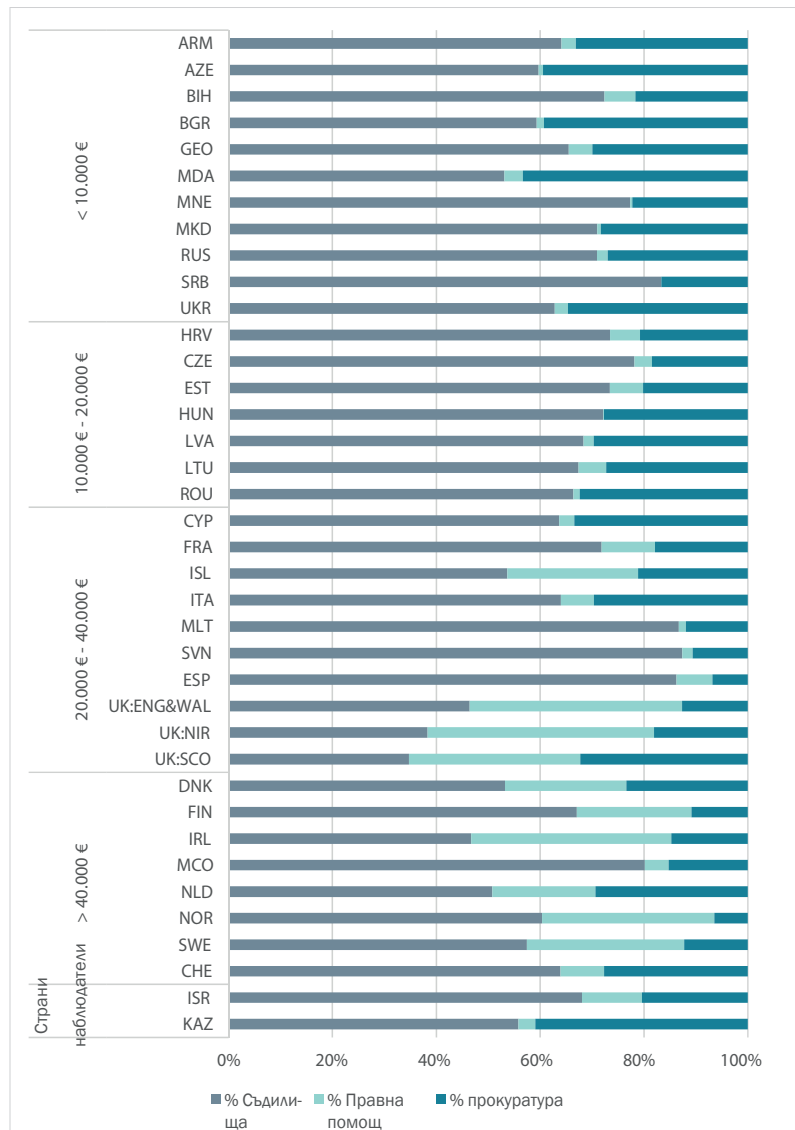
– **Северна Ирландия и Обединеното кралство - Шотландия** отделиха над 20% за правна помощ.

Като обща тенденция северните страни и Обединеното кралство харчат пропорционално повече от останалите страни за правна помощ, докато по-малко богатите страни харчат пропорционално по-малко за правна помощ. В същото време по-малко богатите страни харчат относително повече в сравнение с най-богатите страни за прокуратурата. Този аргумент ще бъде разработен в следващите раздели.

Фигура 2.6 Състав на бюджета на съдебната система по категории на БВП през 2018 г. (Q6, Q12, Q13)

Фигура 2.7 Разпределение на изпълнения бюджет на съдебната система по негови компоненти (Q6, Q12, Q13)

БЮДЖЕТ, РАЗПРЕДЕЛЕН ЗА СЪДИЛИЩАТА

Зависи ли бюджетът на съдилищата от благосъстоянето на страната?

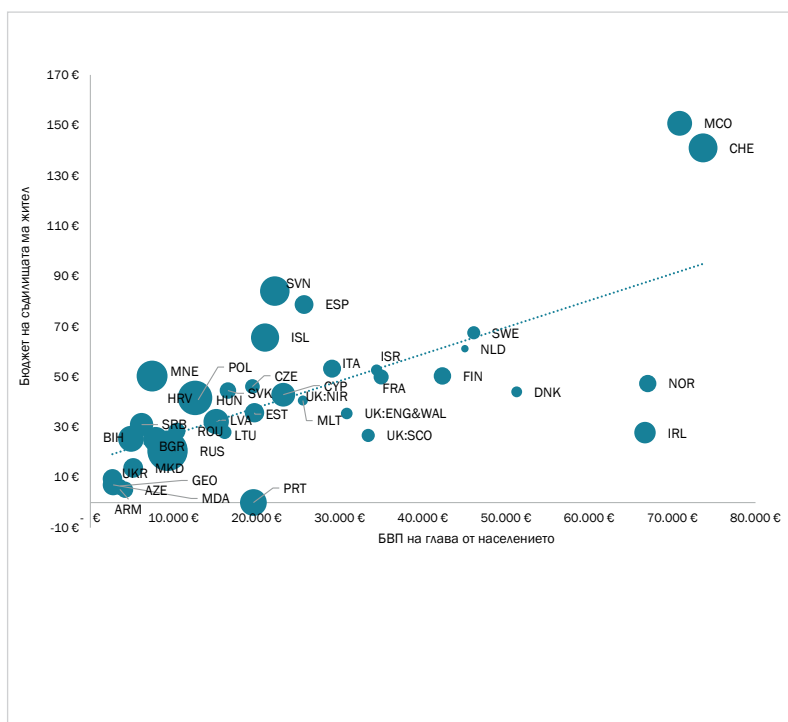
През 2018 г. европейските държави харчат средно 42 € на жител за съдилища, 10% повече в сравнение с 2016 г. (39 €). Разходите са тясно свързани с БВП на глава от населението: Страните от група D изразходват средно 74 € на жител, докато група А харчи 16 € (Таблица 2.2).

Таблица 2.2 Среден бюджет на всички съдилища по различни групи от БВП на глава от населението през 2018 г. (Q1, Q3, Q6)

Група	на жител	като % от БВП
A: < 10 000 €	15,85 €	0,29%
B: 10 000 € - 20 000 €	38,51 €	0,26%
C: 20 000 € - 40 000 €	53,14 €	0,21%
D: > 40 000 €	73,72 €	0,13%
Средно	42,11 €	0,23%
E: (Страни наблюдатели)	28,55 €	0,10%

Между страните от същата група обаче има значителни разлики по отношение на бюджета на съдилищата.

Фигура 2.8 Бюджет на съдилищата на жител, БВП на глава от населението и географско местоположение на съдилищата на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q3, Q6, Q42.3)

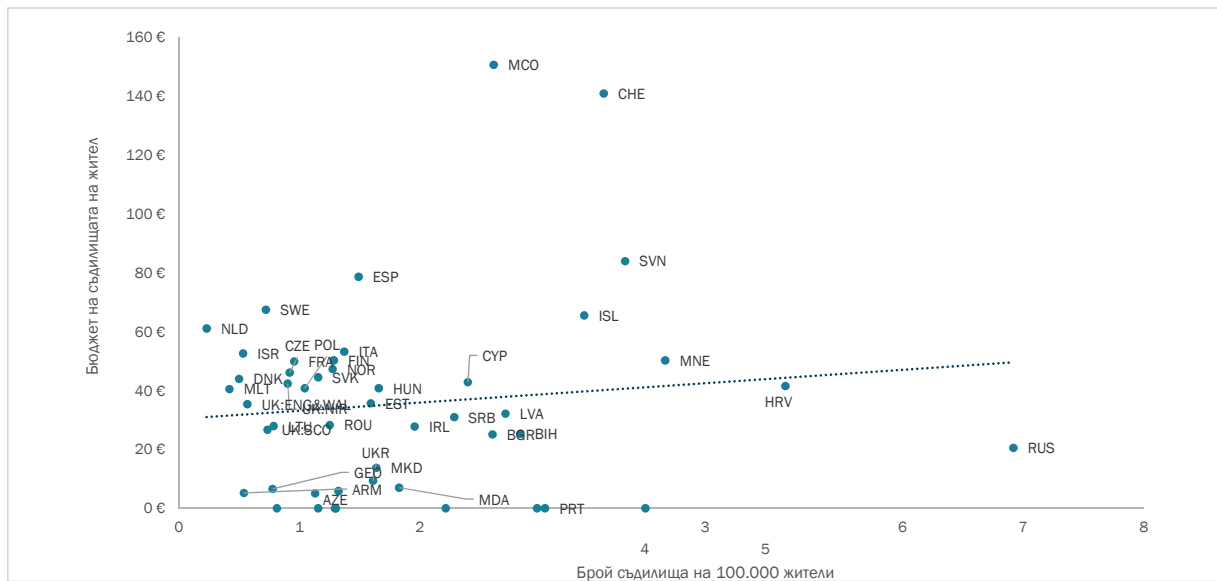

Монако, Швейцария, Словения и Черна гора се характеризират с голям брой съдилища и съдии на жител и това очевидно може да повлияе върху размера на бюджетите, разпределени за съдилищата. Най-общо казано, страните, разположени под линията, имат по-малко съдилища на 100 000 жители, отколкото страните над линията. Следващата диаграма показва положителна връзка между броя на съдилищата (географски местоположения) на 100 000 жители и бюджета на съдилищата на жител, което означава, че разходите на съдилищата зависят от броя на съдилищата, в допълнение към БВП на глава от населението и други фактори.

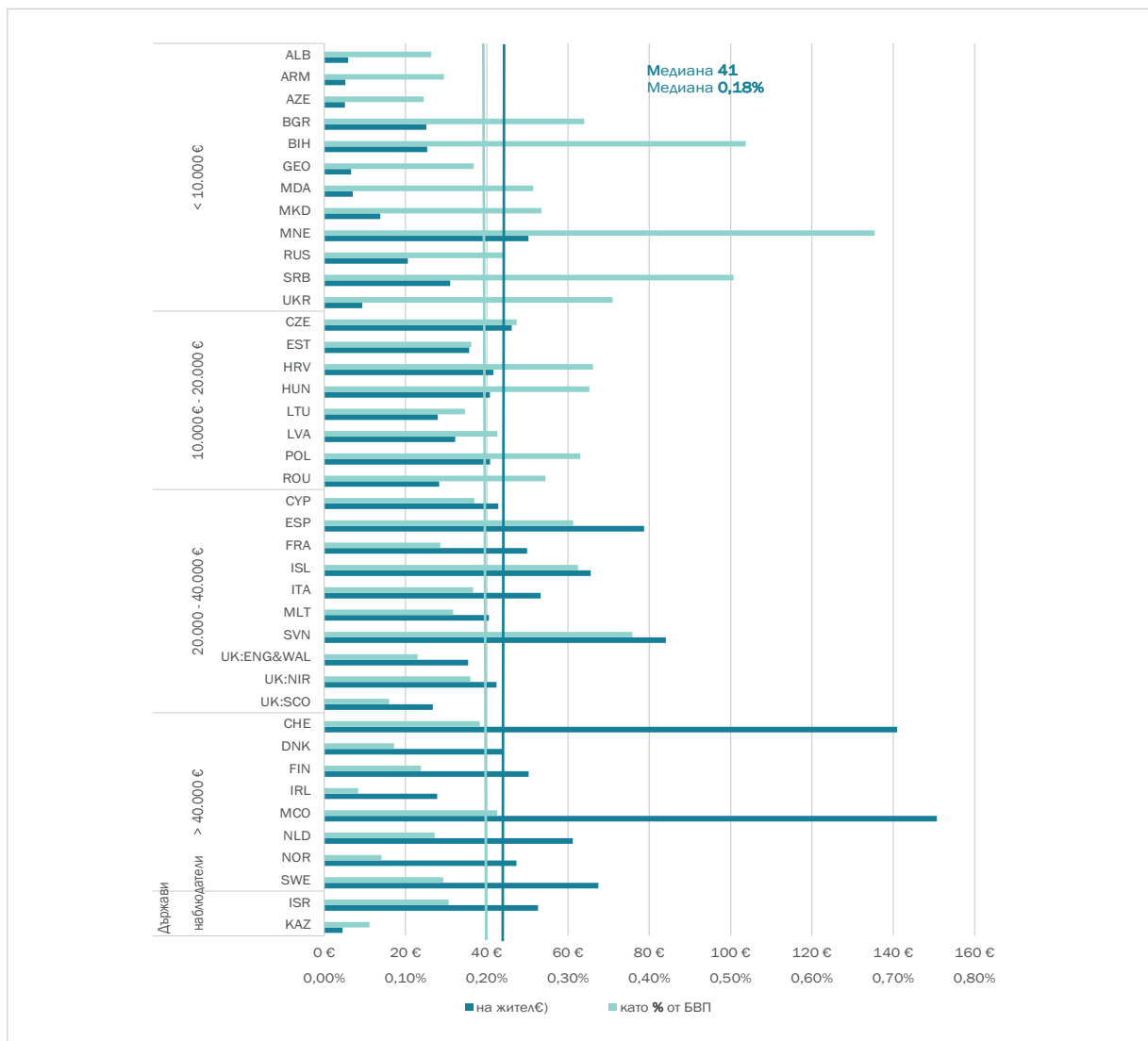
За да се даде по-смислено представяне на действителните бюджетни усилия, положени от европейските държави за съдилищата, Фигура 2.8 свързва бюджета, разпределен за съдилища на жител, с благосъстоянието, измерено чрез БВП на глава от населението. Съответно размерът на балона отразява броя на съдилищата (географски местоположения) на 100 000 жители. Страните, които са над линията, харчат относително повече за съдилища, отколкото страните под линията, спрямо тяхното богатство. **Монако** и **Швейцария** са потвърдени като държави, които инвестират повече в съдилищата, в сравнение със страните със същия БВП на глава от населението. Сред останалите държави **Чехия, Исландия, Черна гора, Словения, Словашката република, Испания и Португалия** се открояват в своите групи с най-големите усилия за финансиране на съдилищата.

Фигура 2.9 Бюджет на съдилищата на жител и брой съдилища (географско местоположение) на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q6, Q42.3)

Фигура 2.10 Бюджет на съдилища на жител, като % от БВП през 2018 г. (Q1, Q3, Q6)

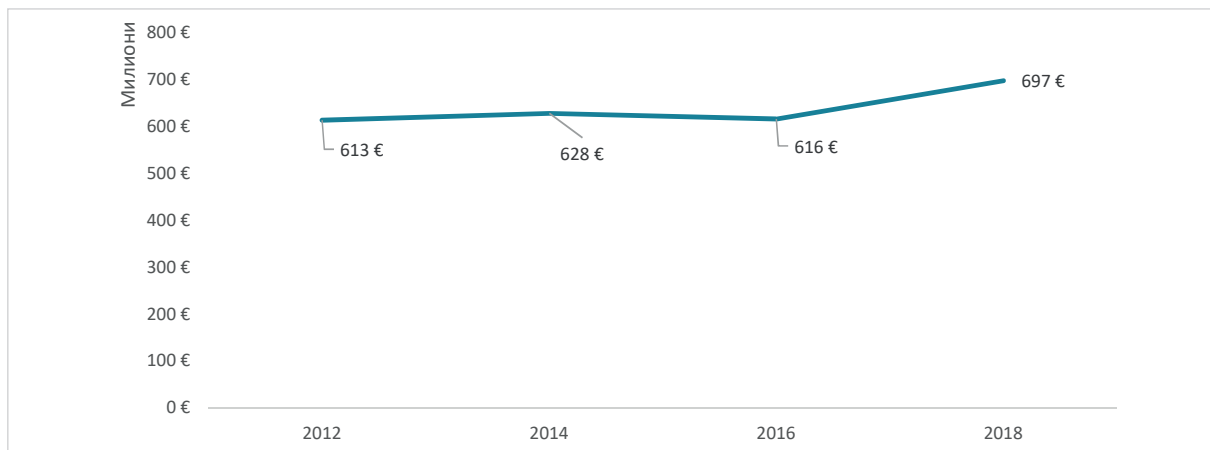

Страните с по-нисък БВП на глава от населението са склонни да разпределят по-голям бюджет за съдилищата като процент от БВП в сравнение с държавите и ФЕ с по-висок БВП на глава от населението.

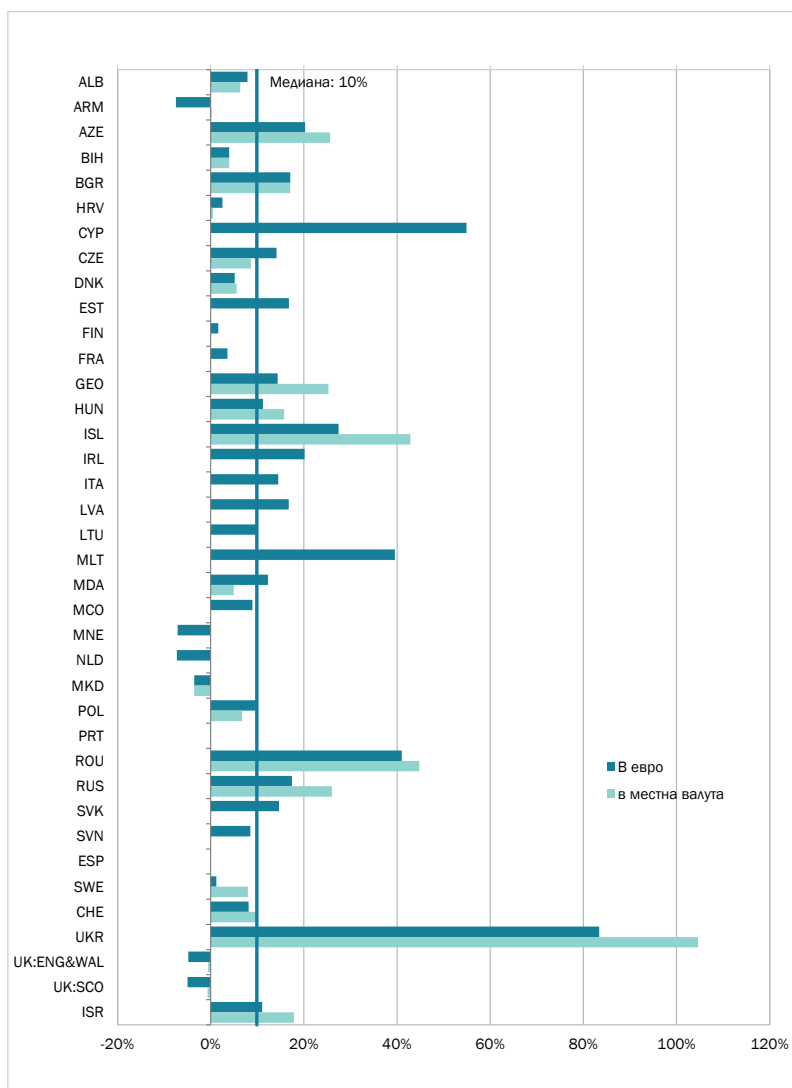
Как се е развил бюджетът на съдилищата?

Средният бюджет, разпределен за съдилища, се е увеличил от 2016 до 2018 г., след известна стабилност, отчетена от 2012 до 2016 г.

Фигура 2.11 Развитие на одобрения бюджет на съдилищата за периода 2010-2018 г. в евро (Q6)

Фигура 2.12 Промени в бюджетите на съдилищата, 2016 – 2018 г., в % (в евро и местна валута) (Q5, Q6)

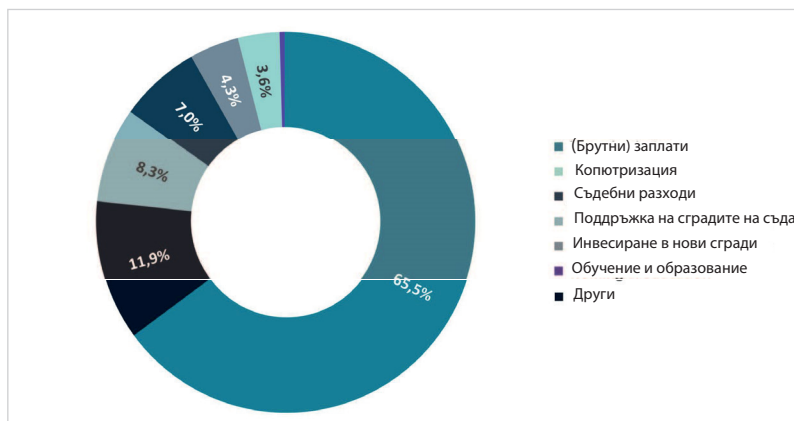
От 2016 до 2018 г. 32 държави увеличиха бюджета си, разпределен за съдилища, докато шест държави го намалиха. Най-силните увеличения са регистрирани в **Украйна** (+ 83%,

+105% в местна валута), **Кипър** (+ 55%), **Румъния** (+ 41%, + 45% в местна валута). **Украйна**, като част от своята съдебна реформа, инвестира сериозно в съдебната система, като увеличи заплатите на съдиите и съдебния персонал, подобри условията за достъпност на ползвателите на съда, оборудва съдилищата със системи за видеоконференции и обнови съдебните сгради. **Кипър** инвестира повече в нови компютри, арбитраж, експерти и изграждането на нова сграда за Върховния съд. **Румъния** увеличи заплатите на магистратите и включи социалното осигуряване в брутния размер на заплатите.

”Какви са компонентите на бюджета на съдилищата?

Бюджетът, разпределен за съдилищата, включва заплати (на съдии и друг персонал), поддръжка на съдебни сгради, инвестиции в нови сгради, компютризация, разходи за правосъдие, обучение и образование и други разходи. Средно 65% от бюджета, разпределен за съдилищата, е предназначен за заплати, 8% за поддръжка на съдебни сгради, 7% за разходи за правосъдие, 4% за инвестиции в нови сгради, 4% за компютризация, 1% за обучение и образование и 12% са други разходи.

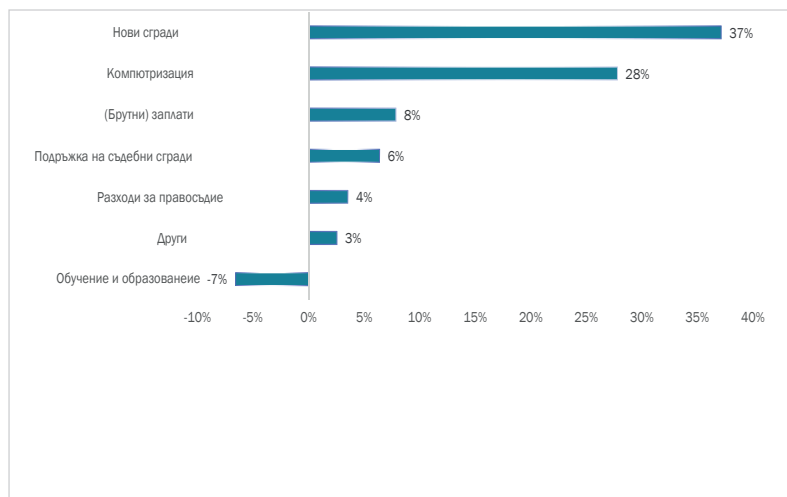
Фигура 2.13 **Одобрен бюджет на съдилищата по категории разходи през 2018 г. (Q6)**

Съществуват обаче някои разлики между държавите. През 2018 г. **Албания, Армения, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Чехия, Литва, Република Молдова, Черна гора, Северна Македония, Испания и Португалия** похарчиха над 80% от съдебния си бюджет за (брутни) заплати, докато **Азербайджан, Унгария, Ирландия, Израел, Обединеното кралство - Северна Ирландия, Великобритания - Шотландия и Израел** са похарчили по-малко от 50% за заплати.

Азербайджан похарчи 37% за инвестиции в нови сгради, **Унгария, Ирландия и Руската федерация** похарчиха съответно 27%, 36% и 42% за други разходи, **Великобритания - Северна Ирландия** похарчи 36% за разходи за правосъдие. От 2016 до 2018 г. средният бюджет на съда се е увеличил с 13%. Това увеличение се дължи главно на увеличение на инвестициите в компютризация (средно увеличение + 28%) и в нови сгради (+ 37%), докато разходите за обучение, предоставяно от съдилища, намаляват (-7%). Тази мярка обаче не се отнася до обучение, предоставяно от образователна институция.

Фигура 2.14 **Промяна в изпълнения бюджет по категории разходи, 2016 -2018 г., в % (Q6)**

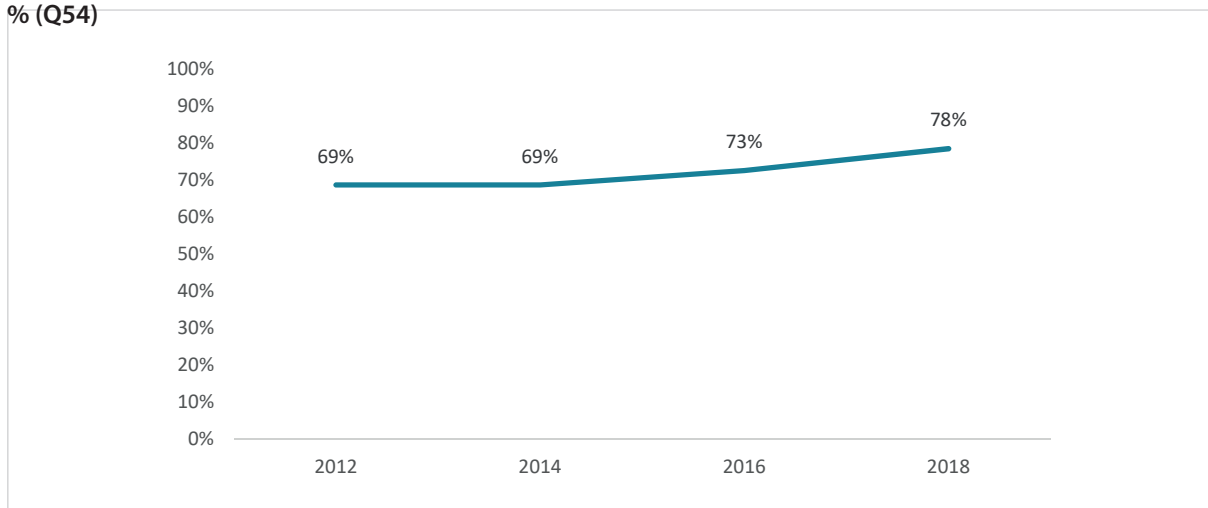
От 2016 до 2018 г. държавите или ФЕ, които имат най-голямо увеличение на изпълнения бюджет, отпуснат за компютризация, са **Кипър (+ 126%), Естония (+ 421%), Унгария (+ 92%), Грузия (+ 102%), Италия (+ 84%), Малта (+ 738%), Черна гора (+ 107%), Швеция (+ 88%), Украйна (+ 138%),** докато основните инвестиции в компютризацията са направени от **Грузия (+ 187%), Унгария (+ 153%), Сърбия (+ 551%), Швеция (+ 111%) и Украйна (+ 476%)** от 2014 до 2018 г.

Страните, които са увеличили най-много инвестициите в обучение и образование, са **Азербайджан (+ 51%), Ирландия (+ 22%), Италия (+ 48%), Словения (+ 48%), Украйна (+ 37%) и Великобритания - Англия и Уелс (+ 396%),** докато страните, които са имали най-голям ръст в изпълнения бюджет, разпределен за заплати, са **Унгария (+ 31%), Република Молдова (+ 32%), Румъния (+ 74%) и Украйна (+ 45%).**

” Съдилищата възлагат ли някои услуги на външни изпълнители?

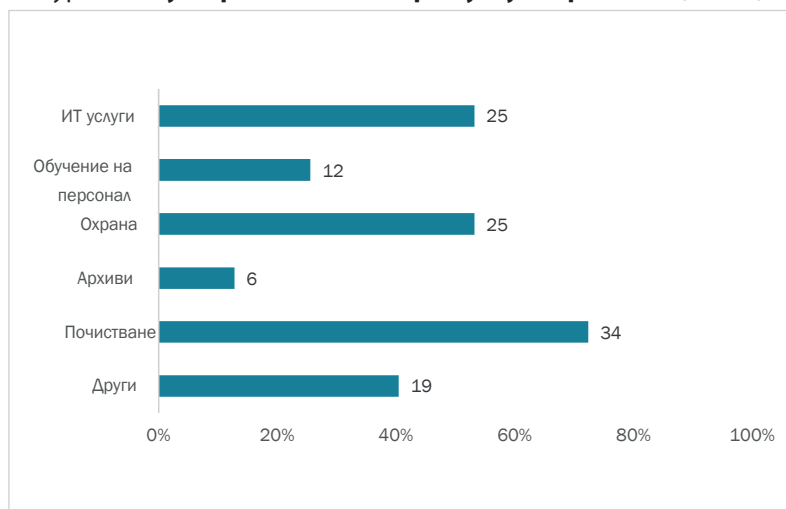
■ Аутсорсингът се състои в делегиране на услуга на частния сектор. Това може да бъде ефективен начин за намаляване на разходите и в същото време за повишаване на качеството на услугите, възползвайки се от различна експертиза, особено в специализирани сектори като ИКТ и обучение.

Фигура 2.15 Процент държави, които са възложили поне една услуга на външни изпълнители, 2012-2018 г., в % (Q54)

■ През 2018 г. 78% от държавите или ФЕ са възложили на подизпълнители поне една услуга. Този процент непрекъснато се увеличава от 2012 г. През 2018 г. само четири държави не делегират никакви услуги на частния сектор: **Кипър, Люксембург, Монако, Черна гора** и **Северна Македония**. Най-разпространените възложени на външни изпълнители услуги са ИТ услуги, обучение на персонала, охрана, архиви, почистване и други услуги (като преводачи и преводи, куриерски услуги, поддръжка, кетъринг и др.)

Фигура 2.16 Аутсорсинг по категория услуги през 2018 (Q54-1)

■ Фигура 2.16 показва процента на възлагане на външни изпълнители по категории услуги. Почистването, охраната и ИТ услугите са най-изнесените услуги, докато управлението на архивите се изпълнява основно от съдебния персонал.

БЮДЖЕТ, РАЗПРЕДЕЛЕН ЗА ПРОКУРАТУРАТА

„Как държавите финансират прокуратурата?“

■ Както вече споменахме, бюджетът, разпределен от европейските държави за прокуратурата, е около 25% от бюджета на съдебната система, с някои разлики в отделните държави. По-специално държавите от Югоизточна и Източна Европа се характеризират със силна позиция, предоставена на прокуратурата в съдебната система (близо или повече от 30% от общия бюджет).

■ През 2018 г. държавите и ФЕ са похарчили средно 14€ на жител за прокуратурата, което съответства на 0,09% от БВП на глава от населението. Средният разход през 2018 г. е със 17% по-висок от средния разход през 2016 г., който е бил 12 €.

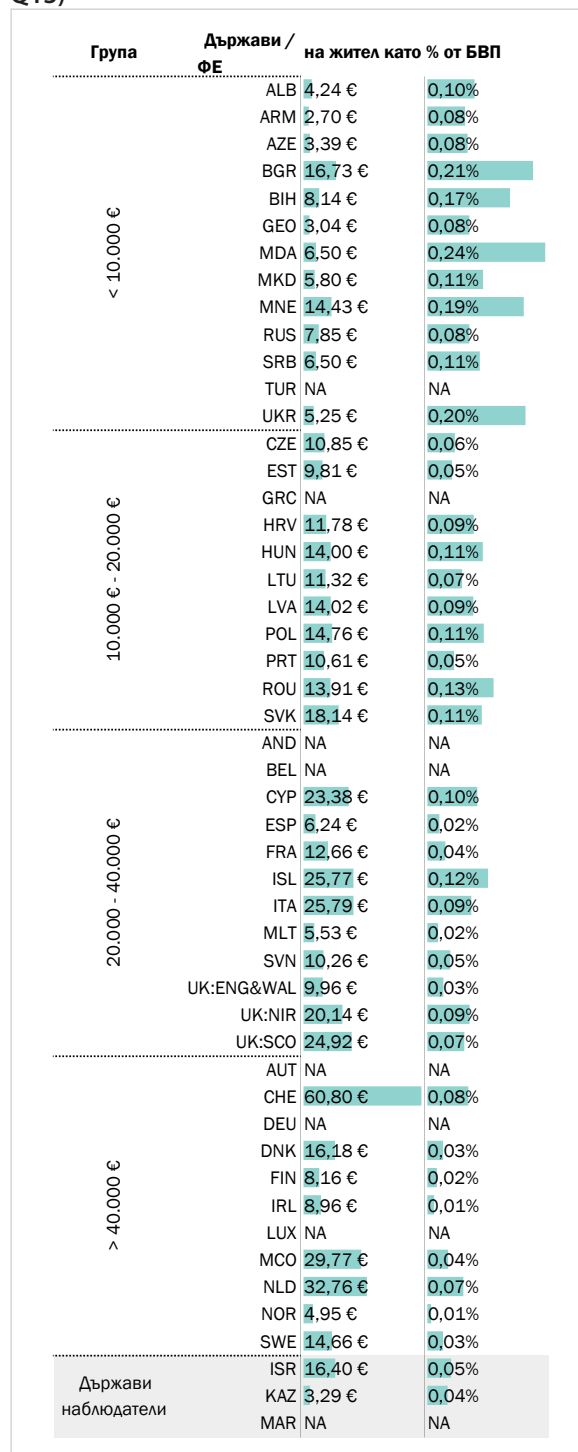
■ Както се очаква, по отношение на прокуратурата страните с ниво на БВП на глава от населението над 20 000 € отделят по-високи суми на жител. От друга страна, по-малко богатите страни отделят по-ниски суми в сравнение с техния размер, но те инвестират повече от по-богатите страни в прокуратурата спрямо БВП.

Таблица 2.3 Среден бюджет на прокуратурата по различни групи от БВП на глава от населението през 2018 г. (Q1, Q3, Q13)

Група	На жител	Като % от БВП
A: < 10 000 €	6,87 €	0,13%
B: 10 000 € - 20 000 €	13,33 €	0,09%
C: 20 000 € - 40 000 €	16,20 €	0,06%
D: > 40 000 €	22,61 €	0,04%
Средно	14,00 €	0,09%
E: (Държави наблюдатели)	9,53 €	0,04%

■ Очевидно вътре в групите има някои особености, както е показано на следващата диаграма (Фигура 2.17).

Фигура 2.17 Бюджет на прокуратурата на жител (€) и като % от БВП през 2018 г. (Q1, Q3, Q13)

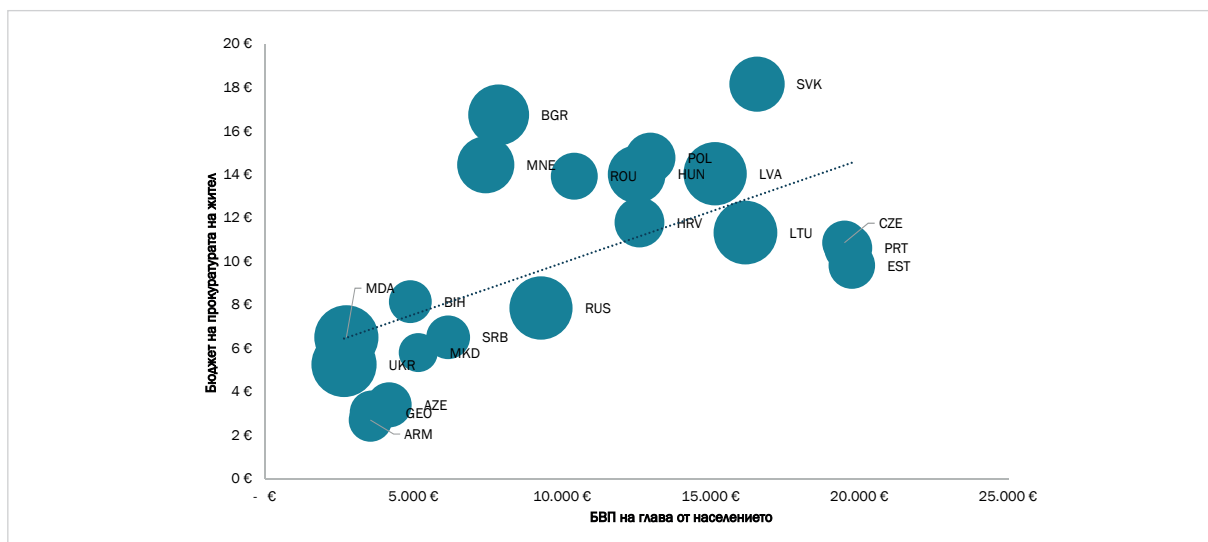
■ **България и Черна гора** (група A) са похарчили повече от средното за Европа сума на глава от населението, докато **Финландия, Ирландия и Норвегия** (група D) са похарчили по-малко от средното. В рамките на групи C и D **Кипър и Исландия** разпределиха по-висок бюджет като процент от БВП на глава от населението спрямо средния, докато в рамките на групи A и B **Армения, Азербайджан, Грузия, Руската федерация, Чешката република, Естония, Литва и Португалия** отделят по-нисък размер на БВП на глава от населението.

» Зависи ли бюджетът на прокуратурата от благосъстоянието на страната?

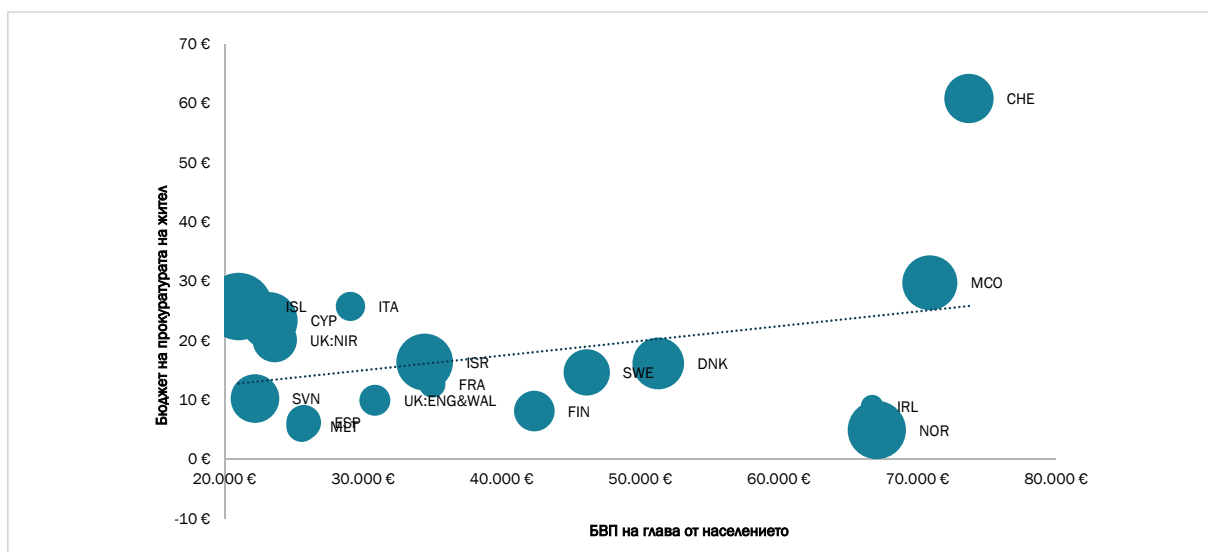
Подобно на годишния публичен бюджет, разпределен за съдебната система, и този, разпределен за съдилищата, годишният публичен бюджет, разпределен за прокуратурата, може да бъде анализиран спрямо богатството на държавите и ФЕ. На Фигура 2.18 А са представени държави-членки и ФЕ, които принадлежат към групи А и В, докато на Фигура 2.18 В са показани тези, принадлежащи към групи С и D. Размерът на балона тук отразява броя на прокурорите на 100 000 жители. Тенденционната линия предполага положителна връзка: бюджетът на жител, разпределен за прокуратурата, се увеличава с нарастването на БВП на глава от населението. Държавите, разположени над тенденционната линия, полагат по-значителни бюджетни усилия в полза на прокурорите. **България, Исландия, Италия, Словашката република и Швейцария** са разположени доста над линията, което означава, че те разпределят по-голяма сума за прокуратурата в сравнение със страните с подобен БВП на глава от населението. В противоположния край **Финландия, Ирландия, Малта и Норвегия** отделят по-ниска сума за прокуратурата. Като се има предвид размерът на балона, изглежда не съществува връзка между броя на прокурорите на жител и бюджета на прокуратурата на жител.

Фигура 2.18 **БВП на глава от населението и общ изпълнен бюджет на прокуратурата, на глава от населението и брой прокурори на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q3, Q13, Q55)**

Част А. Държави с по-малко от 20 000 € БВП на глава от населението

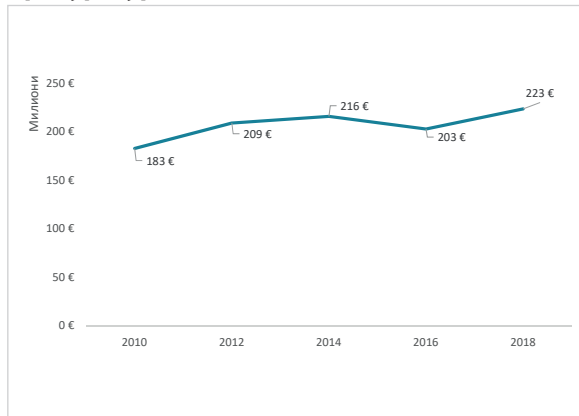
Част В. Държави с повече от 20 000 € БВП на глава от населението

” Как се е развил бюджетът на прокуратурата?

— Средният бюджет, разпределен за прокуратурата, се е увеличил от 2010 до 2012 г., остава стабилен от 2012 до 2016 г. и леко се е увеличил от 2016 до 2018 г.

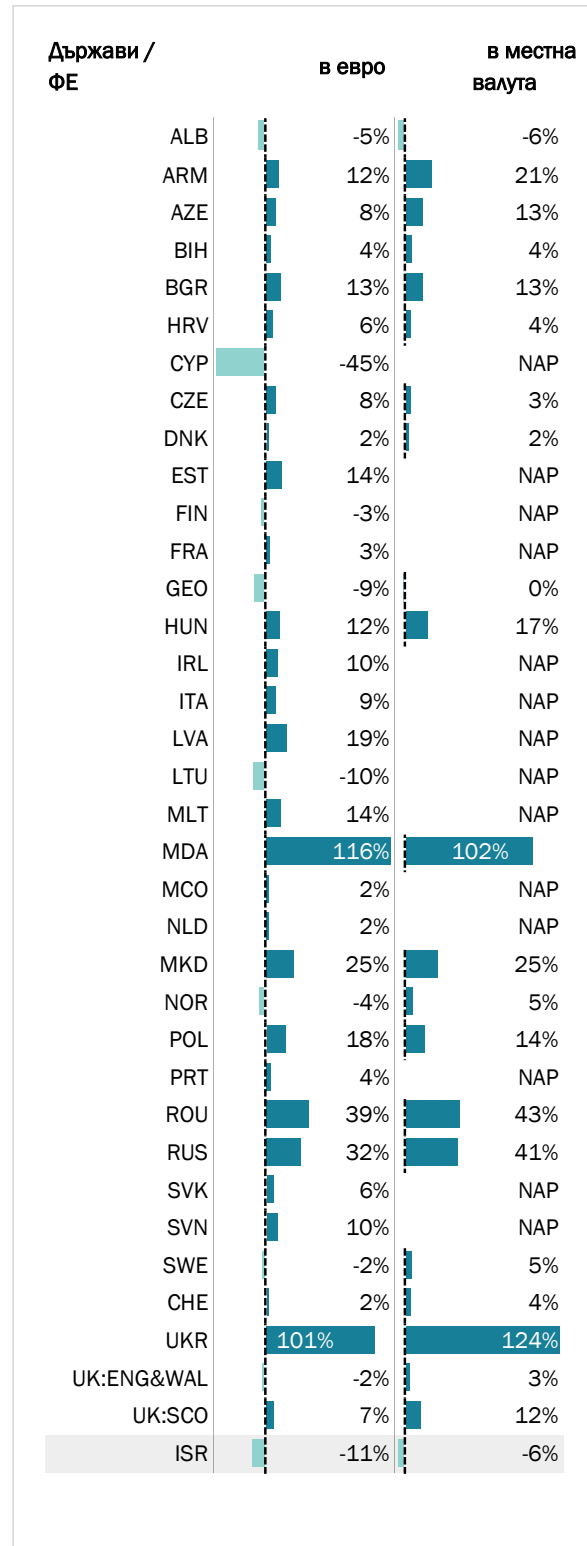
Фигура 2.19 **Одобрен бюджет, разпределен за прокуратурата, 2010-2018 г. (Q13)**

— За периода 2016-2018 г., ако разгледаме промяната в местната валута или евро (за държавите-членки и ФЕ, които използват само тази валута), 31 държави са увеличили своите бюджети, разпределени за прокуратурата, докато четири държави-членки и една държава наблюдател го е намалила. По-съществени увеличения могат да се забележат в **Украйна** (+ 101%, + 124% в местна валута) и **Република Молдова** (+ 116%, + 102% в местна валута), докато значителен спад е регистриран в **Кипър** (-45%). В **Украйна** нарастването се обяснява, наред с други неща, с продължаващата реформа

на прокуратурата, с прилагането на обучение за усъвършенстване на прокурорите и разработването на система за оценка на работата на прокурорите. В **Република Молдова** възходящата тенденция може да се обясни с увеличаване на заплатите на прокурорите и съдебния персонал. В **Кипър** намаляването се дължи на намаляване на услугите, предоставяни от частни адвокати, които са били необходими през предходните години в резултат на делата за излизане под гаранция.

Фигура 2.20 **Промяна в бюджета за прокуратурата, 2016 - 2018 г. в % (Q5, Q13)**

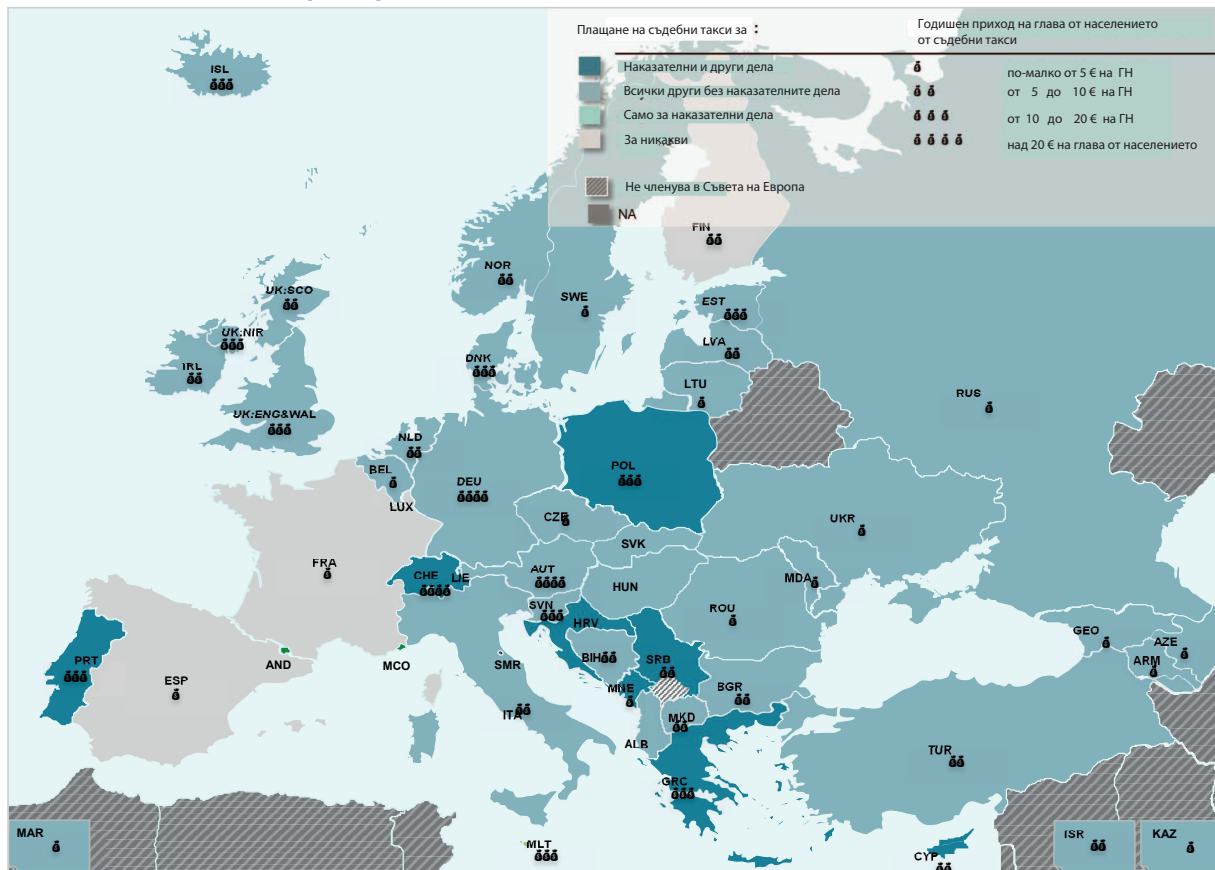

СЪДЕБНИ ТАКСИ И ДАНЪЦИ

„Безплатен ли е достъпът до правосъдие в държавите-членки на Съвета на Европа?“

Плащането на съдебни такси или данъци е характерно за европейските съдебни системи, като от съдебните ползватели се изисква частично да допринасят за тяхното финансиране. Във всички държави и ФЕ, с изключение на **Финландия, Франция, Люксембург и Испания**, страните по спора са длъжни да платят съдебен данък или такса за започване на производство. Във **Франция** достъпът до правосъдие е безплатен; само някои изключения се отчитат по определени граждански дела на ниво обжалване. Повечето държави изискват плащането на съдебни данъци, за да образуват гражданско производство; малко държави изискват съдебни данъци както за граждански, така и за наказателни производства. В **Испания** физическите лица са освободени от такси и само компаниите трябва да плащат. Във **Финландия** съдебните такси се събират след приключване на съдебното производство. По наказателноправни въпроси в **Хърватия, Кипър, Гърция, Черна гора, Полша, Португалия, Сърбия и Швейцария** страните в производството трябва да заплатят съдебни такси, които се покриват от правна помощ, когато се предоставят.

Карта 2.21 Годишен доход от съдебни данъци на глава от населението и изискване за плащане на съдебни такси по категории през 2018 г. (Q8, Q9)

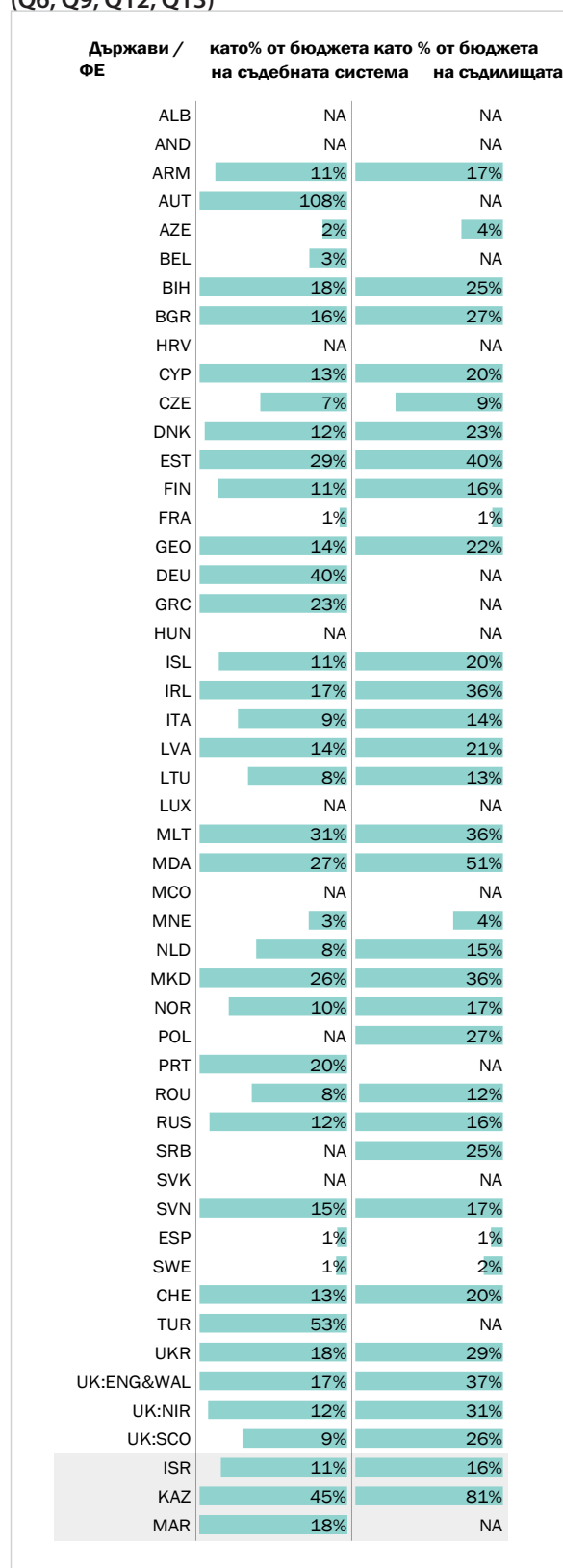

” Генерират ли съдебните такси и събраните данъци приход и финансират ли съдебната система?

Приходите, генерирани от съдебни такси, варират от по-малко от 1% до над 50% от съдебния бюджет и дори в някои държави те съответстват на повече от половината от бюджета на съдебната система. Средният размер на приходите от съдебни такси и данъци е около 20% от съдебния бюджет за повечето страни. **Австрия** се откроява с най-висок процент съдебни такси спрямо бюджета на съдебната система: 108%, което означава, че съдебните такси финансират пълния бюджет на австрийската съдебна система. До голяма степен високото ниво на съдебни такси може да се обясни с факта, че съдилищата начисляват такси и за услугите, предоставяни от техните автоматизирани регистри (главно поземлени и търговски регистри). За разлика от това, приходите, получени от данъци и такси в **Азербайджан, Белгия, Франция, Испания и Швеция**, са ниски.

Съдебни такси и данъци	
Медиана като% от бюджета на съдебната система	13%
Медиана като% от бюджета на съда	20%

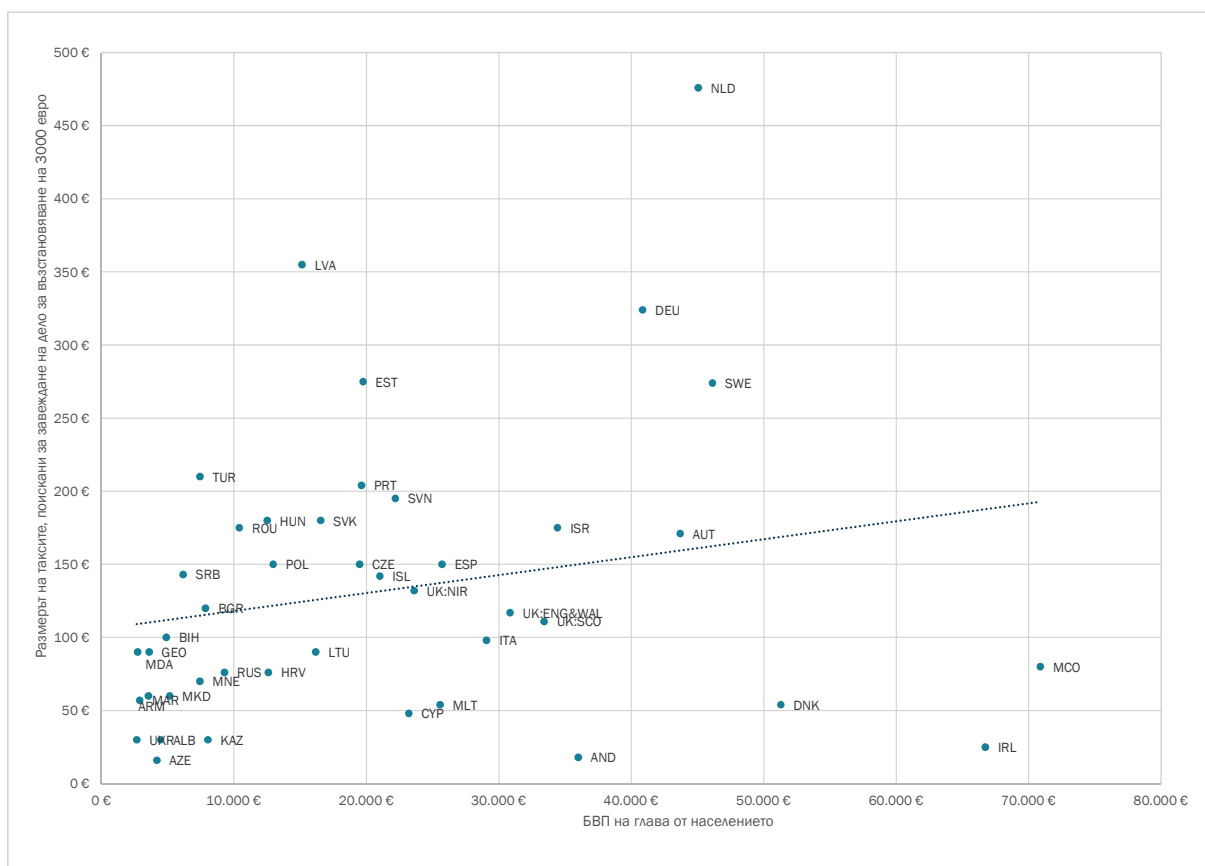
Фигура 2.22 Съдебни такси и данъци като процент от бюджета на съдилищата и бюджета на съдебната система през 2018 г. (Q6, Q9, Q12, Q13)

» Какъв е размерът на съдебните такси, необходими за завеждане на иск за възстановяване на дълг от 3 000 €?

Друг начин за оценка на съдебните такси и данъци се състои в сравняване на размера на съдебните такси, необходими във всяка държава за завеждане на иск за възстановяване на дълг от 3 000 евро. Когато такива такси съществуват, средната стойност е 154 €, но сумата варира между страните, от минимум 16 € (**Азербайджан**) до максимум 646 € (**Швейцария**), което не е показано на Фигура 2.23. Сумата е слабо свързана с БВП на глава от населението, като някои страни искат по-високи суми от други страни с подобен БВП. В рамките на група А **Сърбия** и **Турция** изискват най-високите съдебни такси; в група В **Латвия** и **Естония** искат най-високата сума; **Словения** в група С; **Германия**, **Холандия** и **Швеция** в група D. Най-общо казано, страните, разположени под тенденционната линия, са финансово по-достъпни за ползвателите на системата.

Фигура 2.23 **Размер на съдебните такси, необходими за завеждане на иск за възстановяване на дълг от 3 000 евро и БВП на глава от населението през 2018 г. (Q3, Q8-2)**

ПРАВНА ПОМОЩ

Правната помощ се определя като помощ на определени категории лица под формата на финансирани от държавата правни съвети и / или представителство. Адекватен бюджет, отпуснат за правна помощ, може да гарантира достъп до правосъдие за всички, както е предвидено в Членове 6.1 и 6.3 от Европейската конвенция за правата на човека. СЕРЕЈ прави разлика между правна помощ, предоставена по наказателни дела, и правна помощ, предоставена по други, различни от наказателни дела, както и между правна помощ за дела, заведени в съда, и правна помощ извън съдилищата, насочена към предотвратяване на съдебни спорове или предлагане на достъп до правна консултация или информация.

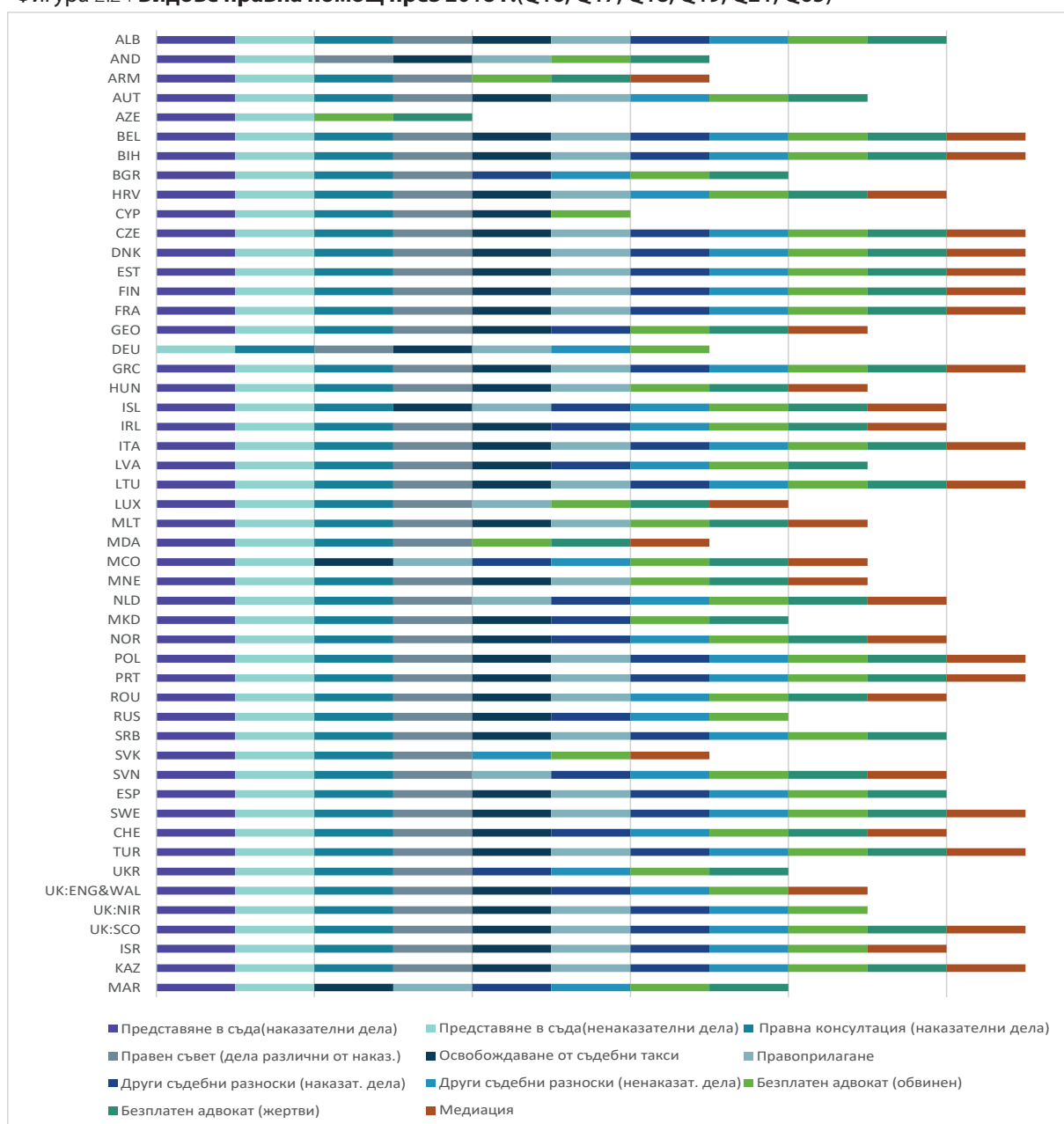
По този начин концепцията за правна помощ получи широка интерпретация, обхващаща правна помощ, позволяваща на страните да финансират изцяло или частично своите съдебни такси, когато заведат иск и се явят в съдилищата (достъп до правосъдие), от една страна, и достъп до информация и правен съвет, с цел запознаване със своите права и отстояването им, но не задължително чрез съдебна проверка (достъп до закон), от друга страна.

» Предоставя ли се правна помощ за всички видове дела в Европа?

Почти всички държави и ФЕ предоставят правна помощ в наказателни и производства различни от наказателни в съответствие със съдебната практика на Европейския съд по правата на човека. Най-често предоставяната помощ обхваща процесуално представителство в съдилищата. Както е показано на Фигура 2.24, в повечето държави или ФЕ (38 от 46) режимът на правна помощ включва, но не се ограничава до покритие или освобождаване от заплащане на съдебни такси, както е описано в предишния раздел. Например в 32 от 46 държави или ФЕ правната помощ покрива такси, свързани с изпълнението на съдебни решения. Правна помощ по наказателни и различни от наказателни дела, може да бъде предоставена и за други разходи: хонорари на технически съветници или експерти в рамките на съдебната експертиза, такси, свързани с устен и / или писмен превод, пътни разходи, разходи, свързани с подготовката на документи и досиета, необходими за започване на съдебно производство или покритие (пълно или частично) на такси, отнасящи се до други професионалисти като нотариуси, съдебни изпълнители или дори частни детективи.

Държавите и образуванията, принадлежащи към група В, изглежда имат средно най-широк обхват на правна помощ, докато държавите от група А обхващат по-малко видове правна помощ. Най-общо казано, правната помощ обхваща предимно представителство в съда, безплатен адвокат за обвиняемия и правна консултация; в по-малък брой държави и ФЕ правната помощ включва такси, свързани с изпълнение на съдебни решения, медиация и други правни разходи.

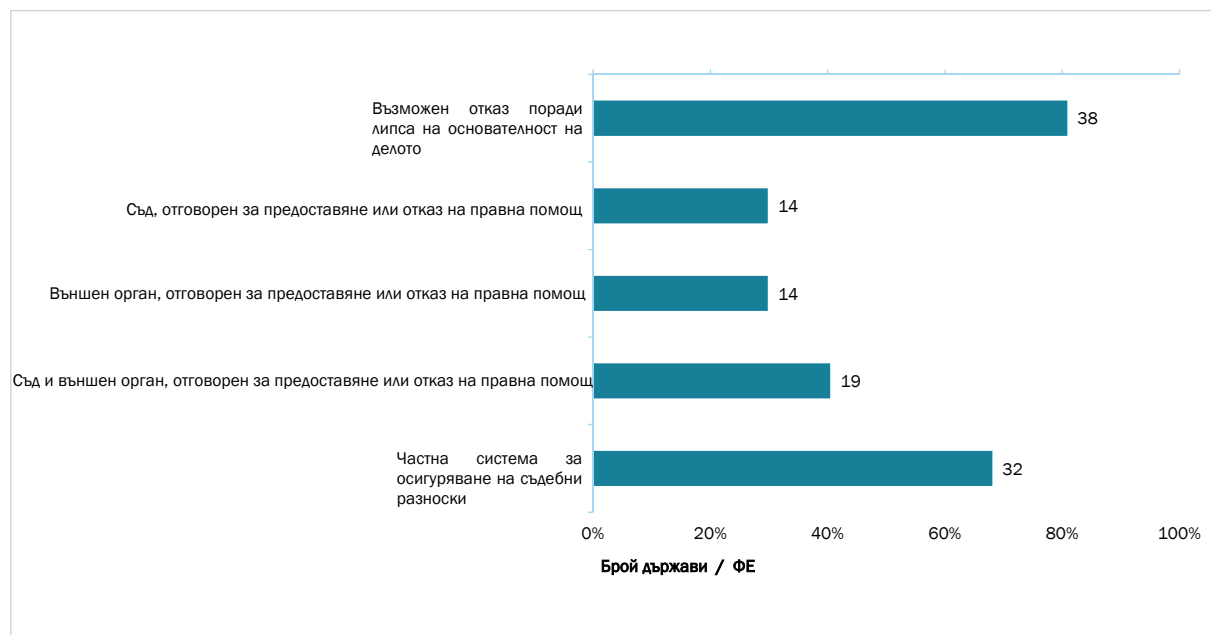
Фигура 2.24 Видове правна помощ през 2018 г.(Q16, Q17, Q18, Q19, Q21, Q65)

» Как се организира правната помощ в различните държави / ФЕ?

Следната диаграма представя органите, отговорни за предоставяне или отказ на правна помощ в държавите или ФЕ, броя държави или ФЕ, в които е възможно да се откаже правна помощ поради липса на основание на делото и броя държави, в които съществува частна система за правно осигуряване.

Фигура 2.25 **Органи, отговорни за предоставянето на правна помощ и наличие на частна система за правно осигуряване през 2018 г. (Q24, Q25 и Q26)**

Въз основа на коментарите, получени от държавите-членки и ФЕ, допустимостта се разглежда за всеки отделен случай в някои от тях (в **България, Чешката република, Полша, Швейцария, Великобритания - Северна Ирландия**) и обикновено се предоставя правна помощ според финансовите възможности на лицето. Това може да включва оценка на доходите и активите на лицето. Сравняването на допустимостта за правна помощ в държавите и ФЕ е трудно поради голямото различие в правилата за допустимост и личните или семейните прагове на доходите. Законът може да определи нивото на предоставяната правна помощ, да покрие изцяло или частично общите правни разходи (**Белгия, Франция**) или да определи специфичен метод за оценка на размера на правната помощ, която трябва да бъде предоставена (**Финландия, Република Молдова**). Това може например да зависи от минималната работна заплата (**Австрия, Република Молдова, Руската федерация**).

Категориите лица, които отговарят на условията за правна помощ, също се различават, без предварителна проверка на средствата на лицата, а именно социално уязвими лица (**Босна и Херцеговина, Хърватия, Израел, Латвия, Монако, Черна гора, Испания, Турция и Израел**). В **Унгария, Литва, Великобритания - Англия и Уелс и Великобритания - Шотландия** решението за предоставяне на правна помощ се основава на по-всеобхватни рамки за допустимост, които подробно определят праговете на доходите и категориите бенефициенти. В Турция съдебните ползватели могат да получат правна помощ след представяне на социално удостоверение. В някои държави и ФЕ само определени членове на обществото имат право (като в **Грузия**, където неплатежоспособни лица, регистрирани в Обединена база данни на социално уязвими семейства, могат да получат правна помощ).

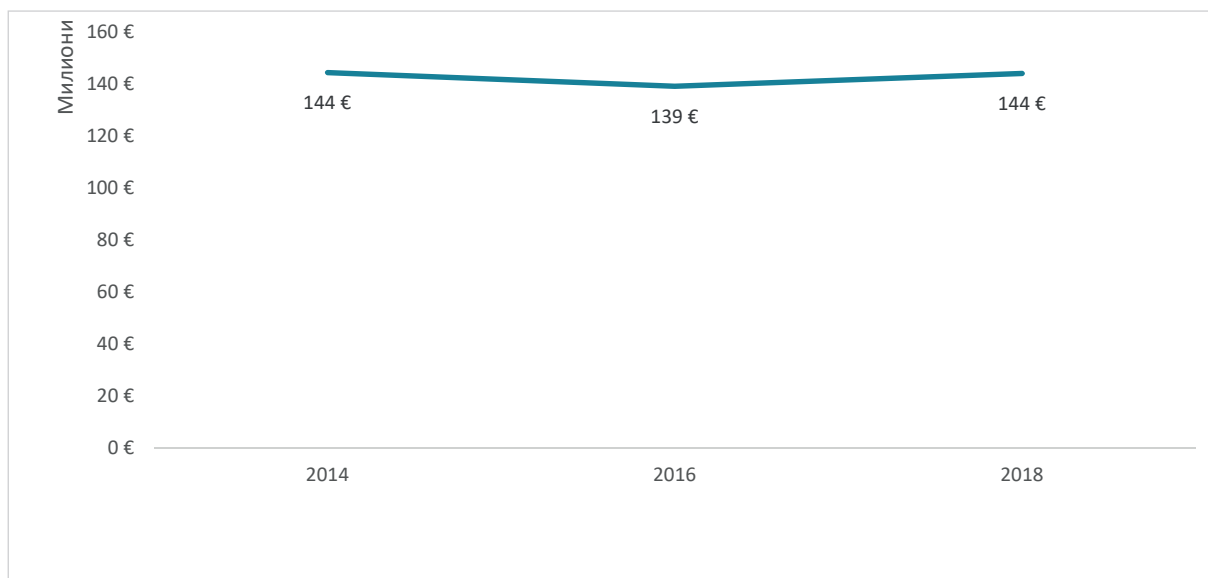
Решението за предоставяне на правна помощ може да бъде в рамките на изключителната компетентност на съдилищата (14) от друг орган извън съда (14) или чрез комбинация от двете (19). В някои други държави външен за съда орган се намесва изключително като например Центърът за предоставяне на вторична правна помощ в **Украйна**, Съветът за правна помощ в **Холандия** или Адвокатската колегия в **Испания**. По-голямата част от времето компетентността се предоставя както от съдилища, така и от външни органи (например Адвокатската колегия в **Армения**, **Италия**, **Турция**, Националното бюро за правна помощ и Регионалните центрове за консултации, функциониращи в някои адвокатски съвети в **България**, Органът за правна помощ в **Ирландия**, **Латвия** и **Швеция**).

Предоставянето на правната услуга може да бъде осигурено от същия публичен орган (**Ирландия**, **Малта**, **Шотландия**, **Обединеното кралство - Северна Ирландия**) или от адвокат, назначен от субекта, който одобрява искането за правна помощ (**Латвия**, **Израел**). Адвокатите могат да бъдат обществени защитници, частни или може да има смесен модел, при който лицето, имащо право на правна помощ, може да избере обществен защитник или частен адвокат (**Финландия**). Някои форми на правна помощ („първична правна помощ“, която се състои в предоставяне на правна информация, правни съвети и изготвяне на предварителни документи) могат да се предоставят от други специалисти и институции като нотариуси, медиатори и юридически факултети (**Сърбия**), неправителствени организации (**Унгария**) или те могат да бъдат организирани от общини (**Литва**).

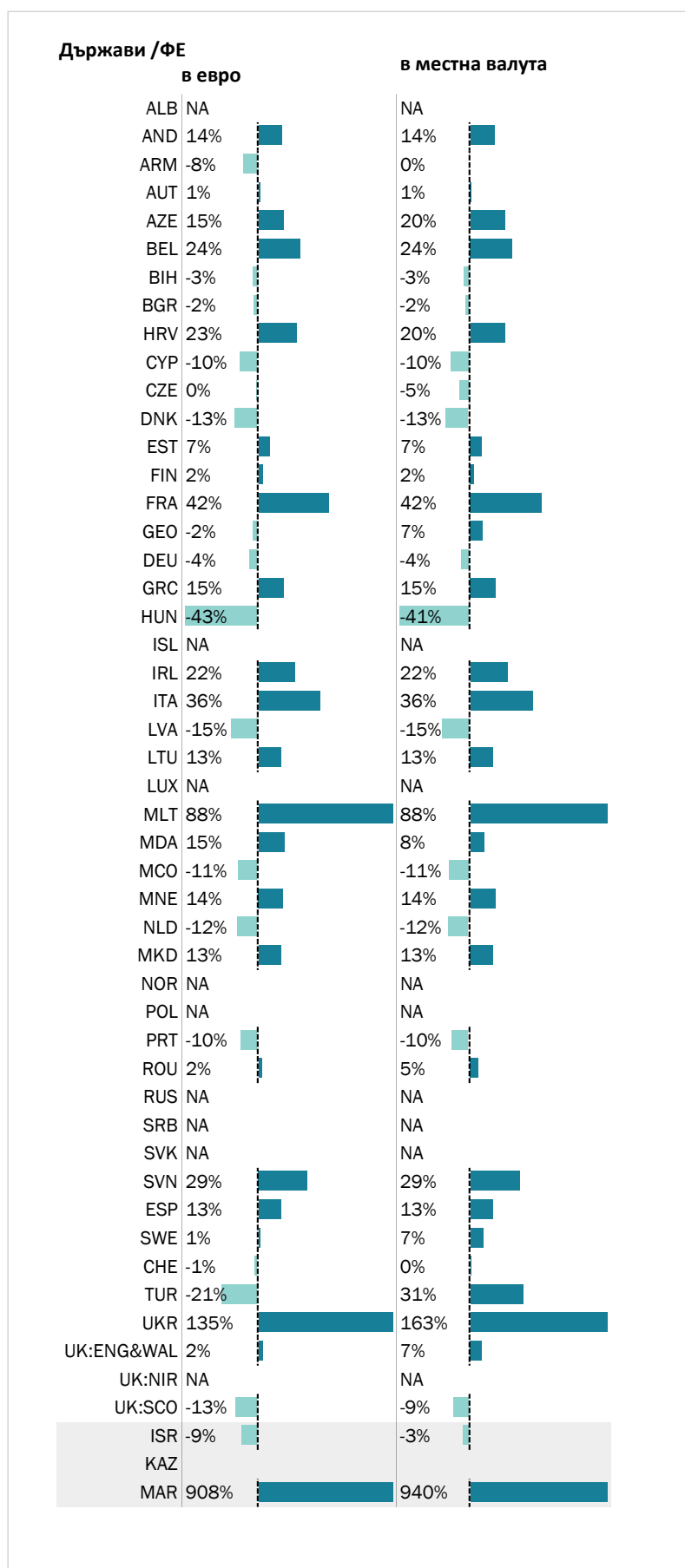
”Как са се развили бюджетите за правна помощ в Европа?

От 2016 до 2018 г. средните разходи за правна помощ са се увеличили с 8%. Като цяло прилаганият бюджет за правна помощ е склонен да варира, тъй като зависи от броя на делата, за които е поискана.

Фигура 2.26 Изпълнен бюджет, отпуснат за правна помощ, 2014 - 2018 г., в евро (Q12)

Фигура 2.27 **Промяна в изпълнения бюджет за правна помощ, 2016 - 2018г., в % (Q5, Q12)**

Изпълненият бюджет за правна помощ е увеличен в 25 държави и образувания и една държава наблюдател, докато 13 държави и един наблюдател са го намалили. Основното увеличение е регистрирано в **Малта** и **Украйна**, докато по-стабилното намаление е в **Унгария**. В **Малта** от 2017 г. се увеличи броят на адвокатите и персонала, наети от Агенцията за правна помощ, и се подобри тяхното възнаграждение. В **Украйна** увеличението се обяснява с увеличението на почасовото заплащане на адвокатите и увеличаването на броя на делата, за които е предоставена правна помощ.

Има ли връзка между нивото на благосъстояние и бюджета за правна помощ?

Както е показано в таблицата и фигурата по-долу, страните с БВП на глава от населението над 20 000 € имат най-висок процент от бюджета, отпуснат за правна помощ спрямо БВП на глава от населението и най-големи суми на жител. Това показва, че по-богатите държави харчат повече за правна помощ по всеки разгледан параметър, който се различава от тенденциите при бюджетните разходи за съдилища и прокуратури.

Таблица 2.4 Среден изпълнен бюджет за правна помощ по различни групи от БВП на глава от населението през 2018 г. (Q1, Q3, Q12-1)

Групи	на жител	като % от БВП
A: < 10 000 €	0,57 €	0,01%
B: 10 000 € - 20 000 €	2,00 €	0,01%
C: 20 000 € - 40 000 €	14,59 €	0,05%
D: > 40 000 €	17,62 €	0,03%
Средно	9,14 €	0,03%
E: (Държави наблюдатели)	3,08 €	0,01%

Създадени въз основа на гаранциите на Habeas Corpus, съдебните системи на федералните единици на **Обединеното кралство** винаги са давали специален приоритет на правната помощ. Съответно бюджетът за правна помощ представлява 41% от общия бюджет, разпределен за съдебната система във **Великобритания - Англия и Уелс**, 44% в **Обединеното кралство - Северна Ирландия** и 33% в **Обединеното кралство - Шотландия**. Държавите от Северна Европа също имат силна традиция за щедра правна помощ със значителен бюджетен дял в общия бюджет на съдебната система: **Ирландия** (39%), **Норвегия** (33%) и **Швеция** (30%). Същите държави, с изключение на **Ирландия** и включително **Исландия**, харчат повече от 25 евро на жител годишно.

Фигура 2.28 Изпълнен бюджет за правна помощ на жител и като % от БВП през 2018 г. (Q1, Q3, Q12-1)

Група	Държави / ФЕ	на жител	като % от БВП	
< 10.000 €	ALB	NA	NA	
	ARM	0,23 €	0,006%	
	AZE	0,07 €	0,002%	
	BGR	0,59 €	0,008%	
	BIH	2,08 €	0,043%	
	GEO	0,46 €	0,013%	
	MDA	0,47 €	0,017%	
	MKD	0,14 €	0,003%	
	MNE	0,26 €	0,004%	
	RUS	0,60 €	0,006%	
	SRB	NA	NA	
	TUR	0,99 €	0,013%	
	UKR	0,39 €	0,015%	
	10.000 € - 20.000 €	CZE	1,98 €	0,010%
EST		3,10 €	0,016%	
GRC		0,65 €	0,004%	
HRV		3,25 €	0,026%	
HUN		0,07 €	0,001%	
LTU		2,23 €	0,014%	
LVA		0,90 €	0,006%	
POL		NA	NA	
PRT		5,31 €	0,027%	
ROU		0,53 €	0,005%	
SVK		NA	NA	
20.000 € - 40.000 €	AND	7,15 €	0,020%	
	BEL	9,00 €	0,023%	
	CYP	1,96 €	0,008%	
	ESP	6,30 €	0,025%	
	FRA	7,16 €	0,020%	
	ISL	30,74 €	0,146%	
	ITA	5,27 €	0,018%	
	MLT	0,64 €	0,003%	
	SVN	1,91 €	0,009%	
	UK:ENG&WAL	31,26 €	0,101%	
	UK:NIR	48,35 €	0,205%	
UK:SCO	25,37 €	0,076%		
> 40.000 €	AUT	2,25 €	0,005%	
	CHE	18,53 €	0,025%	
	DEU	7,80 €	0,019%	
	DNK	19,37 €	0,038%	
	FIN	16,53 €	0,039%	
	IRL	22,95 €	0,034%	
	LUX	NA	NA	
	MCO	8,57 €	0,012%	
	NLD	23,95 €	0,053%	
	NOR	26,01 €	0,039%	
	SWE	35,59 €	0,077%	
	Държави наблюдатели	MAR	0,04 €	0,002%
		ISR	8,92 €	0,026%
KAZ		0,26 €	0,003%	

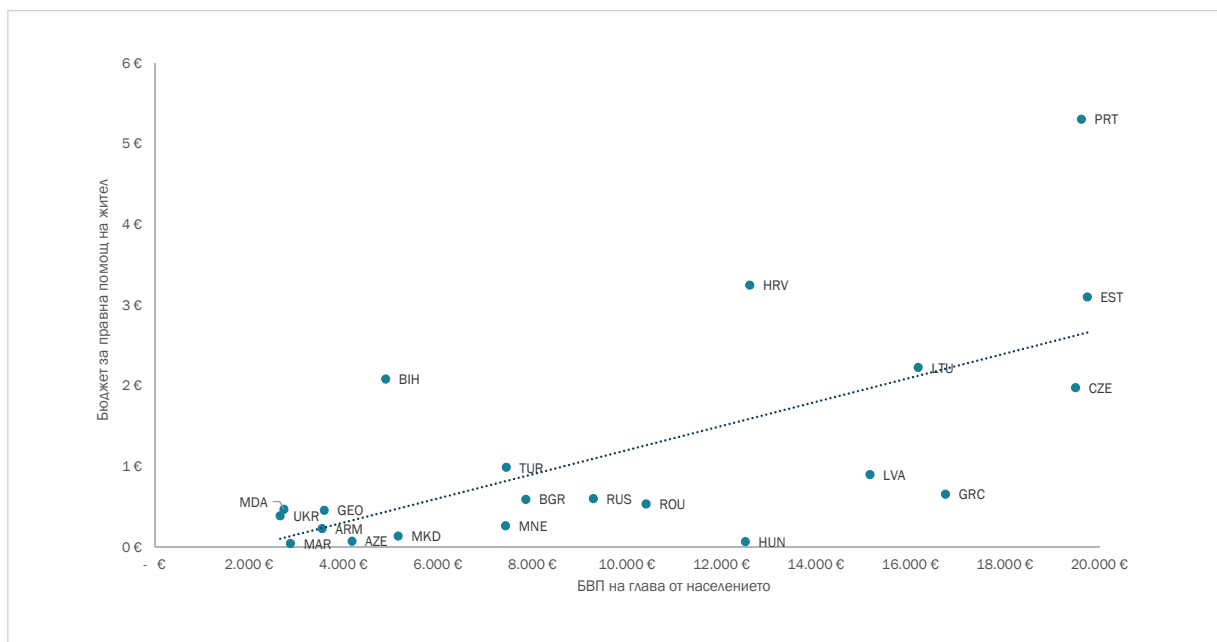
Жои държави и ФЕ предоставят най-голям размер на правна помощ в сравнение с техния БВП?

■ Фигурата с две части по-долу свързва бюджета за правна помощ на жител с БВП на глава от населението. Втората част разкрива значителните усилия на северните страни да дадат възможност на страните по делото, които нямат необходимите финансови ресурси, да имат достъп до правосъдие. Освен това, в рамките на една и съща група държави със значително финансово благосъстояние, тази диаграма показва усилията на **Исландия, Холандия, Норвегия, Швеция, Великобритания - Англия и**

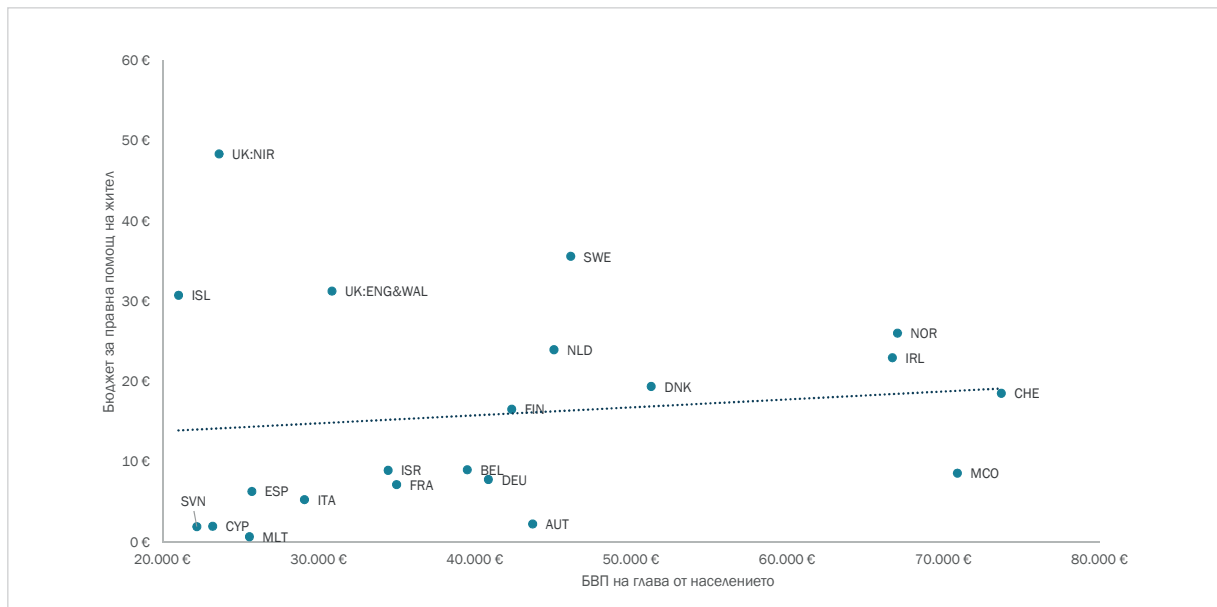
Уелс и Великобритания - Северна Ирландия в сравнение с **Австрия, Кипър, Малта и Словения**. В рамките на първата група с по-нисък БВП (под 20 000 евро) **Босна и Херцеговина, Хърватия и Португалия** се открояват с по-високия размер на бюджета, отпуснат за правна помощ. За разлика от тях **Гърция, Унгария, Латвия, Черна гора, Румъния и Руската федерация** отделят по-нисък бюджет за правна помощ в сравнение със страните с подобен БВП на глава от населението.

Фигура 2.29 Изпълнен бюджет за правна помощ на жител и БВП на глава от населението през 2018 (Q1, Q3, Q12-1)

Част А. Държави с по-малко от 20 000 € БВП на глава от населението

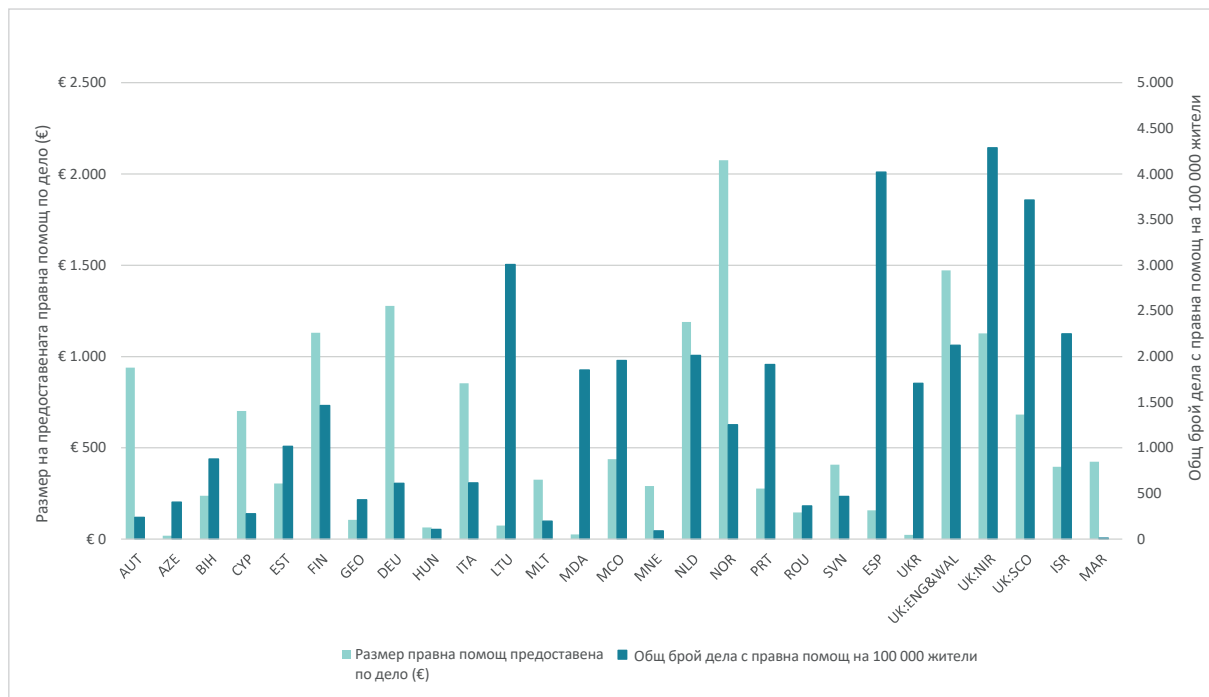
Част В. Държави с повече от 20 000 € БВП на глава от населението

» Кои държави и ФЕ предоставят правна помощ за най-голям брой дела?

Фигура 2.30 **Размер на изпълнената правна помощ по дело (в евро) и общ брой дела на 100 000 жители през 2018 г.(Q12-1, Q20)**

■ За да се усъвършенства анализът на политиките, свързани с осигуряването на достъп до правосъдие чрез правна помощ, целта на CEPEJ е да обвърже търсенето (броят на спорните и безспорните дела, за които е предоставена правна помощ за 100 000 жители) със сумите, предоставени по дело. Информацията е достъпна само за 20 държави и ФЕ. Като в последните периоди на оценяване, много държави не са успели да предоставят такива подробности.

■ Най-общо казано, някои държави и ФЕ имат ниска цена на делото с правна помощ и голям брой дела, ползващи се от правна помощ, докато други отчитат по-висока сума на дело за по-малък брой дела.

■ **Финландия, Германия, Холандия, Норвегия, Великобритания - Англия и Уелс, Обединеното кралство - Северна Ирландия** предоставят най-високата сума за дело. Сред тези страни **Холандия, Великобритания - Англия и Уелс и Великобритания - Северна Ирландия** също предоставят правна помощ за много дела. От друга страна, някои държави като **Литва, Монако, Португалия, Република Молдова, Испания, Украйна и Израел** имат голям брой дела с правна помощ, но с по-ниска сума, разпределена за дело. В по-малка степен **Азербайджан, Босна и Херцеговина, Естония, Грузия Румъния и Словашка република** разширяват допустимостта в относително голям брой дела, но ограничават разпределената сума. И накрая, **Унгария** ограничава както броя допустими дела, така и сумата, похарчена за дело.

Тенденции и заключения

Както е посочено от Венецианската комисия (Доклад за независимостта на съдебната система. Част 1: Независимостта на съдиите, (2010, CDL-AD (2010) 004-е.) „Задължение на държавата е да осигури адекватни финансови ресурси за съдебната система. Дори по време на криза правилното функциониране и независимостта на съдебната власт не трябва да бъдат застрашени“. Необходимо е адекватно финансиране, за да „се даде възможност на съдилищата и съдиите да отговарят на стандартите, определени в Член 6 на Европейската конвенция за правата на човека и в националните конституции и да изпълняват задълженията си с почтеността и ефективността, които са от съществено значение за укрепването на общественото доверие в правосъдието и върховенството на закона“. В същото време, тъй като ресурсите по дефиниция са ограничени, важно е те да се използват ефективно.

Между 2010 г. и 2018 г. държавите-членки и ФЕ плавно, но постоянно увеличават средния бюджет, разпределен за съдебната система. През 2018 г. европейските държави изразходваха средно над 1 милиард евро за своите съдебни системи, равняващи се на 72 евро на жител (с 8 евро повече от 2016 г.) и 0,33% от БВП. Страните с по-висок БВП на глава от населението инвестират повече на жител в съдебните системи, докато по-заможните страни разпределят повече бюджет като процент от БВП, което показва по-големи бюджетни усилия за техните съдебни системи.

Средно държавите-членки разпределят 65% от бюджета на съдебната система за съдилища, 24% за прокуратурата и 11% за правна помощ. 65% от бюджета на съда е предназначен за заплати. От 2016 до 2018 г. почти всички държави-членки и ФЕ са увеличили бюджета, разпределен за съдилища, прокуратура и правна помощ. Най-значителното увеличение, равна на средно 13%, е отчетено за бюджета на съда. Бюджетът, разпределен за съдилища, изглежда е свързан не само с благосъстоянието на страната, но и с броя на съдилищата. С цел рационализиране на бюджетните ресурси на съдилищата и едновременно с това подсилване на специализирането и експертизата, се потвърждава нарастваща тенденция за възлагане на определени услуги на външни изпълнители.

По-малко богатите държави харчат пропорционално повече за прокуратурата, докато държавите и ФЕ с по-висок БВП на глава от населението инвестират относително повече в правна помощ. Адекватното покритие на правната помощ е от съществено значение, за да се гарантира достъп до правосъдие за всички. Най-общо казано, всички държави са въвели система за правна помощ по наказателни и дела, различни от наказателни, в съответствие с изискванията на Европейската конвенция за правата на човека. Като общо правило тези системи включват представляване от адвокат в съда, но също така и правна консултация. Някои страни са склонни да имат ниска цена на дело с правна помощ и голям брой дела, за които е предоставена правна помощ, докато други избират да предоставят по-висока сума за по-малък брой дела.

Професионалисти — в съдебната система

СЪДИИ И ДРУГИ СЪДЕБНИ СЛУЖИТЕЛИ

” Кой е съдия?

■ За целите на тази глава съдията, определен съгласно съдебната практика на Европейския съд по правата на човека (ECrHR, *Mutu et Pechstein v. Switzerland*, app. n°40575/10 and 67474/10, 4/2/2019, §139), взема решение, в съответствие със закона и след организирано производство по всеки въпрос от неговата / нейната компетентност. Той / тя е независим / а от изпълнителната власт. Съдиите, занимаващи се с административни или финансови въпроси, попадат в това определение, ако отговарят на гореспоменатите критерии.

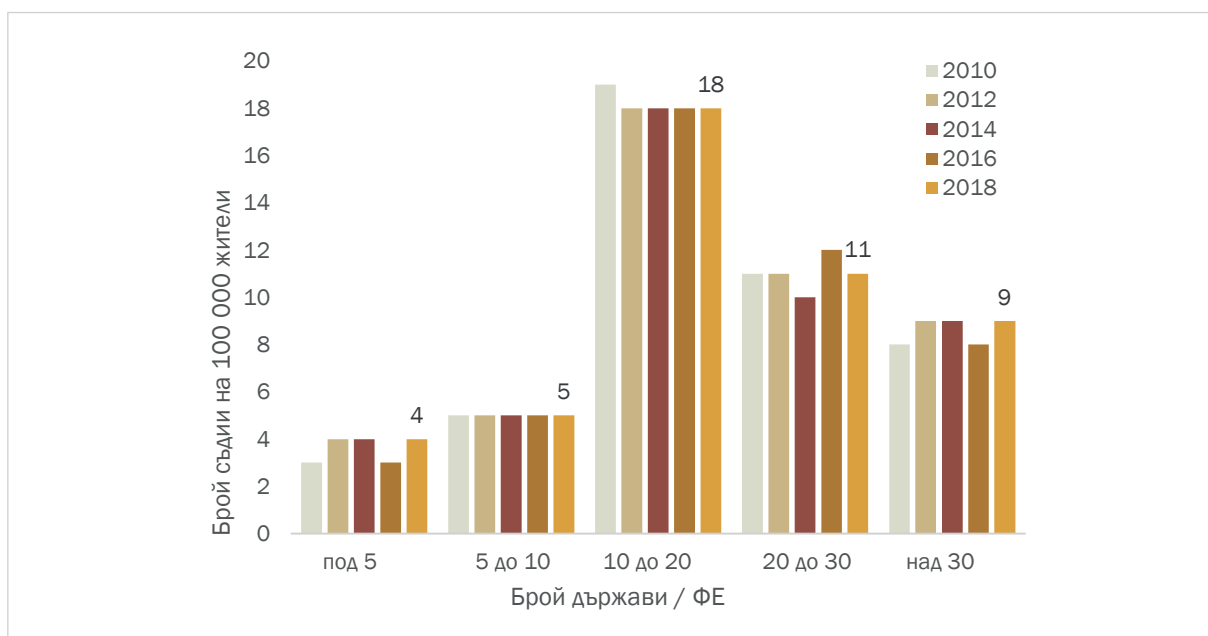
■ За да се вземе предвид по-добре разнообразието при държавите - членки относно статута и функциите, които могат да бъдат свързани с думата „съдия“, в схемата за оценка на СЕРЕЈ са определени три вида съдии:

- професионални съдии, наети, обучени и платени като такива и които изпълняват задълженията си постоянно;
- професионални съдии, които не изпълняват задълженията си постоянно, а от време на време, но получават възнаграждение за съдийската си функция;
- непрофесионални съдии, които заседават в съдилища и чиито решения са обвързващи, но които не попадат в категорията на професионалните съдии, арбитри или съдебни заседатели. Тази категория включва *съдебни заседатели*, т.е. съдии без първоначално юридическо обучение, които са известни във **Франция** като *juges consulaires*, а в **Черна гора, Северна Македония, Словения и Сърбия** като *“sudija/sodnik-porotnik”*.

■ За тези три категории докладът използва еквиваленти на пълно работно време (FTE) за броя на ефективно заетите длъжности на професионални съдии, независимо дали те практикуват на пълен работен ден или на непълно работно време.

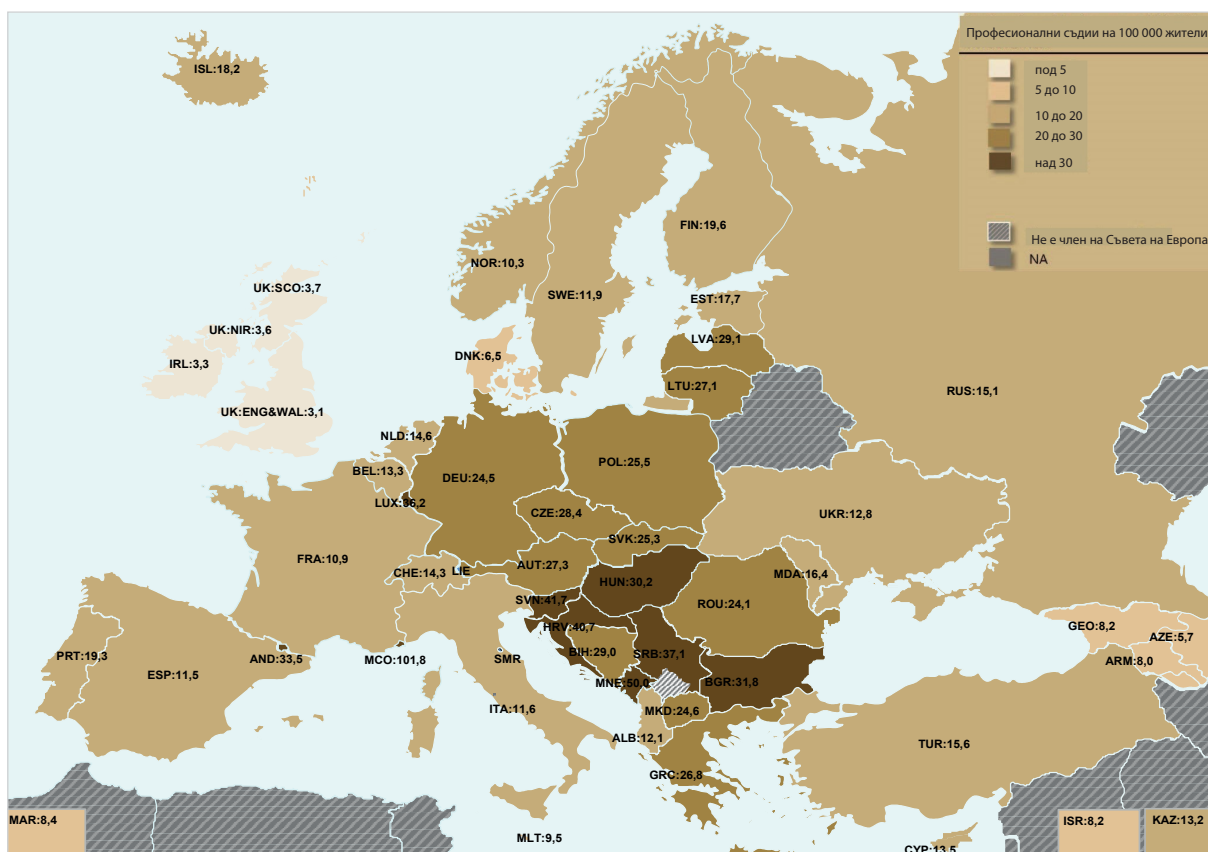
Има ли равен брой съдии в цяла Европа?

Фигура 3.1 Брой професионални съдии на 100 000 жители, 2010 - 2018 г. (Q1, Q46)

Фигурата показва, че в повечето държави и ФЕ има между 10 и 30 професионални съдии на 100 000 жители и че разпределението им между държавите и образуванятия остава като цяло стабилно през годините. Това означава, че все още има значителни разлики, дори между държави с подобна големина и ниво на доходи, както се вижда от следващата карта.

Карта 3.2 Брой професионални съдии на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q46)

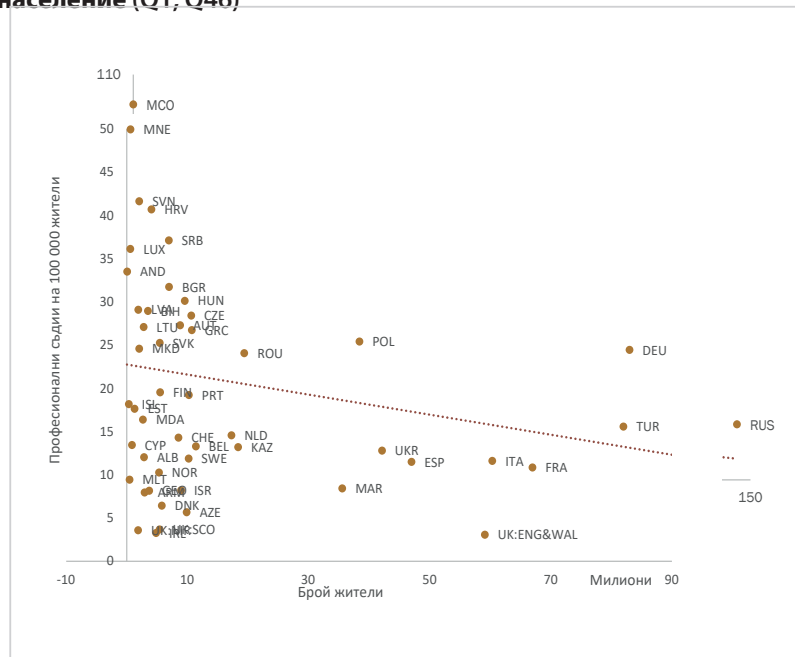

Как могат да бъдат обяснени разликите в броя на професионалните съдии в Европа?

Разликите могат отчасти да се обяснят с разнообразието на съдебните организации. В една държава спрямо друга професионалните съдии се занимават с много различни по обем дела, успоредно със съдебни спорове, водени от професионални съдии на непълно работно време и / или непрофесионални съдии. В **Малта, Испания, Швейцария и Обединеното кралство - Англия и Уелс**, професионални съдии на непълно работно време, се занимават със значителна част от общия обем дела. Малкият брой професионални съдии на жител във **Великобритания - Англия и Уелс** (3 на 100 000 жители), **Обединеното кралство - Северна Ирландия и Обединеното кралство - Шотландия** се дължи на много големия процент дела, разглеждани от непрофесионални *магистрати*. Някои държави с 10 до 20 професионални съдии на 100 000 жители прибягват до непрофесионални съдии за дела по трудово и търговско право във **Франция**, по граждански и търговски спорове с малки искове и по дела за дребни престъпления в **Италия**, по семейно право, трудово право, социално право, търговско право, право в областта на несъстоятелността и наказателни дела за дребни престъпления в **Холандия** и за граждански въпроси под 90 € в **Испания**.

Поглед към Карта 3.2 предполага, че броят на съдиите на 100 000 жители може да бъде повлиян от географските фактори и / или развитието на европейските правни системи. Кохерентна зона в Централна и Югоизточна Европа има повече от 20 съдии на 100 000 жители. Това са по същество правни системи, повлияни от германското право, а именно **Австрия, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Чехия, Германия, Гърция, Унгария, Латвия, Литва, Черна гора, Северна Македония, Полша, Сърбия, Словашката република и Словения**. Освен това, както вече беше подчертано в предишния доклад, страните от Източна Европа традиционно отчитат много висок процент на съдии и държавни служители на жител. За разлика от тях, страните от Западна и Южна Европа с правни системи, вдъхновени от скандинавското право, общото право или Наполеоновото право, имат по-нисък процент на професионални съдии на 100 000 жители. Това се отнася по-специално за **Белгия, Дания, Франция, Ирландия, Италия, Малта, Холандия, Норвегия, Испания, Швеция, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Северна Ирландия и Великобритания - Шотландия**.

Фигура 3.3 Брой професионални съдии на 100 000 жители население (Q1, Q46)

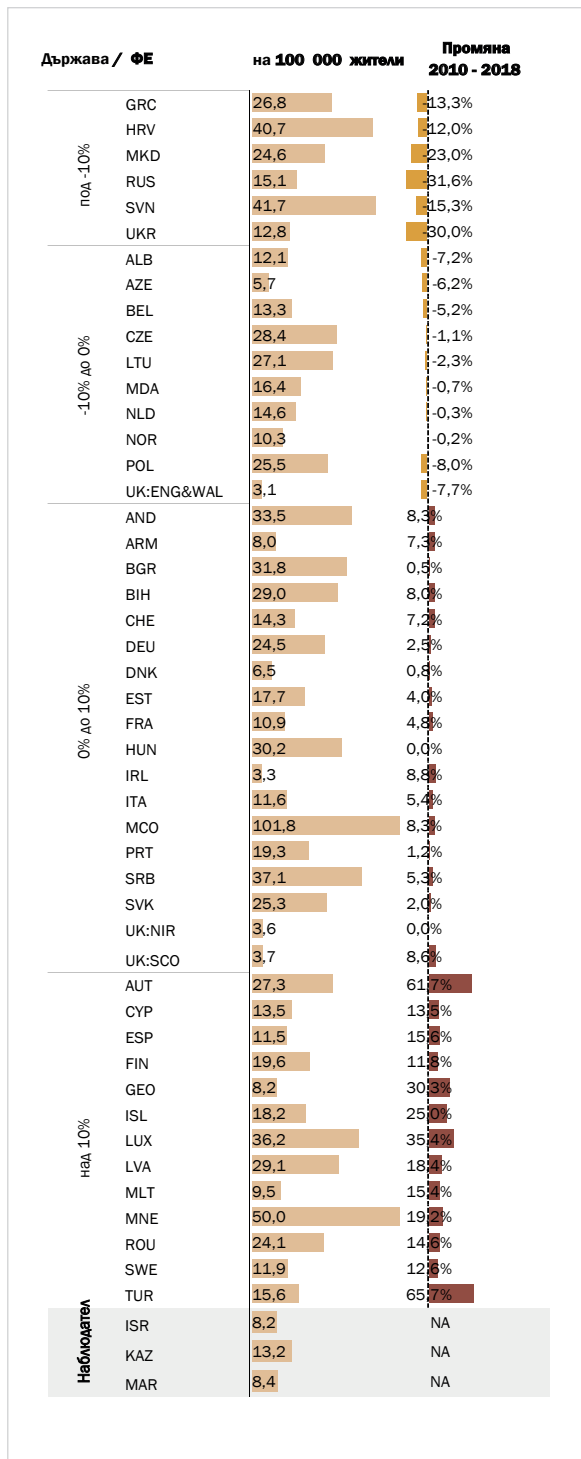

Друг фактор на въздействие за броя на съдиите на 100 000 жители може да бъде числеността на населението, както се вижда от Фигура 3.3. Всички държави с над 30 съдии на 100 000 жители имат по-малко от 10 милиона жители, докато никоя държава с повече от 15 милиона жители няма повече от 26 съдии на 100 000 жители.

Как се е променил броят на професионалните съдии през годините?

Разпределението на броя на професионалните съдии на 100 000 жители, показано на Фигура 3.1, е било стабилно през годините, както и средният брой от около 21 професионални съдии на 100 000 жители.

Фигура 3.4 Брой професионални съдии на 100 000 жители и промени, 2010 - 2018 г.(Q1, Q4)

Независимо от това, има значителни промени в много страни. Така Фигура 3.4 илюстрира, че броят на професионалните съдии на 100 000 жители се е увеличил между 2010 и 2018 г. в повечето държави, а няма забележима тенденция към еднаквяване. Наблюдаваните развития имат конкретни обяснения, като съдебни реформи, промени в събирането на данни или спад или растеж на населението (вж. Фигура 1.2 в Глава 1). Броят на съдиите в **Австрия** се увеличи поради създаването на административни съдилища през 2014 г., включени в статистиката едва към 2016 г. В **Босна и Херцеговина** Висшият съдебен съвет увеличи броя на съдиите в няколко съдилища с оглед на броя на дела, които да бъдат разгледани и с цел да се избегнат прекомерни забавяния в съдебните процеси. В **Черна гора** през 2015 г. бяха създадени три съдилища за дребни престъпления и Висш съд за дребни престъпления. Увеличенията в **Литва** и в **Република Молдова** и - до известна степен - в **Армения, Босна и Херцеговина, Грузия, Латвия и Сърбия** могат да бъдат обяснени със спад на населението. **Турция** показва значително увеличение на броя на съдиите, прокурорите и съдебния персонал през последните години. Едно от евентуалните обяснения е създаването на апелативни съдилища, които започнаха да функционират през 2016 г. Ситуацията в **Украйна** се характеризира със значителен спад в броя на съдиите, по-специално поради изпълнението на важна съдебна реформа през 2016 г.

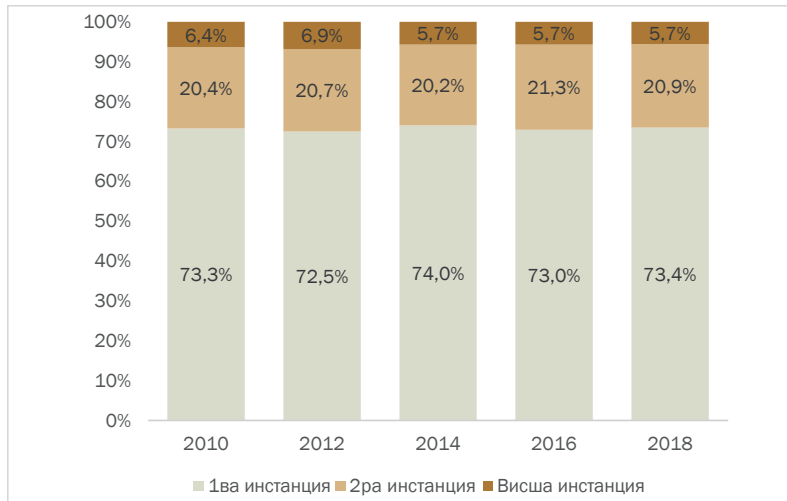
Професионални съдии на 100 000 жители

Средно 21,4
медиана 17,7

» Как биват разпределяни съдиите по инстанциите?

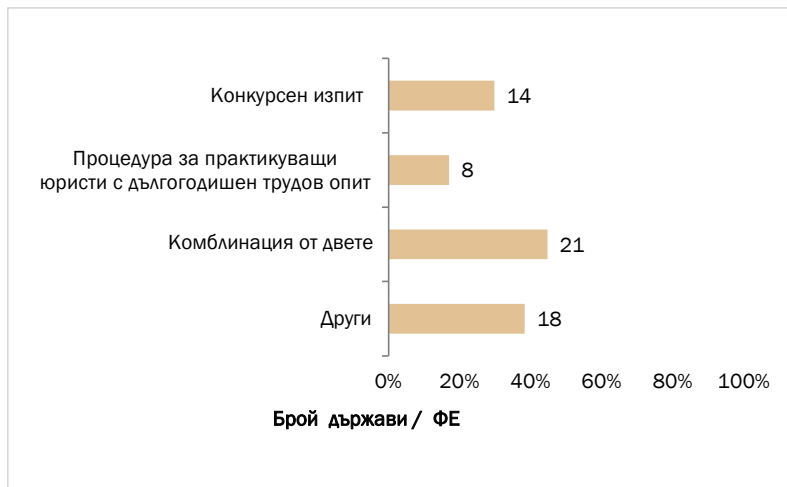
Фигура 3.5 Средно разпределение на професионалните съдии по инстанции 2010 - 2018 г.(Q46)

Що се отнася до различните нива на правораздаване, има доста еднакво разпределение на професионалните съдии, което остава много устойчиво през годините. Съдиите са около две трети до 80% първоинстанционни съдии, около 20% до една трета второинстанционни съдии и около 2% до 10% съдии във Върховния съд.

» Как се назначават съдии?

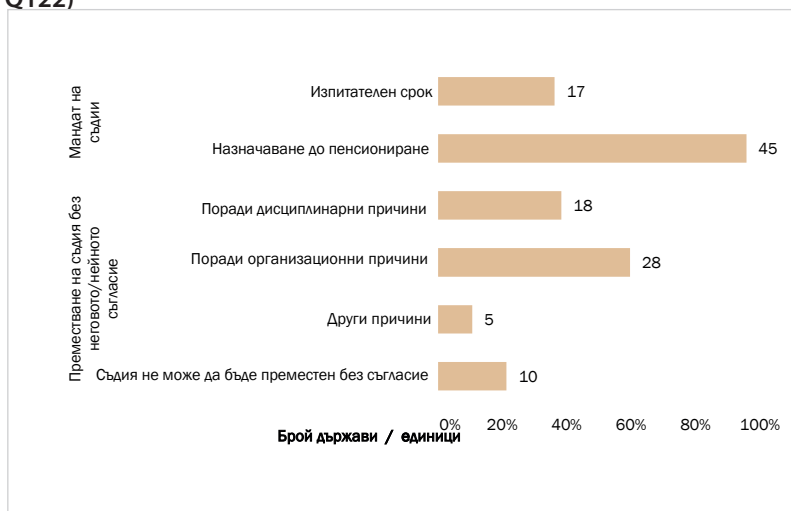
Фигура 3.6 Условия за назначаване на професионални съдии през 2018 г. (Q110)

Конкурсният изпит, често срещан начин за назначаване на съдии, е мажоритарният вариант, избран от 35 държави-членки и ФЕ и две държави-наблюдатели. 21 държави-членки и ФЕ и една държава-наблюдател използват този начин в комбинация с процедура за практикуващи юристи с дългогодишен трудов стаж. Някои държави и ФЕ, по-специално страните с общо право, имат процедура, която разчита само на опит и старшинство сред адвокати, без конкурсен изпит (**Ирландия, Малта, Норвегия, Швейцария, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Северна Ирландия и Израел**). Други процедури за назначаване се използват в 18 държави-членки и ФЕ.

Гарантирана ли е несменяемост на съдиите?

Фигура 3.7 Изпитателен срок, срок на назначаване и преместване на съдии без съгласие през 2018 г.(Q121, Q121-1, Q122)

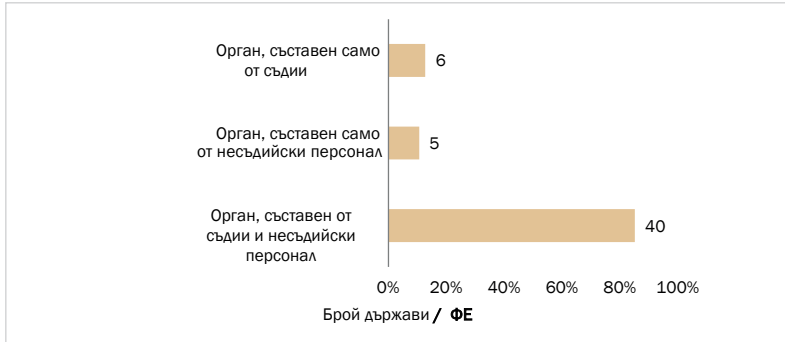

ССЈЕ отбелязва, че назначението на пълен работен ден до законната възраст за пенсиониране представляват общото правило в европейската практика (Становище № 1 (2001) на ССЈЕ относно стандартите, касаещи независимостта на съдебната власт и несменяемостта на съдиите, параграф 48) и че това е най-малко проблемният подход от гледна точка на независимостта. Всъщност, този принцип се спазва в почти всички държави-членки, ФЕ и държави-наблюдатели. Ситуацията в **Швейцария**, където съдиите се избират, в зависимост от кантона, от хората, парламента или се назначават от апелативния съд, е доста специфична. Както бе отбелязано и от ССЈЕ, много системи за гражданско право включват изпитателни срокове за нови съдии (Становище № 1 по-горе, параграф 49). В 17 държави има изпитателен срок. Продължителността варира от 10 месеца в **Гърция** до максимум 5 години в **България** и **Германия**.

Специално внимание трябва да се обърне на условията за прехвърляне на съдии без тяхното съгласие. Принципът на несменяемост предполага, че съдията не може да получи ново назначение без неговото / нейното съгласие. Това преместване обаче може да бъде изпълнено без съгласие, ако е резултат от дисциплинарна процедура пред независим орган. Повече от една трета от държавите и ФЕ прибягват до тази възможност. Освен това, повече от 60% от държавите и ФЕ позволяват промяната в назначенията на съдиите без тяхното съгласие по организационни причини (закриване, сливане, реструктуриране на съдилища и др.), рамкирани от гаранции като възможността да се претендира за обхват на надбавките (**Обединеното кралство - Англия и Уелс**) или правото да се обжалва решението пред съд (**Полша, Унгария, Естония**). Тези числа остават доста стабилни от последния доклад. В някои държави, временно преместване може да се реши без съгласието на съдията в интерес на доброто правораздаване (напр. **Босна и Херцеговина, Германия, Грузия, Северна Македония, Словения**). Тук отново конкретни гаранции определят този тип преназначаване.

” Възложена ли е процедурата по назначаване на работа на независим орган?

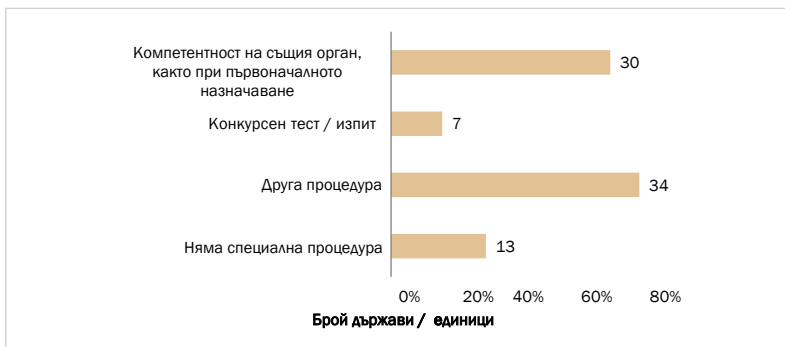
Фигура 3.8 **Органи, отговорни за първоначалното назначаване на професионални съдии през 2018 г. (Q111)**

ползва с независимост от изпълнителната власт, за да се гарантира пълна съдебна независимост. В повечето от държавите-членки и ФЕ, и във всички държави-наблюдатели орган, съставен от съдии и други съдебни служители, отговаря за първоначалното назначаване на професионални съдии. Само няколко държави и ФЕ предвиждат орган, съставен само от съдии, или орган, съставен само от други съдебни служители.

” Как биват повишавани съдиите?

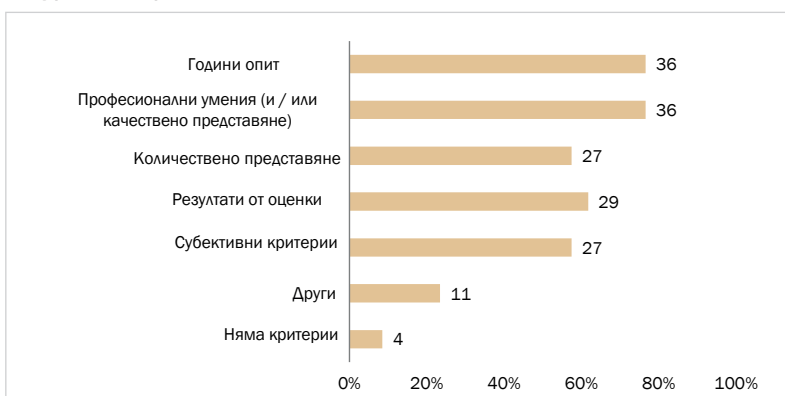
Фигура 3.9 **Компетентност и процедура за повишение на професионалните съдии през 2018 г. (Q112, Q113)**

В 30 държави-членки и ФЕ и две държави-наблюдатели, един и същ орган, компетентен за първоначалното назначаване, е компетентен и за повишението на съдии. Само няколко държави предвиждат конкурсен тест или изпит за повишения. В повечето държави и ФЕ се прилага друга процедура или няма конкретна процедура.

” Какви са критериите, използвани за повишение на съдия?

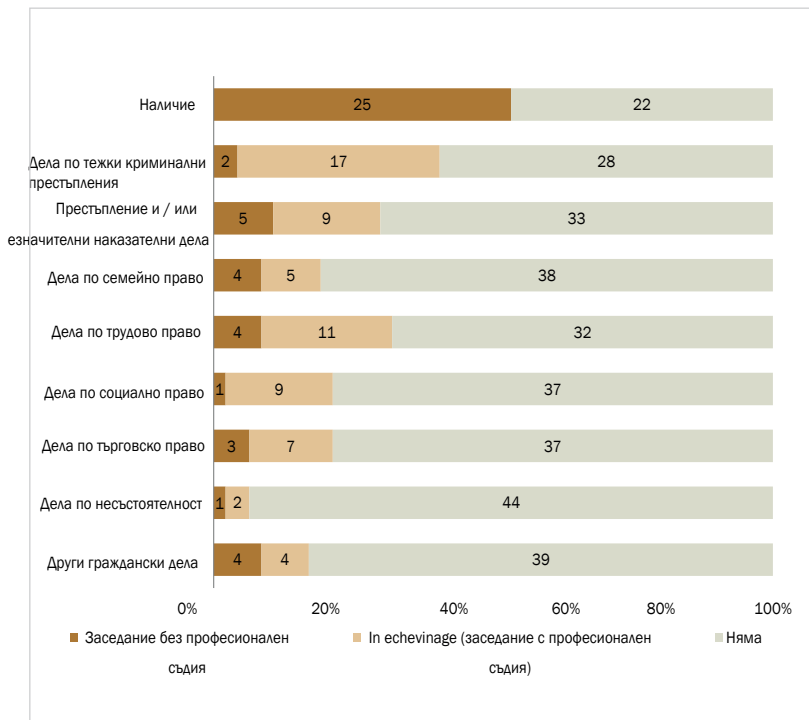
Фигура 3.10 **Критерии, използвани за повишение на професионални съдии през 2018 г. (брой държави-членки / ФЕ) (Q113-1)**

Повечето държави използват широк набор от критерии за повишение на професионалните съдии. Най-често срещаните от тях са професионални умения (и / или качествено представяне) и дългогодишен опит, използвани съответно от 36 държави-членки и ФЕ, както и от всички държави-наблюдатели. Няма нито една държава, която да използва само субективни критерии (почтеност, репутация и т.н.), но 27 държави-членки и ФЕ и всичките три държави-наблюдатели използват субективни критерии, наред с други.

Изпълняват ли непрофесионалните съдии същите функции в Европа?

Фигура 3.11 Задачи, поверени на непрофесионални съдии през 2018 г. (брой държави-членки / ФЕ) (Q49-1)

В своето становище № 18 ССЈЕ подчертава, че назначаването на съдебни заседатели може да се разглежда като полезна връзка между съдебната власт и обществеността (Становище № 18 (2015) относно позицията на съдебната власт и нейната връзка с други държавни правомощия в съвременната демокрация, параграф 32). Вярно е, че непрофесионалните съдии могат да допринесат значително за облекчаване на професионалните съдии от натовареността им. Независимо от това, само около половината от държавите (25 държави-членки и ФЕ и една държава-наблюдател) използват непрофесионални съдии, които обикновено не разглеждат и не решават дела без професионални съдии и винаги заседават заедно с професионални съдии (известни като *échevinage*).

Въпросите от тяхната компетентност са широки, със и без *échevinage*: разнообразни дела по гражданско право, както и дела по семейно право, дела по трудово право, дела по социално право и наказателно право.

Какви видове други съдебни служители съществуват в Европа?

Наличието на компетентни служители с определени роли и признат статут заедно със съдиите е съществена предпоставка за ефективното функциониране на съдебните системи.

В схемата за оценка на СЕРЕЈ се прави разлика между пет вида други съдебни служители:

Rechtspfleger се определя като независим съдебен орган според задачите, които са му делегирани от закона. Такива задачи могат да бъдат свързани със: семейно и настоятелно право, закон за наследяване, закон за поземления регистър, търговски регистри, решения за предоставяне на гражданство, наказателноправни дела, изпълнение на присъди, намалено наказание чрез общественополезен труд, завеждане на дело в околните съдилища, решения относно правна помощ и др. *Rechtspfleger* има квазисъдебна функция.

Други съдебни служители пряко подпомагат съдията със съдебна помощ (съдействие по време на изслушвания, (съдебна) подготовка на делото, съдебна регистрация, съдебна помощ при изготвянето на решението на съдията, правно консултиране - например съдебни регистратори).

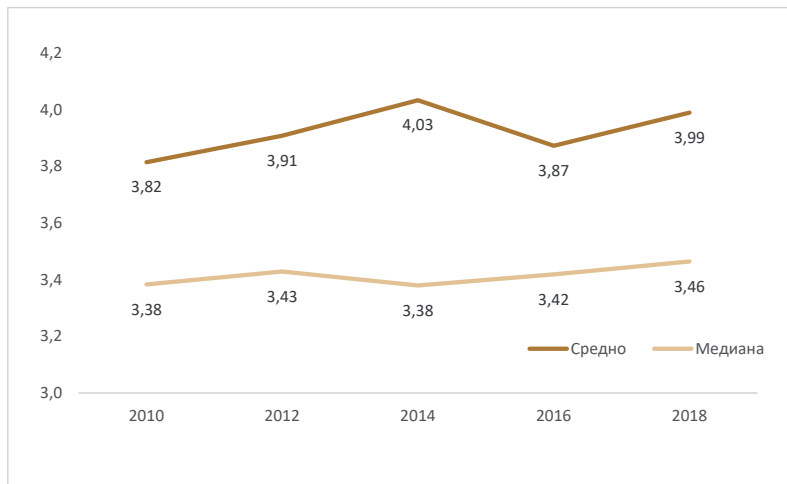
Административният персонал не участва пряко при оказването на съдебна помощ на съдията, но отговаря за административни задачи (като регистрация на дела в компютърна система, надзор върху плащането на съдебни такси, административна подготовка на делата, архивиране) и / или ръководството на съда (например ръководител на съдебния секретариат, ръководител на компютърния отдел на съда, финансов директор на съда, мениджър човешки ресурси и др.).

Техническият персонал включва персонал, който отговаря за изпълнение на задачи или за всякакви технически и други задължения, свързани с техническото обслужване, като персонал за почистване, персонал по сигурността, персонал, работещ в компютърните отдели на съдилищата, електротехници и др.

Друг персонал, различен от съдийски включва всички други съдебни служители, които не са включени в гореспоменатите категории.

” Какво е съотношението на другите съдебни служители спрямо професионален съдия и как се е развило това съотношение?

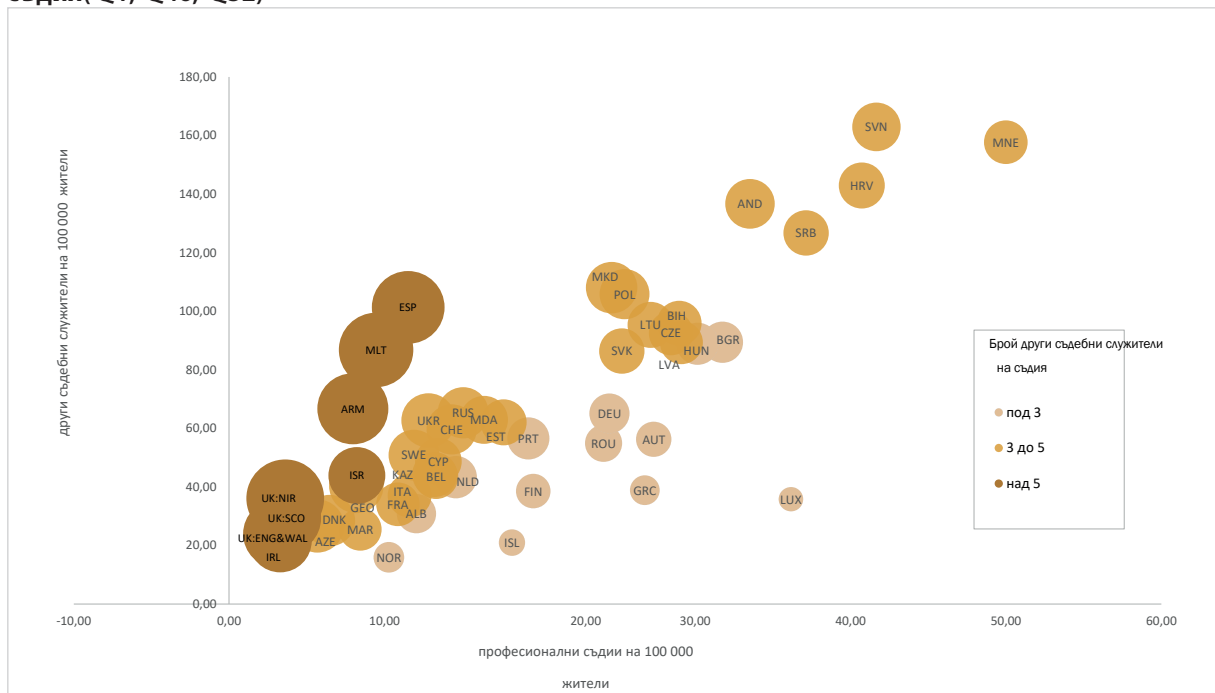
Фигура 3.12 Развитие в броя на съдебни служители на професионален съдия, 2010 - 2018 г. (Q46, Q52)

Средното съотношение на другите съдебни служители спрямо професионалните съдии е около 4 през 2018 г. (медиана: 3,4), като минималното е 1,0 (**Люксембург**) и максималното 10,0 (**Великобритания - Северна Ирландия**). Тези цифри показват доста висока стабилност през годините.

” Как броят на професионалните съдии и броят на другите съдебни служители зависят един от друг?

Фигура 3.13 Брой други съдебни служители на 100 000 жители в сравнение с броя на професионалните съдии на 100 000 жители; други съдебни служители на професионален съдия (Q1, Q46, Q52)

Може да се очаква, че ще има отрицателна корелация между броя на професионалните съдии на 100 000 жители и броя на другите съдебни служители на 100 000 жители поради подкрепата от другите съдебни служители. Фигура 3.13 показва (за по-добра видимост тази фигура не включва **Монако**, което поради своя размер показва изключителна стойност), че това не е така и че дори има положителна корелация между двата показателя, което означава, че страните, които имат повече професионални съдии на 100 000 жители, също имат повече други съдебни служители на 100 000 жители. Това подчертава значителните разлики в персонала на съдебните органи в Европа.

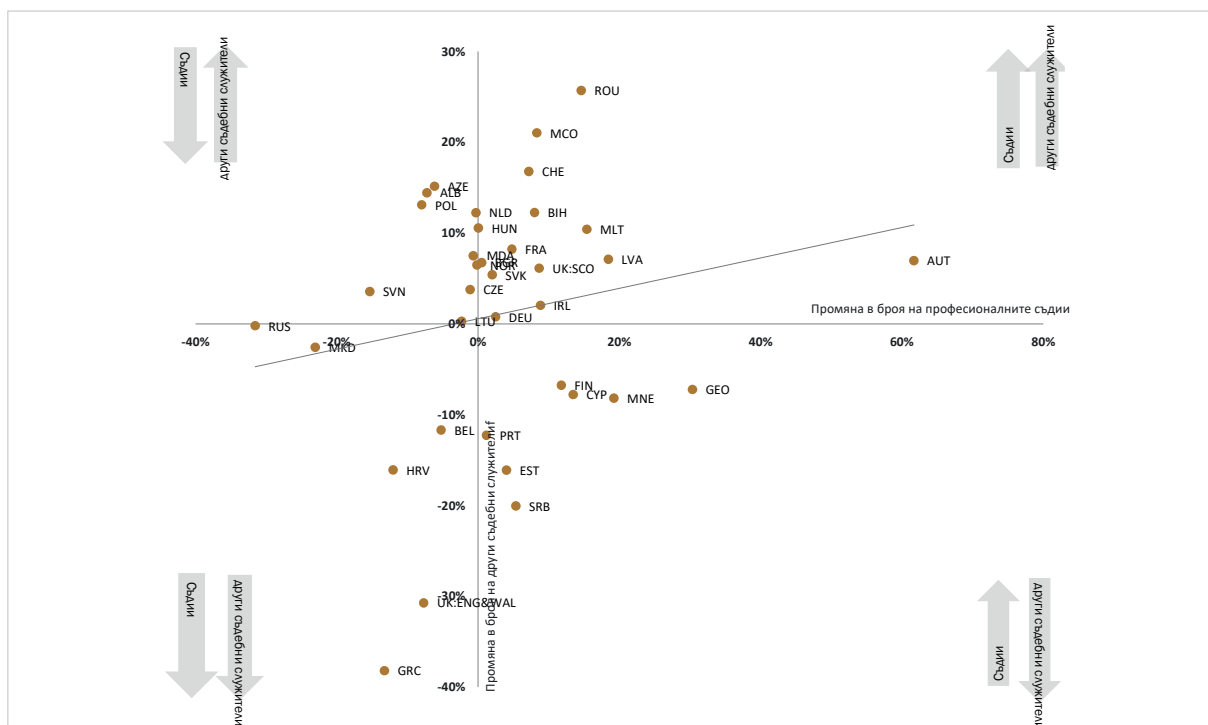
Размерът и цветът на мехурчетата, които илюстрират броя на другите съдебни служители на професионален съдия, показват, че в държавите и

ФЕ с по-малко професионални съдии на 100 000 жители, обикновено имат повече други съдебни служители на професионален съдия. Всички държави и ФЕ с повече от 5 други съдебни служители на професионален съдия имат по-малко от 12 професионални съдии на 100 000 жители, докато съотношения под 3 други съдебни служители на професионален съдия могат да бъдат открити само при държави и ФЕ с 10 или повече повече професионални съдии на 100 000 жители.

Следователно изглежда, че има известна зависимост между броя на другите съдебни служители на професионален съдия и броя на професионалните съдии на 100 000 жители. Точните взаимодействия могат да бъдат различни: те зависят от степента на оказване на помощ на съдиите, степента, до която решенията се предават на *Rechtspfleger* (вж. По-долу) или степента, до която съдиите изпълняват административни задачи и задачи, свързани с управлението на съдилищата.

Развиват ли се еднакво броят на професионалните съдии и броят на другите съдебни служители ?

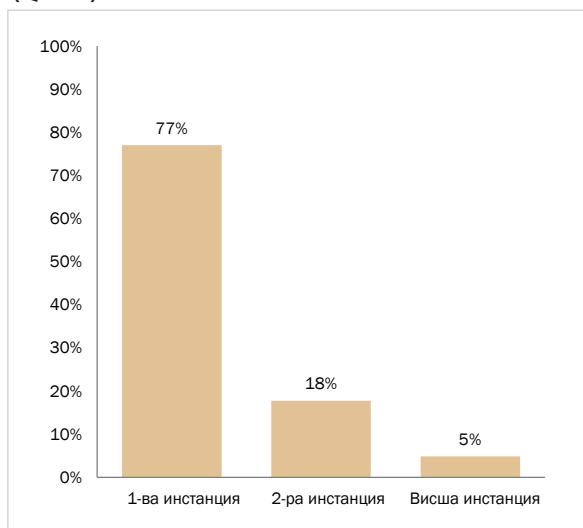
Фигура 3.14 Промяна в броя на другите съдебни служители в сравнение с промяната в броя на професионалните съдии, 2010 - 2018 г. (Q46, Q52)

За да се гарантира ефективността на съдилищата при създаването или намаляването на длъжностите, трябва да се вземе предвид връзката между броя на професионалните съдии и броя на другите съдебни служители. Фигура 3.14 показва, че положителната връзка между броя на професионалните съдии и броя на другите съдебни служители, показан по-горе, се отразява и при промяната на тези данни между 2010 и 2018 г. Тази връзка обаче е много малка и не може да се говори за еднакво развитие. Въпреки че причините за развитието вероятно са сложни и трябва да се оценяват индивидуално във всеки отделен случай, изглежда е необходимо специално внимание по отношение на заключенията, които трябва да се направят относно ефективността, където броят на професионалните съдии се е увеличил, докато броят на другите съдебни служители е намалял.

» Как се разпределят други съдебни служители между инстанциите?

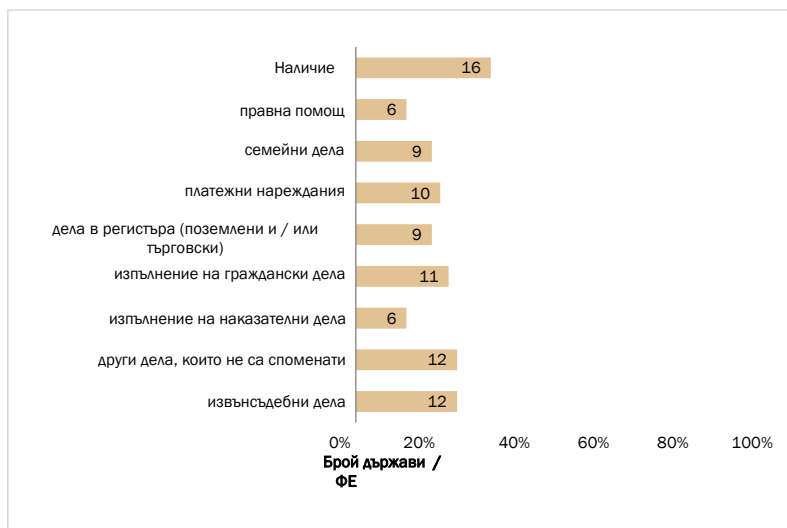
Фигура 3.15 Средно разпределение на другите съдебни служители по инстанции през 2018 г. (Q52-1)

Средното разпределение на други съдебни служители между инстанциите е подобно на това на съдиите (вж. Фигура 3.5), но по-висок коефициент може да се открие на първа инстанция (73% за съдиите) и по-ниски съотношения на втора инстанция и на ниво Върховен съд (съответно 22% и 8% за съдиите). Не е възможно да се покаже развитието на разпределението, тъй като данните по тази тема са събрани за първи път.

» Колко държави са въвели *Rechtspfleger* и какви са ролите, които са им поверени?

Фигура 3.16 Обобщение на различните роли на *Rechtspfleger* (или подобен орган) през 2018 г. (брой държави-членки / ФЕ) (Q53)

Шестнадесет европейски държави и една държава наблюдател са създали *Rechtspfleger*. Ролите, поверени им във всяка държава, които са показани на Фигура 3.16, не са се променили от предишния доклад. *Rechtspfleger* е истински съдебен орган заедно със съдията или *магистрата*.

» Колко *Rechtspfleger* има и как се е развил броят?

Между 2010 и 2018 г. в страните, в които съществува този орган, средното съотношение на *Rechtspfleger* на 100 000 жители се е увеличило от 7,8 на 10,5; медианата също се е увеличила от 5,5 на 9,2.

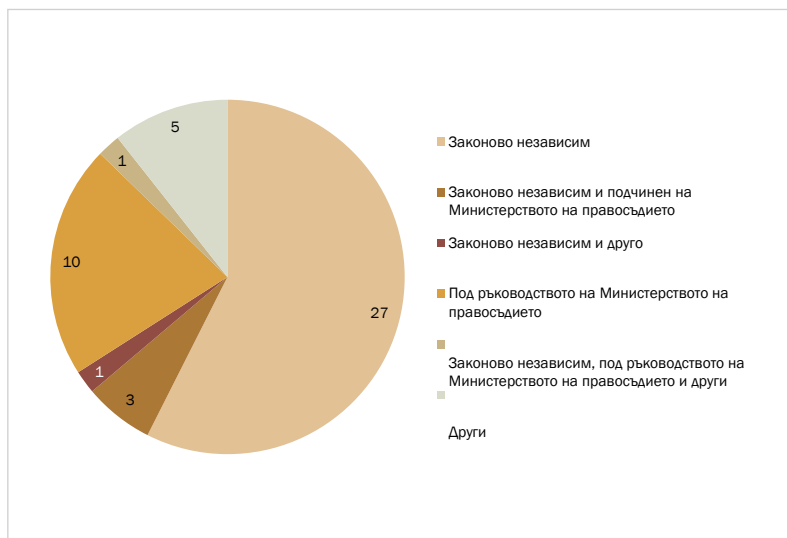
” Кой е прокурор?

Съгласно дефиницията, съдържаща се в Препоръка Rec (2000) 19 на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно ролята на прокуратурата в системата на наказателното правосъдие, прокурорите се определят като „обществени органи, които от името на обществото и обществения интерес осигуряват прилагането на закона там, където нарушаването на закона води до наказателни санкции, вземайки под внимание както правата на отделната личност, така и необходимата ефективност на наказателното правосъдие“.

” Какъв е статутът на прокурорите в Европа?

Докладът се фокусира върху официален законов подход, като разграничава законовата независимост от обвързването с властта на министерството; взети са предвид и указанията, дадени в конкретни случаи, за да се анализира вида на намесата в съдебни дела. Много зависи и от реалната практика, свързана с културните традиции на различните държави и ФЕ, оттук и важността да се вземат предвид коментарите, предоставени от държавите в допълнение към отговорите на Схемата за оценка. Националните модели често са сложни и реалната автономност на прокуратурата понякога зависи повече от практики и традиции, отколкото от законови разпоредби.

Фигура 3.1 Обобщение на статута на прокурора през 2018 г. (брой държави-членки / ФЕ) (Q115)

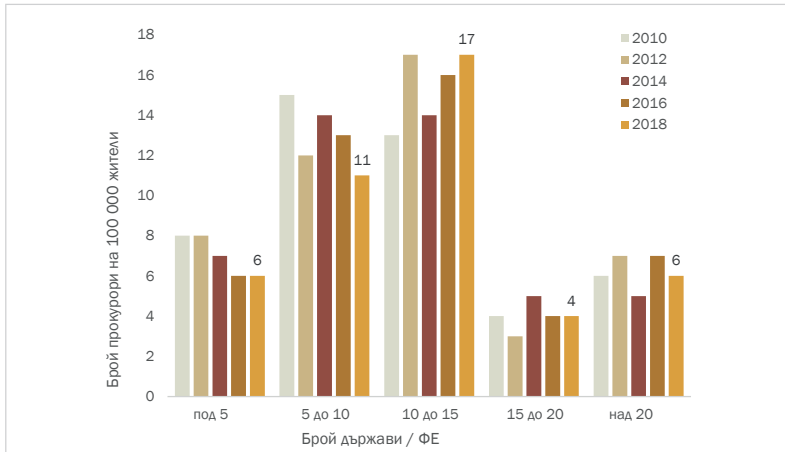
Прокурорът е обявен за независим по закон в 31 от 47 държави-членки и ФЕ и в две държави-наблюдатели, което е в съответствие със съществуващата тенденция. През 2018 г. прокуратурата на **Грузия** продължи да претърпява реформи, целящи допълнително укрепване на нейната независимост, прозрачност и ефективност. В момента в **Люксембург** се подготвя проект на конституционен закон за допълнително укрепване на независимостта на прокуратурата. През 2010 г. само 28 от 47 държави и ФЕ са предоставили законова независимост на прокурора.

Чувствителността на въпроса за взаимоотношенията между изпълнителната власт и прокурорите също се отразява в разпоредби за предотвратяване на конкретни инструкции за съдебно преследване или не. 31 държави и ФЕ и двама наблюдатели посочват, че са имали такива разпоредби през 2018 г., в сравнение с едва 26 държави и ФЕ през 2014 г. (не са събрани данни по тази тема за предходни години).

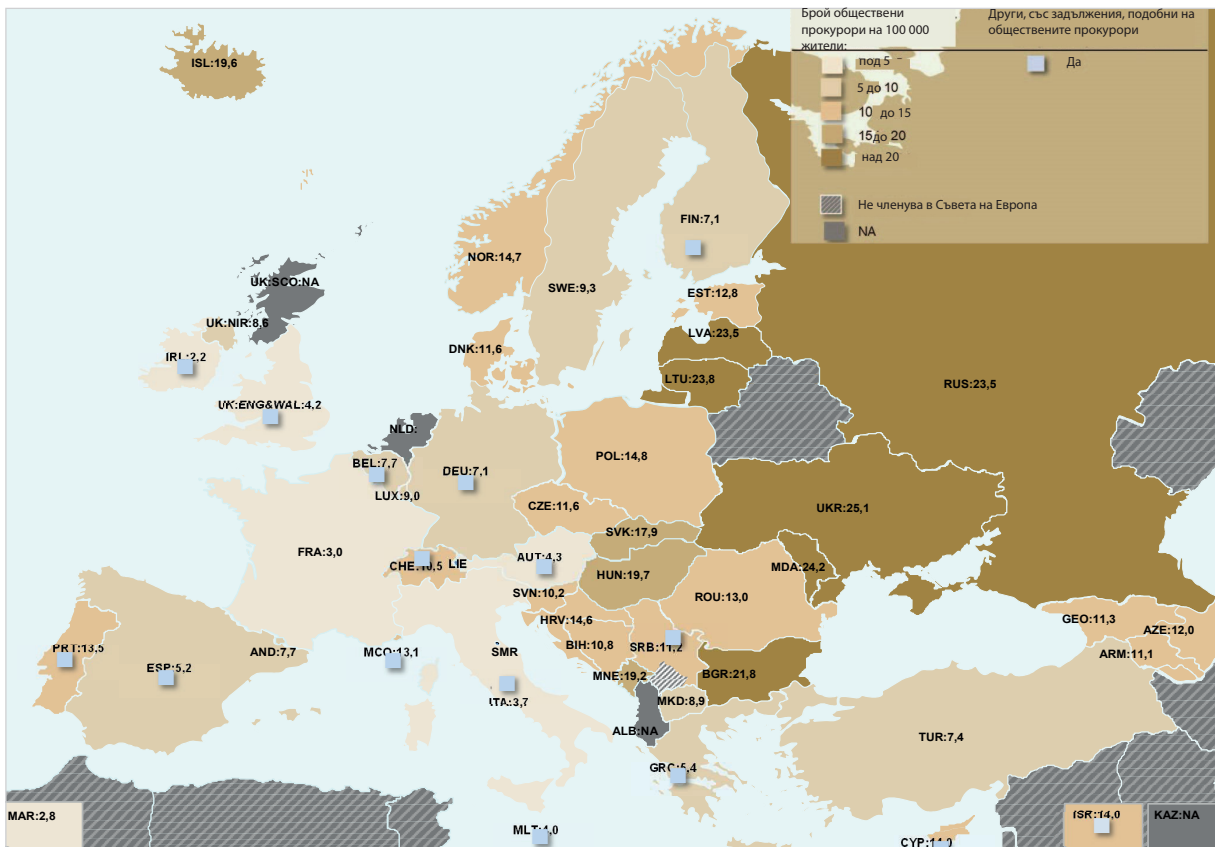
” Какъв е броят на прокурорите в Европа? Как се е развил броят на прокурорите?

Фигура 3.18 **Брой прокурори на 100 000 жители, 2010 - 2018 г. (Q1, Q55)**

Фигура 3.18 илюстрира, че през 2018 г. повечето държави имат между 5 и 15 прокурори на 100 000 жители и главно между 10 и 15 през годините от 2012 до 2018 г.

Карта 3.19 **Брой прокурори на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q55)**

Карта 3.19 илюстрира разнообразието в броя на прокурорите на 100 000 жители в Европа в зависимост от регионите. Докато повечето държави и ФЕ в Северна, Западна, Централна и Южна Европа наемат много нисък до среден брой от 2 до 15 прокурори на 100 000 жители (**Австрия, Белгия, Чехия, Дания, Естония, Финландия, Франция, Германия, Гърция, Ирландия, Италия, Люксембург, Малта, Монако, Норвегия, Полша, Португалия, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, Турция, Великобритания - Англия и Уелс и Великобритания - Северна Ирландия**), по-голям брой от повече от 15 прокурори на 100 000 жители може се срещнат предимно в по-източните райони (**България, Унгария, Латвия, Литва, Република Молдова, Черна гора, Руската федерация, Словашката република и Украйна**).

Подобно на показаното за съдиите на Фигура 3.3, изглежда, че има по-малък брой прокурори на 100 000 жители в държави с по-голям брой население, когато се включва и броят на други лица със сходни задължения като тези на прокурорите.

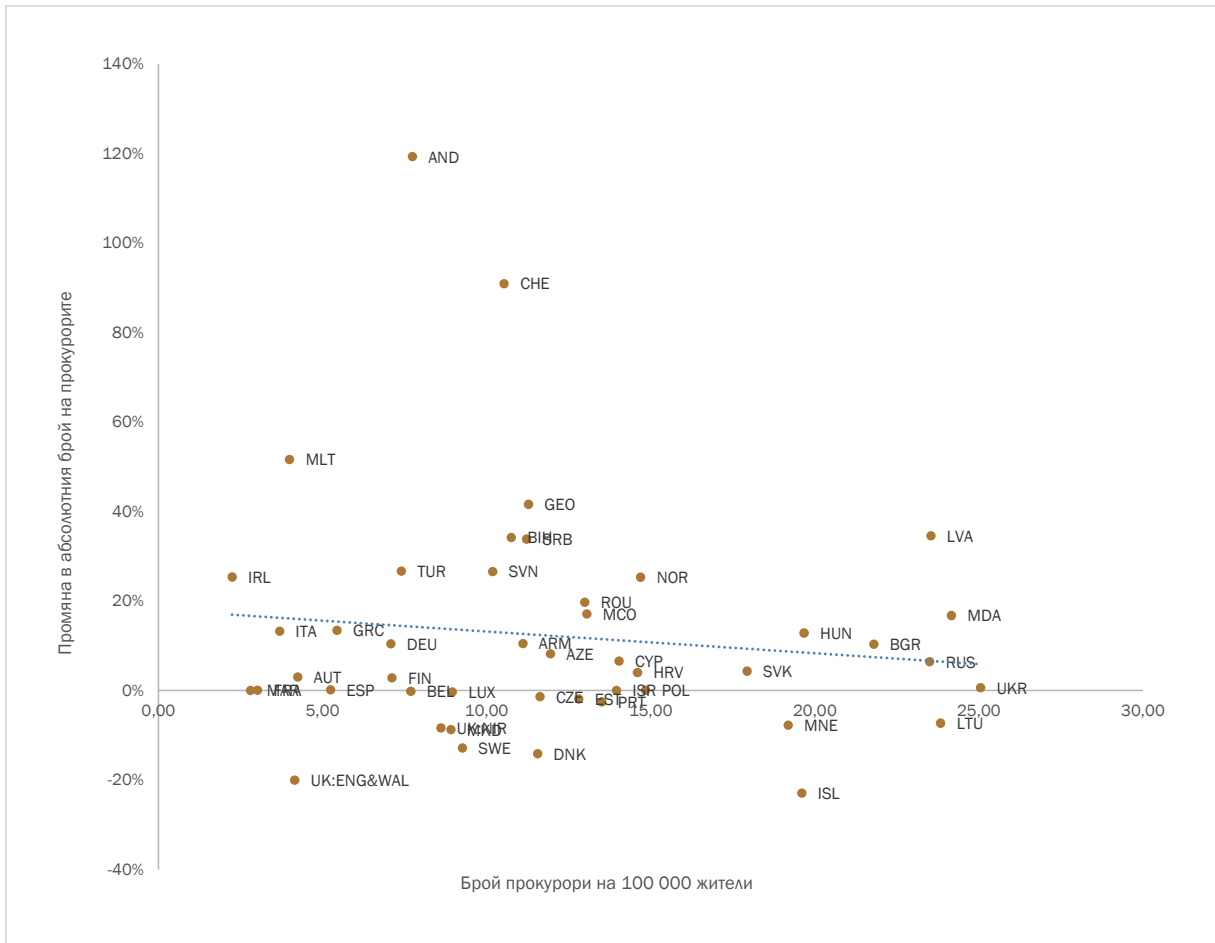
Фигура 3.20 Брой прокурори на 100 000 жители през 2018 г. и промяна 2010 - 2018 г.,% Q55)

Държава / ФЕ		на 100 000 жители	Промяна 2010 - 2018	
под -10%	DNK	11,6	-14%	
	ISL	19,6	-23%	
	SWE	9,3	-13%	
	UK:ENG&WAL	4,2	-20%	
-10% до 0%	BEL	7,7	0%	
	CZE	11,6	-1%	
	EST	12,8	-2%	
	LTU	23,8	-7%	
	LUX	9,0	0%	
	MKD	8,9	-9%	
	MNE	19,2	-8%	
	PRT	13,5	-3%	
	UK:NIR	8,6	-8%	
	0% до 10%	AUT	4,3	3%
		AZE	12,0	5%
CYP		14,0	7%	
ESP		5,2	0%	
FIN		7,1	3%	
FRA		3,0	0%	
HRV		14,6	4%	
POL		14,8	0%	
RUS		23,5	5%	
SVK		17,9	4%	
UKR		25,1	1%	
над 10%	AND	7,7	119%	
	ARM	11,1	10%	
	BGR	21,8	10%	
	BIH	10,8	34%	
	CHE	10,5	91%	
	DEU	7,1	10%	
	GEO	11,3	42%	
	GRC	5,4	13%	
	HUN	19,7	13%	
	IRL	2,2	25%	
	ITA	3,7	13%	
	LVA	23,5	35%	
	MCO	13,1	17%	
	MDA	24,2	17%	
	MLT	4,0	52%	
	NOR	14,7	25%	
	ROU	13,0	20%	
	SRB	11,2	34%	
	SVN	10,2	27%	
	TUR	7,4	27%	
Наблюдатели	ISR	14,0		
	KAZ			
	MAR	2,8		

Въпреки че има някои държави и ФЕ, в които броят на прокурорите на 100 000 жители е намалял между 2010 и 2018 г., има силна и продължаваща тенденция на увеличаване на броя на прокурорите на 100 000 жители. Средният брой на прокурорите на 100 000 жители се е увеличил от 11,1 на 12,1 между 2010 и 2018 г., а медианата се е увеличила от 9,9 на 11,3. Средното увеличение във всички държави и ФЕ е 10%, а медианното увеличение е 6%. Много голямото увеличение за **Швейцария** може да се обясни със смяната на системата за разследване в някои кантони (заместване на разследващите съдии с прокурори) и с укрепването на правата на защита през 2011 г. от новия Наказателно-процесуален кодекс. Крайната промяна за **Андора** е резултат от увеличаването на броя на прокурорите от 3 през 2010 г. на 6 през 2018 г.

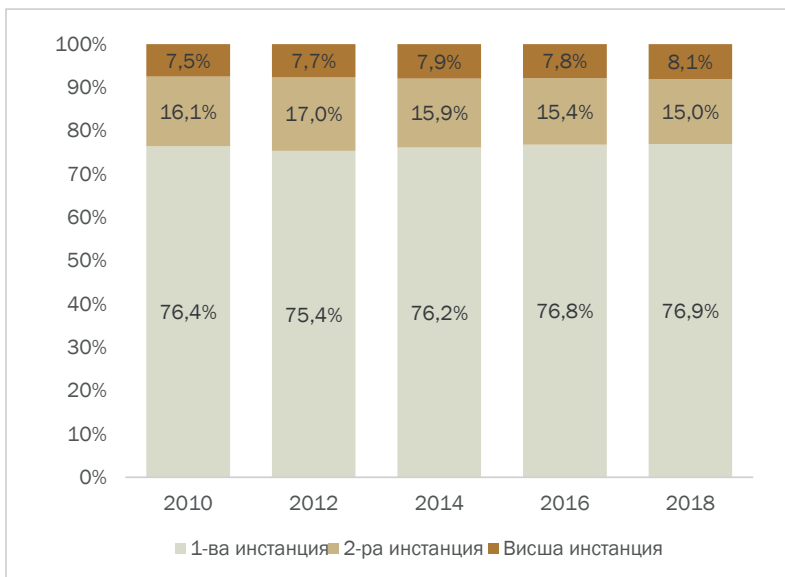
Прокурори на 100 000 жители	
Средно	12,13
Медиана	11,25

Фигура 3.21 **Промяна в броя на прокурорите между 2010 и 2018 г. в сравнение с броя на прокурорите на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q55)**

” Как биват разпределяни прокурорите между инстанциите?

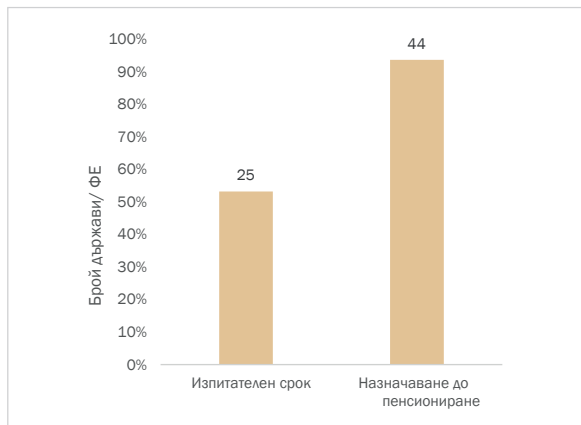
Фигура 3.22 **Средно разпределение на прокурорите по инстанции, 2010 - 2018 г., в% (Q55)**

Разпределението на прокурорите между инстанциите варира значително. В повечето държави и ФЕ 60% до 90% от прокурорите работят на ниво първа инстанция, 5% до една трета на ниво втора инстанция и 1% до 18% на най-високата инстанция. Тези цифри са останали стабилни през годините. Когато се оценяват цифрите, трябва да се отбележи, че само 28 държави са предоставили данни за разпределението на прокурорите и че не всички държави имат три инстанции в прокуратурата.

” Несменяеми ли са прокурорите?

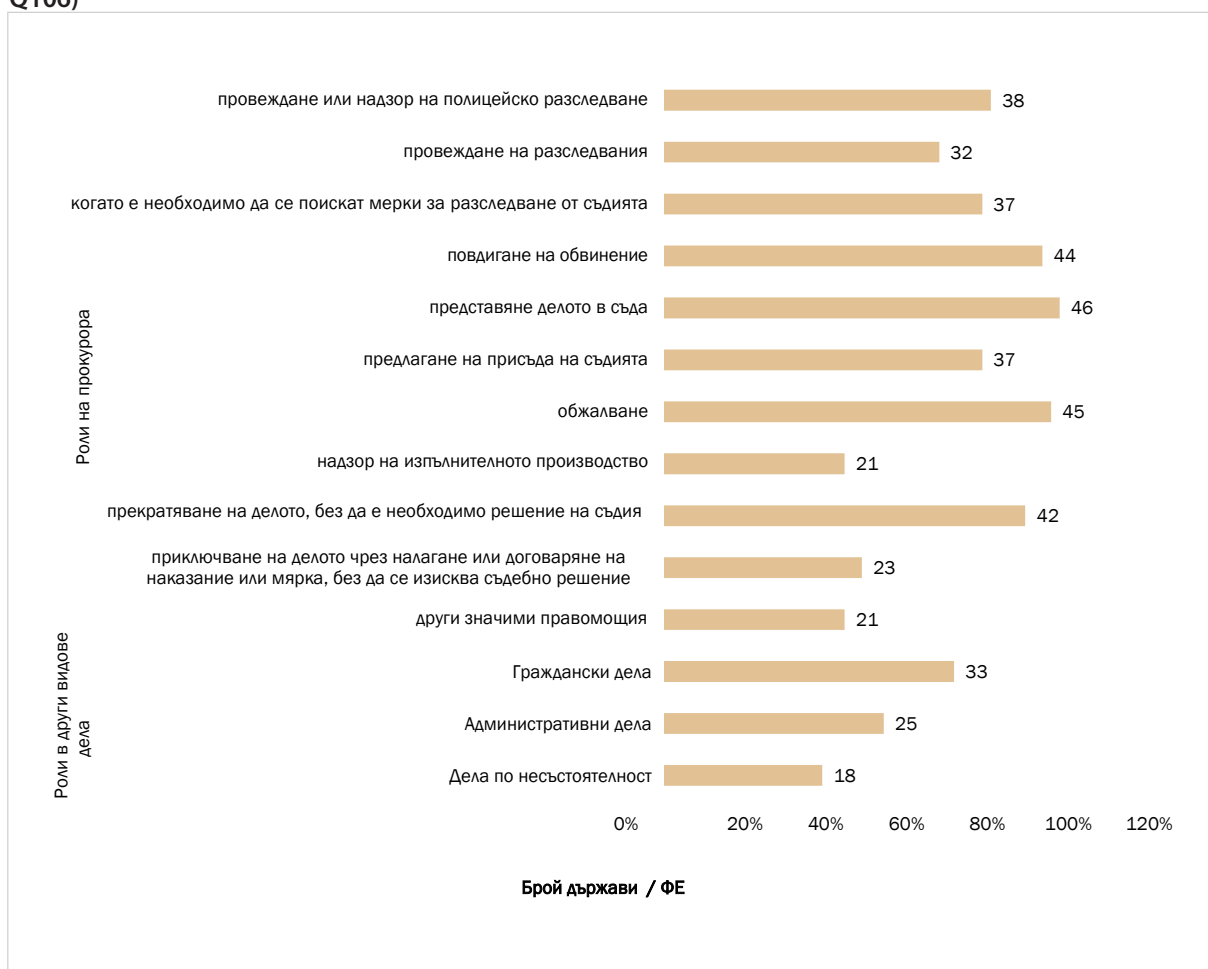
Фигура 3.23 **Изпитателен срок и срок за назначаване на прокурори през 2018 г. (Q123, Q124)**

Подобно на съдиите, прокурорите се назначават до пенсиониране в почти всички държави и ФЕ (44 държави-членки и образувания и всички държави-наблюдатели). По-голямата част от държавите и ФЕ посочват изпитателен срок за нови прокурори с продължителност от 3 месеца до 5 години.

” Какви са ролите и отговорностите на прокурорите?

Фигура 3.24 **Обобщение на ролите и отговорностите на прокурорите по наказателноправни въпроси и различни от наказателни въпроси през 2018 г. (брой държави-членки / ФЕ)(Q105 и Q106)**

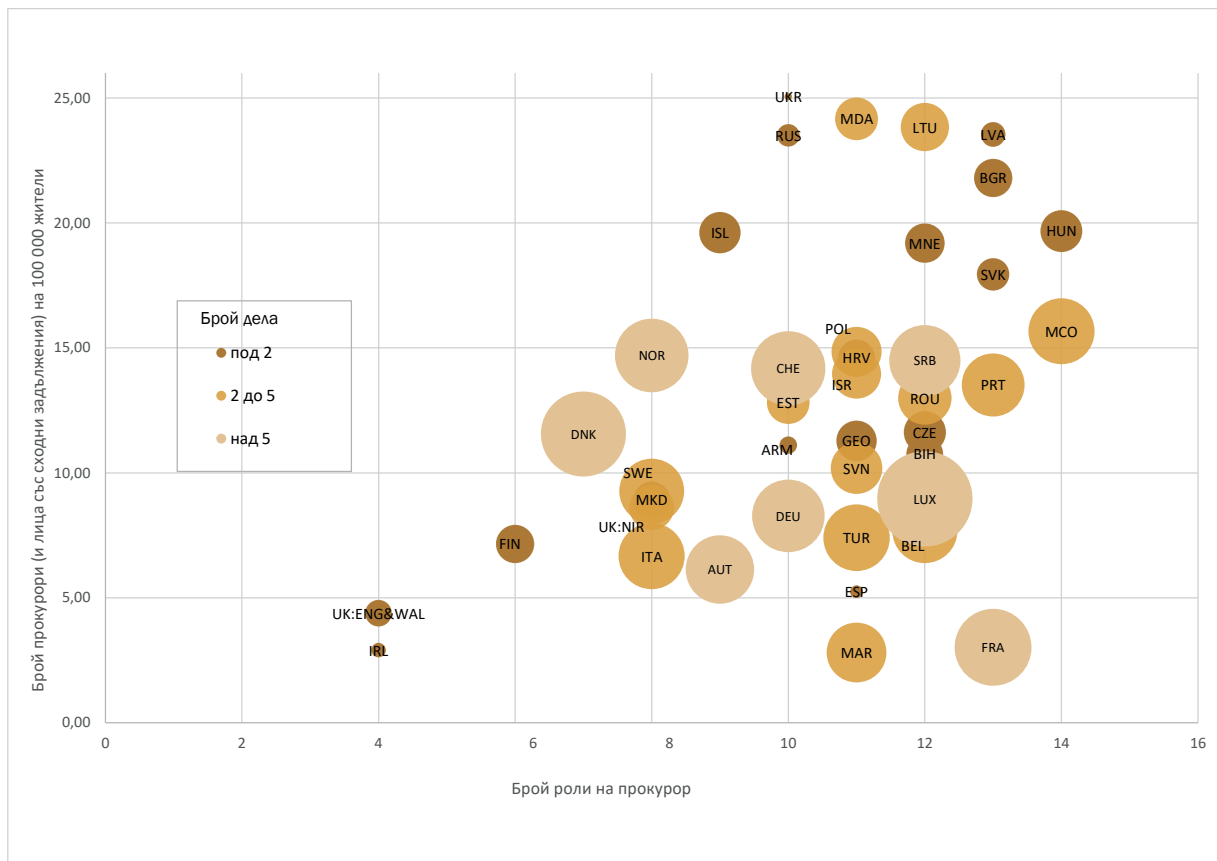

Както може да се види на Фигура 3.24, все още има големи различия в ролите и отговорностите на прокурорите. Във всички държави и ФЕ прокурорите са отговорни за внасянето на делата в съда. С изключение на **Великобритания - Англия и Уелс** (с изключение на най-тежките престъпления, в съответствие с конкретни условия), прокурорите от всички държави и ФЕ могат да обжалват. Те носят обвинението във всички държави и образувания, с изключение на **Великобритания - Северна Ирландия** и **Великобритания - Шотландия**. В допълнение към основната си роля по наказателноправни въпроси, в някои държави-членки прокурорите получават и важни привилегии извън областта на наказателното право. Те се намесват в граждански и /или административни дела в 33 държави-членки и образувания и във всички държави-наблюдатели, както и в дела по несъстоятелност в 18 държави-членки и образувания и в две държави-наблюдатели.

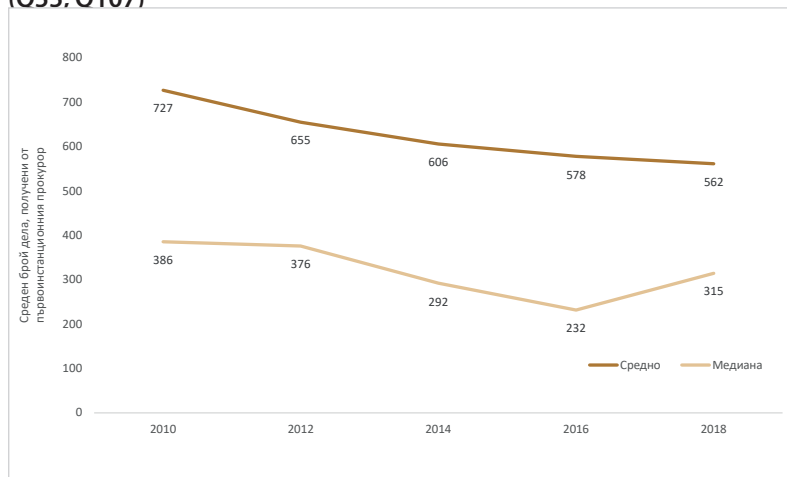
Само в две държави (**Унгария** и **Монако**) прокурорите имат юрисдикция над всички четирнадесет задачи, изброени на Фигура 3.24, и почти всички в България, **Франция**, **Латвия**, **Португалия** и **Словашката република**. И обратно, прокурорите в шест държави и ФЕ имат юрисдикция само над половината или по-малко от тези задачи: в **Кипър**, **Финландия**, **Ирландия**, **Малта**, **Великобритания - Англия и Уелс** и **Великобритания - Северна Ирландия**.

” Натовареността на прокурорите еднаква ли е навсякъде в Европа?

Фигура 3.25 Брой роли на прокурори спрямо броя на прокурорите (и лица със сходни задължения) на 100 000 жители и дела, получени от прокурорите на 100 жители, 2018 г. (Q1, Q55, Q57-1, Q105, Q106, Q107)

Фигура 3.26 Развитие на средния и медианен брой дела, получени от първоинстанционните прокурори, 2010 - 2018 г. (Q55, Q107)

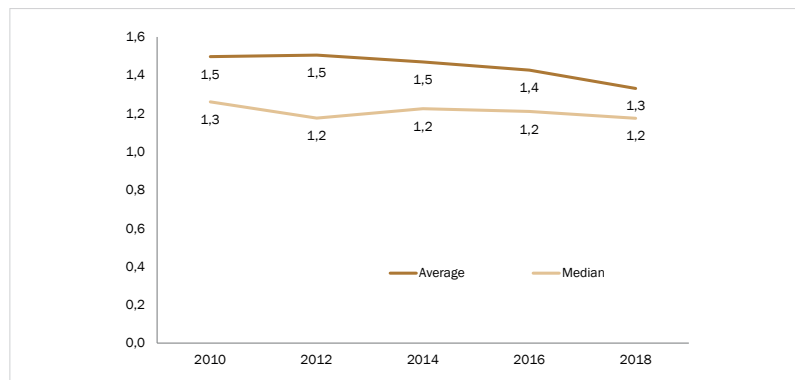
Натоварването на прокурорите може да бъде измерено, като се вземе предвид броят на прокурорите (и, ако е приложимо, броят на други служители, изпълняващи задължения, подобни на прокурорите), броят на делата, получени от прокурорите, както и разнообразието на техните функции. Когато се анализират тези показатели, които се съдържат във Фигура 3.25, могат да се наблюдават големи разлики между държавите и ФЕ. Например, **Франция** има почти най-малък брой прокурори в Европа (3,0 на 100 000 жители) и трябва едновременно да се справи с много голям брой получени дела (6,6 на 100 жители), като същевременно трябва да изпълни рекорден брой различни функции (13). С оглед на тези показатели прокурорите в **Австрия, Италия и Люксембург** също имат доста голямо натоварване. И обратно, много страни в Централна и Източна Европа имат значителен брой прокурори (над 10 или над 20 прокурори на 100 000 жители) за относително малък брой получени дела (по-малко от 3 дела на 100 жители), макар и тяхната юрисдикция да е широка (около 10 различни компетенции).

Като вече беше посочено, средният брой на прокурорите на 100 000 жители се е увеличил значително от 2010 г., което е продължаваща тенденция (2010: 11,1; 2016: 11,7; 2018: 12,2). В същото време броят на делата, получени на 100 жители, значително е намалял от 2010 г. (2010: 4,2; 2018: 3,1), както и средният брой дела, получени на първоинстанционни прокурори (2010: 712; 2018: 562) (вж. Фигура 3.26). Това може да отразява подобрене в положението на прокурорите по отношение на натовареността. Разглеждането само на тези цифри обаче може да бъде подвеждащо. Практическият опит предполага, че увеличаването на сложността на определени дела (организирана престъпност, корупция, тероризъм, финансови престъпления, киберпрестъпления, трафик на хора и др.) би могло да увеличи средните усилия, необходими за едно дело. Тези отношения, за които не се събират данни, ще изискват по-внимателно проучване.

” Колко служители на прокуратурата работят за системата на обвинението?

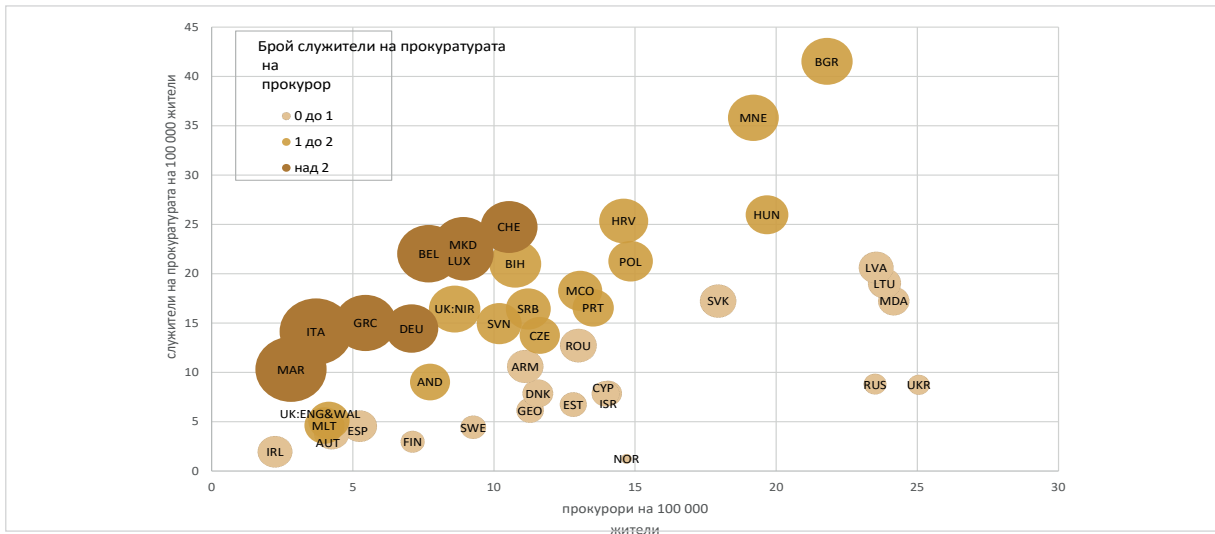
Като в случая със съдиите, прокурорите се подпомагат от служители, изпълняващи много различни задачи, като например секретариат, изследвания, подготовка на дела или подпомагане на производството. Законът може също да повери някои функции на прокуратурата на служители на прокуратурата (*Rechtspfleger* или негов еквивалент). Този раздел разглежда служителите на прокуратурата, работещи за прокуратурата, дори когато този персонал фигурира в бюджета на съда.

Фигура 3.27 Развитие в броя на служителите на прокуратурата на прокурор, 2010 - 2018 г. (Q55, Q60)

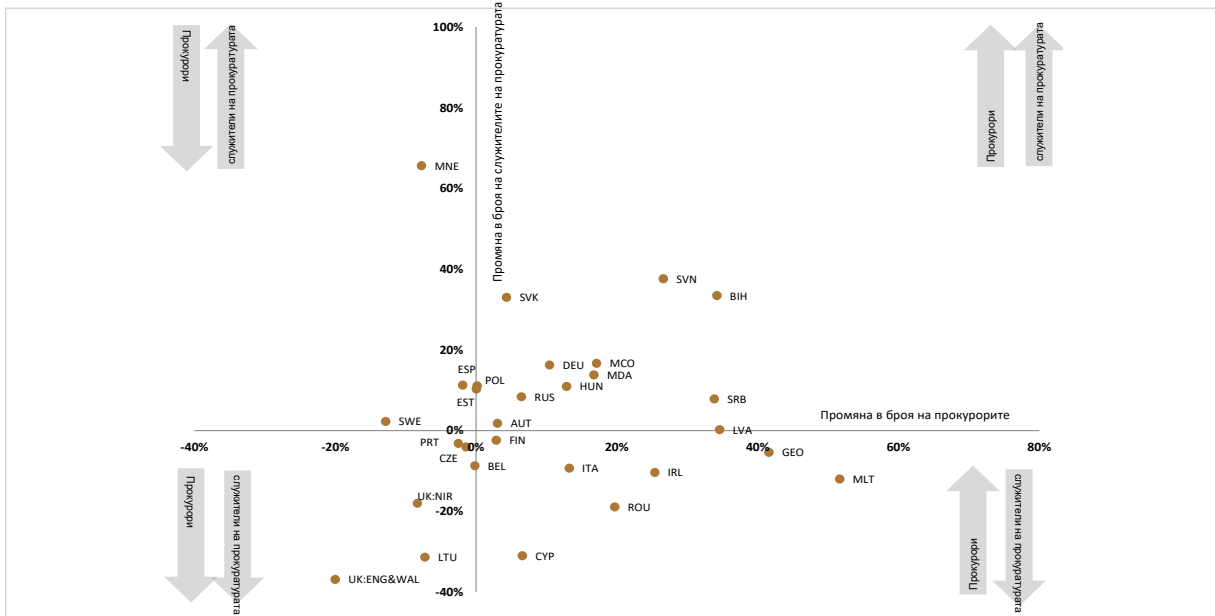
Средното съотношение на служителите на прокуратурата спрямо прокурорите е намаляло от 1,5 през 2010 г. на 1,3 през 2018 г., докато медианата е намаляла от 1,3 на 1,2. През 2018 г. минималното съотношение беше дадено като 0,1 (**Норвегия**), а максималното съотношение като 3,8 (**Италия**).

Фигура 3.28 Брой служители на прокуратурата на 100 000 жители в сравнение с броя на прокурорите на 100 000 жители; брой служители на прокуратурата на прокурор (Q1, Q55, Q60)

Както може да се види на Фигура 3.28 - както за другите съдебни служители и съдиите на Фигура 3.13 - има положителна връзка между броя на служителите на прокуратурата на 100 000 жители и броя на прокурорите на 100 000 жители, но тя не е особено силна. В същото време размерите и цветовете на балоните - които илюстрират броя на служителите на прокуратурата на прокурор - показват известна зависимост между броя на служителите на прокуратурата на прокурор и броя на прокурорите на 100 000 жители, което води до заключението, че в държавите и ФЕ с по-малко прокурори на 100 000 жители обикновено имат повече служители на прокуратурата на прокурор. Всички държави с повече от 2 служители на прокуратурата на един прокурор имат по-малко от 11 прокурори на 100 000 жители. За разлика от това, 60% от държавите и ФЕ с между 1 и 2 служители на прокуратурата на прокурор и почти три четвърти от държавите с по-малко от 1 служител на прокуратурата на прокурор имат над 11 прокурора на 100 000 жители. Както при съдиите и другите съдебни служители, конкретните отношения вероятно са сложни.

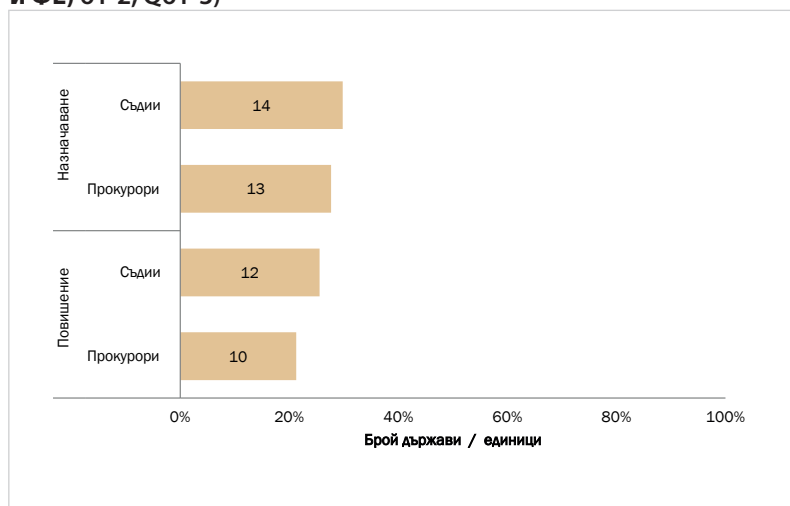
Фигура 3.29 Промяна в броя на служителите на прокуратурата в сравнение с промяната в броя на прокурорите между 2010 и 2018 г. (Q55, Q60)

Между 2010 и 2018 г. има значителни разлики в броя на служителите на прокуратурата и в броя на прокурорите в много държави и ФЕ. Фигура 3.29 показва, че намаленото съотношение на служители на прокуратурата на прокурор, илюстрирано на Фигура 3.27, е поне отчасти причинено от факта, че има държави, в които броят на прокурорите се е увеличил, докато броят на служителите на прокуратурата е намалял. Това изглежда съмнително от гледна точка на ефективността, освен ако няма конкретни причини, които да оправдаят това развитие.

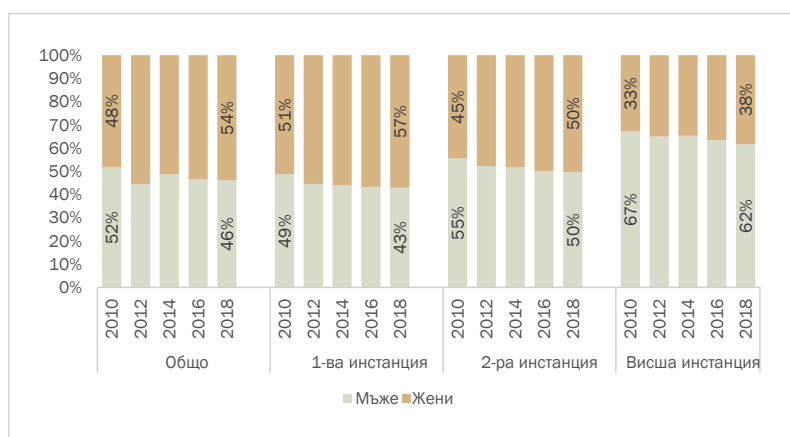
» Осигурено ли е балансирано представителство на половете в Европа за назначаване и повишение на съдии и прокурори?

Фигура 3.30 Конкретни разпоредби за улесняване на равенството между половете в рамките на процедурите за назначаване и повишение през 2018 г. (брой държави-членки и ФЕ) 61-2, Q61-3)

» Има ли толкова жени, колкото и мъже съдии и прокурори?

Фигура 3.31 Разпределение на професионалните съдии по пол и по инстанции, 2010 - 2018 г. (Q46)

Все още има няколко държави и ФЕ, в които са приложени конкретни мерки в полза на равенството между половете в процедурата за назначаване и в процедурата за повишение на съдии и прокурори. В повечето случаи общите разпоредби или механизми са насочени към избягване на дискриминация по пол. Все повече и повече държави и образувания изглеждат се фокусират върху темата.

Австрия, Босна и Херцеговина, Дания, Германия, Испания, Черна гора, Швеция, Турция, Обединеното кралство - Шотландия и Израел посочват, че имат широк спектър от политики в полза на равенството за назначаване и повишение на съдии и прокурори.

Разглеждайки развитието от 2010 г., се наблюдава обща тенденция към увеличаване на процента на жените професионални съдии. През 2012 г. средното съотношение на жените професионални съдии за първи път беше по-високо от това на професионалните съдии от мъжки пол. От 2016 до 2018 г. средният дял на жените продължава да се увеличава, но много слабо (1%).

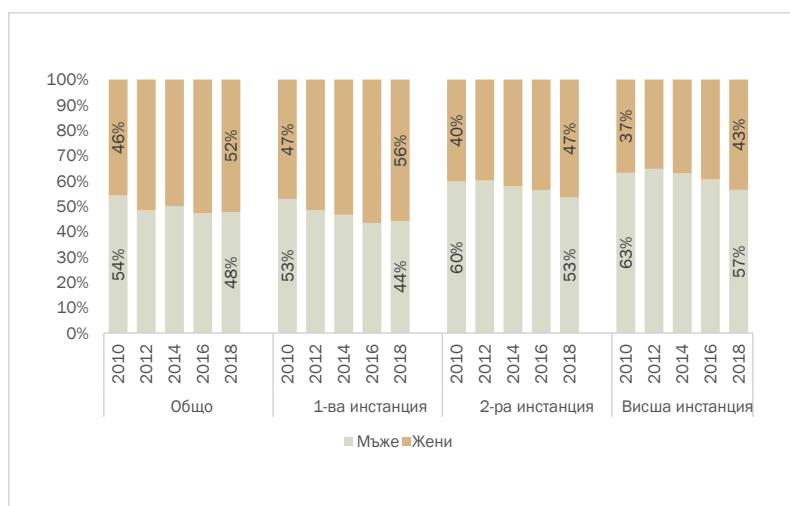
Представителството на половете все още варира в широки граници между държавите и ФЕ.

Държавите с най-висок процент на жените в съдебната власт са **Хърватия, Унгария, Латвия, Люксембург, Румъния, Сърбия и Словения**, където повече от две трети от всички професионални съдии са жени. За разлика от това съотношението на жените все още е под 40% в **Армения, Азербайджан, Исландия, Ирландия, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Северна Ирландия и Великобритания - Шотландия**. Като цяло изглежда, че страните с общо право продължават да представят висок процент мъже на съдебни длъжности.

Продължава тенденцията към феминизация в професията *Rechtspfleger*. Средното съотношение и медиана на жените *Rechtspfleger* е било 75% през 2018 г., което представлява увеличение с около 2 процентни пункта в сравнение с 2012 г. (няма данни за 2010 г.).

Фигура 3.32 **Разпределение на прокурорите по пол и по инстанции, 2010 - 2018 г. (Q55)**

Реалност ли е "стъкленият таван" в съдебната служба?

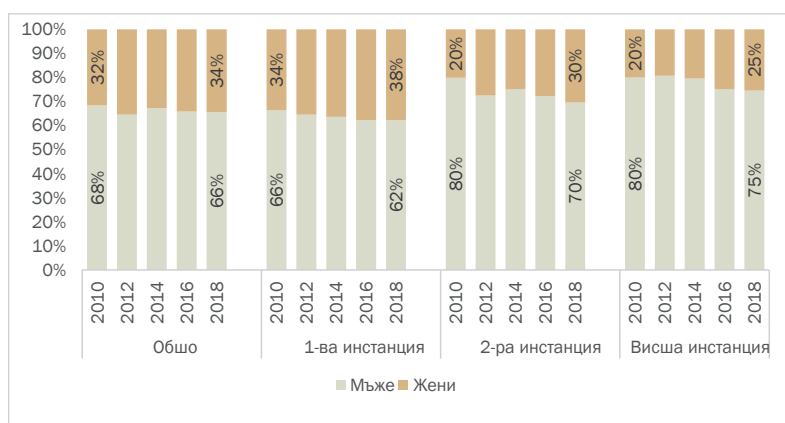
Въпреки усилията на Съвета на Европа и някои държави, глобалният феномен на феминизация на съдебните функции има граница, положение, което СЕРЕУ подчертава в докладите си от 2014 г. и назовава стъкления таван, което означава, че колкото по-високо е йерархичното ниво, толкова повече броят на жените (и по този начин процентът им) намалява.

Всъщност Фигури 3.31 до 3.32 показват, че жените професионални съдии и прокурори са свръхпредставени на първа инстанция и по-слабо представени на втора и най-висока инстанция. Въпреки това, по отношение на увеличавания общ процент на жените сред съдиите и прокурорите и продължителността на кариерното развитие, е възможно напредъкът в равенството между половете да стане забележим с времето. Следователно е важно да се отбележи, че делът на жените сред второинстанционните съдии през 2014 г. (48,3%), 2016 г. (49,9%) и 2018 г. (50,8%) приблизително съвпада с процентите, отчетени за съотношението на жените сред всички професионални съдии

Подобна картина се появява по отношение на прокурорите. Въпреки че съотношението между половете по общия брой на прокурорите все още е в полза на мъжете през 2010 г. с 54% мъже и 46% жени, то сега е в полза на жените със средно 52% жени и 48% мъже през 2018 г. Силна феминизация с повече от две-трети жени прокурори може да бъде забелязана в **Хърватия, Кипър, Дания, Естония, Словения и Израел. В Армения, Азербайджан, Грузия, Република Молдова, Турция, Украйна и Мароко**, от друга страна, процентът на жените прокурори е под 40%.

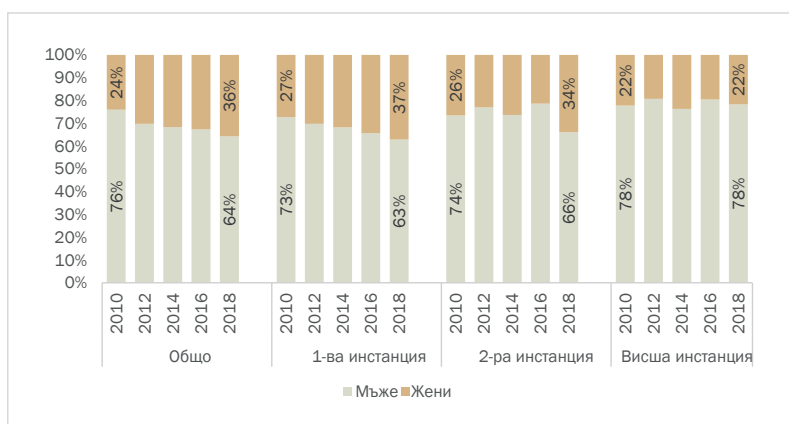
четири години по-рано (48,3% през 2010 г., 49,2% през 2012 г. и 51,3% през 2014 г.) и че средното съотношение на жените през 2010 г. сред прокурорите (45,9%) е достигнато през 2018 г. сред прокурорите от втора инстанция (47%). Увеличението на дела на съдиите и прокурорите от най-висока инстанция между 2010 и 2018 г. е по-силно от нарастването на дела на жените сред общия брой съдии и прокурори за същия период. Докато делът на жените сред всички съдии и прокурори се е увеличил съответно само с 11,6% и 14,4%, делът на жените съдии и прокурори на най-висока инстанция се е увеличил съответно с 16,8% и 16,5%.

Фигура 3.33 **Разпределение на председателите на съдилища по инстанции и по пол между 2010 и 2018 г. (Q47)**

Все още жените са значително по-слабо представени като председатели на съдилища. Нито общо, нито в отделните инстанции средният дял на жените сред председателите на съдилища през 2018 г. е достигнал съответния среден дял на жените сред професионалните съдии, нито дори тези от 2010 г. Независимо от това, има забележимо развитие между 2010 и 2018 г. Например, средното съотношение на жените ръководители на второинстанционни съдилища се е увеличило с 10 процентни пункта, като по този начин е по-силно от средното съотношение на жените второинстанционни съдии (5 процентни пункта) дори в абсолютно изражение.

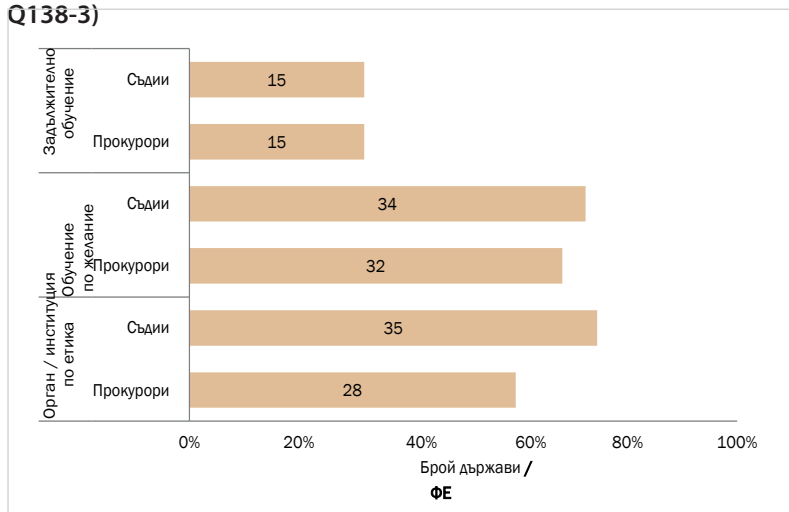
Фигура 3.34 **Разпределение на ръководителите на прокуратури по инстанции и по пол, 2010 - 2018 г. (Q56)**

Жените също продължават да бъдат недостатъчно представени като ръководители на прокуратури. Между 2010 и 2018 г. имаше значителни подобрения по отношение на средния дял на жените сред общия брой ръководители на прокуратури, както и на първа и втора инстанция, докато средното съотношение на жените ръководители на прокуратурата във най-високата инстанция остана непроменен. Само 8 държави съобщават, че имат жени ръководители на прокуратури на ниво висша инстанция.

” Как се поощрява етиката на съдиите и прокурорите?

Фигура 3.35 **Обучения по етика и органи / институции в областта на етиката през 2018 г. (брой държави / ФЕ) (Q127, Q129, Q138, Q138-3)**

Етичните въпроси се вземат предвид по различни начини. Повечето държави и ФЕ предлагат обучения по етика за своите съдии и прокурори, най-вече на доброволни начала. След това има незадължителни обучения за съдии в 34 държави-членки и ФЕ и за прокурори в 32 държави-членки и ФЕ и в една държава-наблюдател. И обратно, в 15 държави-членки и образува и във всички държави-наблюдатели за съдии и в 15 държави-членки и ФЕ и в две държави-наблюдатели за прокурори обучението по етика е задължително.

Освен това в много държави и ФЕ съществуват институции или органи, отговорни за предоставяне на етични съвети на съдиите и прокурорите по теми като участие в политическия живот или използване на социални медии от съдии. Именно такъв орган съществува в 35 държави-членки и ФЕ и във всички държави-наблюдатели по отношение на съдиите и в 28 държави-членки и ФЕ и във всички държави-наблюдатели по отношение на прокурорите.

Що се отнася до дисциплинарните производства, нарушенията на професионалната етика не играят важна роля според държавите и образуванията. Трябва обаче да се отбележи, че данните изглеждат недостатъчни, за да сме сигурни в този момент, тъй като 11 държави-членки и ФЕ отговориха, че данните не са налични.

ВЪЗНАГРАЖДЕНИЯ НА СЪДИИ И ПРОКУРОРИ

» Сравними ли са възнагражденията на съдиите и прокурорите в Европа?

Съгласно Препоръка Rec (2010) 12 на Комитета на министрите относно „Съдии: независимост, ефективност и отговорности“ (§§ 53 и 54), нивото на възнаграждението на съдиите допринася за тяхната независимост. На съдиите трябва да се предлага ниво на възнаграждение, съответстващо на техния статус и отговорности.

Въпросът за възнагражденията на съдиите изисква всеобхватен подход, който откъдето чисто икономическия аспект отчита въздействието, което той може да окаже върху ефективността на правосъдието, както и върху неговата независимост във връзка с борбата с корупцията в и извън съдебната система.

Политиките в областта на правосъдието следва също да вземат предвид заплатите на други правни професии, за да направят юридическата професия привлекателна за висококвалифицирани практикуващи юристи.

Сравненията, направени от СЕРЕJ, се основават на два показателя: първо, заплатата на съдия / прокурор в началото на кариерата му, а вторият показател е средната заплата на съдиите / прокурорите от Върховния съд, които са в върха на съдебната йерархия. Забележително е, че заплатите на съдиите и прокурорите в някои системи не зависят от заеманата длъжност (първи съд или най-висока инстанция), а по-скоро от опита (т.е. години трудов стаж). По този начин заплатата на съдия / прокурор, работещ в най-ниските съдилища, може да бъде същата като заплатата на съдия / прокурор, работещ в най-високата инстанция (например в Италия).

Фигура 3.36 Средна брутна заплата на съдиите спрямо националната брутна заплата през 2018 г. (начало на кариерата / Върховен съд) (Q4, Q132)

Държава / ФЕ	Начало на кариера	Висша инстанция	Средна брутна годишна заплата
под 2 пъти	AUT	1,5	35.240 €
	BEL	1,6	43.497 €
	DEU	0,9	53.688 €
	FIN	1,5	41.580 €
	FRA	1,3	35.763 €
	HRV	1,7	13.671 €
	HUN	1,8	12.288 €
	ISL	2,0	64.858 €
	ITA	1,9	29.343 €
	LUX	1,4	61.720 €
	LVA	1,9	12.384 €
	MCO	1,1	43.574 €
	NLD	1,3	58.800 €
	SVN	1,6	20.179 €
	SWE	1,8	40.706 €
	2 до 3 пъти	ALB	2,9
AND		2,3	25.524 €
BGR		2,9	6.964 €
BIH		2,9	8.363 €
CHE		2,0	71.641 €
CZE		2,4	14.365 €
ESP		2,1	23.033 €
EST		2,8	15.612 €
LTU		2,2	11.089 €
MDA		2,8	3.898 €
MKD		2,8	6.948 €
MNE		2,3	9.192 €
NOR		2,1	55.224 €
PRT		2,1	16.766 €
RUS	2,1	7.411 €	
SRB	2,1	7.645 €	
SVK	3,0	12.156 €	
3 до 4 пъти	CYP	3,4	22.896 €
	DNK	3,4	38.035 €
	IRL	3,1	38.871 €
	UK:ENG&WAL	3,7	33.620 €
	UK:SCO	4,0	38.511 €
4 до 5 пъти	ARM	4,1	3.840 €
	AZE	4,4	3.354 €
	MLT	4,6	19.036 €
	ROU	4,0	11.235 €
	UK:NIR	4,1	30.109 €
	UKR	4,8	3.355 €
	ISR	3,6	30.198 €
Наблюдател	KAZ	1,6	4.800 €
	MAR	2,1	10.512 €

За да се оцени нивото на възнаграждението на съдиите, е важно да се сравни със средната заплата в съответната държава или образование, като се вземе предвид влиянието на благосъстоянието на държавата / образованието върху нивото на тази средна заплата. За да се анализират възнагражденията в началото на кариерата, освен това е необходимо да се разгледа процедурата за назначаване. Ако съдия бъде назначен след неговото / нейното завършване на школата за съдебно обучение след конкурс, той /тя ще встъпи в длъжност сравнително млад и възнаграждението му ще бъде начална заплата. Положението е различно при съдия, назначен след дълъг професионален опит, за когото възнаграждението задължително ще бъде по-високо. В този смисъл сумите, посочени във Фигура 3.36, трябва да бъдат представени в перспектива в **Ирландия, Малта, Норвегия, Швейцария, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Северна Ирландия, Великобритания - Шотландия и Израел**, тъй като съдиите се назначават сред вече опитни адвокати.

Фигура 3.36 разделя държавите и ФЕ на четири групи въз основа на съотношението между brutната заплата на съдиите в началото на кариерата и средната brutна заплата за страната. Могат да се наблюдават големи разлики в цяла Европа, от **Германия** (0,9) и **Монако** (1,1) до **Азербайджан** (4,4), **Малта** (4,6) и **Украйна** (4,8).

Що се отнася до възнагражденията в края на кариерата, някои държави се съсредоточават повече върху трудовия стаж на съдията, отколкото върху съда, в който е назначен. Такъв е случаят в **Италия**, където при определяне на възнаграждението се взема предвид само стажът. Анализът на данните, предоставени на Фигура 3.36, показва, че съществуват големи несъответствия и при най-високите инстанции, където най-ниските нива отново са установени в **Германия** (1,6) и **Монако** (2,2), докато най-високите заплати в сравнение със средната за страната са отчетени в **Румъния** (8,1), **Великобритания - Северна Ирландия** (7,8) и **Украйна** (31,5).

Заслужава да се отбележи, че има държави и ФЕ, при които заплатите на съдиите, макар и по-ниски в началото на кариерата, нарастват значително по време на кариерата, като **Италия** и **Латвия**. От друга страна, има съдебни системи, които осигуряват постоянно високи заплати през цялата кариера на съдиите, като **Великобритания - Англия и Уелс, Азербайджан, Румъния, Великобритания - Северна Ирландия** и **Украйна**. В тези държави съдиите печелят поне 3,7 пъти средната заплата в началото на кариерата и повече от 7,2 пъти средната заплата в края на кариерата.

Фигура 3.37 Средна brutна заплата на прокурорите спрямо средната brutна заплата за страната през 2018 г. (начало на кариерата / висша инстанция) (Q4, Q132)

Държава / ФЕ	Начало на кариера	висша инстанция	Средна brutна годишна заплата
под 2 пъти			
AUT	1,6	3,7	35.240 €
AZE	1,1	3,3	3.354 €
BEL	1,6	3,0	43.497 €
CHE	1,6	2,4	71.641 €
CYP	1,5	NAP	22.896 €
DEU	0,9	1,6	53.688 €
DNK	1,4	2,4	38.035 €
EST	1,6	3,7	15.612 €
FIN	1,2	NAP	41.580 €
FRA	1,3	3,4	35.763 €
HRV	1,7	3,9	13.671 €
HUN	1,6	3,2	12.288 €
IRL	0,8	NAP	38.871 €
ITA	1,9	6,4	29.343 €
LUX	1,4	NA	61.720 €
MCO	1,1	2,2	43.574 €
MLT	1,8	NAP	19.036 €
NLD	1,3	2,4	58.800 €
NOR	1,1	2,2	55.224 €
SVN	1,6	2,6	20.179 €
SWE	1,4	2,2	40.706 €
UK:ENG&WAL	1,1	NAP	33.620 €
UK:NIR	1,3	2,2	30.109 €
UK:SCO	0,9	NA	38.511 €
2 до 3 пъти			
ALB	2,4	3,4	4.717 €
AND	2,3	3,5	25.524 €
ARM	2,5	NAP	3.840 €
BGR	2,9	5,2	6.964 €
BIH	2,9	5,1	8.363 €
CZE	2,2	4,7	14.365 €
ESP	2,1	5,4	23.033 €
LTU	2,4	3,2	11.089 €
LVA	2,3	2,8	12.384 €
MDA	2,7	4,5	3.898 €
MKD	2,0	3,1	6.948 €
MNE	2,0	3,5	9.192 €
PRT	2,1	5,1	16.766 €
RUS	2,0	3,8	7.411 €
SRB	2,4	4,6	7.645 €
SVK	2,8	4,3	12.156 €
3 до 4 пъти			
UKR	3,2	5,2	3.355 €
4 до 5 пъти			
ROU	4,0	6,1	11.235 €
NA			
GEO	NA	NA	NA
GRC	NA	NA	NA
ISL	NA	2,0	64.858 €
POL	NA	NA	NA
Наблюдател			
ISR	1,1	3,5	30.198 €
KAZ	NA	NA	4.800 €
MAR	2,1	4,4	10.512 €

Както е показано на Фигура 3.37, заплатите на прокурорите могат да бъдат разделени на четири различни групи въз основа на отношението им със средната brutна заплата.

Заплатите на прокурорите са най-ниските в началото на кариерата им в сравнение със средната заплата. По същия начин, както при съдиите, могат да се наблюдават големи разлики от **Ирландия** (0,8), **Германия** (0,9) и **Великобритания - Шотландия** (0,9) до **Украйна** (3,2) и **Румъния** (4,0).

Предоставените данни за заплатите на най-висока инстанция също показват големи разлики между държавите-членки и ФЕ. Най-ниските нива са отбелязани в **Германия** (1,6) и **Исландия** (2,0), докато най-високите заплати в сравнение със средната за страната са отчетени в **Италия** (6,4) и **Румъния** (6,1)

■ Заслужава да се отбележи, че има държави и ФЕ, където заплатите на прокурорите, макар и по-ниски в началото на кариерата, се увеличават значително по време на кариерата им. В **Азербайджан, Франция, Италия и Испания** това увеличение е особено очевидно, тъй като прокурорите от най-високата инстанция получават 2,5 пъти или по-високи заплати в сравнение с първоинстанционните прокурори. От друга страна, има съдебни системи, които осигуряват постоянно високи заплати през цялата кариера на прокурорите, като **Босна и Херцеговина, България, Република Молдова, Румъния, Словашката република и Украйна**. В тези държави прокурорите печелят поне 2,7 пъти средната заплата в началото на кариерата и повече от 4,3 пъти средната заплата в края на кариерата.

■ Положението със заплатите на прокурорите е сравнимо с положението със заплатите на съдиите до известна степен. Заплатите на прокурорите обаче са средно по-ниски от тези на съдиите. Заплатата на прокурорите, неизбежно се влияе от различието, характеризиращо тяхното законово положение в държавите, образуванията и наблюдателите, което прави сравненията по-трудни, отколкото за съдиите в определени случаи.

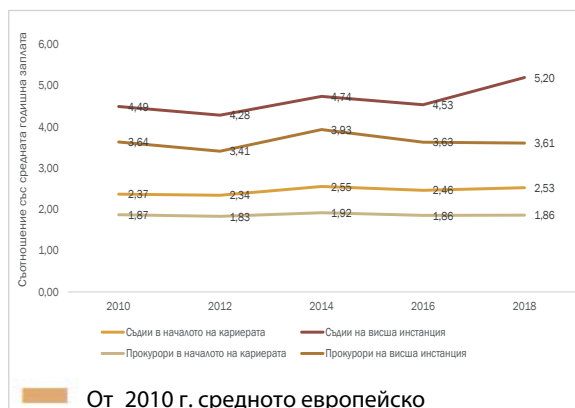
■ В някои държави обикновено прокурорите са в подобна ситуация като тази на съдиите, докато в други държави дейностите на прокуратурата се изпълняват, поне частично, от полицейските власти. Следователно нивата на заплатите се различават значително. В **Австрия, Белгия, Босна и Херцеговина, България, Хърватия, Франция, Германия, Гърция, Унгария, Италия, Република Молдова, Монако, Холандия, Полша, Португалия, Словашката република, Испания, Турция и Мароко**, заплатата на съдиите и тази на прокурорите е почти идентична, както в началото на кариерата, така и на най-високата инстанция.

■ Като цяло за другите държави и

ФЕ заплатата на съдиите е средно по-висока от тази на прокурорите. Независимо от това, това наблюдение трябва да бъде нюансирано за заплатите в началото на кариерата, като се припомни, че средната стойност, изчислена по отношение на съдиите, включва държави и ФЕ, където съдиите се назначават измежду опитни адвокати и правни експерти, т.е. сред по-възрастни специалисти, чиято заплата в началото на кариерата е вече значителна (**Дания, Ирландия, Малта, Норвегия, Швейцария, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Северна Ирландия, Великобритания - Шотландия и Израел**). В допълнение към тези различия, обяснени от системата за назначаване на съдии, най-големи разлики (в полза на съдиите) могат да бъдат забелязани в **Азербайджан и Кипър**, но също и в началото на кариерата им само в **Естония и Украйна**.

» Как се развива заплатите за съдиите и прокурорите?

Фигура 3.38 **Промяна в средните съотношения на брутните заплати на съдиите и прокурорите спрямо годишните брутни заплати между 2010 и 2018 г. (Q4, Q132)**

сътношение на възнагражденията на съдиите спрямо средните брутни заплати се е увеличило с 16 процентни пункта за професионалните съдии в началото на кариерата и със 71 процентни пункта за съдиите във Върховния съд. Няма обаче обща тенденция заплатите на съдиите да се увеличават в сравнение със средните заплати. Основните промени са както следва:

■ Сътношението на заплатата на съдиите в началото на кариерата, както и на съдиите във Върховния съд спрямо средната заплата, се е увеличило значително (с над 50 процентни пункта) в **Азербайджан, Дания, Малта, Република Молдова и Украйна**. За разлика от това, това съотношение е спаднало значително (с повече от 50 процентни пункта) в **Андора, Хърватия, Естония, Ирландия и Великобритания - Шотландия**.

■ Сътношението на заплатата на съдиите във Върховния съд спрямо заплатата на съдиите в началото на кариерата се е повишило значително (с над 60 процентни пункта) в **Андора, Черна гора, Сърбия и Украйна**. В Украйна съотношението между заплатата на съдия във Върховния съд спрямо средната заплата дори се е увеличило с 327 процентни пункта. **Украйна** обяснява крайните промени във възнагражденията на съдиите, като се позовава на своята съдебна реформа. За разлика от това, това съотношение е спаднало значително (с повече от 40 процентни пункта) в **Албания, Грузия, Германия и Монако**.

■ За разлика от съдиите, средното съотношение на възнагражденията на прокурорите спрямо средните брутни заплати е спаднало с 1 процентен пункт за прокурорите в началото на кариерата и с 3 процентни пункта за прокурорите на най-висока инстанция. Основните промени са както следва:

АДВОКАТИ

” Кой е адвокат?

Уважението към задачите на адвоката е от съществено значение за върховенството на закона. Качеството на правосъдието зависи от възможността за страна по съдебен процес да бъде представлявана и за ответник да проведе защитата си, като и двете функции са изпълнявани от професионалист, който е обучен, компетентен, достъпен, предлагащ етични гаранции и работещ на разумна цена.

За целите на тази глава, терминът адвокат се отнася до определението, посочено в Препоръка Рес (2000) 21 на Комитета на министрите на Съвета на Европа относно „Свободата за упражняване на професията адвокат“: „лице, квалифицирано и упълномощено в съответствие с националното законодателство да защитава в съда и да действа от името на своите клиенти, да практикува право, за да се явява пред съдилища и да консултира и представлява своите клиенти по правни въпроси“ (Комитет на министрите на Съвет на Европа, Свобода на упражняване на адвокатската професия, Рес (2000) 21, 25-ти октомври 2000 г.). Съответно адвокатът може да бъде натоварен с процесуално представителство на клиент пред съда, както и с отговорността да предостави правна помощ.

Съотношението на заплатата на прокурорите в началото на кариерата, както и на прокурорите на най-висока инстанция спрямо средната заплата, се е увеличило значително (с повече от 25 процентни пункта) в **Чешката република, Дания, Латвия, Република Молдова, Португалия, Руската федерация, Украйна**. То е спаднало значително (с повече от 25 процентни пункта) в **Хърватия, Румъния, Сърбия и Словения**.

Съотношението на заплатата на прокурорите на най-високата инстанция спрямо заплатата на прокурорите в началото на кариерата се е повишило значително (с над 40 процентни пункта) в **Андора, Азербайджан, Грузия, Норвегия, Полша и Украйна**. В **Албания, България, Франция, Германия, Литва и Монако** то е спаднало значително (с повече от 30 процентни пункта).

” Колко адвокати има в Европа?

Карта 3.39 Брой адвокати на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q146)

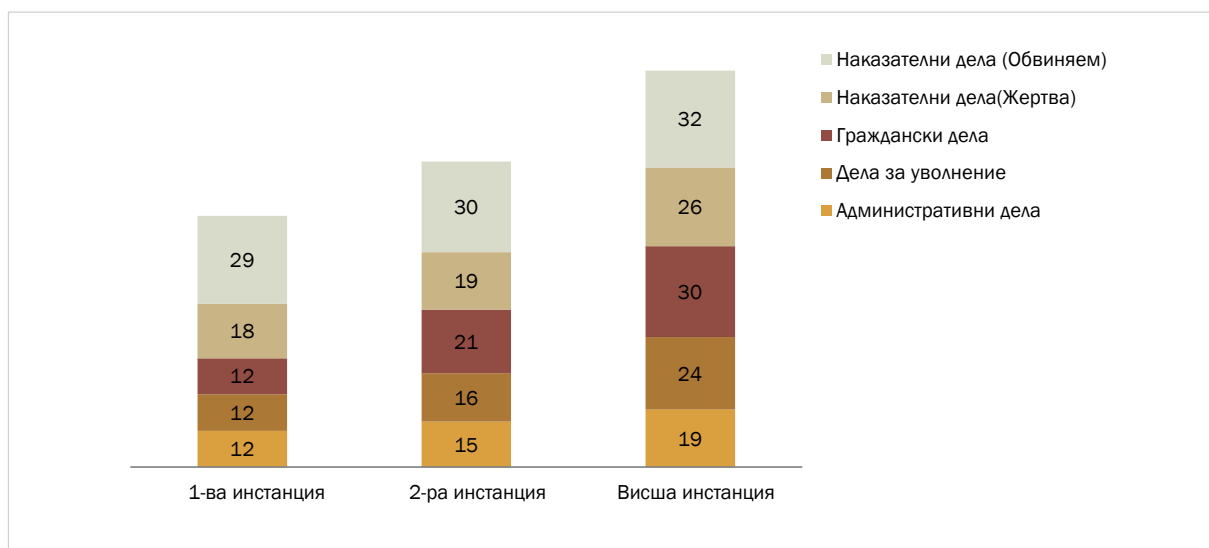

Средният брой през 2018 г. е 164 адвокати на 100 000 жители, а медианата е 123 адвокати на 100 000 жители. Броят на адвокатите обаче варира значително в различните държави. Най-ниското съотношение през 2018 г. е 16 адвокати на 100 000 жители в **Азербайджан** и най-високото 488 в **Люксембург**, следвано от **Кипър** (458). **Гърция** има близо 400 адвокати на 100 000 жители, а **Италия** (388) е близо до този брой. След това цифрите намаляват за **Малта** (323), **Португалия** (315), **Испания** (315), **Исландия** (300), **Ирландия** (271), **Великобритания - Англия и Уелс** (270),

Великобритания - Шотландия (216), **Германия** (199) и т.н.

Несъответствията могат да се обяснят главно с традициите в областта на правото, определението и обхвата на адвокатските правомощия и техните изключителни права да представляват в съда, както и прилагането на правосъдни реформи или нови закони. Интересно е, че особено високи цифри могат да се открият в страните от Южна Европа и страните с общо право. Освен това може да се наблюдава влияние на икономически фактори.

Фигура 3.40 **Обобщение на монопола за законното представителство през 2018 г. (брой държави-членки / ФЕ) (Q149)**

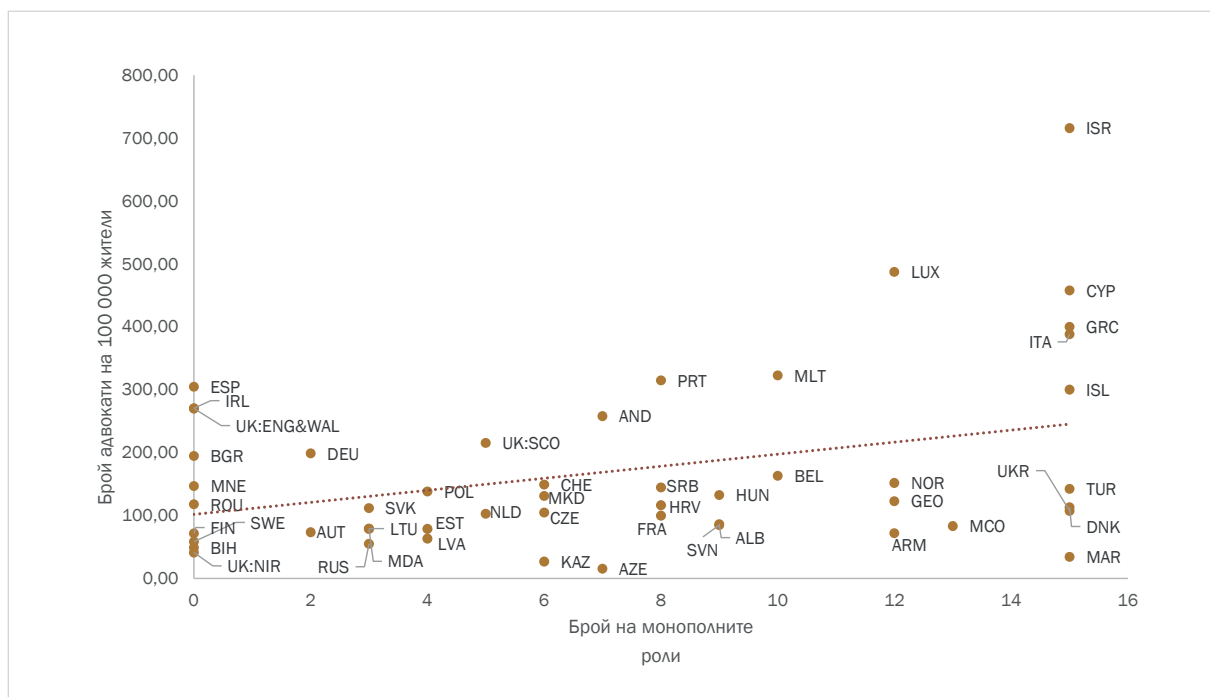
Ролята на адвокатите в съдебната система зависи от наличието на монопол върху представителството в съдилищата. За всички видове дела, сиреч, наказателни дела (по отношение на жертвите като обвиняеми), граждански дела, дела за уволнение от работа и административни дела, броят на държавите и ФЕ, които предвиждат такъв монопол, се увеличава от инстанция на инстанция. Задължителното представителство от адвокат логично достига най-високите си нива на най-висока инстанция.

Основно обвиняемите по наказателни дела се представляват от адвокат (29 държави на първа инстанция, 30 държави на втора инстанция и 32 държавина последна инстанция).

Що се отнася до гражданските дела, делата за уволнение и административните дела, монополът съществува главно на ниво най-висока инстанция (съответно 30, 24 и 19 държави и ФЕ). Що се отнася до представителството на жертвите, монополът съществува най-високо в 26 държави и ФЕ, докато само в 18 държави и ФЕ съществува на първа инстанция.

Цифрите остават като цяло стабилни от 2016 г. Промените по-скоро се дължат на преработки на данните, предоставени в по-ранни години, отколкото на законодателни промени.

Фигура 3.41 Брой адвокати на 100 000 жители и броят на монополите в процесуалното представителство през 2018 г. (Q1, Q146, Q149)

Фигура 3.41 посочва, че монополът на адвокатите оказва влияние и върху броя на адвокатите: има тенденция да има повече адвокати на 100 000 жители в държавите и ФЕ, в които адвокатите имат изключителни права.

Карта 3.42 Брой адвокати на 1 млрд. евро БВП през 2018 г. (Q1, Q3, Q146)

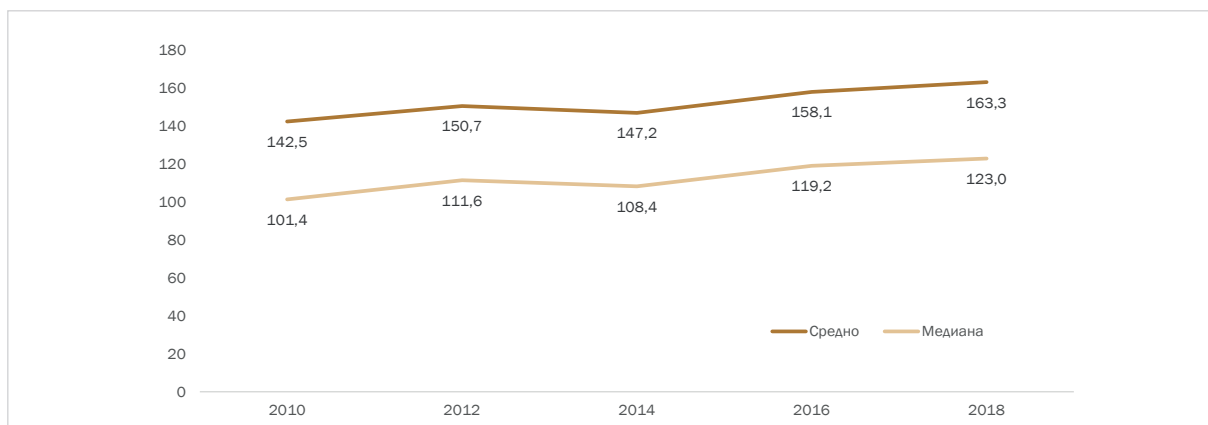

Когато анализираме Карта 3.42, БВП изглежда е дори по-важен от броя на населението по отношение на абсолютния брой адвокати. Докато повечето държави и ФЕ от Западна Европа (**Австрия, Белгия, Чешката република, Хърватия, Дания, Естония, Финландия, Франция, Германия, Ирландия, Латвия, Литва, Люксембург, Холандия, Норвегия, Словашката република, Словения, Швеция, Швейцария, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Северна Ирландия** и

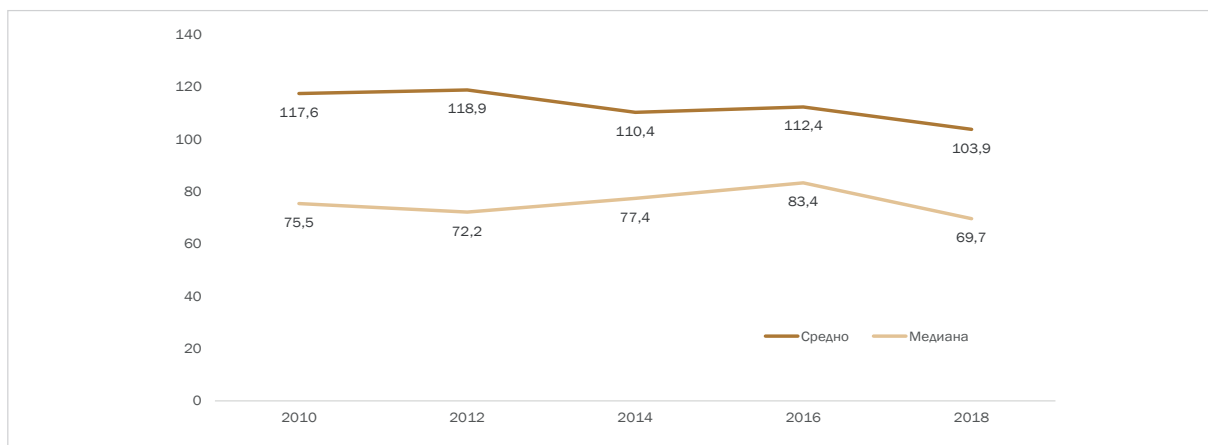
Великобритания - Шотландия) имат сравнително малък брой адвокати в сравнение с общия им БВП (по-малко от 100 адвокати на 1 милиард евро БВП), доста висок брой от повече от 100 адвокати на 1 милиард евро БВП може да се открие главно в Източна, Централна и Южна Европа (**Армения, Босна и Херцеговина, България, Кипър, Грузия, Гърция, Италия, Република Молдова, Малта, Черна гора, Северна Македония, Португалия, Сърбия, Испания, Турция и Украйна**).

”Как се е развил броят на адвокатите?

Фигура 3.43 Развитие в броя на адвокатите на 100 000 жители, 2010 - 2018 г. (Q1, Q146)

Фигура 3.44 Развитие в броя на адвокатите на 1 милиард евро БВП, 2010 - 2018 г. (Q3, 146)

Броят на адвокатите на 100 000 жители продължава да се увеличава от 2016 до 2018 г., както и в предишните четири периода. Средното увеличение е 7,75%, което представлява силна и продължаваща обща тенденция. Между 2010 и 2018 г. се наблюдава средно увеличение от 27%, като значително намаление има само в **Малта, Украйна и Великобритания - Англия и Уелс**. Цифрите в Армения, Финландия и Литва са се увеличили с повече от 100%; увеличението в **Азербайджан, Кипър, Грузия и Република Молдова** също беше силно от 50 до 100%. Нарастването на съотношенията на адвокатите на 100 000 жители се дължи до голяма степен на развитието на абсолютния брой на адвокатите,

които се увеличиха между 2010 и 2018 г. във всички държави и ФЕ с изключение на **Латвия, Малта, Украйна и Великобритания - Англия и Уелс**. Промените в населението играят подчинена роля.

Причините за развитието на броя на адвокатите са сложни и често специфични за страната. Увеличаването на броя на адвокатите в Европа между 2010 и 2018 г. до голяма степен се дължи на икономическия растеж и нарастващото богатство. Приемането на по-високи стандарти за демократизация и прилагането на законодателни реформи също оказват влияние.

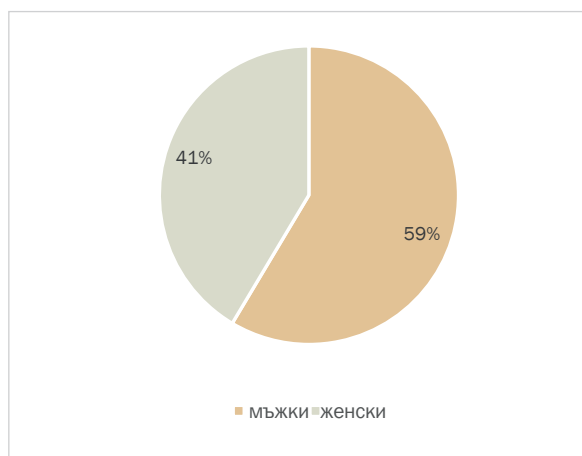
”Осигурено ли е равенство между половете в Европа при назначаването и повишението на адвокати?

— Все още има малко държави и ФЕ, в които са приети и прилагани специфични разпоредби в полза на равенството между половете за процедурите за назначаване и повишение на адвокати. Изглежда обаче, че темата е на фокус. През 2018 г. шест държави

посочват наличието на разпоредби за спомагане на равенството между половете както при процедурите за назначаване, така и за повишение на адвокати (**Франция, Исландия, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Северна Ирландия, Великобритания - Шотландия** и **Израел**).

”Има ли равен брой жени и мъже адвокати?

Фигура 3.45 Средно разпределение на адвокатите по пол през 2018 г. (Q146)

— Докато средният дял на жените вече е преобладаващ сред съдиите и прокурорите, картината за адвокатите е различна. Адвокатската професия е предимно мъжка във всички държави и ФЕ с изключение на **България, Кипър, Франция, Малта, Северна Македония, Португалия** и **Великобритания - Шотландия**. Средният дял на мъжете е 59%, като варира от 44% във **Франция** и **Великобритания - Шотландия** до 84% в **Азербайджан**.

Тенденции и заключения

Въпреки че броят на професионалните съдии е бил като цяло стабилен, все още се забелязват значителни разлики между държавите и ФЕ. Те могат да бъдат обяснени отчасти с разнообразието на съдебните организации, използването на непостоянни професионални съдии и / или съдебни заседатели. Промените през годините не са довели до уеднаквяване. Регионалните различия, вече наблюдавани в предишни доклади, остават валидни.

Все повече държави и ФЕ изглежда се фокусират върху темата за конкретни разпоредби в полза на равенството между половете при процедурите за назначаване и повишение на съдии и прокурори. Въпреки това, докато увеличаването на феминизацията сред съдиите и прокурорите е потвърдена европейска тенденция, стъкленият таван остава стабилен на мястото си за най-високите функции. Развитието през последните години насърчава предприемането на допълнителни мерки за подпомагане на кариерното развитие на жените и за насърчаване на равенството между половете и при най-високите съдебни функции.

Заплатите на съдиите варират значително в различните държави и ФЕ, но също така и в отделните инстанции. Промените в заплатите през последните години не са еднакви и не водят до съгласуване.

Все още има значителни различия в нивата на заплатите на прокурорите. Значителните законови различия относно положението на прокурорите на държави и ФЕ затрудняват да се направи подходящо сравнение между тяхното положение и това на съдиите. Независимо от това, все повече държави изплащат еднакви заплати на съдиите и прокурорите, както в началото на кариерата, така и в края на кариерата. Останалите несъответствия трябва да се обяснят със

спецификата на процедурата по назначаване на съдии в някои системи (където юридическият опит представлява основният критерий за подбор) и със спецификите на прокуратурата (когато прокурорските функции се изпълняват едновременно от прокурорите и други специфични органи като полицията или, напротив, когато по исторически причини прокурорите получават статут от особено значение).

Броят на адвокатите все още се увеличава в Европа със значителни разлики между държавите и ФЕ. Увеличението на броя на адвокатите в Европа между 2010 и 2018 г. трябва да се обясни не само с правните традиции, определението и обхвата на адвокатските умения и закони / реформи в правосъдието, но и до голяма степен с икономическия растеж и други фактори.

Монополът на адвокатите не е подчертана тенденция. Само за обвиняемите по наказателни дела има мнозинство от държави и ФЕ, които предвиждат задължително представителство от адвокат, вече на първа инстанция. За всички видове разгледани дела броят на държавите и ФЕ, които предвиждат монопол, се увеличава от инстанция на инстанция.

Последните събития показват, че темата за равенството между половете по отношение на адвокатите се взема предвид от все по-голям брой държави и ФЕ. В момента обаче европейските адвокати са все още предимно мъже.

Съдилища, — Ползватели и ИКТ

(Информационни и
Комуникационни
Технологии)

ОРГАНИЗАЦИЯ НА СЪДИЛИЩАТА

Правото на справедлив съдебен процес, заложено в член 6 § 1 от Европейската конвенция за правата на човека, предполага, че държавите трябва да създадат достатъчна мрежа от съдилища, така че гражданите да могат лесно да упражняват прерогативите, които произтичат от тази разпоредба.

Разбира се, съществуването на достатъчен брой съдилища е само едно от условията за реализиране на правото на достъп до правосъдие, което не може да бъде ефективно без истинска цялостна политика за достъп до правото. Той обаче е съществен елемент от него, като незаменимо място за разрешаване на спорове.

Освен това, тъй като правото на достъп до правосъдие не трябва да остане само на теория, държавите са длъжни да гарантират равен достъп на всички граждани до институции за разрешаване на спорове, независимо къде живеят или работят.

Цифрите в тази глава позволяват да се получи цялостен поглед върху съдебните институции в Европа, по-специално:

- броят на съдилищата с обща компетентност и специализираните съдилища и съответните им места във всяка държава;
- броят на съдилищата спрямо броя на населението на всяка държава;
- еволюцията в броя на съдилищата през периода 2016 - 2018 г.

Без да претенция да се представи изчерпателно проучване на въпроса за организацията на съдилищата в Европа, целта на това резюме е по същество да подчертае основните насоки между 2010 и 2018 г.

За да се разбере добре, трябва да се припомнят някои определения, използвани от СЕРЕЈ:

➤ Съдилищата първо се разглеждат като юридически лица, т.е. институции, отговорни за уреждането на спорове, които са им предоставени от гражданите.

Тези юридически лица се състоят от първоинстанционни съдилища (с обща юрисдикция и специализирани такива). Съдилищата с обща компетентност се занимават с всички въпроси, които не са възложени на специализирани съдилища - с компетентност по конкретни субекти. Както беше подчертано в последния доклад, предоставените данни трябва да се третират внимателно, тъй като, както понятието за съд, така и обхватът на неговите правомощия, могат да варират в зависимост от съдебната система.

➤ В допълнение към характера си на юридически лица, съдилищата могат да бъдат определени и от тяхното географско местоположение, т.е. от помещенията, в които се провеждат съдебните дейности (посрещане на обществените и юридическите специалисти; изслушвания и др.)

В това отношение няколко съда, т.е. юридически лица, могат да бъдат разположени на едно и също място (например граждански съд, търговски съд и административен съд могат да бъдат разположени в една и съща сграда) или, обратно, един и същи съд може да има помещения в различни градове.

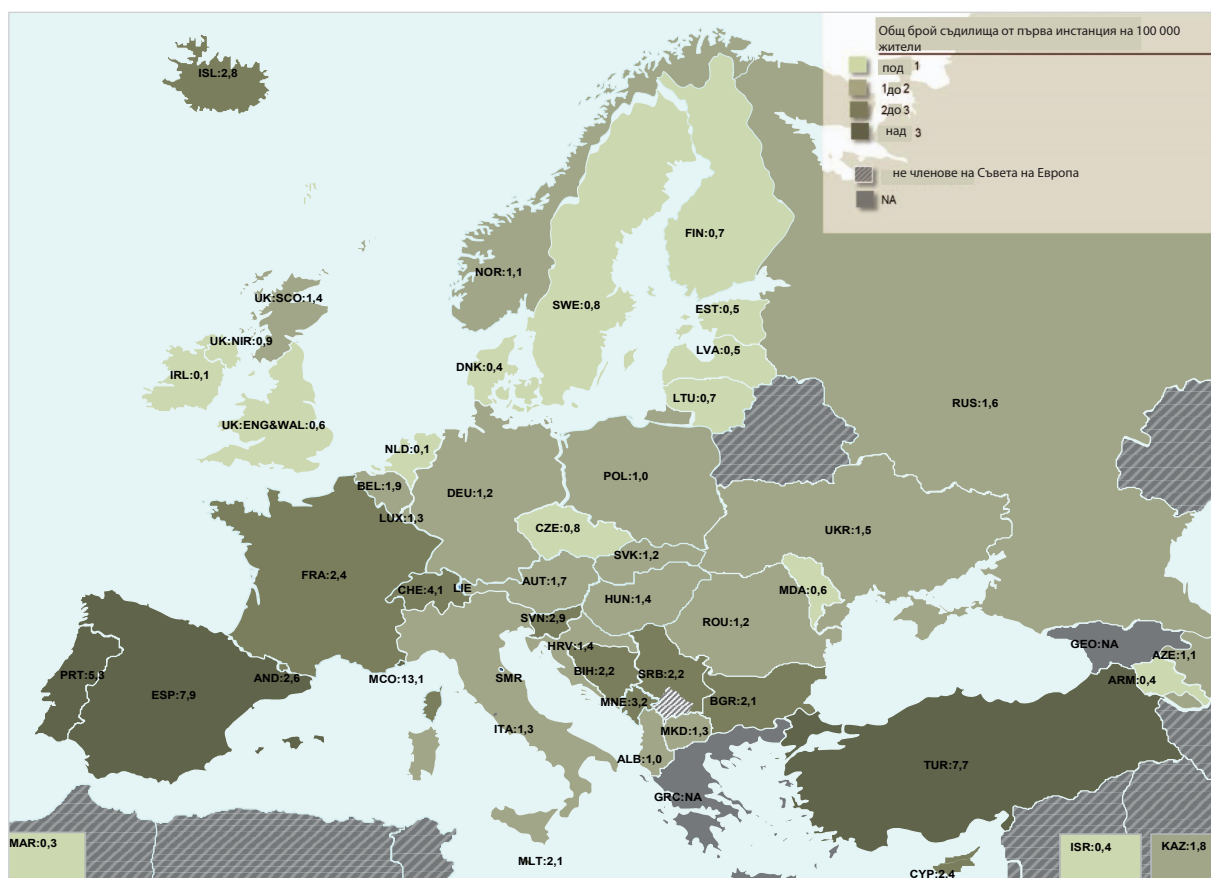
Данните за съдилищата разглеждани като местоположения, обхващат съдилища от първа и втора инстанция и върховни или касационни съдилища във всяка държава.

” Потребителите имат ли еднакъв достъп до съдилища в цяла Европа?

Кarti 4.1.1 и 4.1.2 показват много голямо различие между държавите по отношение на плътността на съдилищата на 100 000 жители, вариращи за юридическите лица от 0,07 за **Нидерландия** до 13,05 за **Монако**, а за местоположенията, от 0,23 за **Холандия** до 5,03 за **Хърватия**.

Въпреки това тези индикации трябва да се разглеждат с повишено внимание, като се вземат предвид специфичните особености на всяка държава, тъй като ниската плътност на съдилищата не засяга непременно достъпа до правосъдие. Това важи особено за държави с малки географски размери.

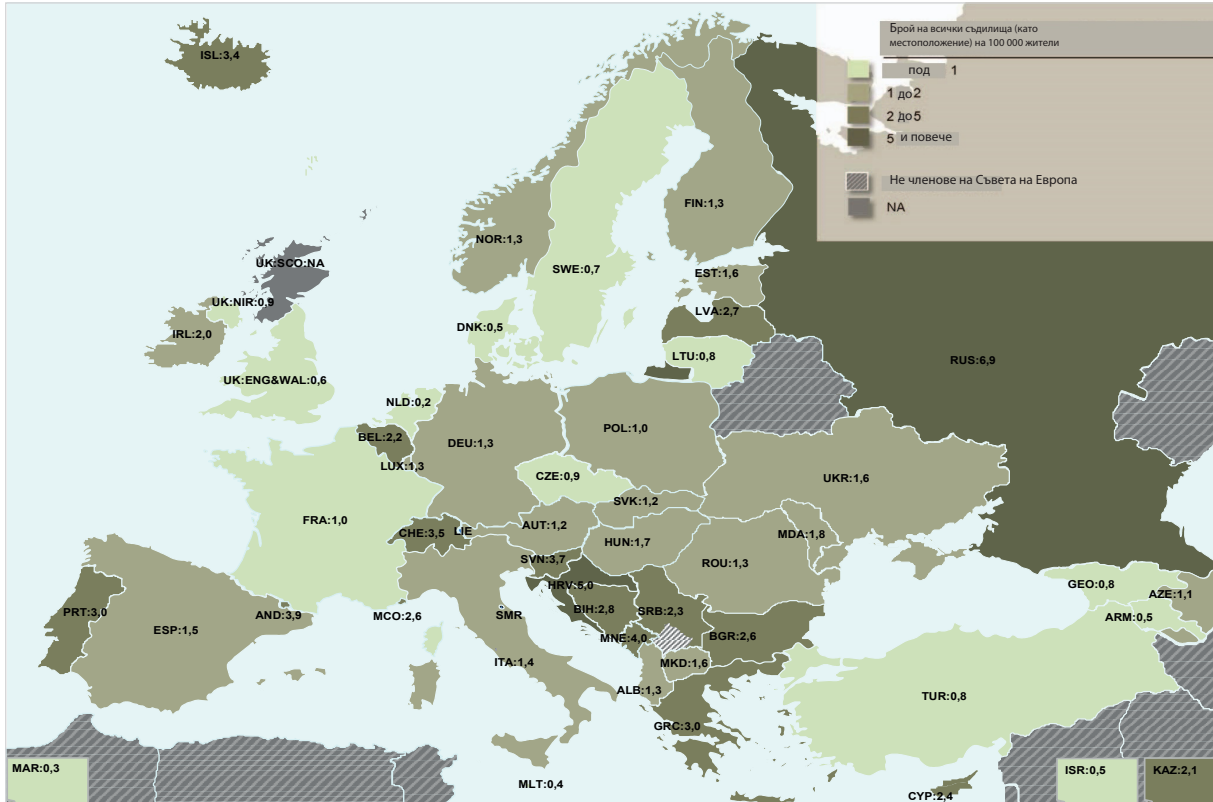
Карта 4.1.1 Брой първоинстанционни съдилища - с обща компетентност и специализирани (юридически лица) на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q42)

*Големият брой в **Испания** и **Турция** може да се обясни с различна концепция за първоинстанционните съдилища, съществуващи в тези страни (един съдия - един съд)

Карта 4.1.2 Брой на всички съдилища (като местоположение) на 100 000 жители през 2018 г. (Q1, Q42)

*Руската федерация използва специфична методология за изчисляване на броя на съдилищата (като местоположения).

Плътността на съдилищата в националните територии е един от показателите за достъпа на гражданите до правосъдие в даден момент.

Ако обаче погледнем данните за по-дълъг период от време, от 2010 до 2018 г., изглежда се очертават две тенденции - намаляването на броя на съдилищата (като местоположения), от една страна, и специализацията на съдилища от друга.

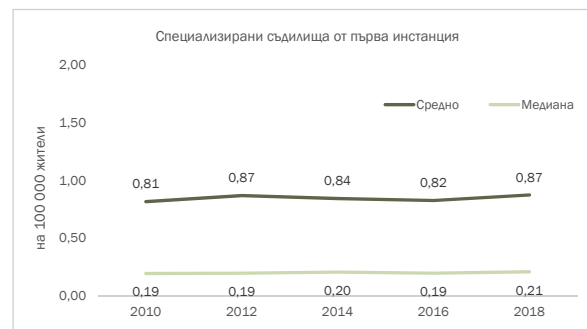
Фигура 4.1.3 Еволюция на средния брой първоинстанционни съдилища с обща компетентност (юридически лица), 2010 - 2018 (Q1, Q42)

Фигура 4.1.4 Еволюция на средния брой на всички съдилища (географско местоположение), 2010 - 2018 (Q1, Q42)

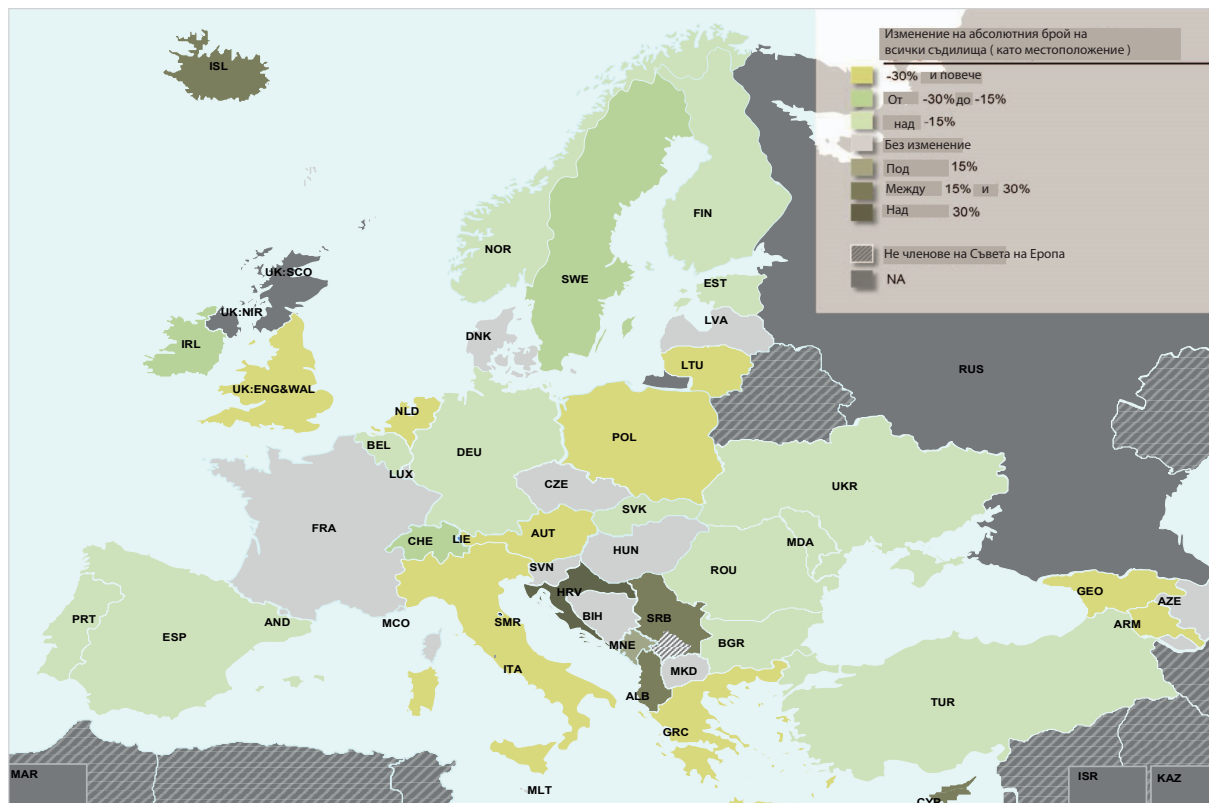
Фигура 4.1.5 Еволюция на средния брой специализирани съдилища от първа инстанция, 2010 - 2018 (Q1, Q42)

” Все по-малко ли са съдилищата в Европа?

По отношение на местоположенията събраните данни показват, че от 2010 г. има обща тенденция към тяхното намаляване (-10% като цяло).

Карта 4.1.6 Изменение на абсолютния брой на всички съдилища (като местоположения), 2010 - 2018 (Q42)

Това обаче не означава непременно, че е налице намаляване на броя на съдилищата (като юридически лица) в държавите.

Всъщност, понякога местоположенията са ограничени, докато броят на съдилищата като юридически лица остава стабилен. Тази ситуация се наблюдава в **Естония** и **Словашката република**.

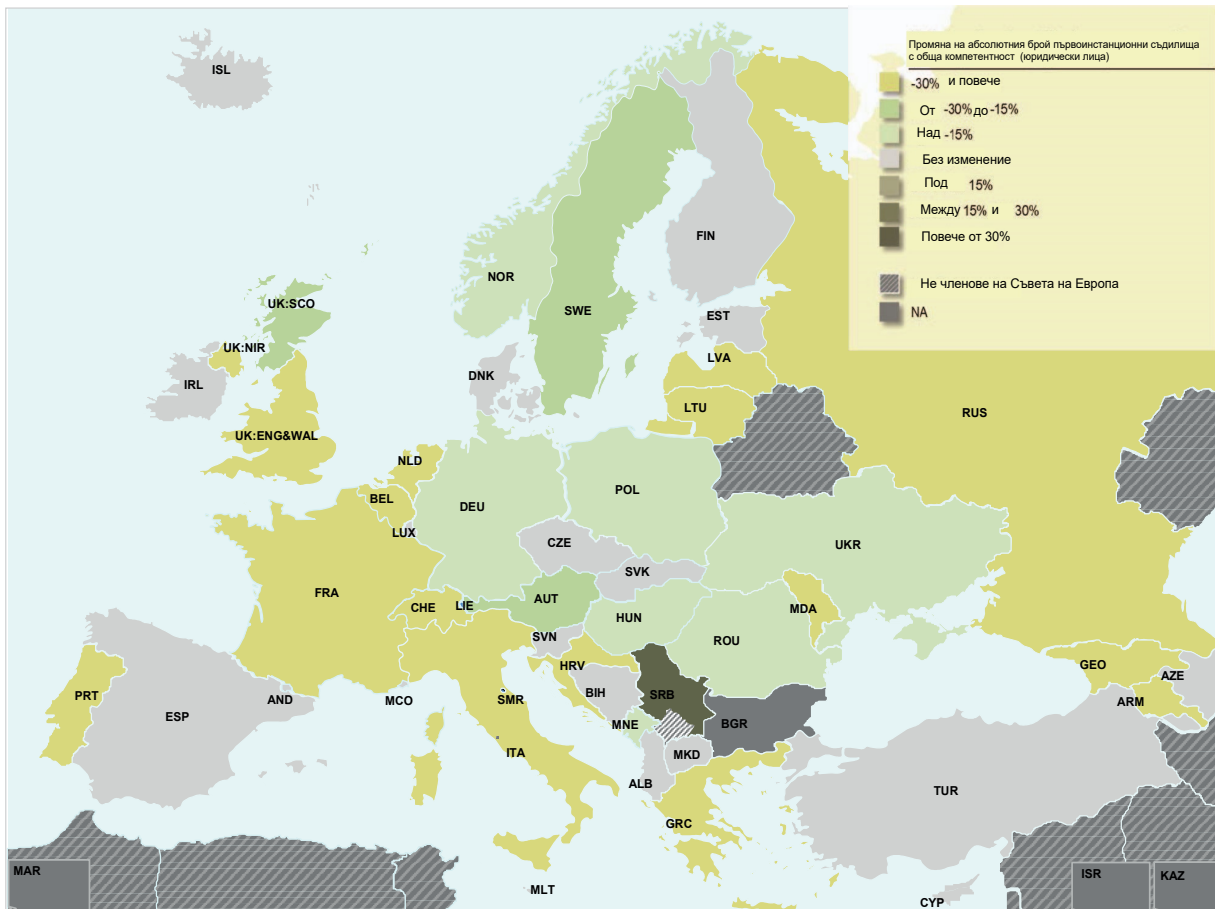
Белгия също представя интересен пример. Всъщност, докато броят на първоинстанционните съдилища с обща компетентност остава стабилен от 2014 г. (13), броят на първоинстанционните специализирани съдилища е намален след правосъдната реформа, въведена между 2016 и 2019 г. Съответно броят на географските места (съдилища с обща компетентност и специализираните такива, всички инстанции на едно място) са намалели от 267 през 2016 г. на 253 през 2018 г.

Понякога, обратно, географските местоположения са запазени, за да се улесни достъпът до правосъдие на определени територии, но броят на съдилищата като юридически лица е намален. Франция например значително е намалила броя на първоинстанционните си съдилища с обща компетентност между 2016 и 2018 г. (от 786 на 168), без да изглежда, че това е повлияло на географското местоположение на съдилищата (641). Тази промяна в съдебната карта е резултат по-специално от премахването на съдилищата за близост (311), чиято компетентност е разделена от юли 2017 г. между първоинстанционните съдилища по граждански дела и полицейските съдилища към първоинстанционните съдилища по наказателноправни въпроси. Тази еволюция между 2016 г. и 2018 г. също трябва да бъде допълнена от факта, че през 2018 г., към категорията първа инстанция (307) са отчетени като специализирани съдилища, докато преди това те са били считани за първоинстанционни съдилища с обща компетентност.

Португалия увеличи броя на географските местоположения (от 253 на 312), като същевременно ограничи броя на своите съдилища с обща компетентност от първа инстанция между 2016 и 2018 г. (от 292 на 150). Основната цел на съдебната реорганизация, извършена чрез закона от декември 2017 г., е да се увеличи броят на първоинстанционните специализирани съдилища. По този начин 20 съдилища, които бяха затворени през 2014 г., бяха сформирани отново като съдилища в близост; бяха създадени нови семейни секции, както и нови секции с обща компетентност. Целта на тези изменения беше да улесни достъпа на гражданите до съдилища и да се бори с „обезлюдяването“ на вътрешните региони на страната.

По отношение на юридическите лица общият брой на първоинстанционните съдилища с обща компетентност е намалял с 19% между 2010 и 2018 г.

Карта 4.1.7 Промяна на абсолютния брой първоинстанционни съдилища с обща компетентност (юридически лица), 2010 - 2018 (Q42)

Всъщност Фигура 4.1.8 показва, че много държави са намалили броя на съдилищата с обща компетентност от 2010 г. (напр. **Армения, Белгия, Хърватия, Франция, Грузия, Гърция, Италия, Латвия, Литва, Република Молдова, Холандия, Португалия, Швейцария, Обединеното кралство**).

Преследваните цели са разнообразни. Например целта може да бъде да се намалят разходите и да се вземат предвид бюджетните ограничения, да се осигури по-голяма ефективност на съдилищата, по-специално чрез постигане на по-добро разпределение на натоварването между съдилищата и по-голяма специализация на съдиите и да се вземат предвид движенията на населението и териториални промени.

Тази тенденция обаче не е обща и трябва да бъде нюансирана по три причини:

Стабилност в общия брой първоинстанционни съдилища с обща компетентност, като юридически лица, се наблюдава през референтния период за много страни (**Албания, България, Чехия, Кипър, Дания, Естония, Финландия, Ирландия, Исландия, Люксембург, Малта, Монако, Северна Македония, Словашката република, Словения**).

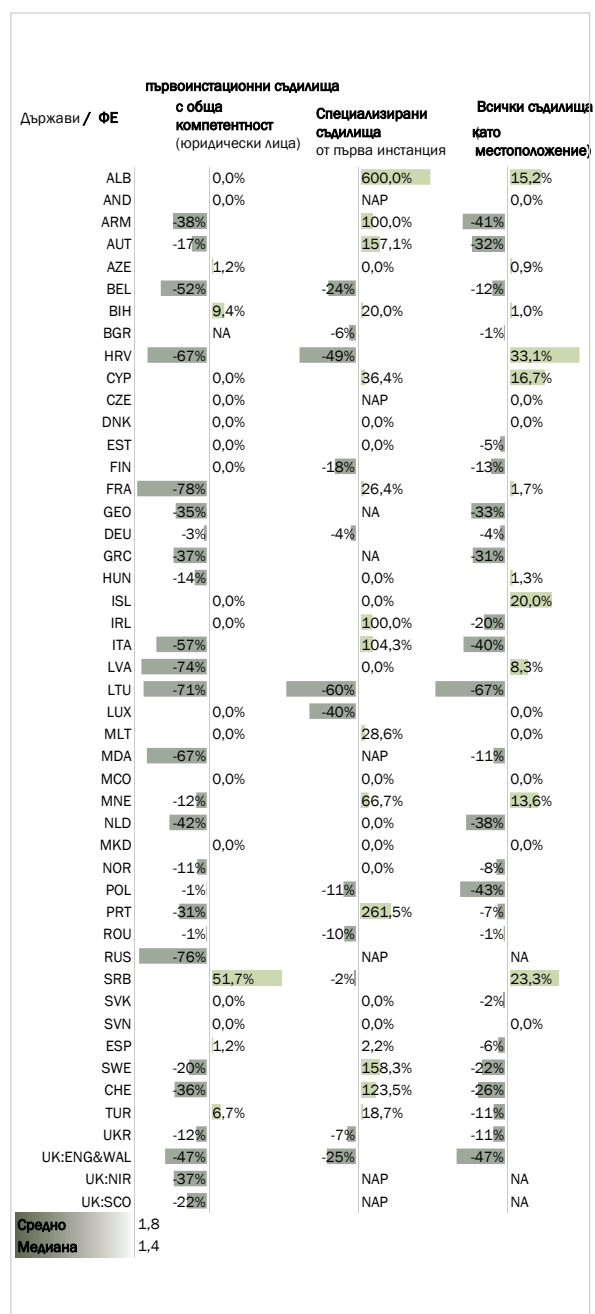
Въпреки че малкият географски размер на някои държави, попадащи в тази категория, може да обясни поддържането на броя на съдилищата, това очевидно не е вярно за всички тях.

Освен това стабилността, наблюдавана през този период, не означава, че не се е провеждала или не се предвижда реформа на структурата на националната съдебна система, тъй като някои държави, като например **България**, се позовават на проекти за реформи, които все още не са били изпълнени, или поне не изцяло до 2018 г.

Понякога - макар това да е по-рядко - някои държави са увеличават броя на своите съдилища с обща компетентност (например Босна и Херцеговина, Сърбия, Турция, Мароко). Босна и Херцеговина посочи необходимостта от подобряване на достъпа до правосъдие на нейна територия. Сърбия уточни, че реформата от 2014 г. е проведена по-специално с цел намаляване на разходите и допринасяне за по-лесен достъп до правосъдие.

И накрая, докато общият брой на съдилищата с обща компетентност на 100 000 жители е намалял, изглежда тази тенденция е компенсирала от създаването на специализирани съдилища за периода 2016-2018 г.

Фигура 4.1.8 Изменение в броя съдилища, 2010 – 2018 (Q1, Q42)

Достъпът до правосъдие изисква ли специализация на съдилищата?

Както вече беше посочено в предишния доклад, базиран на данни от 2016 г., данните, свързани със специализираните съдилища, трябва да бъдат разглеждани в перспектива поради разликите в разбирането на концепцията за специализация, които, по принцип, могат да се отнасят до самия съд или по изключение, до определена формация или състав на общ съд.

В своето становище № 15 (2012) относно специализацията на съдиите ССЈЕ подчертава, че специализираните съдилища трябва да се създават само, когато са необходими за правилното правораздаване, поради сложността или спецификата на закона или фактите.

Тенденцията към специализация на съдилищата, която вече се наблюдава за предходния цикъл на оценка (данни за 2016 г.), въпреки всичко, се потвърждава през референтния период 2016-2018 г. (фигури 4.1.9, 4.1.10): докато през предходния отчетен период (данни за 2016 г.) 18 държави не са имали специализирани съдилища или брой специализирани съдилища, представляващ по-малко от 10% от броя на първоинстанционните съдилища, през 2018 г. в тази категория попадат 15 държави.

Броят на съдилищата с обща компетентност е средно 1,08 на 100 000 жители през 2018 г. спрямо 1,23 през 2016 г. От друга страна, броят на специализираните съдилища се е увеличил от 0,75 през 2016 г. на 0,81 на 100 000 жители през 2018 г.

Тази тенденция заслужава специално внимание и ще бъде анализирана в следващите параграфи.

Фигура 4.1.9 Дял на първоинстанционните специализирани съдилища в общия брой първоинстанционни съдилища (юридически лица) през 2010, 2016 и 2018 г. (Q42)

Държави / ФЕ	2010	2016	2018
ALB	4,3%	24,1%	24,1%
AND	0,0%	0,0%	0,0%
ARM	5,9%	5,9%	16,7%
AUT	4,3%	12,2%	12,3%
AZE	17,5%	17,3%	17,3%
BEL	90,7%	94,5%	93,9%
BIH	7,2%	6,9%	7,9%
BGR	NA	22,1%	22,1%
HRV	51,5%	62,1%	62,1%
CYP	64,7%	71,4%	71,4%
CZE	0,0%	0,0%	0,0%
DNK	7,7%	7,7%	7,7%
EST	33,3%	33,3%	33,3%
FIN	28,9%	25,0%	25,0%
FRA	59,9%	58,0%	89,7%
GEO	0,0%	0,0%	NA
DEU	24,8%	24,5%	24,5%
GRC	0,9%	NA	NA
HUN	13,2%	15,3%	15,0%
ISL	20,0%	20,0%	20,0%
IRL	25,0%	40,0%	40,0%
ITA	8,6%	32,5%	30,9%
LVA	2,9%	3,4%	10,0%
LTU	7,8%	8,5%	10,5%
LUX	50,0%	37,5%	37,5%
MLT	87,5%	87,5%	90,0%
MDA	4,2%	4,2%	0,0%
MCO	80,0%	80,0%	80,0%
MNE	15,0%	25,0%	25,0%
NLD	5,0%	8,3%	8,3%
MKD	10,7%	10,7%	10,7%
NOR	2,9%	3,1%	3,3%
POL	7,1%	6,7%	6,4%
PRT	33,4%	43,8%	72,4%
ROU	4,1%	3,7%	3,7%
RUS	0,0%	0,0%	0,0%
SRB	50,8%	40,0%	40,1%
SVK	14,3%	14,3%	14,3%
SVN	8,3%	8,3%	8,3%
ESP	39,0%	39,2%	39,2%
SWE	16,7%	14,3%	39,2%
CHE	23,8%	51,2%	52,3%
TUR	25,1%	28,3%	27,1%
UKR	7,5%	7,5%	7,8%
UK:ENG&WAL	0,6%	0,8%	0,9%
UK:NIR	0,0%	0,0%	0,0%
UK:SCO	0,0%	1,3%	1,3%
ISR	..	47,9%	12,5%
KAZ	..	..	32,7%
MAR	..	21,2%	17,8%

% от първоинстанционните специализирани съдилища			
	2010	2016	2018
Средно	21,0%	24,5%	26,7%
Медиана	9,7%	15,3%	17,3%

Делът на специализираните съдилища, надвишаващ 50% от общия брой първоинстанционни съдилища, също нараства леко. През 2016 г. този дял съществува в държавите. През 2018 г. този дял се наблюдава вече в осем държави.

По този начин средният дял на специализираните съдилища, като дял от всички първоинстанционни съдилища, е 26,7% през 2018 г. в сравнение с 24,5% през 2016 г. За по-дълъг период (2010-2018 г.), Фигура 4.1.8 потвърждава наблюдението на намаляване на броя на съдилищата с обща компетентност и увеличаване на броя на специализираните съдилища.

Анализ на данните за по-дълъг период (Фигура 4.1.10, за промяната в броя на специализираните съдилища между 2010 и 2018 г.) показва, че преобладаващата тенденция е към създаването на специализирани съдилища (сред най-значимите примери: **Австрия, Португалия, Швейцария**), делът на специализираните съдилища сред всички първоинстанционни съдилища се увеличава, както е показано на Фигура 4.1.9.

Фигура 4.1.10 Разлика в броя на специализираните съдилища, 2010 - 2018 (Q42)

Държави / ФЕ	Абсолютна вариация 2010 - 2018	Вариация през % 2010 - 2018
ALB	6	600%
ARM	1	100%
AUT	11	157%
AZE	0	
BEL	62	24%
BIH	1	20%
BGR	2	6%
HRV	34	49%
CYP	4	36%
DNK	0	
EST	0	
FIN	2	18%
FRA	306	26%
DEU	11	4%
HUN	0	
ISL	0	
IRL	1	100%
ITA	121	104%
LVA	0	
LTU	3	60%
LUX	2	40%
MLT	2	29%
MCO	0	
MNE	2	67%
NLD	0	
MKD	0	
NOR	0	
POL	3	11%
PRT	285	261%
ROU	1	10%
SRB	1	2%
SVK	0	
SVN	0	
ESP	32	2%
SWE	19	158%
CHE	100	123%
TUR	269	19%
UKR	4	7%
UK:ENG&WAL	1	25%

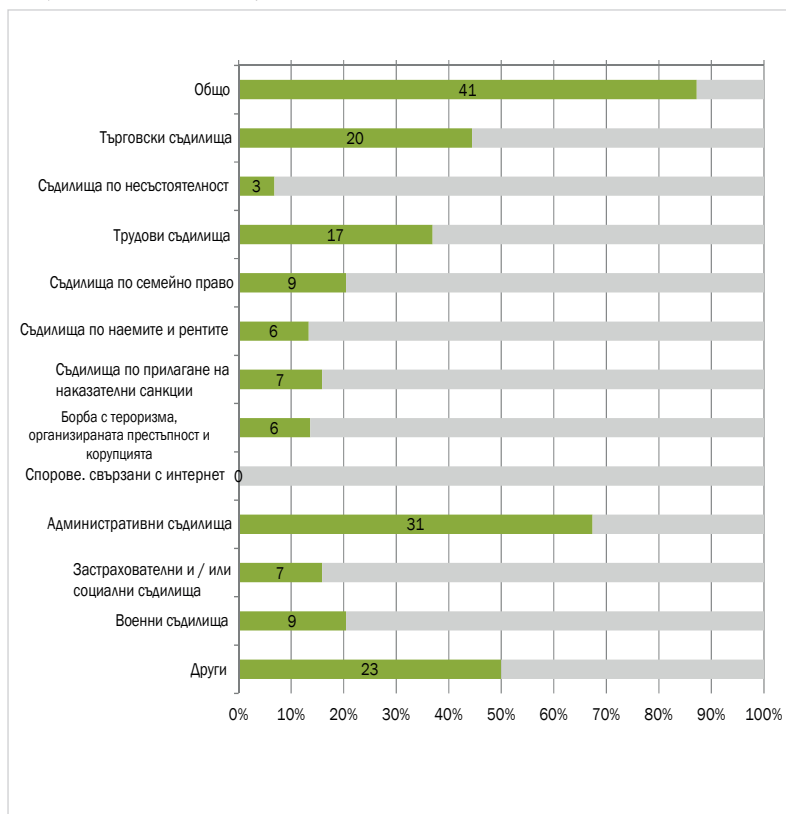
Вариациите обаче трябва да бъдат разгледани в перспектива поради малкия брой специализирани съдилища от първа инстанция в някои страни (например **Албания, Армения, Черна гора**). Освен това трябва да се отбележи, че в **Италия и Швеция** промените, които се появяват, са само резултат от промяна в методологията за представяне на данни, която остана стабилна.

Фигура 4.1.11 показва, че в почти всички държави от Съвета на Европа специализираните съдилища обхващат голямо разнообразие от области на компетентност, като основните специализирани съдилища са, както през предходния референтен период (данни за 2016 г.), административни съдилища, търговски съдилища и трудови съдилища.

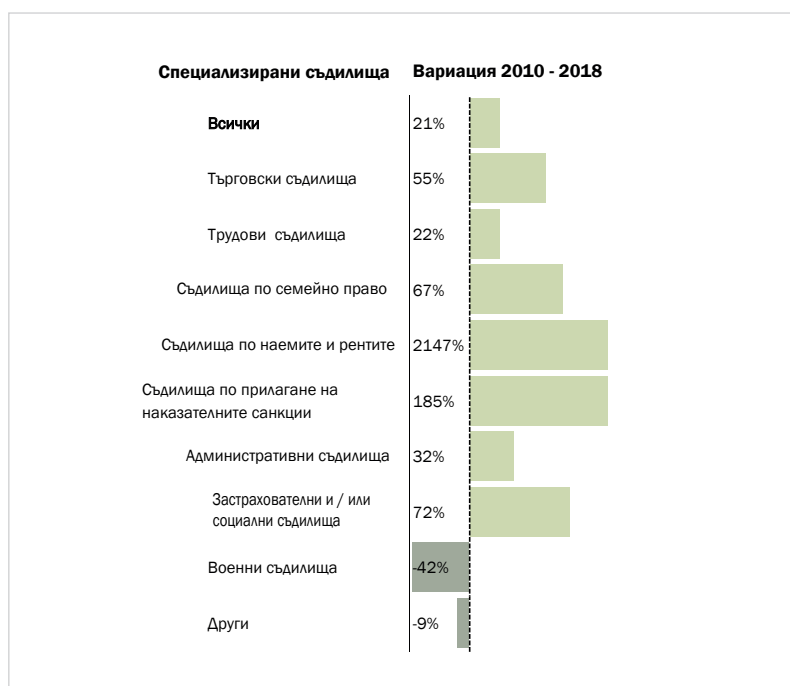
Що се отнася до предходния период, важната категория „други“ отразява разнообразието от системи и видове съдилища, създадени за определени категории спорове.

Хърватия и **Сърбия** например са поставили в тази категория съдилищата за престъпления, **Дания** - Съда за регистрация на земите, **България** - Специализирания наказателен съд на Република България (компетентен по въпросите на организираната престъпност), **Германия** - финансовите съдилища, **Финландия** - Висшия Импейчмънт съд, **Исландия** Ландсдомур (тези съдилища са под юрисдикцията на определени категории лица, ангажирани с обществени дейности) и **Италия** съдилищата за непълнолетни и данъци

Фигура 4.1.11 Съществуване на специализирани съдилища през 2018 (Q43, Q44)

Фигура 4.1.12 Вариация в общия брой на специализираните съдилища по видове съдилища (Q43)

Еволюцията към специализация на съдилищата отчита нарастващата сложност на правото и съдебните спорове (относно тази сложност, вж. Становище № 15 (2012) на ССЖЕ, § 8) и на необходимостта да се гарантира съотносително както качеството, така и ефективността на намесата на съдебната система.

Както е посочено в увода към тази глава, в традиционната съдебна система правото на достъп до правосъдие, по същество, разчита на условията, при които гражданите могат сами или законно да се явят пред съдия. Следователно това предполага относителна близост между страните и съда, поне за първата инстанция. Следователно проверката на данните за съдебната организация поражда няколко допълнителни въпроса.

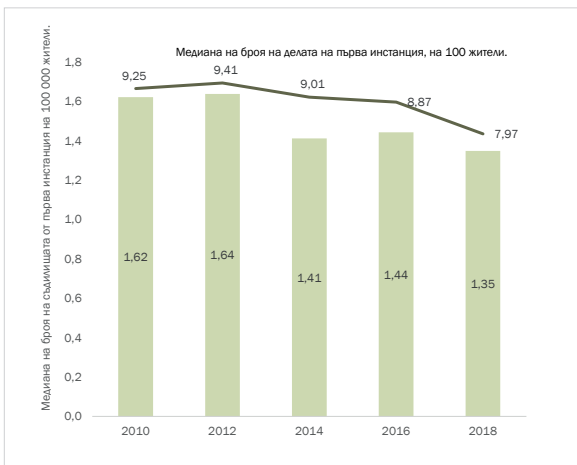
Отразява ли се намаляването на броя на съдилищата с обща компетентност и на броя на географските местоположения на съдилищата върху броя на делата, заведени в съдилищата?

Един от аргументите срещу закриването на съдилища е, че отдалечеността на съдилищата може да откаже някои от страните да търсят справедливост.

Дори да изглежда, че обемът на делата, подадени в първоинстанционните съдилища, следва развитието на броя на тези съдилища, тези статистически данни трябва да бъдат анализирани с повишено внимание. Само задълбочено проучване на данните и конкретно проучване на въпроса, които надхвърлят обхвата на този доклад, биха дали възможност да се определи ясно дали промените в броя на съдилищата оказва или не влияние върху броя на делата заведени в съда.

Освен това тенденцията към специализация на съдилищата, които са компетентни по дела от определен характер, вероятно ще окаже влияние върху естеството на делата, заведени в съда.

Фигура 4.1.13 Еволюция в медианата на броя на делата в 1-ва инстанция на 100 жители и броя на съдилищата на 100 000 жители (Q42, Q91)

В този контекст малките спорове в ежедневието все още ли имат своето място в съдилищата?

От тази гледна точка събраните данни не показват големи промени през последния период (Фигура 4.1.14).

Фигура 4.1.14 Стойност на малките иски и съотношение с БВП на глава от населението (Q3, Q45-2)

Държава / ФЕ	Цена на малките иски	като % от БВП на глава от населението
ALB	1.107 €	24,8%
AND	1.200 €	3,3%
ARM	NAP	NAP
AUT	15.000 €	34,3%
AZE	NAP	NAP
BEL	5.000 €	12,7%
BIH	2.500 €	51,2%
BGR	5.000 €	63,7%
HRV	1.349 €	10,7%
CYP	3.000 €	12,9%
CZE	NAP	NAP
DNK	6.704 €	13,1%
EST	6.400 €	32,4%
FIN	NAP	NAP
FRA	NAP	NAP
GEO	NAP	NAP
DEU	600 €	1,5%
GRC	5.000 €	29,9%
HUN	9.312 €	74,5%
ISL	NAP	NAP
IRL	2.000 €	3,0%
ITA	5.000 €	17,2%
LVA	2.100 €	13,9%
LTU	2.000 €	12,4%
LUX	10.000 €	10,4%
MLT	5.000 €	19,6%
MDA	3.249 €	118,9%
MCO	4.600 €	6,5%
MNE	1.000 €	13,5%
NLD	25.000 €	55,5%
MKD	9.756 €	189,3%
NOR	15.135 €	22,6%
POL	4.651 €	35,9%
PRT	15.000 €	76,5%
ROU	2.107 €	20,3%
RUS	NAP	NAP
SRB	3.000 €	48,7%
SVK	NAP	NAP
SVN	2.000 €	9,0%
ESP	6.000 €	23,3%
SWE	NAP	NAP
CHE	1.820 €	2,5%
TUR	NAP	NAP
UKR	NAP	NAP
UK:ENG&WAL	11.150 €	36,2%
UK:NIR	3.000 €	12,7%
UK:SCO	NAP	NAP
ISR	7.806 €	22,7%
KAZ	1.094 €	13,6%
MAR	457 €	15,9%

Въпреки че някои държави са намалили броя на съдилищата, които са компетентни по искове с малък материален интерес (например Белгия, Франция, Литва), това наблюдение е тясно свързано с тенденцията към намаляване на броя на първоинстанционните съдилища (с обща компетентност и специализираните) описано по-горе. Лека тенденция към намаляване на броя на тези съдилища може да се наблюдава и в Европа (1,04 съдилища на 100 000 жители, вместо 1,2 съдилища през 2016 г.). В световен мащаб обаче държавите изглежда поддържат своите процедури за съдебно уреждане на спорове от тази категория.

По същия начин прагът, под който парична сума попада в категорията на исковете с малък материален интерес, продължава да варира значително в различните държави и може да достигне до 25 000 € (Нидерландия). Средният размер на това, което представлява малък иск, въпреки това се е увеличил: от 4 029 € за предходния период (данни за 2016 г.) на 4 836 €. И накрая, заслужава да се отбележи, че в 34 от 47-те държави-членки и ФЕ дефиницията на искове с малък материален интерес е същата като тази, използвана от СЕРЕЈ.

» Тази тенденция на намаляване на броя на съдилищата винаги ли е придружена от насърчаването на АРС или от политика на цифров достъп до правосъдие?

Освен че намаляването на броя на съдилищата често е на дневен ред, държавите, също така, често въвеждат различни мерки за смекчаване на последиците от тях, като алтернативни методи за разрешаване на спорове (АРС) и разработване на информационни технологии за завеждане на дела в съдилищата и управление на съдебното производство.

Например, понякога се призовава за развитие на информационните технологии, за да се оправдае премахването на някои така наречени съдилища за близост, с мотива, че тези ИТ услуги дават възможност на гражданите, независимо от местоживеенето им и разстоянието до съда, да заведат правна процедура и да следват образуваното производство.

Въпреки това ССЈЕ подчертава в свое становище № 14 (2011 г.), че макар информационните технологии да са полезно средство за укрепване на правата на страните, в никакъв случай не могат да оправдаят закриването на съдилищата, като по този начин показват необходимостта, с оглед специфичния характер на съдебната дейност, да се поддържа пряка и конкретна връзка между обществеността и съдебните институции.

Анализът въз основа на данни, предоставени от държавите, на ефекта от такива мерки върху правото на достъп до правосъдие и неговото опазване заслужава допълнително проучване.

Съдебните институции непрекъснато се развиват. Като докладът, изготвен въз основа на данните от 2016 г., вече подчерта, интересно е да се отбележи, че повече от половината държави, чиито съдебни системи са изследвани от СЕРЕЈ, споменават още през 2018 г. факта, че текал или са предвидени реформи на тези системи.

ПОЛЗВАТЕЛИ НА СЪДИЛИЩАТА

» Защо са важни ползвателите на съдилищата?

Ползвателите на съдилища са важни, тъй като мнението им за качеството на съдебната система, ръководството на съда, съдиите и съдебния персонал представлява един от ключовите елементи на легитимността и доверието в съдилищата и съдебната система като цяло.

Всъщност, въпреки че доверието в съдилищата е резултат от сложно взаимодействие между дейността на съдилищата и съдиите, от една страна, и историческите, културни и социални характеристики на обществото, от друга, легитимността на съдебната система в рамките на обществото зависи до голяма степен от способността му да отговаря систематично на нуждите и очакванията на ползвателите на правосъдието.

» Как съдебните системи демонстрират своя фокус върху ползвателите на съда?

Ползвателите на съда, в по-широк смисъл, включват всяко лице като потенциален съдебен ползвател. От тази гледна точка вниманието на държавите-членки по отношение на тях се показва чрез разбираема и актуална информация, достъпна за широката общественост, относно функционирането на съдебната система, законодателството, съдебната практика и важните съдебни решения. През последните години може да се забележи, че остава висок броят на държавите-членки, които предоставят подходяща и разбираема информация на широката общественост чрез ефективна организация за връзки с обществеността, използването на официални говорители и медийни съдии и активна комуникация по различни канали (традиционни медии, уебсайтове, печатни материали, социални медии и др.). Освен това много проучвания показват, че държавите обучават потенциалните и бъдещи ползватели на съда чрез широк спектър от дейности като дни на „отворени врати“ в съдилищата, макети на съдебни процедури и споделяне на личен опит за вземане на решения от съдии в училищата, в събития или в медиите.

Ползвателите на съда, в по-тесен смисъл, включват всички, които действително имат контакт със съда - било по лични или професионални причини. Те са не само страни

извършители, жертви и свидетели, но и професионалисти (адвокати, прокурори, експерти, преводачи, съдебни изпълнители, нотариуси и др.). Съдиите и съдебният персонал могат евентуално да се разглеждат като ползватели на съда, тъй като те са част от съда.

■ Фокусът върху ползвателите на съда (в по-тесен смисъл) се изразява първо в качеството и количеството информация, която те получават относно физическата достъпност на съда (организацията на съдебната карта, организацията и характеристиките на съдебните помещения, указания и указателни табели, специални договорености за уязвими категории съдебни ползватели и др.). Това се демонстрира и чрез работата на съдиите и съдебния персонал, като предоставя на ползвателите достатъчно, навременна и разбираема информация относно производството, в което те участват. Допълнително това се илюстрира от осигуряването на редовно обучение на съдии и съдебен персонал за комуникация със страните като цяло и за специфични психологически аспекти на взаимодействието със страните, възможни резултати от процедурата и техните последици и т.н. И накрая, фокусът върху съдебните ползватели може да бъде демонстриран с усилията, положени от съдилищата да разберат нуждите и очакванията на ползвателите чрез

организиране на редовни проучвания, работни срещи, интервюта, срещи и други форми, които подобряват двупосочната комуникация и насърчават качеството и отчетността.

■ Доколкото ползвателите на съда формират възприятието си за функционирането на системата въз основа на своя потребителски опит в други сфери на живота, трябва да се отбележи, че много държави-членки използват възможността, която информационните и комуникационни технологии предлагат в смисъла на свързаност и оперативна съвместимост. За да се постигне това, в работата на съдилищата се прилагат добри практики в комуникацията от други области, както от публичния, така и от частния сектор. Предлагайки възможност на хората да бъдат информирани и да общуват със съдебната система онлайн и с мобилни технологии, като същевременно гарантират безопасността и неприкосновеността на личния живот, съдебните системи доказват своята ангажираност към потребителите и способността им да се адаптират и развиват. В същото време данните, събрани от СЕРЕJ, показват усилията, положени от много държави да отделят специално внимание на уязвимите категории потребители и на тези, които не са запознати с новите технологии, за да се осигури равен достъп до правосъдие.

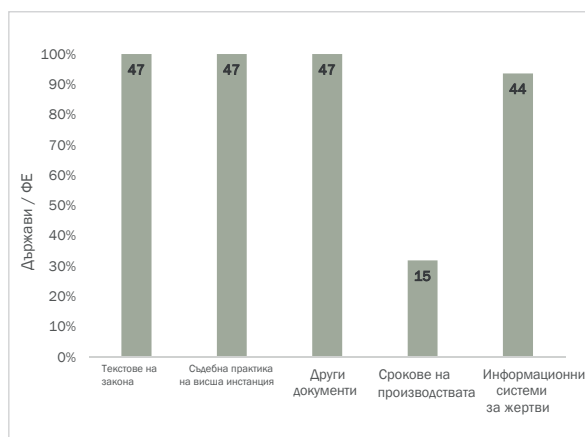
Вдъхновяващи примери

Важността, която държавите-членки и СЕРЕJ придават на ползвателите на съда, личи от нарастващия брой инициативи и възлагани проекти в рамките на конкурса за кристални везни на СЕРЕJ. Още през 2005 г. Апелативният съд в Рованиеми, **Финландия**, подготви цялостен проект за качество в различни области на съдебното качество, включително различни заинтересовани страни в създаването на по-добра, по-фокусирана върху ползвателите съдебна система. Окръжният съд на Линц - в **Австрия** (2006) - подобри услугите си, като помогна на ползвателите на съда да получат цялата интересоваща ги информация от една единствена точка в съда. Тъй като съдебната система е сложна и правата могат да се прилагат ефективно само, когато потребителите ги разбират, е важно да се предостави на потребителите проста и полезна информация. Административният съд в Ямбол - в **България** (2010) - реализира проект за това как да помогне на ползвателите да разберат по-добре съдебните процедури и свързаната с тях информация, а Върховният съд на **Словения** (2019) отговори на потребността на съдебните ползватели, както и на съдиите и съдебния персонал за обширни качествени изследвания на нуждите на ползвателите. Генералният съвет на **испанските адвокати** (2014) въведе онлайн правна помощ, а физическите условия на съдебните помещения и решения за това как да се включат нуждите на съдилищата и ползвателите бяха разгледани от Висшия съдебен съвет на **Сърбия** (2015).

]] Какъв тип информация трябва да получават ползвателите на съда, за да им гарантира тя ефективен достъп до правосъдие?

Получаването на точна и достатъчна информация е от съществено значение за гарантиране на ефективен достъп до правосъдие. Информацията, която получават ползвателите, варира в зависимост от етапа на производството. Преди да започне производството, ползвателите на съда могат да получат обща информация относно работата и компетенциите на съдилищата, естеството на съдебното производство, ролята на различни професионалисти, участващи в процедурите, процесуалното представителство, възможностите за правна помощ, правата и задълженията на физическите лица, как да се стартира процедура, срокове на съдебното производство, очаквани разходи и продължителност, правна уредба, съдебна практика и др. След като процедурата започне, ползвателите на съда могат да получат отворен достъп до информацията за процедурата - етапите на процедурите, планираните изслушвания и очаквани срокове, както и достъп до самата преписка.

Фигура 4.2.1 Задължение за предоставяне на информация (Q28, Q29 and Q30)

Всяка участваща държава или ФЕ има създадени уебсайтове, предоставящи достъп до националното законодателство и съдебна практика и практическа информация за съдебните ползватели. В някои страни такава информация се предоставя от съдилищата (например **Албания, Малта, Сърбия**), в други - от Министерството на правосъдието (например **Хърватия, Исландия, Полша, Словашката република, Турция, Великобритания - Англия и Уелс**). Достъпът до съдебна практика се различава значително от държава до държава. Докато повечето държави подчертават, че няма задължение за предоставяне на информация за очакваните срокове на производство, забелязват се различни подходи по въпроса (например инструменти за информиране на страните в подготвителната фаза на производството - **Албания, Дания, Финландия, Италия, Литва, Северна Македония, Румъния, Сърбия, Словашката република,**

Словения, Швеция, Турция; онлайн проследяване - **Латвия**). ИТ-инструментите позволяват лесен и безплатен достъп до информацията относно законодателството и правните процедури, ускоряват обмена на документи и информацията, намаляват разходите, увеличават екологичната отговорност и освобождават съдебния персонал от ненужни задачи. Поради тази причина СЕРЕЈ силно насърчава използването на нови технологии, в съответствие с насоките на СЕРЕЈ за това как да се стимулира промяната към Киберправосъдието и инструментариума, подкрепящ тяхното прилагане (вж. Частта относно ИКТ).

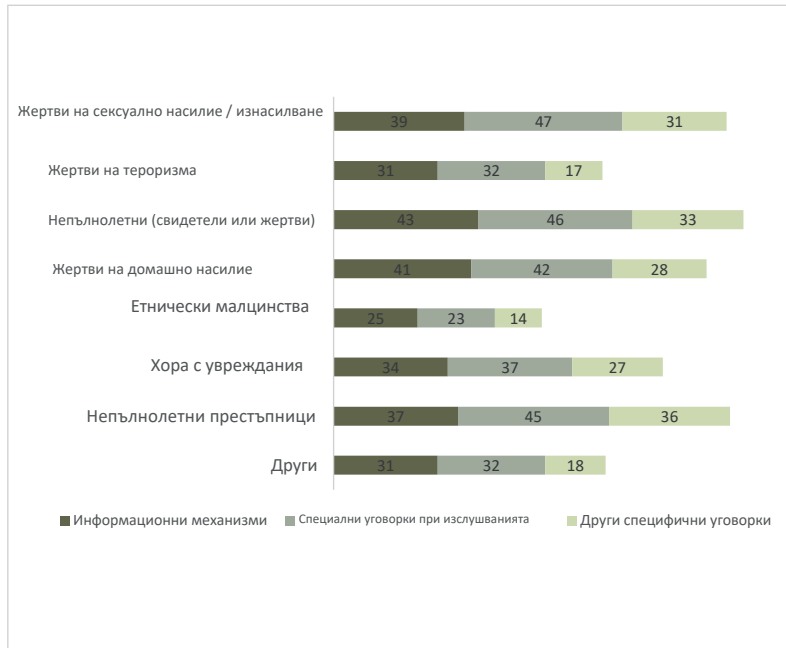
Вдъхновяващи примери

Интересен пример, който използва нови технологии, за да помогне на ползвателите на съда да разберат по-добре съдебната система, като представя роли и функции на различни лица, участващи в различни видове производства, е интерактивната виртуална съдебна зала в **Литва**. Друг усъвършенстван пример идва от **Франция**, който предлага лесна за използване и лесно разбираема интуитивна система за търсене, за най-често срещаните производства и правни ситуации (Justice.fr). По същия начин **Турция** създаде уебсайт, който адресира най-често задаваните въпроси на прост и разбираем език, както за национални ползватели, така и за чужденци. В **Словения** беше създадена специална уеб страница с лесна за ползване информация относно съдебната система и съдебните процедури, а в съдилищата се предлагат информационни брошури.

” Полагат ли се специални грижи за жертвите на престъпления и уязвимите лица?

■ Голям брой държави и ФЕ съобщават, че отделят специални грижи както за жертвите на престъпления (особено на сексуални престъпления и домашно насилие, както и в резултат на трафик на хора или тероризъм), така и за най-уязвимите лица (деца и непълнолетни, етнически малцинства, лица с увреждания), както се препоръчва от международни споразумения и документи.

Фигура 4.2.2 **Благоприятни условия за категории уязвими лица по време на съдебно производство (Q31)**

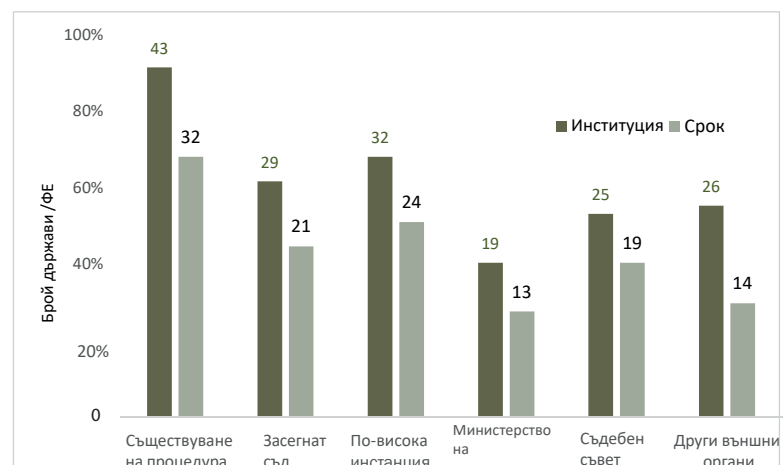
■ Предоставяните грижи се състоят в точна информационна система, информационни брошури на множество езици (напр. **България, Хърватия, Финландия, Германия, Израел**), в конкретни уеб сайтове и връзки към правителствени и неправителствени организации, посветени на помагането и подпомагането жертвите на престъпления при оформянето на искове (напр. **Белгия, Босна и Херцеговина, България, Чехия, Хърватия, Дания, Финландия, Франция, Ирландия, Латвия, Литва, Люксембург, Малта, Монако, Холандия, Норвегия, Полша, Румъния, Руска федерация, Сърбия, Словашката република, Словения, Испания, Швеция, Швейцария, Турция, Великобритания - Англия и Уелс, Великобритания - Шотландия и Израел**), в подкрепа на жертвите (напр. **Армения, Австрия, Хърватия, Унгария, Франция, Северна Македония, Ирландия, Латвия, Република Молдова, Руската федерация, Турция, Израел**) и специалните договорености по време на съдебните производства.

” Могат ли ползвателите да се оплакват от правосъдието?

■ Освен обикновените или извънредни правни средства за защита, които са насочени към отделни съдебни решения, съдебните потребители могат да оспорват правосъдието в повечето държави и ФЕ. Тези процедури могат да варират, тъй като се започват и се извършват от различни институции, но трябва да се обърне специално внимание на запазването на независимостта на съдиите при вземането на решения.

■ Повечето държави-членки (43) са образували процедури за подаване на жалби по отношение на функционирането на правосъдието. Може да е чрез самата съдебна система или чрез засегнатия съд (29)

Фигура 4.2.3 **Национална или местна процедура за подаване на жалби относно функционирането на съдебната система, отговорния орган и съществуването на срокове (Q40 и Q41)**

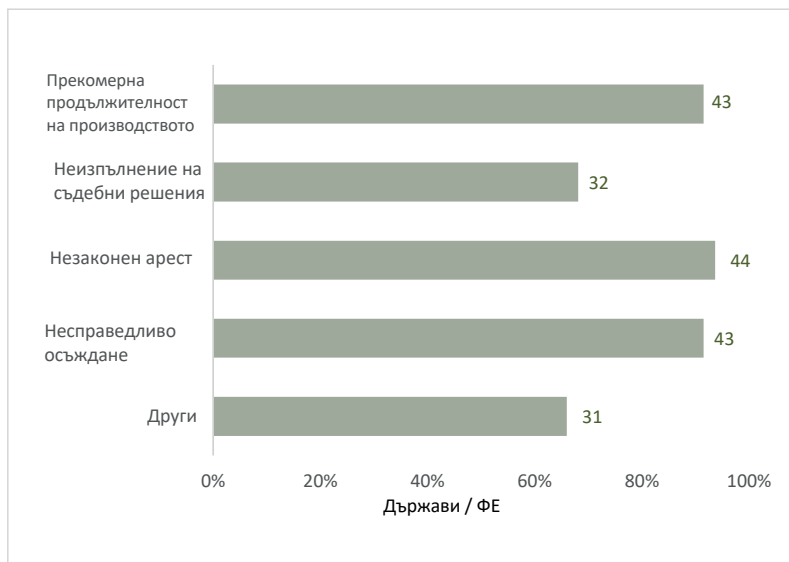

или чрез по-висш (32). Жалбите могат да бъдат адресирани и до Съвета на съдебната власт (25), Министерството на правосъдието (19) или други външни органи като омбудсмана (26). Срокове за разглеждане на жалбите съществуват в 32 от 43-те държави / ФЕ. Те са общи за съдебните органи и зависят от отговорния орган. Данните за броя на жалбите и сумите, предоставени като компенсация, са много ограничени.

Имат ли държавите система за компенсации?

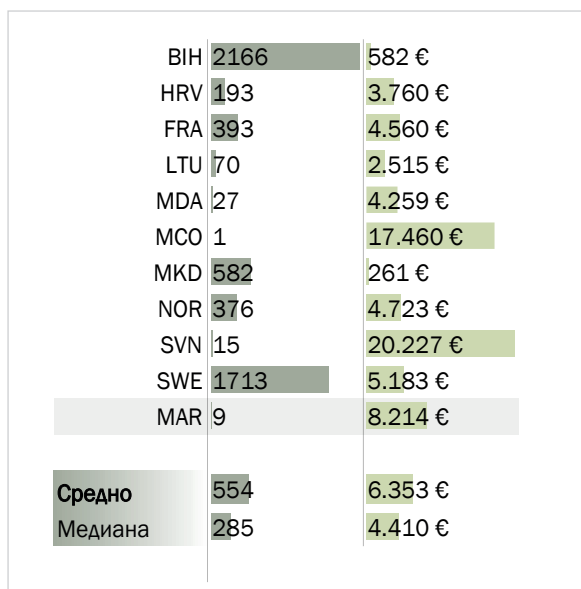
Всички заинтересовани държави и ФЕ са създали механизми, предлагащи възможност на ползвателите на съда да бъдат обезщетени след дисфункции на съдебната система.

Фигура 4.2.4 **Наличие на система за обезщетяване на ползватели на съда по причина (Q37)**

В областта на наказателното право незаконните арести и задържания (член 5 от Европейската конвенция за правата на човека) могат да бъдат компенсирани в почти всички държави. Налични са обаче ограничени данни за броя на отправените искания за обезщетение, броя на осъжданията, както и сумите, присъдени като обезщетение, като се има предвид, че повече от 75% от държавите-членки не могат да предоставят такива данни. От стойностите, предоставени от няколко държави-членки и наблюдатели, става ясно, че тези стойности варират значително както по броя на осъжданията, така и по средната сума, присъдена за осъждане.

Фигура 4.2.5 **Общ брой осъждания и среден размер на обезщетение за осъждане (Q37)**

В повечето държави и ФЕ, които предоставят данни, прекомерната продължителност на съдебното производство и неизпълнението на решения на националния съд също подлежат на обезщетение съгласно член 6 от Конвенцията.

Като в съдебната практика на Европейския съд по правата на човека, държавите-членки не определят точен срок за момента, в който продължителността на производството става прекомерна, тъй като трябва да се вземат предвид всички обстоятелства по делото, включително сложността на делото, поведението на властите и поведението на жалбоподателя, което може да е удължило производството.

Що се отнася до второто главно основание, повдигнато съгласно член 6 от Конвенцията (неизпълнение на решения на националния съд), тази дисфункция може да бъде обект на обезщетение в повече от половината от ангажираните държави и ФЕ.

Фигура 4.2.6 Процент на осъжданията по тип (Q37)

	Прекомерна продължителност на производството	Неизпълнение на съдебно решение	Незаконен арест	Несправедливо осъждане	Други
BIH	32%	29%	4%	1%	34%
HRV	23%	NAP	77%	NA	NAP
FIN	NA	NAP	NA	NA	NAP
FRA	90%	NA	NA	NA	NA
ITA	NA	NA	NA	NA	NAP
LTU	19%	0%	19%	27%	36%
MCO	0%	0%	100%	0%	NAP
MKD	98%	NAP	2%	0%	NAP
SVN	20%	NAP	73%	7%	NAP
SWE	0%	0%	100%	0%	NAP
MAR	22%	11%	67%	0%	0%

Подобно на данните за неправомерен арест и несправедливо осъждане, само една трета от държавите-членки и ФЕ предоставиха данни за броя на процедурите и отпуснатите суми по отношение на прекомерната продължителност на процедурите и неизпълнението на съдебни решения. Някои държави разчитат на разследване за всеки отделен случай за обезщетение (например **Босна и Херцеговина, Исландия, Румъния**), докато други са създали национална схема (например **Армения**). В някои случаи присъдените суми могат да бъдат фиксирани според

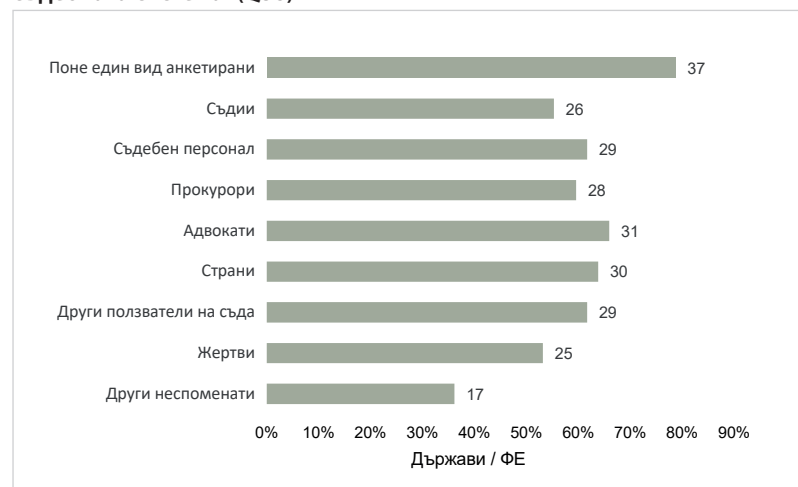
нарушенията (напр. фиксирана сума на ден за незаконен арест - напр. **Хърватия**) и / или могат да имат горна граница (напр. **Хърватия, Германия, Гърция, Литва**).

» Правят ли държавите проучвания за удовлетвореност относно доверието в правосъдието и работата на съдилищата?

Всяка година все по-голям брой държави-членки и ФЕ провеждат проучвания за удовлетвореност на ползвателите на съда. През 2018 г. 37 държави и ФЕ разполагат с механизми за оценка на удовлетвореността на ползвателите на услугите, предоставяни от съдебната система. Тези проучвания са адресирани не само до адвокати, страни, прокурори, жертви и други ползватели на съда в потесен смисъл, но също така и до съдии, съдебен персонал и специфични категории заинтересовани страни.

Честотата на проучванията се различава значително - някои се правят периодично на всеки няколко години, други се правят специално и само за конкретни съдилища или теми. И докато националните проучвания са предимно редовни, те се провеждат по-често по конкретен повод. СЕРЕЈ подчертава, че е от съществено значение тези проучвания да се провеждат периодично, за да може да се наблюдава развитието на удовлетвореността от специфични аспекти на съдебните услуги и да се планират конкретни стъпки за подобряване, въз основа на анализите на резултатите.

Фигура 4.2.7 Наличие на проучвания за измерване на доверието в правосъдието и удовлетворението от услугите, предоставяни от съдебната система (Q38)

За да помогне на държавите-членки или на отделните съдилища да провеждат проучвания за удовлетвореност, СЕРЕЈ прие моделно проучване за съдебни ползватели и адвокати, заедно с методическо ръководство. Методите за събиране на информация могат да се различават значително - от количествени телефонни интервюта, онлайн въпросници, вътрешни печатни въпросници до различни качествени подходи като семинари, целеви групи, задълбочени интервюта, наблюдение, анализи на активността в социалните медии и др. Всеки метод има предимства и недостатъци, като всеки измерва различни аспекти на съдебното качество.

Вдъхновяващи примери

Пример за цялостен подход към изследването на удовлетвореността на ползвателите на съдилища е **Словения**. Обширни количествени проучвания за удовлетвореност от функционирането на съдилищата в **Словения**, извършвани от академични институции, са планирани като двугодишна дейност на национално ниво (2013, 2015, 2017 и 2019). Изследванията са насочени към широката общественост, ползвателите на съдилища във всички съдилища в страната (непрофесионалисти - страни и други лица, присъстващи в съдилищата, включително жертви), юридически специалисти (адвокати, прокурори и държавни прокурори) и служители (съдии и съдебен персонал). Обширен анализ и пълни резултати от всички проучвания са публикувани на уебсайта на словенската съдебна система. В допълнение към количественото изследване през 2017 г. е въведено качествено проучване на процесуалната справедливост и комуникационните дейности, включително семинари с различни заинтересовани страни, задълбочени интервюта със съдебни ползватели, наблюдение в съдебните помещения, както и анализи на социалните медии. Резултатите от тези проучвания служат като основа за специфични проекти и дейности (като опростени ръководства за съдебните роли и производства, подобряване на обозначенията в съдебните помещения и т.н.), тъй като такива изследвания позволяват на съдебното ръководство да идентифицира по-подробно потенциалните области за подобрене. По-широкият проект (IQ Justice) беше отличен с наградата на CEPEJ и EC Crystal Scales of Justice (Кристалните везни на правосъдието) през 2019 г.

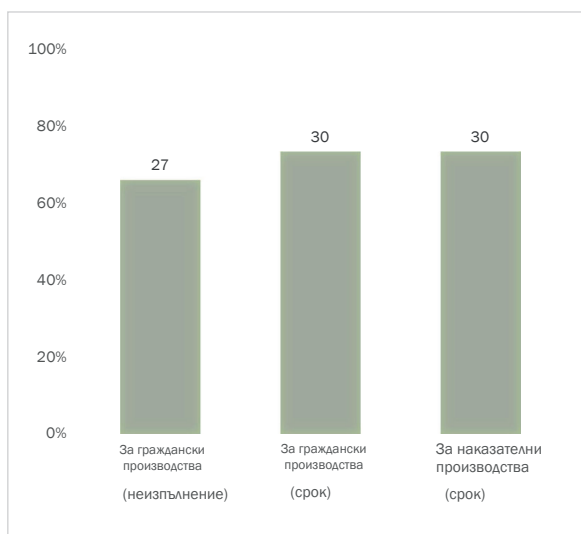
]] Наблюдават ли страните нарушенията на член 6 от Европейската конвенция за правата на човека?

■ Според получените данни по-голямата част от държавите-членки наблюдават нарушенията на член 6 от Конвенцията най-вече, защото Съветът на Европа и Европейският съд по правата на човека обръщат специално внимание на спазването на „разумния срок“ на съдебното производство и ефективното изпълнение на съдебни решения, за да се защити основното право, предвидено в член 6 от Конвенцията. CEPEJ изисква държавите-членки да предоставят информация относно делата, заведени в Съда съгласно член 6 от Конвенцията, делата, заведени в национални съдилища, и мерките, предназначени за насърчаване на ефективни съдебни производства..

■ Тъй като една от целите на CEPEJ се състои в предотвратяване на жалби до Европейския съд по правата на човека въз основа на лошото функциониране на съдебните системи, като помага за подобряване на функционирането на правосъдието в държавите-членки, мерките, приети от държавите-членки за предотвратяване на такива нарушенията са ключови.

■ Някои държави са създали механизми в законодателството, за да ускорят производството (например **Република Молдова, Черна гора, Руската федерация, Словения, Испания**) или да възобновят дело, в случай на други нарушения на член 6 от Конвенцията. Въпреки че такива средства за защита не представляват система за наблюдение сами по себе си, те дават възможност на хората да предприемат стъпки за коригиране на ситуацията в отделен случай, като по този начин допринасят за намаляване на необходимостта от обръщане към Съда. Други държави представят всеобхватни механизми, насочени към общото предотвратяване на нарушения, като мониторинг и разпространение на съдебната практика на Съда (например **Австрия, Чешката република, Португалия, Руската федерация, Словашката република, Испания, Швейцария, Турция**), включването в учебните програми (напр. **Австрия, Украйна**), докладване пред националния парламент или правителство (например **Франция, Унгария, Италия, Словашката република**), изготвяне на системни промени или планове за действие за предотвратяване на допълнителни нарушения и др. В повечето случаи действията се предприемат от Министерството на правосъдието или Министерството на външните работи. Независимо от това, в някои държави подобни дейности се насърчават от други институции или специални органи (например Експертният съвет - представители на различни органи - в **Хърватия**, Конституционният съд в **Малта**, Датският институт за правата на човека в **Дания**, Националната институция за правата на човека в **Норвегия** - междуведомствената комисия в **Северна Македония**).

Фигура 4.2.8 **Наличие на система за наблюдение за нарушения, свързани с член 6 (Q86)**

ИНФОРМАЦИОННИ И КОМУНИКАЦИОННИ ТЕХНОЛОГИИ (ИКТ)

” Какво е ИКТ в правосъдието?

Доброто развитие и правилното използване на ИКТ е важен елемент от доброто функциониране на съдебните системи, тъй като допринася за повишена прозрачност, ефективност, достъп и качество на предоставяните услуги. ИКТ вече не са новост в европейските съдебни системи. Съдебните системи, чиито традиционни дейности и организация на работата се основават на хартия (юридически текстове, преписки, съдебни регистри и др.), все повече заменят старите инструменти с цифровите. Съдилищата се трансформират, за да се съобразят с нови възможности и да функционират онлайн. Някои изслушвания се провеждат чрез видеоконферентна връзка, редовно се представят електронни доказателства, докато делата и съдебните решения се превръщат в цифрови обекти, чието съдържание е маркирано, за да улесни търсенето, анализа и правните основания.

Данните, събрани от СЕРЕУ през последните години чрез проведените дейности за оценяване и проучвания, показват нарастващия обхват на цифровите инструменти. Следователно фокусът на доклада ще се измести от основните утвърдени технологии към по-напредналите области, които все още представляват предизвикателство за съдебните органи. Съществуват обаче значителни разлики между страните и това затруднява сравняването им.

Проучванията също така показват, че постигнатите резултати често не съвпадат с очакваните. Като цяло, мащабните ИКТ проекти, дори когато са успешни, са резултат от продължаващи години усилия както на ниво развитие, така и на ниво прилагане.

Закъсненията и високите нива на броя откази са резултат от сложността на по-амбициозните ИКТ решения и от взаимозависимостта между различните хардуерни компоненти, софтуерни приложения и процедурни изисквания. Такива системи трябва да отразяват различни съдебни особености и да се развиват в сложна мрежа от организации, правни правила и очаквания.

Иновациите в областта на ИКТ в европейските съдебни системи са се развили по различни пътища поради напрежението между различните елементи, което е довело до различни резултати в различни национални контексти. Примери за това са напрежението между местните и централизираните решения, между разработването на специализирани инструменти срещу по-глобалните и общи системи, сигурността на данните спрямо външния достъп на ползвателите и обществеността, компетенциите между изпълнителната власт в тази област и съдебната власт. Освен това институционалните условия могат да се различават в зависимост от националните особености в организацията на съдебната власт.

Трябва да се припомни, че в съответствие със Становище № 14 (2011) на ССЈЕ „ИКТ трябва да бъдат инструмент или средство за подобряване на правосъдието, за улесняване на достъпа на ползвателя до съдилищата и за засилване на предвидените гаранции в член 6 от ЕКПЧ: достъп до правосъдие, безпристрастност, независимост на съдията, справедливост и разумна продължителност на производството “и че въвеждането му, в съдилищата в Европа не трябва да компрометираща човешкото и символичното лице на правосъдието “.

” Как се четат данните от ИКТ?

Въпросите за ИКТ в схемата за оценка на СЕРЕУ са леко променени от предишното проучване. Освен подобряването на процеса на събиране на данни, целта на тази промяна беше да се подобри проучването на новите области на изследване, идентифицирани в предишните проучвания, както съдебните решения в данни със свободен достъп, статистическата отчетност или използването на електронни доказателства. Освен това държавите-членки и ФЕ са подобрили отговорите си, въпреки че докладваните ситуации са идентични. Поради тези причини и поради бързото развитие на тези технологии е трудно да се правят сравнения от 2014 г. насам.

Както в предишните доклади, трябва да се подчертае, че високото ниво на развитие не означава непременно действително използване и положително въздействие върху ефективността или качеството на правосъдието като обществена услуга, предоставяна от съдилищата. Наистина е по-лесно да се определи количествено технологията, в която се инвестира, и степента на нейното разпространение, отколкото да се измери степента на реално използване, т.к. използването е по-субективно.

Освен това, когато се правят заключения, нивото на развитие трябва да се сравнява с други показатели (като времето за обработка на съдебното производство).

Полезно е да разгледаме ИКТ, които биха могли да се използват в европейските съдебни системи, такива като изкуствен интелект и блокчейн. Също така е интересно да се оценят нововъзникващите политики и технологии и да се разграничи ефектът на „модерното“ от техния реален потенциал. Данните в този сегмент обаче не показват действително внедряване на такива инструменти в сравнение с предишното проучване, което би надхвърлило експериментирането или автоматизацията на дейностите.

И накрая, въпреки че могат да бъдат оценени различни нива на внедряване на технологиите, в други области като управленската структура или необходимостта от специфична правна рамка, която да разрешава използването на ИКТ, не се следва линейна логика. Поради тази причина този доклад не представя общ ИКТ индекс, който да включва законодателната рамка, регулираща тези технологии и тяхното управление, като този, предоставен в предишното издание.

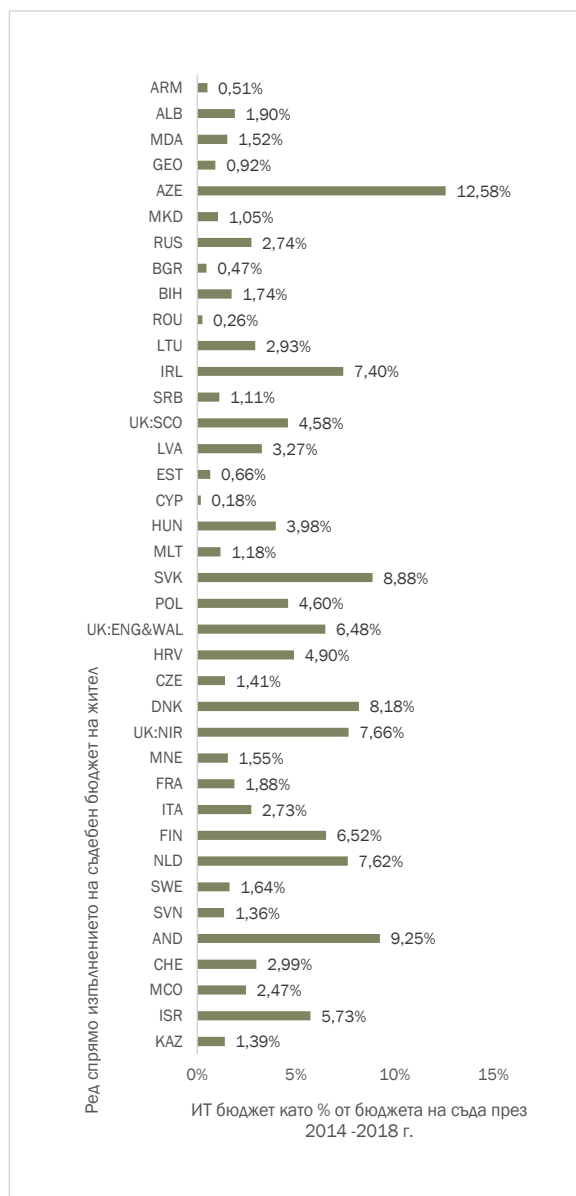
» Колко струват ИТК?

Бюджетните усилия на информационните технологии могат да варират значително в зависимост от срока на експлоатация на технологичните компоненти. Обикновено фазите на разработка, внедряване и еволюция изискват значително по-големи разходи от тези за поддръжка. В същото време, с напредването на възрастта на ИКТ системите, те стават по-взаимосвързани помежду си, което затруднява надграждането или подмяната, когато се появят нови протоколи и стандарти. За да се вземат предвид многобройните фактори, влияещи на разходите за ИКТ, вместо да се сравняват бюджетните усилия за ИКТ между два цикъла, това издание на доклада анализира средните разходи, отчетени през последните три цикъла на оценка.

Проучването на вариацията в средните големина на бюджетите, разпределени за компютризация на съдилищата между 2014 и 2018 г. (показани като процент от общия бюджет на съдилищата), подчертава различните усилия, положени от държавите и ФЕ. Държавите и ФЕ са аранжирани по бюджета на съдилищата, на глава от населението, от най-ниското до най-високото. Общата тенденция (показана от линията на тенденцията, на фигура 4.3.2) изглежда предполага, че съдебните системи с по-високи ресурси са склонни да инвестират повече в ИКТ. Тази тенденция обаче не е много силна, както се вижда от примера на държави като **Монако, Словения и Швейцария**, с висок съдебен бюджет на жител, но относително ниско участие на бюджета за ИКТ в бюджета на съда. От друга страна, в **Азербайджан** може да се намери изключение как държави с нисък съдебен бюджет на глава от населението, влагат относително високо ниво на ресурси за ИТ. Изненадващо, в някои държави се появява разлика между одобрения и изпълнен бюджет за ИКТ, в бюджета на съдилищата, по-специално **Андора** (0,97% срещу 9,25%) и **Словашката република** (3,45% срещу 8,88%).

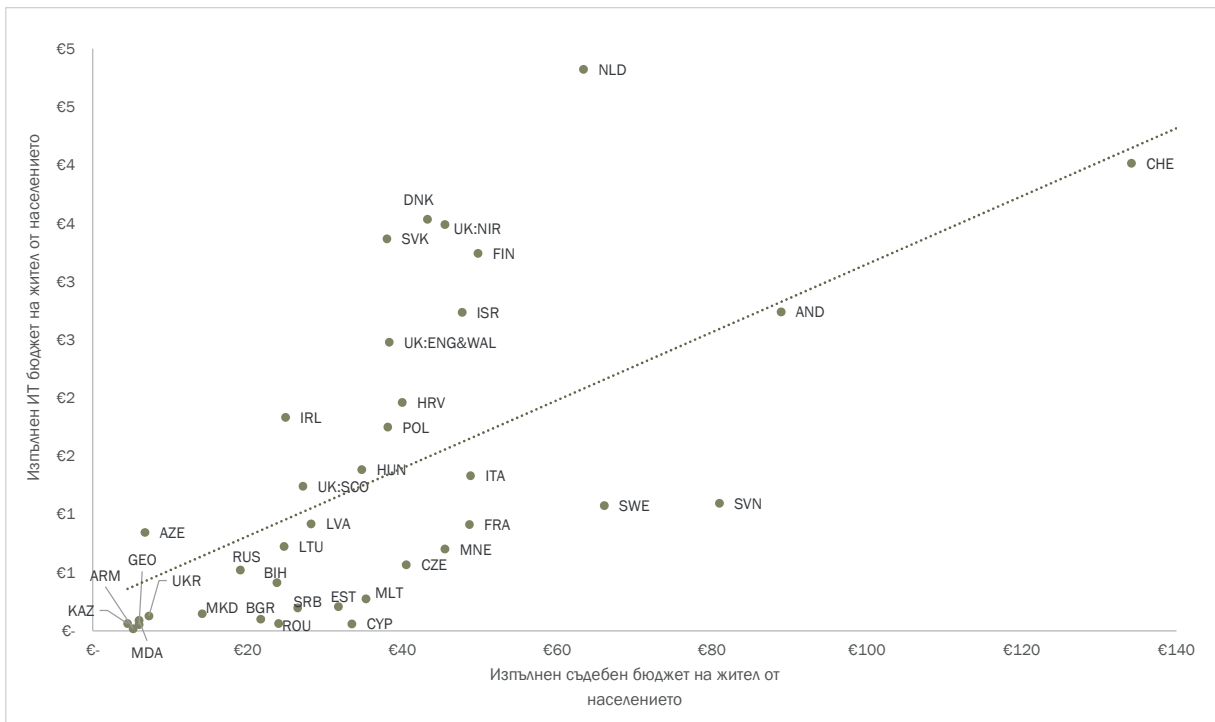
Диаграмата на разсейване и линията на тренда показват положителната връзка между изпълнения бюджет на съдилища на глава от населението и бюджета за ИКТ на съдилища на глава от населението. Както показват данните, процентът на бюджета, разпределен за ИКТ, може да варира значително.

Фигура 4.3.1 Средно участие на внедрения в бюджета на съдилищата бюджет за ИКТ, 2014 - 2018 (Q6)

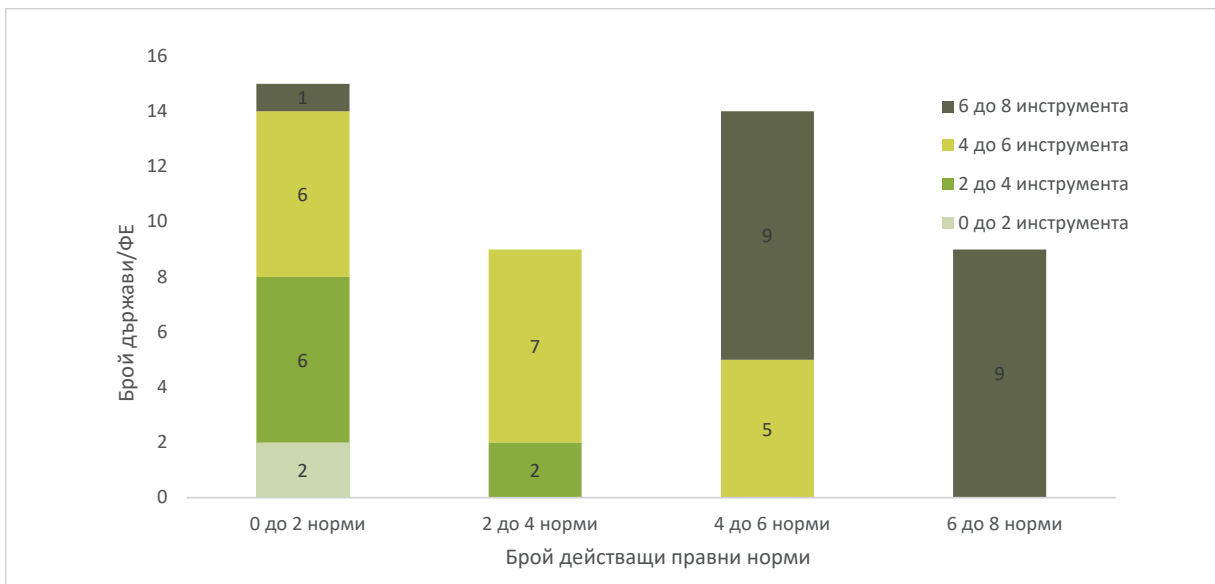

Фигура 4.3.2 Изпълнен бюджет на съдилищата на глава от населението спрямо изпълнен бюджет, определен за ИКТ, на глава от населението през 2018 г.(Q6)

» Трябва ли технологията да бъде разрешена и регулирана от закона, за да бъде внедрена?

Фигура 4.3.3 Държави и ФЕ, групирани по броя на наличните ИКТ инструменти и броя на действащите правни норми през 2018 г.

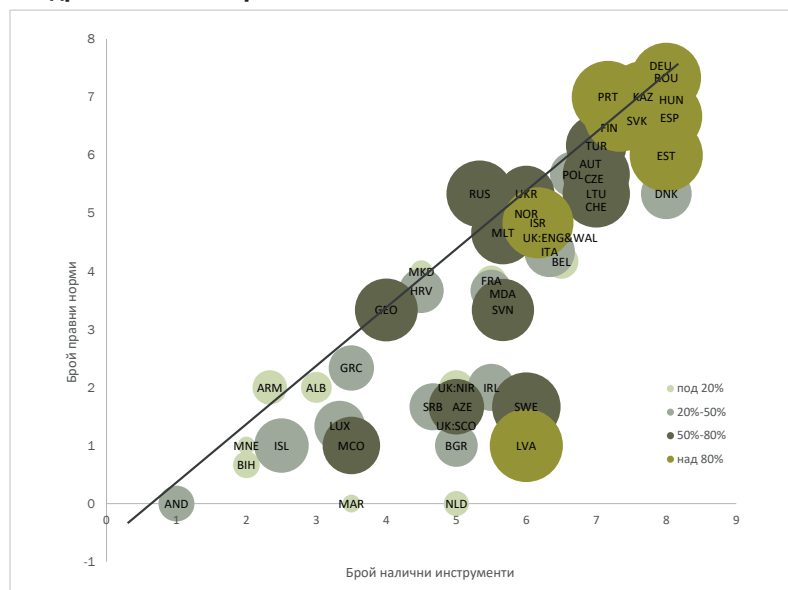
По отношение на правната рамка, анализът на отговорите на държавите и ФЕ потвърждава, че съществува обща връзка между внедряването на различни ИКТ инструменти и съществуването на специфични правни рамки за регулиране на тяхното използване. Може да се забележи, че на фигура 4.3.3, 23 държави и ФЕ са съсредоточени в групите със 7 до 8 налични ИКТ инструменти и многобройни (4 до 6 и 6 до 8) правни норми. Разбира се, има конкретни държави, в които има голям брой налични ИКТ инструменти и малко (0 до 2) правни норми, като **Азербайджан, България, Латвия, Холандия, Сърбия, Швеция и Обединеното кралство - Шотландия.**

Областите, изследвани от въпросника на CEPEJ, се отнасят до възможността за:

- завеждане на дело в съдилища по електронен път;
- искане на правна помощ по електронен път;
- изпращане на призовки за съдебно заседание или изслушване по електронен път;
- електронна комуникация между съдилища и адвокати и/или страни;
- електронна комуникация с професионалисти, различни от адвокати;
- видеоконферентна връзка между съдилища, професионалисти и/или ползватели;
- записване на изслушвания или разисквания;
- представяне на електронни доказателства.

Съществуват редица държави и ФЕ, при които, въпреки че технологията е напълно внедрена, законодателната рамка не съществува и, обратното - при някои държави и ФЕ, въпреки, че съществува такава рамка, е очевидно, че са само в етапа на ИКТ експериментите.

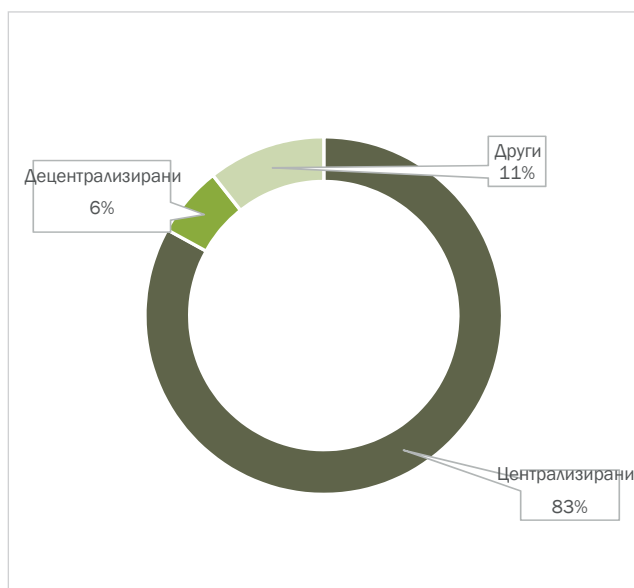
Фигура 4.3.4 Брой на съществуващите законодателни норми по брой области, в които е възможно да се използват ИКТ и нивото на внедряване на ИКТ през 2018 г.

Фигура 4.3.4, свързваща нивото на информатизация със специфичното законодателство, показва две групи държави и ФЕ: едната следва основната линия на тенденцията, където броят на инструментите е пропорционален на броя на правните норми; другата (под линията на тенденцията), има малък брой правни норми, вероятно защото все още не разполагат с всички ИКТ инструменти. Изглежда, че изискването за по-силна законодателна рамка зависи много от степента на внедряване на наличните ИКТ инструменти. Както показва нивото на внедряване (представено с размера на кръговете), жълтите държави и ФЕ имат както голям брой налични ИКТ инструменти, така и голям брой законодателни норми. Изключение прави **Латвия**, която има по-малко регулиране на ИКТ в съдебната система.

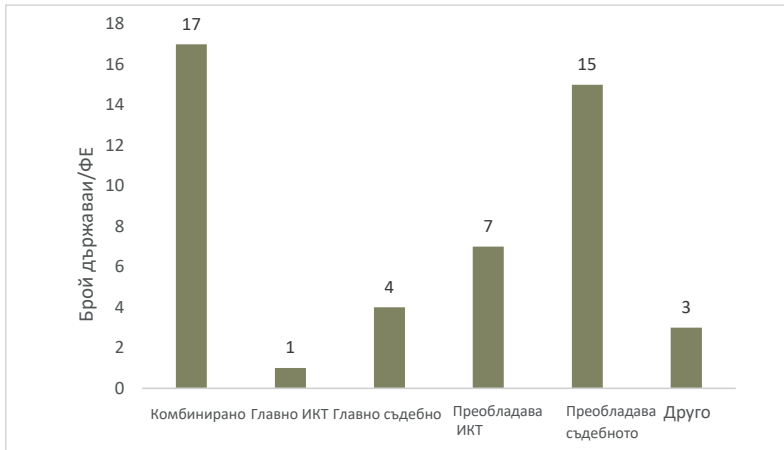
” Как се управляват ИТК?

Фигура 4.3.5 Държави и ФЕ според типа организация на ИКТ през 2018 г.(Q62-1)

Управлението на ИКТ е чувствителен въпрос, тъй като се отнася до правилното балансиране между внедряването, ефективността и независимостта на ИКТ инструментите. В насоките за киберсправедливост на CEPEJ се казва, че „Онези, които се стремят да модернизират правосъдната система чрез информационни технологии, трябва да развият визия за съдебната система, която да надхвърля тесния, основан на проекти подход“ (Документ CEPEJ (2016) 13). В становището на ССЈЕ № 14 (2011) се подчертава как „ИТ трябва да се използват за повишаване на независимостта на съдиите на всеки етап от процедурата и да не се застрашава“ и че „Независимо кой орган отговаря за управлението на ИТ, необходимо е да се гарантира, че съдиите участват активно в процеса на вземане на решения чрез ИТ в широк смисъл“ (§ 32).

Фигура 4.3.6 **Лидерство в управлението на ИКТ през 2018**

Европейският пейзаж показва различни избори по отношение на националната структура, която отговаря за разработването на стратегически политики и управлението на ИКТ в съдебните системи. Тези структури трябва да вземат предвид два елемента:

- 1) централизация/ децентрализация на ИКТ политиките, стратегии и управление, и
- 2) съотношението технически - съдебен състав и координация на тези структури (напр. тези органи могат да бъдат съставени от ИТ отдел с помощта на

професионалисти в областта, като съдии, прокурори, несъдийски персонал и др.). Управлението на ИКТ винаги трябва да осигурява коректен диалог, който *„е абсолютно необходим между разработващите технологии и отговорните за съдебния процес“* (Становище № 14 на ССЈЕ (2011), § 36)

Друг ключов аспект на управлението на ИКТ иновациите е как се измерват резултатите от него. Това може да включва подобряване на бизнес процесите, намаляване на натовареността на съдилищата, по-добро използване на човешките ресурси и други.

Последният елемент, който трябва да се обмисли, е дали разработването и поддръжката на ИКТ системи се извършва вътрешно или чрез подизпълнители: 27 от 40 държави и ФЕ отговориха, че възлагат на подизпълнители поне една част от ИКТ услугите.

” Доколко са внедрени ИКТ системите?

Въпросникът за оценяване на СЕРЕЈ събира данни за разпространението на ИКТ инструменти в съдебните системи, а не за тяхното реално използване. Следователно показателят, изграден върху тези данни, дава представа за внедряването, а не за резултатите, постигнати чрез използването на ИКТ (като подобряване на ефективността или качеството на правосъдието). Освен това акцентът е поставен върху напредналите разработки, а не върху основните ИКТ инструменти, които вече съществуват във всички държави-членки и ФЕ, съдейки по информацията, събрана през последните цикли.

Има три категории инструменти:

- технологии за подпомагане вземането на решения, които включват бази данни със съдебни решения, съществуването на национален архив на наказателни присъди, инструменти за съдействие при писане и запис на глас, включително функции за разпознаване на глас;
- системи за управление на съдилища и дела, които включват системи за управление на дела (включително тяхната оперативна съвместимост, активно управление на дела и статистически функции), системи за бюджетно и финансово управление на съдилища и инструменти за оценка на натоварването на съдиите и административния персонал;
- комуникация между съдилища, професионалисти и/или съдебни ползватели, която включва възможност за завеждане на дело по електронен път, осъществяване на комуникационен обмен в рамките на различните фази на делото между съда, страните, адвокатите и други професионалисти, съществуването на онлайн специализирани процедури, видеоконференции и запис на изслушвания.

Общият индекс на внедряване на ИКТ (скала 0-10) отразява различното тегло на анализирани ИКТ инструменти и следователно не е средна стойност, а средно претеглена от 3-те категории (тежестта на всяка категория е 12%, 43% и Съответно 45%).

Възможно е държавите, които са особено развити в една от тези области на правото (гражданско и търговско, наказателно и административно), да не постигат висок общ резултат, тъй като изостават зад една или две от останалите.

И накрая, отговорите на въпросите, свързани с ИКТ, са отчасти самооценка и биха могли да бъдат леко пристрастни. В резултат на това сравнението между съдебните системи трябва да се разглежда с особено внимание и да бъде подкрепено с допълнителни качествени данни.

Фигура 4.3.7 **Общ процент на внедряване на ИКТ и по категории през 2018 г.**

Страна/ФЕ	Общ показател	Подкрепа за решения	Управление на съда и делата	Комуникация със съдилищата
CYP	1,52	2,12	2,45	0,00
ARM	2,78	4,37	3,41	0,54
UK:SCO	3,06	4,32	3,64	1,15
NLD	3,13	3,65	5,23	0,47
UK:NIR	3,43	2,68	5,32	2,17
SRB	3,44	3,95	3,64	2,66
BGR	3,55	3,88	6,18	0,60
AND	3,73	2,59	7,05	1,50
UKR	3,95	3,17	4,36	4,35
GRC	3,98	2,17	5,86	3,96
IRL	4,40	5,50	4,32	3,24
ALB	4,62	5,77	7,73	0,34
UK:ENG&WAL	4,72	3,02	7,23	3,91
BIH	4,80	6,19	7,27	0,91
MNE	4,87	5,13	9,09	0,34
DNK	4,96	4,14	5,05	5,68
BEL	5,08	6,68	5,86	2,68
FRA	5,19	4,61	7,73	3,20
POL	5,27	4,63	6,36	4,78
HRV	5,48	7,83	7,05	1,49
MDA	5,48	6,83	8,23	1,36
LUX	5,54	6,83	6,36	3,42
CHE	5,55	4,36	7,00	5,24
MKD	5,68	7,28	7,95	1,78
GEO	6,21	4,71	6,82	7,07
CZE	6,33	6,53	5,36	7,02
ITA	6,42	6,11	8,05	5,10
AZE	6,79	6,90	7,27	6,17
MLT	7,09	7,04	8,09	6,15
ISL	7,09	7,78	8,77	4,71
NOR	7,66	6,83	10,00	6,13
LTU	7,66	7,51	7,73	7,73
MCO	7,70	10,00	9,32	3,77
SVN	7,71	7,88	9,55	5,68
SWE	7,74	7,88	7,27	8,04
ROU	7,95	9,29	6,91	7,63
TUR	8,14	6,83	9,09	8,48
FIN	8,16	6,83	8,41	9,22
DEU	8,30	8,77	6,50	9,64
ESP	8,50	6,83	8,41	10,24
AUT	8,62	9,51	6,82	9,51
SVK	8,73	8,31	7,55	10,33
RUS	8,81	8,24	9,09	9,09
HUN	9,08	8,41	9,09	9,72
EST	9,25	7,88	10,00	9,86
PRT	9,25	8,11	9,77	9,86
LVA	9,79	9,29	10,00	10,07
ISR	8,78	7,53	9,59	9,22
KAZ	9,23	8,94	9,09	9,64
MAR	4,76	6,83	6,59	0,86
Средно	6,11	6,15	7,11	5,04

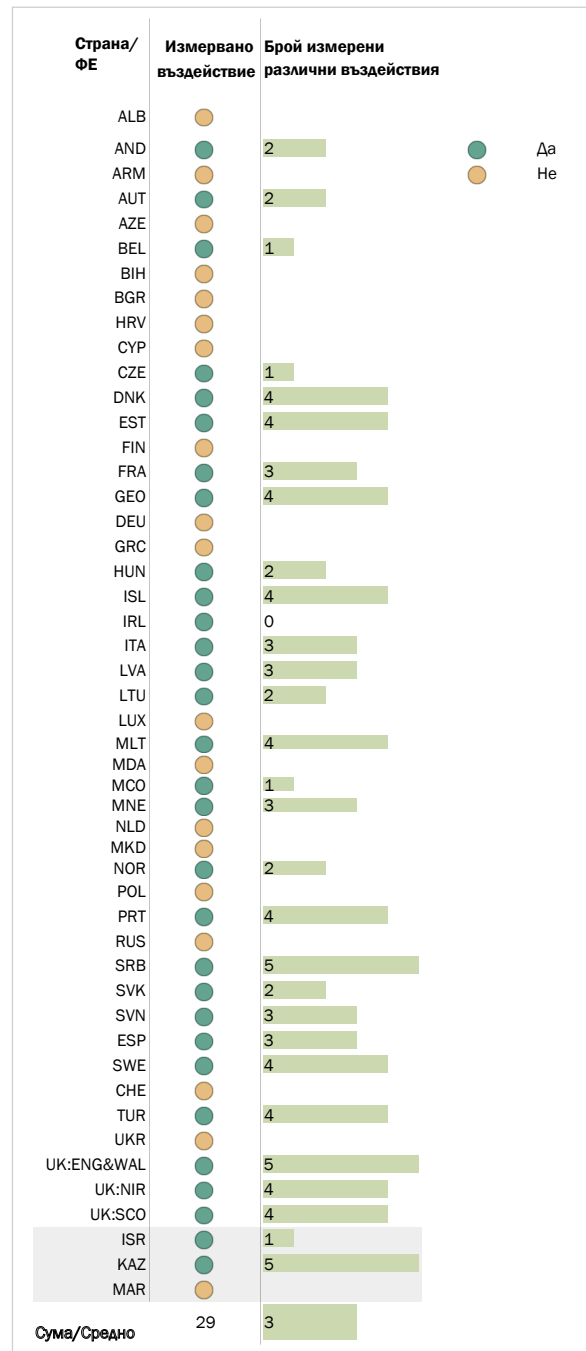
Като цяло държавите са насочили усилията си повече към съдилищата и инструментите за управление на делата, последвани от инструменти за подкрепа на решенията и накрая, за комуникация между съдилища, професионалисти и/или ползватели на съда. Това обаче не е вярно във всички случаи. Сред страните с най-нисък общ индекс на ИКТ, например, **Армения и Обединеното кралство - Шотландия** изглежда са обърнали относително повече внимание на инструментите за подпомагане на вземането на решения, отколкото другите категории. Освен това, редица държави, особено сред тези с най-високи стойности по общия ИКТ, изглежда са обърнали относително повече внимание на инструментите за комуникация между съдилища, професионалисти и/или съдебни ползватели, отколкото системите за подкрепа на решения (**Естония, Финландия, Германия, Унгария, Португалия, Руската федерация, Словакката република, Испания, Турция**). И накрая, две държави, **Испания и Чехия**, и двете над средната стойност на индекса, изглежда имат противоположен подход - първата има по-висок индекс за инструменти за комуникация със съдилищата, докато втората има най-високия индекс за инструментите, подпомагащи вземането на решения.

Измерено ли е въздействието на ИКТ?

Според насоките за киберсправедливост на СЕРЕЈ „Предоставянето на ИТ система навреме, на бюджета и в съответствие с нуждите, изразени от потребителите през целия срок на проекта, на практика не е достатъчно, за да се осигури успех. Трябва да се обърне специално внимание също на начина на използване на инструмента и на подпомагане на промяната на правилното ниво на въпросната съдебна система“ (Документ СЕРЕЈ (2016) 13). Всичко това е необходимо, за да се осигури положителното въздействие на ИКТ върху функционирането на съдебната система. В същото време сложността на съдебните системи и броят на променливите, влияещи върху тяхната ефективност, когато става въпрос за броя на разрешените дела и качеството на предоставяните съдебни услуги, затруднява оценката на въздействието на ИКТ и свързаните с тях разходи

Използването на ИКТ може да повлияе на различни аспекти от организацията на съдебната система и нейните услуги. Фигура 4.3.8 отразява опита на няколко държави и федерални единици (ФЕ) в измерването на такова въздействие. Като цяло данните показват, че по-голямата част от държавите и ФЕ измерват по някакъв начин действителните ползи, предоставяни от един или няколко компонента на техните информационни системи (29 държави-членки и ФЕ и две държави-наблюдатели). Областта, в която най-много се измерват действителните ползи, са бизнес процесите, като това правят 23 държави или ФЕ, следвани от натовареност в 21, разходи в 20, човешки ресурси в 17.

Фигура 4.3.8 Измерване на въздействието на ИКТ проекти през 2018 г. (Q65-4 и 65-4-1)

„Помага ли електронното правосъдие при COVID19?

По време на извънредната ситуация COVID19 ИКТ демонстрира потенциала да подпомогне функционирането на съдебните системи, позволявайки бързо адаптиране към новите работни изисквания и предизвикателства. Електронните дела, юридически валидната електронна комуникация между страните, публичните органи и съдилищата и видеоконференциите са ключови елементи на този потенциал. В същото време, притежаването на такъв потенциал не може да се превърне автоматично в дело, тъй като трябва да се вземат предвид правните и организационни елементи. Например „Видеоконферентната връзка може да улесни изслушванията в условия на подобрена сигурност или изслушването от разстояние на свидетели или експерти. Може обаче да има недостатъка да осигури по-малко пряко или точно възприемане от съдията на думите и реакциите на страна, свидетел или експерт“ (становище № 14 на ССЈЕ (2011), § 30). Преминването от пракика, в която видеоконферентната връзка е била използвана като алтернатива към практика, в която това е норма, може да изисква предефиниране на ролята и организацията на процеса, включително например условията за идентифициране на страните или за гарантиране на тяхната свободна воля.

Спешни мерки на съдебните органи на държавите-членки срещу COVID-19

В светлината на изключителната ситуация, вследствие на COVID-19, СЕРЕЈ-GT-EVAL реши да включи специална част относно мерките, въведени за справяне с проблемите, идентифицирани в работата на съдебните системи, причинени от пандемията. Този раздел се основава на отговорите, събрани от държавите-членки и ФЕ чрез блога на СЕРЕЈ „Спешни мерки на национални съдебни органи на държавите-членки на Съвета на Европа срещу COVID-19“. Това е изключение от правилото на СЕРЕЈ да се използват само данни, предоставени чрез методиката за оценка.

Описанията на конкретни действия показват как ИКТ са помогнали за намаляване на отрицателното въздействие върху съдебните дейности и услуги. Това трябва да се разгледа от правно и оперативни ниво

Правни аспекти

За да се намали взаимодействието и да се позволи социално дистанциране, много съдебни администрации промениха процедурния правилник, за да разрешат писмено производство или отлагане на изслушванията. Производството (крайни срокове и др.) по некритични дела беше спряно, където е възможно. Някои юрисдикции, като **Норвегия**, временно промениха законодателството, за да позволят решенията да се подписват само от председателстващия съдия. В същото време беше предписано подписът да може да бъде сканиран и изпратен до съда за електронна регистрация, заедно с потвърждение от председателстващия съдия, че останалите съдии от състава са приели окончателната формулировка на решението.

В някои случаи ИКТ инструментите са използвани в рамките на съществуващата правна рамка, докато в други е необходимо приемането на специфичен правен регламент. Например в Украйна специален закон измени Процесуалните кодекси, за да позволи участието на страните в съдебни заседания чрез видеоконференция, извън съдебните помещения и с използване на технически средства. Интересното е, че беше предписано потвърждаването на самоличността на участниците да се извършва чрез електронен подпис, когато това е възможно, или по други начини в съответствие със закона. В Италия правителството прие три законови постановления, съдържащи множество мерки, единото от които позволява видеоконференции, но изключително чрез официалното приложение на министерството. Подобни примери могат да бъдат намерени в други държави-членки като **Армения, България, Полша и Португалия**.

И накрая, трябва да се отбележи, че в различни юрисдикции използването на ИКТ беше разрешено, препоръчано или необходимо. Дискретността, макар да осигуряваше по-голяма гъвкавост, доведе и до липса на еднаквост при прилагането на различните мерки

Оперативни аспекти

На оперативни ниво ИКТ се използват както за продължаване на работата на съдилищата, така и за комуникация между съдилищата и техните ползватели.

За да се затворят съдилищата или поне да се намали човешкото присъствие, като същевременно се поддържа функционирането на системата, на съдиите и съдебния персонал беше предоставена възможността да работят от вкъщи. Това повдигна въпроса за предоставянето на системи за управление на делата, досиета и съдебни регистри извън съда. Докато в някои съдебни системи това беше възможно преди извънредната ситуация, в други трябваше да се предприемат конкретни действия в това отношение. Примери от **Босна и Херцеговина** (съдът на кантон Нови Травник), **Словашката република и Словения** показват, че това изисква или специално разрешение, което да позволи износ и доставка на електронни дела или дистанционен достъп до информационните системи. В **Норвегия** електронната система за съдебно управление трябваше да бъде адаптирана, за да позволи на съдиите и помощния персонал да работят от вкъщи.

В **Хърватия, Латвия, Руската федерация, Словения и Турция** компетентните органи препоръчаха използването на електронна комуникация между съдилищата и участниците в производството. В зависимост от наличните ресурси тази комуникация е организирана чрез имейли или чрез използване на усъвършенствани ИКТ системи, които също така позволяват на страните да проверяват състоянието на делото, да имат достъп до съответната информация, да представят документи, да видят съдебни решения и т.н.

■ В някои случаи съществуващата цифрова инфраструктура позволяваше по-плавен отговор на извънредната ситуация, както беше случаят, например в **Азербайджан** и **Казахстан**, където по-голямата част от делата се водеха по електронен път по време на кризата. В същото време техническите възможности може да не са еднакво достъпни навсякъде и поради това много държави подчертаха, че ИКТ инструментите ще се използват „когато съдебните органи разполагат със средства за това“ или „ако има техническа възможност“.

Влияние на ИКТ върху правата на човека

■ Възникна въпросът за въздействието на дистанционното изслушване върху правата на човека и необходимостта от справедлив процес. В Гърция беше подчертано, че може да се проведе видеоконференция и могат да се използват всички други средства за комуникация, стига да се спазва правото на справедлив съдебен процес. В Италия законово постановление, разрешаващо използването на видеоконференция, гласи, че изслушването по всеки случай се извършва по начин, подходящ за запазване на противостоящото и ефективно участие на страните, като се изисква съдията да установи както самоличността на лицата, но и пълната свободна воля на страните.

Наред с другото, беше повдигнато за обсъждане и осигуряването на лична комуникация между подсъдимия и неговия/нейния адвокат по време на отдалечено изслушване, сложен въпрос, който, ако не бъде разгледан, може да предизвика сериозни затруднения.

Обобщение

■ ИКТ се оказаха ценни, дори необходими за продължаване на работата на съдебните системи по време на кризата COVID-19 в Европа. В много случаи използването на ИКТ инструменти изискваше изменения в законодателството, но също така и технически подобрения и добри примери за двата аспекта могат да бъдат намерени в държавите-членки и ФЕ. Бяха изразени опасения относно използването на някои ИКТ инструменти в съдебните производства, но е твърде рано да се оцени истинското въздействие върху правата на страните. За да се справи с тези проблеми, СЕПЕJ прие на 10 юни 2020 г. Декларация за извлечените уроци и предизвикателствата, пред които е изправена съдебната власт по време и след пандемията Covid-19.

Тенденции и заключения

Между 2010 и 2018 г. се наблюдава намаляване на броя на съдилищата в Европа, както по отношение на юридическите лица, така и по отношение на географското местоположение. Втората тенденция, наблюдавана през този период, е увеличаване на специализацията на съдилищата. Всъщност средният дял на специализираните съдилища се е увеличил от 21% на 26,7% от 2010 до 2018 г. И накрая, може да се отбележи, че малките иски са засегнати съвсем леко от гореспомнатото развитие. Увеличил се е само средният брой малките иски.

Освен това не се набляга достатъчно на важността на включването на ползватели на съдилищата в ежедневната работа на съдебната власт. Затова е добре да се приветства, че все повече държави-членки предоставят конкретна информация на ползвателите както за съдебната система като цяло, така и за отделните съдебни производства. Много примери показват как държавите адресират конкретна информация и договорености към уязвими категории ползватели, предлагат възможност за жалби във връзка с функционирането на правосъдието, въвеждат системи за обезщетение, провеждат анкети за удовлетвореност на ползвателите и създават механизми за наблюдение по отношение на нарушенията на Европейската Конвенция за правата на човека.

За да се подобри допълнителната социална отговорност и доверие в съдебната система, СЕПЕJ приканва държавите-членки да отделят допълнителни ресурси и персонал за по-добра комуникация с основните заинтересовани страни - ползвателите на правосъдието. Използвайки предимствата на информационните технологии, държавите могат да информират по-добре ползвателите, да адаптират наличността на информация и да създадат устойчива двупосочна комуникация с ползвателите. Анализите и използването на данни, събрани чрез количествени и качествени изследвания за удовлетвореността на ползвателите на съда, повишават легитимността на съдебните системи и помагат на съдебните ръководители и администрации да предоставят по-добра и по-ефективно правосъдно обслужване. Използването на информационни системи за подпомагане на такива дейности е от решаващо значение. Обаче именно „правосъдието на взаимодействието“ - човешкият контакт, отношението на всички, участващи в съдебните производства с достойнство и уважение, до голяма степен помага да се вземат справедливи решения и следователно да се изгради доверие в правосъдието.

Всяка система се състои от хора и СЕПЕJ приканва държавите-членки да обучават, подкрепят и инвестират във всяко лице в рамките на тяхната съдебна система, за да подобрят цялостно качеството на правосъдието. И накрая, ИКТ се превърнаха в съставна част от предоставянето на съдебни услуги. Данните, предоставени от държавите-членки, показват как европейските съдебни системи все повече преминават от хартиени процедури към електронни. Това важи както за дейностите, извършвани в рамките на съдилищата, така и за комуникационния обмен между съдилищата и всички страни.

Икономическите разходи за тази иновация трябва да се разглеждат с повишено внимание, тъй като бюджетът за ИКТ може да варира значително по време на фазите на разработване, внедряване и поддръжка. Сравнителният анализ, извършен като е взет предвид средния бюджет за последните три цикъла на оценка, показва, че въпреки, че съдебните системи със сравнително по-високи ресурси обикновено са склонни да инвестират по-висок процент от съдебния бюджет в ИКТ, има и изключения

Проведеният анализ на данните показва, че ИКТ не трябва да се счита за допълнително решение, а за неразделна част от съдебните системи, което изисква да бъде приведено в съответствие с характеристиките на другите системи. Това се отразява както в регулаторния, така и в управленския избор, прилаган от държавите-членки. Освен това, що се отнася до управлението на ИКТ, докато тенденцията е към централизация на политиките и стратегиите в областта на ИКТ, държавите-членки и ФЕ са създали различни решения по отношение на лидерството в този сегмент. Постигайки необходимия баланс между технически и съдебен компонент, трябва да се отбележи, че повечето държави са склонни да считат и двете за еднакво уместни, с леко преобладаване на съдебната.

Тъй като основните технологии в момента са изцяло внедрени в държавите-членки и ФЕ, този анализ се фокусира върху инструментите за управление на съдилища и дела, инструменти за подпомагане вземането на решения и инструменти за комуникация между съдилища, професионалисти и/или съдебни ползватели, показващи много високи нива на внедряване. По-специално високите нива, постигнати в областта на подпомагането на вземане на решения, електронната комуникация и отдалечените производства, увеличават необходимостта от наблюдение на въздействието на тези инструменти върху принципи като справедливост, безпристрастност и съдебна независимост. Действителните ползи, предоставени от ИКТ, но също така и от всички изкривяващи ефекти, които може да донесе използването им, също трябва да бъдат проучени.

Эффективность — и качество

Ефективността на съдилищата и прокуратурата е един от жизненоважните фактори за поддържане на върховенството на закона и критическия компонент на справедливия процес. Той улеснява доброто управление, насърчава борбата с корупцията и изгражда доверие в институциите. Ефективните съдилища и прокуратурата дават възможност на хората да се ползват от своите икономически и социални права и свободи. Те подобряват бизнес климата, насърчават иновациите, привличат чуждестранни инвестиции и осигуряват стабилни държавни приходи.

Тази глава демонстрира основните трендове и тенденции, като същевременно популяризира най-добрите практики сред държавите-членки, ФЕ и наблюдателите. Тя също така предоставя основни факти и цифри за работата на съдилищата и прокуратурата. Третира всички юрисдикции еднакво и ги сравнява без никакво намерение да ги класира или да насърчава някакъв конкретен тип правосъдна система. Подходът е вдъхновен от основния принцип, залегнал в член 6 от Европейската конвенция за правата на човека - правото на справедлив процес.

Според методологията на СЕРЕЈ съдебното дело е искане, подадено до съда, което трябва да бъде решено от съда в рамките на неговата компетентност. Обаче това, което се счита за съдебно дело в една съдебна система,

може да не е така в друга и поради тази причина събраните данни са хармонизирани в съответствие с дефиницията на СЕРЕЈ. Някои правни системи включват по-широк набор от съдебни услуги от други, което е отразено в по-големия брой регистрирани дела. Държавите и ФЕ са предоставили информация за наказателни дела (дезагрегирани по тежки престъпления, нарушения на реда и други наказателни дела) и по други видове дела (дезагрегирани по граждански и търговски съдебни дела, извънсъдебни дела, административни дела и други). За тези категории е отчетен броят на висящите дела в началото на годината (1 януари 2018 г.), броят на постъпилите и разрешените дела през 2018 г. и броят на висящите дела в края на годината (31 декември 2018 г.). Отчетените данни включват първоинстанционни съдилища, второстепенни съдилища и съдилища с най-висока инстанция (Върховен съд).

За да се осигури по-точна оценка, тази глава анализира предимно наказателни дела, граждански и търговски съдебни дела и административни дела. Независимо от това, в зависимост от контекста, са включени и други типове дела.

СЕРЕЈ ПОКАЗАТЕЛИ ЗА ЕФЕКТИВНОСТ НА СЪДА

СЕРЕЈ разработи два показателя за изпълнение, за да оцени ефективността на съдилищата на европейско ниво. Разгледани заедно, Процентът приключени производства (CR) и Времето за разглеждане (DT) представят цялостна картина на съдебната ефективност в конкретна съдебна система. Анализът на тяхното развитие дава по-ясна картина на усилията на съдебната система да поддържа или подобрява своята ефективност.

ПРОЦЕНТ ПРИКЛЮЧЕНИ ПРОИЗВОДСТВА(CR)

CR е съотношението, получено чрез разделяне броя на разрешените дела на броя на входящите дела за даден период, изразено като процент.

CR показва как съдът или съдебната система се справят с потока от дела и позволява сравнение между системите, независимо от техните различия и особености.

ВРЕМЕ ЗА РАЗГЛЕЖДАНЕ (DT)

Времето за разглеждане (DT) е теоретичното време, необходимо за разрешаване на всящо дело, като се отчита текущото темпо на работа. Полученият показател не трябва да се приема като действително изчисление на средната стойност. Действителното средно време, необходимо за разрешаване на дело, би трябвало да произтича от ИКТ системи за управление на съдебни дела.

$$DT = \frac{\text{Висящи дела към 31 декември}}{\text{Решени дела}} \times 365$$

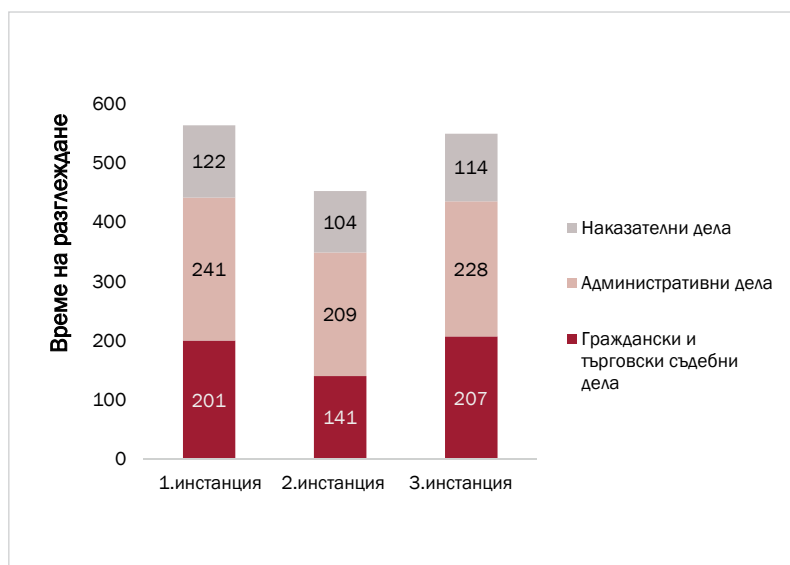
Тъй като това все още е невъзможно в повечето държави или ФЕ, този индикатор предлага ценна информация за приблизителната продължителност на производството. Извежда се чрез разделяне на броя на висящите дела в края на определен период на броя на разрешените дела в рамките на този период, умножен по 365. Повече висящи от разрешени дела ще доведат до DT над 365 дни (една година) и обратно.

ОБЩА ЕФЕКТИВНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКОТО ПРАВРАЗДАВАНЕ

Кое е най-ефективното ниво на инстанция в Европа?

Средната стойност на CR на европейските юрисдикции през 2018 г. е стабилна и е близо 100%, като има само малки разлики между случаите и видовете дела. Въпреки че само първоинстанционните съдилища успяха да постигнат CR от 100% или повече и в трите разгледани категории дела, вариациите в останалите инстанции бяха незначителни. Като цяло постигнатият CR през 2018 г. предполага способността на европейските юрисдикции да се справят с техния приток на дела. Тъй като CR демонстрира като цяло положително състояние, от индикатора DT могат да се направят по-ценни заключения, както е показано на фигури 5.1 и 5.2 по-долу.

Фигура 5.1 Европейско средно време на разглеждане по инстанции през 2018

Както се очаква, сред трите анализирани инстанции най-високи стойности на DT се отчитат в първоинстанционните съдилища, 201 дни в граждански и търговски съдебни дела, 241 дни в административни дела и 122 дни в наказателни дела. Много сходни резултати се показват във висшите съдилища (Върховен съд) - 207 дни по граждански и търговски съдебни дела, 228 дни по административни дела и 114 дни по наказателни дела. Второинстанционните съдилища постигат най-ниския наблюдаван DT за всеки вид случаи, със 141 дни по граждански и търговски съдебни дела, 209 дни по административни дела и 104 дни по наказателни дела.

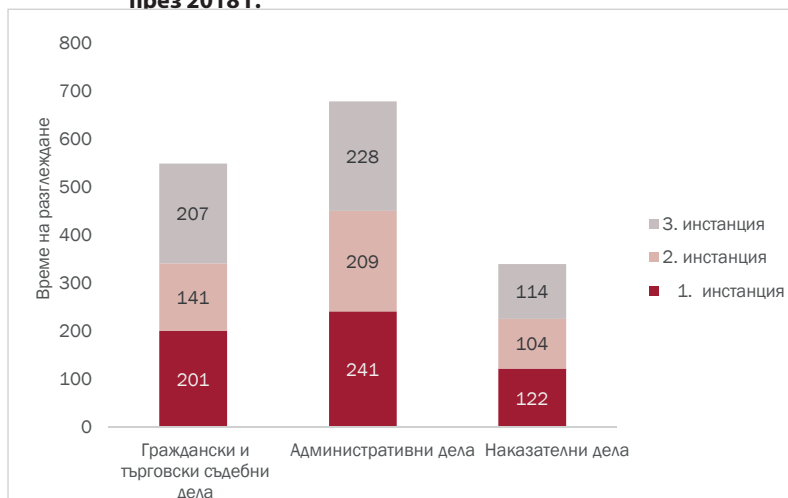
Интересното е, че сред по-горните инстанции Върховният съд показва по-дълго DT от съдилищата на втората инстанция. Въпреки, че това явление е еднакво представено и в трите анализирани типа дела, причината за него не е очевидна. Най-вероятно това е комбинация от различни фактори, като например нивото на натовареност на съдилищата с дела и броя на назначените съди.

В коя област на правото съдилищата са най-ефективни?

Вариациите в DT зависят повече от вида на делото, отколкото от съдебната инстанция. Най-ниските стойности на DT са регистрирани в наказателни дела, сумарно за три инстанции - 340 дни. Гражданските и търговските съдебни дела са на второ място с общо 549 дни, докато административните дела показват най-високи стойности на DT - 678 дни. По-строгите срокове и по-строгите процесуални правила, установени в наказателното законодателство, и редовното професионално представителство на двете страни, на прокуратурата и на подсъдимите, могат да обяснят значително по-ниския DT, постигнат по наказателни дела.

На европейско ниво второинстанционните съдилища се явяват най-ефективната съдебна инстанция. Наказателното правосъдие е областта на правото, в която и трите инстанции са били най-ефективни. За разлика от това, съдилищата са най-малко ефективни на първа инстанция и в областта на административното право.

Фигура 5.2 Европейско средно време на разглеждане по области на правото през 2018 г.

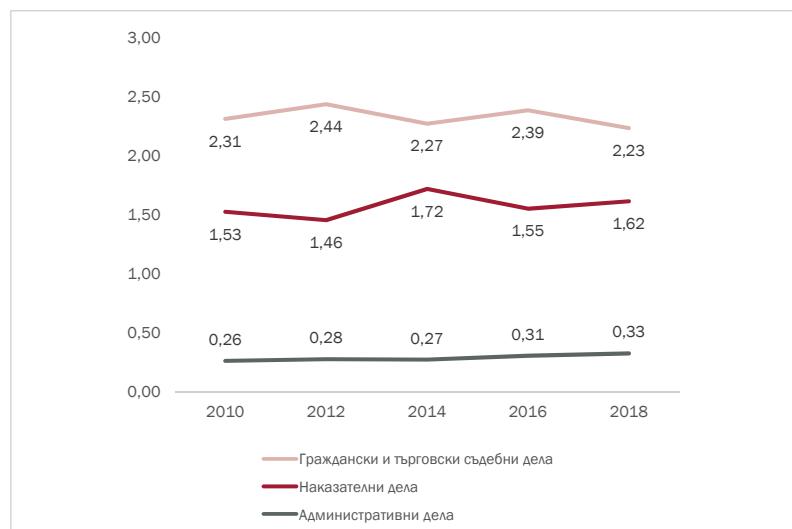

СЪДИЛИЩА ОТ ПЪРВА ИНСТАНЦИЯ

Способни ли са първоинстанционните съдилища да управляват техния обем от дела? Има ли съществени разлики между разгледаните видове дела?

Входящи и разрешени дела

Фигура 5.3 Еволюция на европейската медиана на първоинстанционните входящи дела на 100 жители по вид на случая (Q91 и Q94)

През 2018 г. първоинстанционните съдилища са получили по-малко граждански и търговски съдебни дела, отколкото през 2010 и 2016 г. През по-дългия период, от 2010 до 2018 г., входящите граждански и търговски съдебни дела са намалели от 2,31 на 2,23 дела на 100 жители. В същото време входящите наказателни дела са се увеличили от 1,53 на 1,62. Наклонът в престъпната област е частично свързан с измененията в прашника на СЕПЕУ, който за първи път помоли държавите и ФЕ да докладват за броя на така наречените други наказателни дела. Броят на постъпилите административни дела нараства леко, но стабилно, от 0,26 на 0,33 дела на 100 жители.

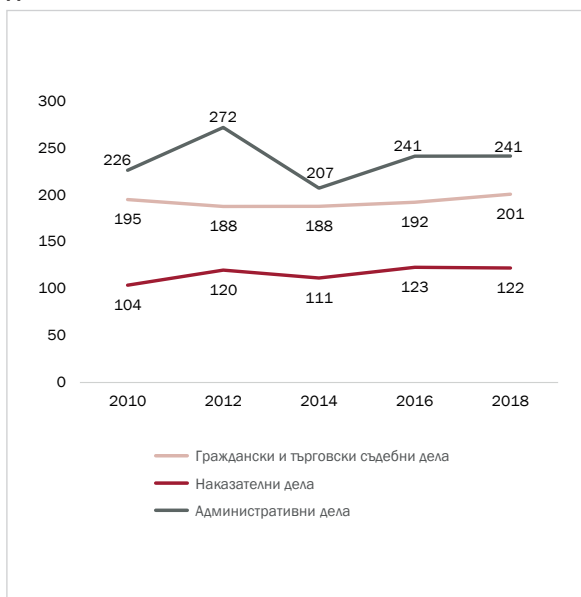
Фигура 5.4 Еволюция на европейската медиана на първоинстанционно разрешени дела на 100 жители по тип на делото (Q91 и Q94)

Броят на разрешените дела обикновено следва тенденциите на броя на постъпилите дела. Разрешените дела по граждански и търговски спорове са намалели от 2,18 през 2010 г. и 2016 г. до 2,14 през 2018 г. В наказателните дела броят на разрешените дела на 100 жители е нараснал от 1,55 през 2010 г. до 1,58 през 2018 г. споменатите вече други наказателни дела повлияха и на броя на разрешените наказателни дела. В административните дела броят на разрешените дела следва търсенето, т.е. и двете леко са се увеличили. Фигури 5.3 и 5.4 представят европейски медиани; средните стойности очаквано показват повече вариации, но подобни тенденции.

Време за разглеждане

Фигура 5.5 Европейско време за разглеждане от първоинстанционните съдилища по видове дела (Q91 and Q94)

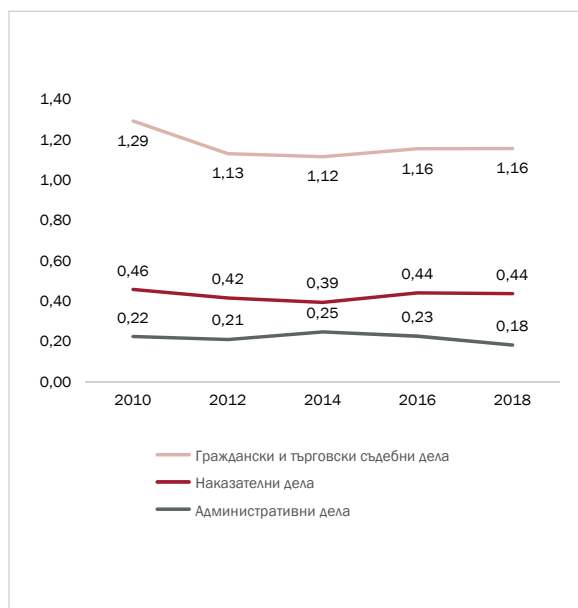

Стойностите на медианата на европейския показател DT се увеличават до известна степен при всички анализирани видове дела, както е показано на Фигура 5.5. По граждански и търговски съдебни дела се забелязва лека възходяща тенденция от 2010 до 2018 г., от 195 до 201 дни. От 2016 до 2018 г. той се е увеличил с девет дни. DT на наказателните дела е значително по-нисък през целия наблюдаван период, отколкото при други анализирани видове дела. Документирана е обаче леко нарастваща тенденция - 104 дни са регистрирани през 2010 г., които нарастват до 122 дни през 2018 г. В по-краткия период, от 2016 до 2018 г., има лек спад от един ден. Най-обширните вариации и най-високият DT се регистрират в административни дела. DT се е увеличил от 226 дни през 2010 г. на 241 дни през 2016 г. и през 2018 г. Тенденциите в европейския DT, описани тук, трябва да бъдат наблюдавани, но не трябва да се считат за притеснителни, тъй като постигнатите нива са доста под една година и трендовете не са стръмни.

Висящи дела към 31.Декември

Висящите дела на 31 декември, разгледани тук, са броят на неразрешените дела, пренесени от една година на следващата, известен като изоставане. Съществуването му не е проблем, тъй като дори най-ефективните съдебни органи винаги ще пренасят някои дела. Това могат да бъдат делата, заведени в последната част на отчетния период, или случаи, които са твърде сложни, за да бъдат разрешени в рамките на една година. Висящите дела обаче стават проблематични, когато са много и когато продължават твърде дълго.

Фигура 5.6 Еволюция на европейската медиана на първоинстанционните дела, висящи към 31 декември, на 100 жители, по вид на делото (Q91 и Q94)

Развитието на европейската медиана на първоинстанционните висящи дела от Фигура 5.6 показва сравнително стабилна ситуация през годините, с известен спад. Броят на висящите граждански и търговски съдебни дела, на 100 жители, е намалял от 2010 до 2018 г. от 1,29 на 1,16 дела. Най-ниските стойности са регистрирани през 2012 г. и 2014 г. Скоро те са се увеличили до 1,16 дела през 2016 г. и 2018 г. Висящите административни дела са били стабилни на около 0,2 на 100 жители през петте цикъла на оценка. Броят на висящите наказателни дела остава стабилен, на ниво 0,4 висящи дела на 100 жители.

Тези намаляващи и стабилни резултати от европейските юрисдикции означават, че по принцип съдилищата могат да се справят своевременно с делата си, без да увеличават броя висящи и да трупат изоставане. Леко повишаващата се средна европейска стойност на времето за разглеждане при всички анализирани видове дела трябва да се наблюдава в бъдещите цикли на оценка.

Как развитието на свързаната със съда медиация влияе върху съдебните услуги?

Както в предишния цикъл на оценка, само една четвърт от държавите и ФЕ съобщават данни за използването на медиация, свързана със съда, в областта на гражданското и търговското правосъдие, семейните дела, административните дела, делата за уволнение от работа, наказателните дела и потребителските дела. И все пак, дори сред тези държави и ФЕ не са налични данни за всички видове дела, предвидени във въпросника на СЕРЕJ. Събраните данни са оскъдни, което предотвратява подробно проучване на въздействието на медиацията, свързана със съда, върху ефективността на съда. Абсолютните числа обикновено са ниски и представляват минимални проценти от натоварванията, най-много няколко процента. През годините държавите често се колебаеха значително в процедурите по медиация, свързани със съда. Например **Босна и Херцеговина** отчете 1 887 процедури за медиация, свързани със съда през 2016 г. и 778 през 2018 г., докато **Финландия** увеличи съдебните медиации от 673 на 1 671 през тези години. **Полша** посочва все по-голям брой всеки цикъл, завършващ с 26 272 през 2018 г. Вероятно периодите с увеличени дейности по медиация, свързани със съда, са били свързани с конкретни усилия (проекти), които са били изпълнявани по това време.

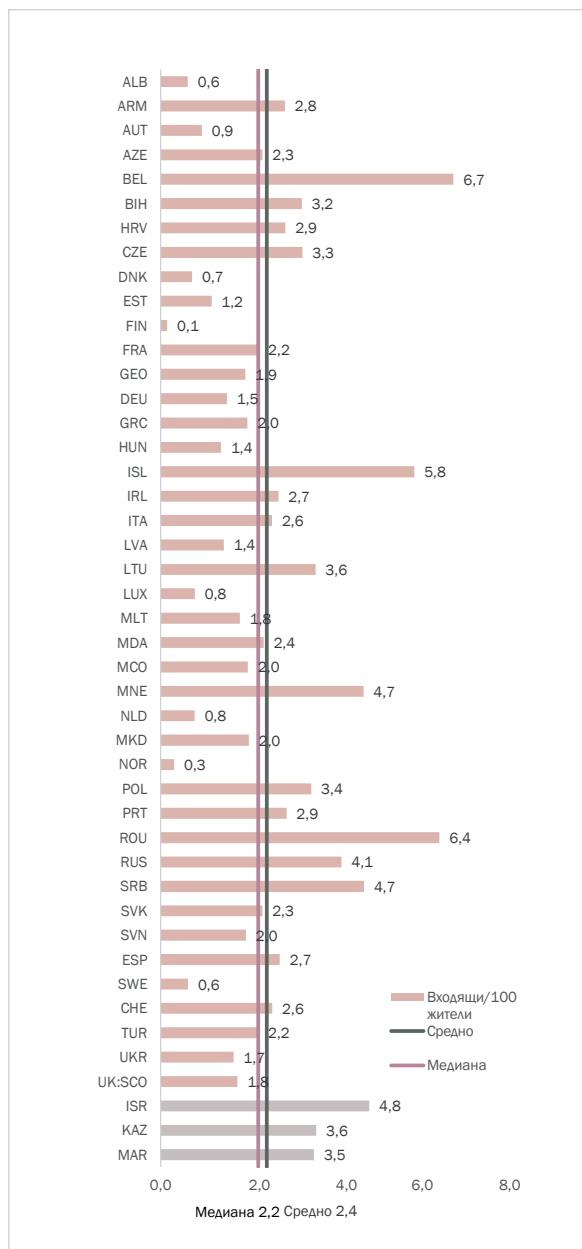
Първоинстанционни граждански и търговски съдебни дела

Както е посочено в уводните бележки на тази глава, що се отнася до гражданското правосъдие, този анализ е фокусиран предимно върху граждански и търговски съдебни дела. Този подход е избран по две причини. Първо, допълващата категория извънсъдебни дела непрекъснато демонстрира значителни различия между държавите и ФЕ. Тъй като някои юрисдикции включват делата за поземлен регистър или бизнес регистър сред несъдебни дела, а в някои те са поверени на специализирани несъдебни органи, подходящото сравнение е невъзможно. На второ място, съдебните дела, поради своята сложност, отразяват по-точно работата на съдиите

Наличните данни подкрепят предишното предположение, свързано с огромни разлики в гражданските извънсъдебни дела. От 32 държави и ФЕ, които са предоставили броя на граждански съдебни и граждански извънсъдебни дела, седем (22%) имат приблизително съотношение 50:50 между тези два вида дела. В 11 държави и ФЕ (34%) по-голямата част от делата са граждански съдебни дела, докато в 14 (44%) от тях има значително повече граждански извънсъдебни дела. В четири държави съдилищата не са компетентни по несъдебни дела. Това са **Азербайджан, Исландия и Украйна** и допълнително **Израел** като държава наблюдател.

Натовареността на съдебните служби по граждански и търговски съдебни дела

Фигура 5.7 Входящи първоинстанционни граждански и търговски съдебни дела на 100 жители през 2018 г. (Q91)

Фигура 5.7 представя броя на постъпилите първоинстанционни граждански и търговски съдебни дела на 100 жители през 2018 г. Медианата на входящите дела в европейските юрисдикции е 2,2 на 100 жители, докато средната стойност се различава леко при 2,4 постъпили дела на 100 жители.

Разликите между държавите и ФЕ са значителни. Най-ниската стойност е регистрирана във **Финландия** (0,1), а най-висока в **Белгия** (6,7). Интересното е, че гледайки медианата, няма ясна взаимосвързаност (географска, икономическа, политическа или свързана с правната традиция) между държавите, които изпитват по-високо или по-ниско търсене. Например в Белгия съдилищата се сблъскват с по-високо от средното търсене на съдебни услуги, докато търсенето на техните съседи, **Люксембург** и **Холандия** е доста под средното. **Белгия, Исландия, Черна гора, Румъния, Сърбия и Израел** се сблъскват с два до три пъти повече входящи случаи на 100 жители спрямо европейската медиана.

Напротив, седем държави и ФЕ достигнаха умерено ниски стойности, не надвишаващи един входящ случай на 100 жители. Това са **Албания, Австрия, Дания, Финландия, Люксембург, Холандия, Норвегия и Швеция**.

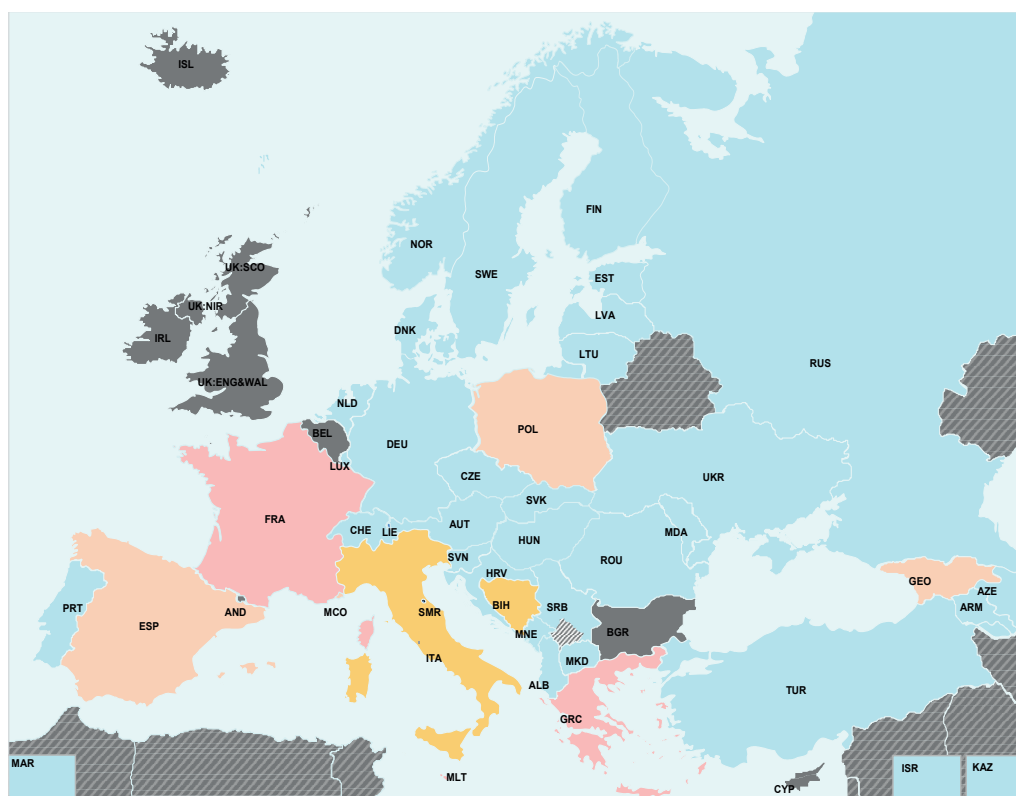
Показатели за изпълнение по граждански и търговски съдебни дела

Карта 5.8 илюстрира способността на държавите и ФЕ през 2018 г. да се справят с натоварванията си, да намалят изоставанията и да осигурят навременност чрез комбиниране на двата показателя за изпълнение, CR и DT. Държавите и ФЕ, за които няма данни, са посочени в сиво.

Категориите за ефективност, използвани в тази глава за анализ на картите, както и в таблото за ефективност на CEPEJ STAT (<https://www.coe.int/en/web/cepej/dynamic-database-of-european-judicial-systems>), се основават на комбинирани стойности на CR и DT. Този показател дава по-пълна картина за ефективността на съдебните системи. Определението за тези категории включва комбинации, изброени в таблицата по-долу.

Карта 5.8 Процент на CR спрямо DT на граждански и търговски съдебни дела на първа инстанция през 2018 г. (Q91)

Ефективност на категориите	Време за разглеждане	Процент разрешени
Много висок DT	DT ≥ 4xМедианата	всички стойности
Много висок CR	всички стойности	CR > 200%
Внимание	4xМедиана > DT > 2xМедиана	CR < 100%
Борба с изоставането	4xМедиана > DT > 2xМедиана	CR ≥ 100%
Създава се изоставане	DT < 2xМедиана	CR < 95%
Стандартно	DT < 2xМедиана	CR ≥ 95%
NA	NA	NA

По-голямата част от държавите и ФЕ, представени в светло синьо, са в категорията на стандартната ефективност, което означава, че CR е по-висок или равен на 95%, а DT е до два пъти средната стойност. Въпреки че CR в **Швеция** и **Украйна** с 97% не са в идеалната зона, общата им ефективност е задоволителна.

Две пети от държавите и ФЕ, представени в Карта 5.8, са произвели CR от 100% или повече и DT по-нисък от средния като най-желаната комбинация, при която и двете резултати

индикаторите са в най-положителната зона. Най-високият CR сред тези държави се отчита в **Унгария** (116%) и **Словашката република** (131%). **Литва** има CR от 104% и един от най-ниските DT от 84 дни.

Държави и ФЕ с благоприятен CR и над средния DT се борят с изоставането, но се борят и с навременността в този тип дела. **Италия** с CR от 103% и DT от 527 дни и **Босна и Херцеговина** със стойности от 126% и 483 дни попадат в тази категория.

Грузия, Монако, Полша и Испания трупат изоставане през 2018 г., но техният DT все още е в задоволителния диапазон. Показателят е по-висок в **Гърция, Франция и Малта**, което се поражда от опасения от по-нататъшно натрупване на изоставане. В **Гърция** CR е 86%, а DT е 559 дни. **Франция** има CR от 96% и DT от 420 дни, докато в **Малта** CR е 93%, а DT 440 дни. Съдебните органи, които са изправени пред подобни предизвикателства, трябва да въведат някои приложими мерки, в случай че вече не са го направили.

Еволюция на показателите за изпълнение в граждански и търговски съдебни дела

■ Фигура 5.9 представя развитието на показателите за CR и DT от 2010 до 2018 г. по държави и ФЕ. Няма данни за всички последователни цикли за всички участващи държави и ФЕ

■ През последните пет цикъла почти три четвърти от юрисдикциите демонстрираха цялостно подобрение в CR. Напредъкът беше малко по-нисък през последните два цикъла, когато само половината от юрисдикциите постигнаха нарастващ CR. Индивидуално, в повечето държави и ФЕ, CR се променя с течение на времето. Нито една държава или ФЕ не са постигнали постоянен наклон в своите CR, но **Австрия, Италия и Швейцария** поддържат резултатите си равни или по-високи от 100% през целия наблюдаван период. **Босна и Херцеговина и Словашката република** останаха юрисдикциите с най-значителни подобрения. И двете държави успяха да повишат своите CR от отрицателни до положителни стойности и да запазят високи резултати оттогава.

■ Въпреки че не е желателно, стойностите на CR в съдебните органи могат да бъдат ниски поради различни вътрешни и външни причини. Те обаче стават проблематични, ако са особено ниски, ако имат тенденция на намаляване и / или ако ниските резултати се повтарят през годините, както е случаят с **Гърция, Ирландия, Полша и Великобритания - Шотландия**. В тези случаи натрупването на изоставане генерира нарастващ DT.

В **Ирландия** значителен брой приключени дела не се записват като такива, тъй като по принцип страните не са длъжни да уведомяват съда, ако делата са уредени или не се разследват допълнително. Следователно докладваният CR изглежда по-нисък от действителния CR.

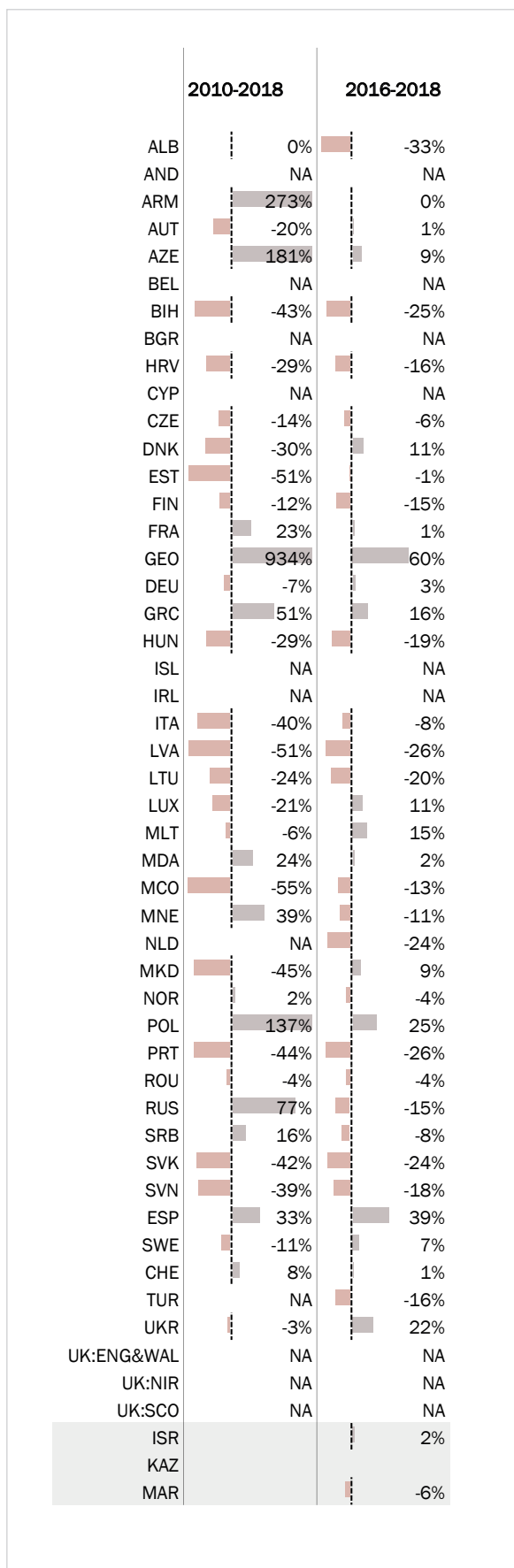
■ Конкретни тенденции се забелязват при DT. От 2010 до 2018 г. приблизително половината от държавите и ФЕ са увеличили DT, докато другата половина постига намаляващи резултати. Въпреки това, през последните два цикъла, повече юрисдикции са имали по-скоро DT увеличение, отколкото намаляване. От 34 държави и ФЕ, предоставили данни, DT е нараснал за почти три четвърти от тях.

■ **Босна и Херцеговина, Монако и Португалия** значително подобриха своя DT, докато техните CR може да се считат за разумна до висока. Обратно, **Франция и Италия** са увеличили или поддържат висок DT, въпреки че техните CR също са предимно нормални до високи. Има държави като **Хърватия, Малта и Словашката република**, които са постигнали забележими подобрения от 2010 до 2018 г., но през последните два цикъла техният DT започна леко да се влошава. Промяната в методологията на страната за представяне на данни през 2016 г. може отчасти да обясни напредъка в **Словашката република**. И обратно, през 2018 г. **Гърция** представи положителни стъпки към по-нисък DT.

Фигура 5.9 Еволюция на CR и DT по граждански и търговски съдебни дела на първа инстанция (Q91)

	2010	2012	2014	2016	2018	2010	2012	2014	2016	2018
ALB	93%	97%	100%	99%	98%	173	192	171	159	172
AND	99%	95%	103%	NA	NA	189	264	460	NA	NA
ARM	101%	103%	75%	94%	101%	163	168	230	188	194
AUT	100%	101%	103%	102%	101%	129	135	130	133	138
AZE	98%	100%	99%	98%	99%	43	52	33	25	51
BEL	NA	NA	98%	102%	112%	NA	NA	NA	NA	NA
BIH	94%	116%	114%	115%	126%	826	656	603	574	483
BGR	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
HRV	102%	95%	113%	118%	112%	462	457	380	364	374
CYP	84%	NA	NA	NA	NA	513	NA	NA	NA	NA
CZE	103%	99%	105%	110%	102%	128	174	163	153	149
DNK	102%	109%	102%	101%	95%	182	165	177	176	207
EST	98%	112%	104%	98%	101%	215	167	125	139	143
FIN	93%	103%	105%	125%	102%	259	325	289	252	273
FRA	98%	99%	94%	99%	96%	279	311	348	353	420
GEO	96%	102%	93%	77%	91%	94	62	100	242	274
DEU	102%	100%	100%	103%	97%	184	183	198	196	220
GRC	79%	58%	113%	99%	86%	190	469	330	610	559
HUN	102%	105%	104%	98%	116%	160	97	144	159	151
ISL	NA	NA	NA	NA	54%	NA	NA	NA	NA	NA
IRL	NA	NA	56%	59%	63%	NA	NA	NA	NA	NA
ITA	118%	131%	119%	113%	103%	493	590	532	514	527
LVA	86%	118%	98%	107%	103%	315	241	255	217	236
LTU	102%	101%	97%	98%	104%	55	88	97	88	84
LUX	139%	173%	97%	100%	101%	200	73	103	91	94
MLT	89%	114%	101%	107%	93%	849	685	536	432	440
MDA	95%	100%	97%	97%	104%	110	106	127	140	143
MCO	76%	117%	109%	99%	93%	743	433	347	372	372
MNE	92%	102%	84%	98%	105%	271	254	298	267	229
NLD	NA	NA	99%	101%	101%	NA	NA	132	121	110
MKD	95%	131%	117%	95%	101%	259	175	132	223	179
NOR	101%	100%	97%	102%	101%	158	160	176	161	176
POL	95%	89%	99%	99%	92%	180	195	203	225	273
PRT	102%	98%	NA	112%	109%	417	369	NA	289	229
ROU	90%	99%	109%	102%	103%	217	193	146	153	157
RUS	100%	99%	98%	102%	100%	13	40	37	42	50
SRB	92%	116%	92%	94%	110%	316	242	359	315	225
SVK	98%	82%	92%	132%	131%	364	437	524	130	157
SVN	99%	101%	109%	106%	110%	315	318	270	280	283
ESP	93%	100%	98%	103%	87%	314	264	318	282	362
SWE	98%	99%	104%	99%	97%	187	179	157	164	166
CHE	100%	100%	101%	101%	100%	132	127	116	107	111
TUR	NA	115%	96%	86%	98%	NA	134	227	399	307
UKR	104%	106%	102%	97%	97%	52	70	68	96	129
UK:ENG&WAL	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
UK:NIR	NA	NA	NA		NA	NA	NA	NA	..	NA
UK:SCO	NA	85%	85%	79%	81%	NA	NA	NA	NA	NA
ISR		101%	102%	97%	100%		340	334	333	315
KAZ					98%					32
MAR				103%	101%				86	75
Average	98%	104%	100%	101%	99%	267	243	238	232	233
Median	98%	101%	100%	100%	101%	195	188	188	192	201

Фигура 5.10 Промени в броя на първоинстанционните граждански и търговски съдебни дела, висящи към 31 декември (Q91)

Развитието на висящите дела в края на годината разкрива как решенията на съдилищата са повлияли на изоставането, което е причинило натрупването или намаляването му. Фигура 5.10 показва вариации в броя на висящите дела от 2010 до 2018 г. и от 2016 до 2018 г. Като цяло 49% от държавите и ФЕ намаляват последователно изоставането си през двата наблюдавани периода, докато 28% увеличават изоставането си през разглежданите години. Останалите държави и ФЕ нямат налични данни за анализ.

Освен **Грузия** като външен участник, особено високи увеличения (над 100%) се регистрират в **Армения, Азербайджан и Полша**.

Според коментари, предоставени от **Грузия**, основната причина за толкова високи цифри е увеличаването на постъпващите дела, не последвано от увеличаване на броя на съдиите. В резултат на многобройни реформи в сектора на правосъдието броят на постъпилите дела се е увеличил пет пъти от 2010 до 2018 г. (от 0,43 на 1,94 дела на 100 жители). В **Армения** натрупаният брой дела се е утроил, а в **Азербайджан** - два пъти. Независимо от това нито една от тези държави не е генерирала изоставания, значително по-високи от европейската медиана от 1,2 висящи дела на 100 жители. 1,3 дела на 100 жители са останали висящи в края на 2018 г. в **Грузия**, 1,5 в **Армения** и 0,3 в **Азербайджан**.

Въпреки това има значително повече държави и ФЕ със забележими подобрения в намаляването на изоставането и през двата представени периода. Това са **Босна и Херцеговина, Хърватия, Чехия, Естония, Финландия, Унгария, Италия, Латвия, Литва, Монако, Португалия, Словашката република и Словения**. Другите държави и ФЕ са постигнали смесени, но като цяло задоволителни резултати като **Дания**, която е намалила броя на висящите дела с 30% от 2010 до 2018 г. Все пак е отчетено увеличение от 11% от 2016 до 2018 г. По същия начин **Северна Македония** отчита намаление от 45% за по-дългия период, докато през последните два цикъла висящите дела са се увеличили с 9%..

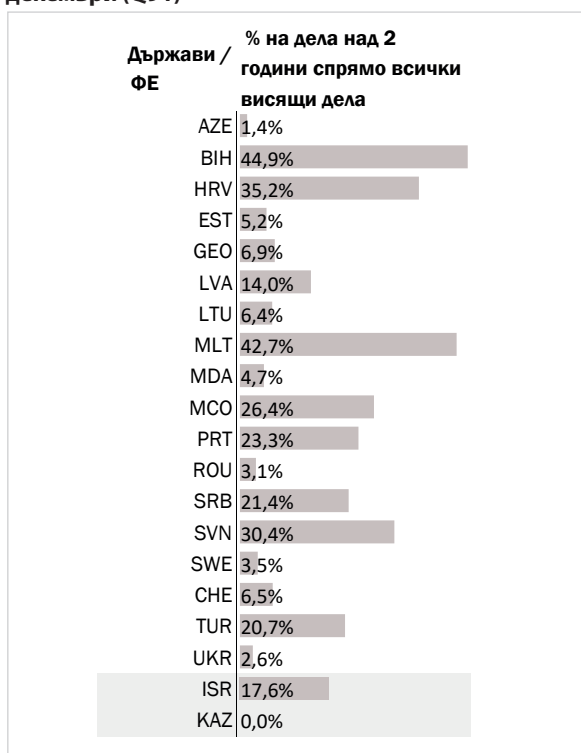
Съдебни разводи, уволнения от работа и дела по несъстоятелност като специфични категории първоинстанционни граждански и търговски съдебни дела

Данните, отнасящи се до три специфични категории граждански дела, съдебни разводи, уволнения по трудово правоотношение и дела за несъстоятелност, позволяват по-добро разбиране на натовареността на европейските съдилища, както и по-практично сравнение на цифрите. Европейските първоинстанционни съдилища поддържат предимно стабилен DT на спорни дела за развод през последните пет цикъла. Времето за разглеждане, изчислено за 2018 г., е 162 дни или 39 дни по-кратко от общата медиана на гражданските и търговските съдебни дела. DT по делата за уволнение по трудово правоотношение

се е увеличил значително от 2010 до 2018 г., от 223 на 276 дни или 75 дни по-дълго от средната стойност на гражданските и търговските спорни дела. Независимо от това, резултатите за 2018 г. идват като подобрение след 285 дни през 2016 г. Обратно, времето за разпореждане по дела за несъстоятелност намалява с 26 дни през 2018 г. в сравнение с 2010 г. - достига 297 дни или 96 дни над медианата за граждански и търговски съдебни дела.

Висящи първоинстанционни граждански и търговски съдебни дела, по-стари от две години

Фигура 5.11 Първа инстанция, процентът от дела над 2 години спрямо всички висящи дела 31 декември (Q91)

Въпреки че увеличаването на изоставането е проблем, има още един съществен аспект: съотношението на висящите дела, по-стари от две години от датата, в която делото е постъпило в първоинстанционния съд. Данни по този въпрос са налични в 19 държави и ФЕ и две държави-наблюдатели. В осем държави и ФЕ, **Босна и Херцеговина, Хърватия, Малта, Монако, Португалия, Сърбия, Словения и Турция**, делата на възраст над две години заемат над една пета от висящите дела.

Най-ниският процент на дела над две години е 1,4% в Азербайджан. В Казахстан изглежда няма дело по-старо от две години.

Делът на делата над две години се увеличава в някои държави и ФЕ, като **Хърватия, Естония, Грузия, Монако, Словения и Сърбия**. Очаквано, докато броят висящи се увеличи в **Грузия**, за всички държави и ФЕ делът на висящите дела, по-стари от две години, се увеличи от 1,9% през 2016 г. на 6,9% през 2018 г. Въпреки това, липсата на данни относно въпросните категории дела предотвратява по-задълбочен анализ

Все пак наличните данни не разкриват много. Юрисдикциите с висок CR могат да разрешат много нови случаи доста бързо и да предадат по-старите и евентуално по-сложни на онази част от работното им натоварване, която може да отнеме много време, за да ги разрешава. За да се установи дали делото е такова, трябва да бъдат разследвани структурата и продължителността на тези дела и как съдилищата подбират делата за разрешаване.

Примери за разследвания

Сърбия стартира своята встъпителна програма за награди на съдилищата, предназначена да мотивира първоинстанционните съдилища да подобрят своята ефективност и производителност при разглеждане на дела през 2016 г. През встъпителната година бяха присъдени две категории награди: най-значителното подобрение на намаляването на изоставанията и най-голямото подобрение брой разрешени дела на съдия. Като се фокусира върху наградите за „най-усъвършенствани играчи“, програмата има за цел да мотивира съдилищата с по-ниска ефективност да увеличат последователността на съдебните служби и да повишат средните резултати в съдебната система. През 2017 г. Азербайджан интегрира научни принципи в съдебните дейности, обхващащи времето, ефективността на разходите / производителността и качеството. Един от ефектите от тези усилия беше подобряване на управлението на съда, което доведе до активна роля на председателя на съда и съдиите. През 2017 г. Общинският съд в Сараево, Босна и Херцеговина, прие набор от насоки за хармонизираното прилагане на процесуални правила. Тези насоки се основаваха на анализа на съществуващите проблеми при прилагането на Закона за гражданското производство на Федерация Босна и Херцеговина.

Първоинстанционни Административни дела

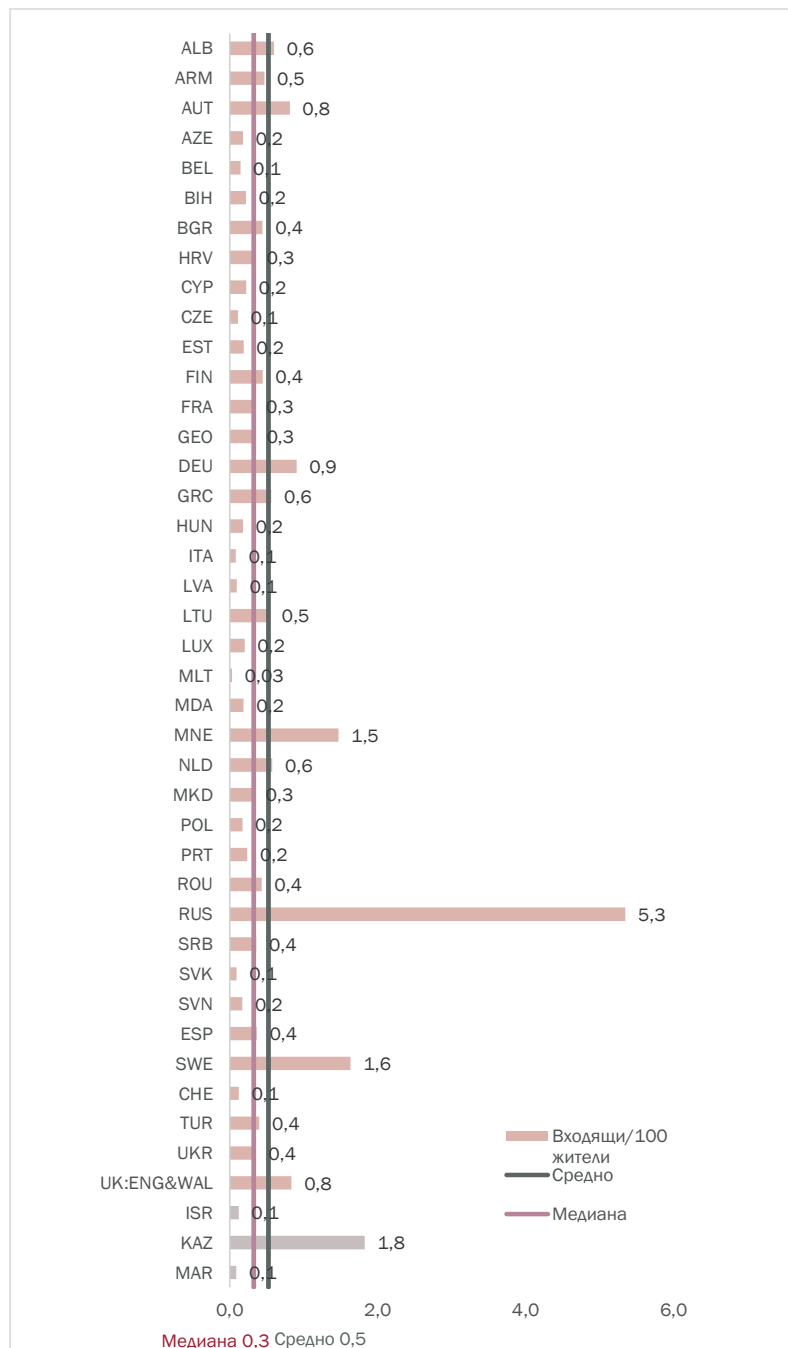
При административните дела една от страните в спора винаги е публичен орган. В много държави административното право се разглежда отделно, в специализирани административни трибунали или звена в съдилища с обща компетентност.

Натовареността на съдебните служби по административни дела

Броят на постъпилите административни дела на 100 жители обикновено е далеч по-нисък, отколкото при другите видове дела, разгледани в тази глава. От 37 държави и ФЕ, които са предоставили данни, само **Черна гора, Руска федерация и Швеция** са докладвали над 1,0 входящи дела на 100 жители. Интересното е, че Черна гора и **Швеция** са изправени пред значително увеличение в сравнение с предишния цикъл, с повече от 50% в **Черна гора** и почти 100% в **Швеция**. **Черна гора** съобщи, че увеличението е причинено от конкретни дела, заведени от майки на три или повече деца, след като правителството решило да прекрати правата им на месечно обезщетение. В същото време **Швеция** заяви, че всички административни дела се увеличават, особено случаите, свързани с търсещите убежище и правото на влизане и престой на чужденци. Шест държави и ФЕ са докладвали от 0,5 до 1,0 входящи дела, докато останалите 29 са входирали по-малко от 0,5 административни дела на 100 жители през 2018 г.

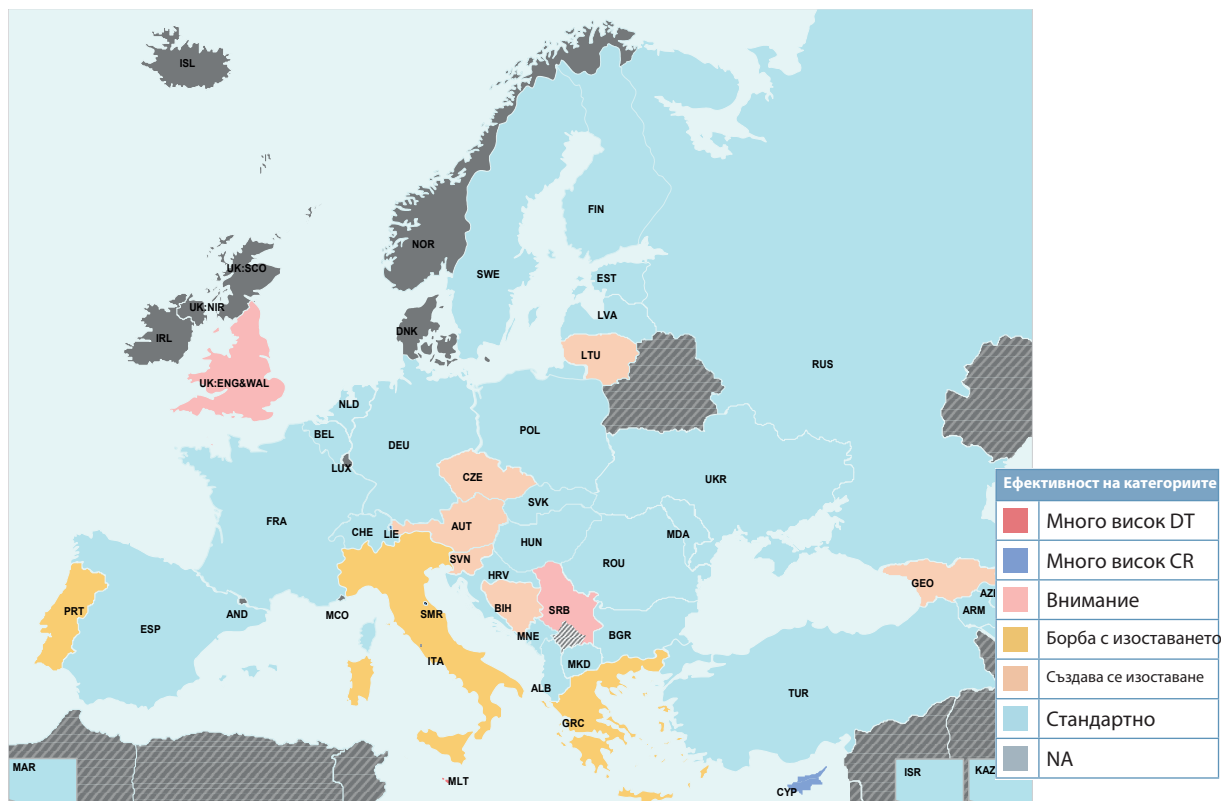
Показатели за изпълнение по административните дела

Фигура 5.12 Входящи първоинстанционни административни дела на 100 жители през 2018 г. (Q91)

Общо 38 държави и ФЕ предоставиха данни, въз основа на които беше възможно да се изследват както CR, така и DT през 2018 г. Чрез нанасянето на тези показатели за ефективност на карта 5.13 е възможно да се прецени дали държавите и ФЕ са в състояние да се справят с размера на входящите им административни дела навреме. Държавите и ФЕ, за които данните не са налични или в които административни дела не се разглеждат от първоинстанционните съдилища, са оцветени в сиво.

Карта 5.13 Процент на CR спрямо DT за първоинстанционни административни дела през 2018 г. (Q91)

Почти три четвърти от държавите и ФЕ попадат в категорията на стандартната ефективност, изобразена на карта 5.13 в светло синьо, което означава, че постигнатият CR е между 95% и 200% и тяхният DT не надвишава две медианни стойности.

Приблизително една трета от държавите и ФЕ са произвели най-благоприятния CR от 100% или по-висок и DT под изчислената европейска медиана от 248 дни. Сред тези 12 държави и ФЕ няма значителни отклонения или екстремни стойности на анализирания показател. Задоволителни CR, но до известна степен по-високи DT (все още под стойността на две медиани) се отчитат в **Северна Македония** (281 дни), **Испания** (331 дни), **Белгия** (370 дни) и **Черна гора** (401 дни).

Гърция, Италия и Португалия произвеждат CR над 100%, но техният DT е особено висок, съответно 601, 889 и 982 дни. Въпреки това, в сравнение с предишния цикъл и данните за 2016 г., само в **Португалия** DT се увеличава. Останалите две държави постигнаха значителен напредък в намаляването на DT.

Австрия, Босна и Херцеговина, Чехия, Грузия, Литва и Словения създаваха изоставане, но все пак успяха да постигнат приемлив DT. Въпреки че тази ситуация все още не е обезпокоителна, ако натрупването на неразрешени дела продължава, вероятно DT на административните дела само ще нараства. Например в **Австрия**, CR от 90%, най-вероятно ще доведе до допълнително нарастване на DT от 449 дни. **Великобритания - Англия и Уелс** докладват

комбинация от нисък CR (89%) и висок DT (497 дни), което прави цялостната му ефективност неблагоприятна. **Малта** отчете най-високия DT от 1 057 дни. Въпреки че това е особено високо, тенденция на понижаване през годините предполага значителен напредък, както е изяснено в следващия раздел.

Еволюция на показателите за изпълнение при административни дела

Фигура 5.14 илюстрира развитието на показателите CR и DT за административни дела от 2010 до 2018 г. по държави и ФЕ в зависимост от наличността на данни.

Половината от държавите и ФЕ (52%) са подобрили своите CR в двата анализирани периода, от 2010 до 2018 г. и от 2016 до 2018 г. Едновременно с това CR от 29% от държавите и ФЕ варират, докато 19% отчитат намаляване в CR.

По отделно, CR се променя през годините в повечето държави и ФЕ и тези вариации бяха твърде често значителни. Например в **Литва** 89% са отчетени през 2014 г., 144% през 2016 г. и 88% през 2018 г. В **Румъния** 78% през 2012 г. се увеличават до 161% през 2014 г. и след това намаляват до 92% през 2016 г., докато във **Великобритания - Англия и Уелс** 85% постигнато през 2012 г. скочи до 192% през следващия цикъл и след това отново намалю до 90%. За разлика от тях, **Руската федерация и Израел** поддържаха стабилността си на 100% от 2012 до 2016 г. (данните за други години не бяха налични).

■ **Армения** намали своя DT с 47% за пет цикъла, достигайки 119 дни през 2018 г., **Кипър и Гърция** подобриха своя CR, което доведе до значително намаляване на DT, съответно с 64% и 77%. **Италия** отчете много висок CR, вариращ от 316% през 2010 г. до 136% през 2018 г., което доведе до намаляване на DT, но не толкова съществено, колкото можеше да се очаква - от 1037 дни през 2010 г. до 889 дни през 2018 г.

■ В 15 държави и ФЕ CR и DT са стабилни и постоянно показват задоволителни резултати през последните пет цикъла. Това са **Азербайджан, България, Естония, Финландия, Франция, Грузия, Германия, Унгария, Република Молдова, Холандия, Полша, Швеция, Швейцария, Турция и Украйна. Руската федерация** отчете най-ниския DT, вариращ от шест до 13 дни.

■ **Хърватия и Северна Македония** демонстрираха значителни подобрения в DT - 825 дни, отчетени в **Хърватия** през 2010 г., спаднаха до 197 дни, докато 797 дни в **Северна Македония** спаднаха до 281 дни. За разлика от тях, **Португалия и Сърбия** отчетат доста висок DT съответно от над 900 дни и над 700 дни, но данните за **Португалия** не са били налични за всички цикли.

■ **Черна гора, Словашката република, Словения и Обединеното кралство - Англия и Уелс**, увеличиха своя DT значително през двата разглеждани периода, надвишавайки 400 дни през 2018 г.

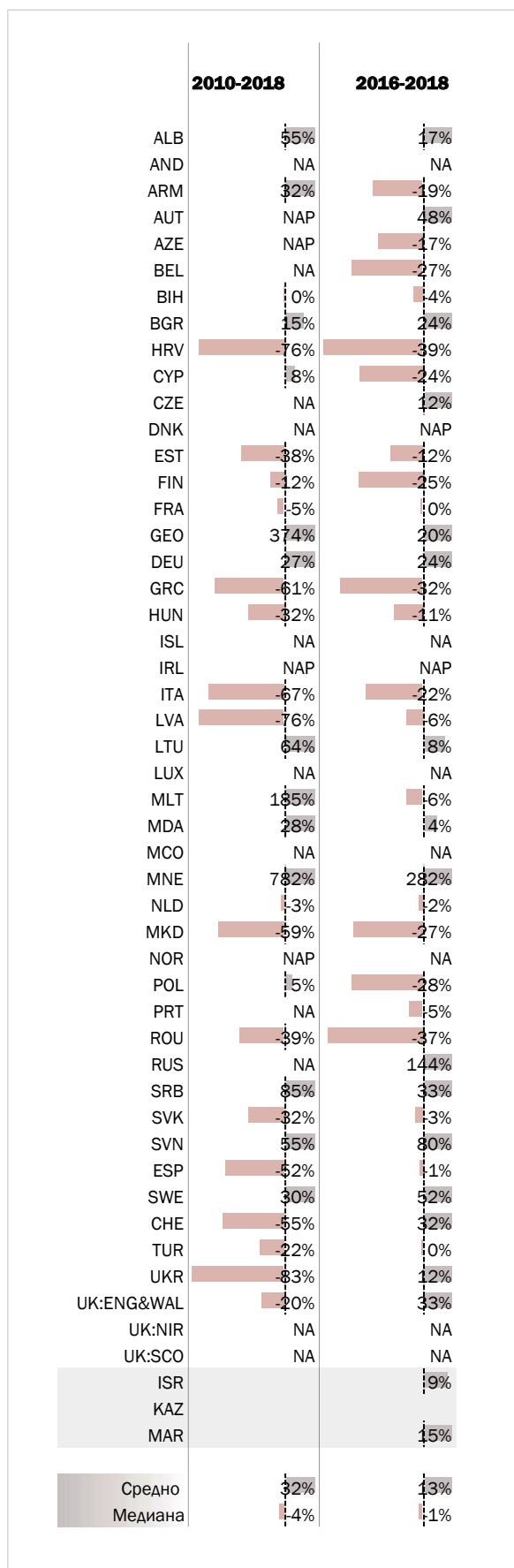
■ За по-точни заключения, тенденциите в развитието на CR и DT на административните дела трябва да бъдат разгледани в комбинация с обема на висящите дела.

Фигура 5.14 Развитие на CR и DT на първоинстанционните административни дела (Q91)

	2010	2012	2014	2016	2018	2010	2012	2014	2016	2018
ALB	83%	91%	88%	98%	99%	264	287	74	115	90
AND	131%	93%	90%	90%	NA	222	429	517	NA	NA
ARM	89%	94%	155%	109%	118%	223	294	128	242	119
AUT	NAP	NAP	NAP	91%	90%	NAP	NAP	NAP	380	449
AZE	NAP	96%	102%	91%	98%	NAP	103	75	105	76
BEL	NA	NA	88%	121%	119%	NA	NA	625	429	370
BIH	83%	105%	90%	118%	94%	380	326	379	339	393
BGR	98%	92%	101%	104%	100%	113	150	124	108	112
HRV	108%	41%	86%	109%	116%	825	523	426	319	197
CYP	74%	74%	103%	113%	219%	1.340	1.270	1.775	1.582	487
CZE	NA	NAP	91%	80%	88%	NA	NAP	415	421	412
DNK	NA	NAP	NAP	NAP	NAP	NA	NAP	NAP	NAP	NAP
EST	91%	106%	90%	106%	100%	146	108	141	108	119
FIN	99%	101%	97%	79%	112%	238	248	280	279	235
FRA	107%	107%	96%	99%	98%	338	302	305	314	285
GEO	108%	113%	102%	108%	94%	36	213	130	101	185
DEU	96%	102%	100%	92%	97%	373	354	367	375	435
GRC	80%	143%	NA	148%	164%	2.003	1.520	NA	1.086	601
HUN	96%	108%	92%	100%	102%	202	147	148	109	109
ISL	NA	NA	NA	NA	NAP	NA	NA	NA	NA	NAP
IRL	NAP	NAP	NAP	NAP	NAP	NAP	NAP	NAP	NAP	NAP
ITA	316%	280%	156%	153%	136%	1.037	886	984	925	889
LVA	103%	130%	144%	95%	105%	439	300	155	228	248
LTU	83%	98%	89%	144%	88%	160	144	310	72	129
LUX	93%	70%	94%	98%	86%	172	NA	NA	NA	NA
MLT	29%	40%	149%	114%	91%	2.758	1.457	1.408	1.464	1.057
MDA	92%	105%	104%	104%	106%	165	126	186	155	205
MCO	NA	NA	NAP	NA	NAP	NA	NA	NAP	NA	NAP
MNE	99%	87%	91%	88%	104%	119	210	202	240	401
NLD	107%	98%	99%	95%	95%	159	163	171	178	200
MKD	65%	112%	113%	94%	114%	797	317	347	370	281
NOR	NAP	NAP	NAP	NA	NA	NAP	NAP	NAP	NA	NA
POL	95%	100%	97%	103%	105%	121	112	139	143	118
PRT	NA	NA	NA	112%	111%	NA	NA	NA	911	928
ROU	71%	78%	161%	92%	118%	269	272	179	170	117
RUS	NA	100%	100%	100%	100%	NA	11	7	6	13
SRB	86%	81%	104%	89%	73%	535	497	440	539	745
SVK	102%	47%	125%	112%	96%	66	733	397	203	401
SVN	114%	110%	103%	87%	91%	139	130	112	282	406
ESP	101%	124%	113%	112%	100%	473	427	361	312	331
SWE	88%	105%	103%	94%	97%	190	126	114	115	146
CHE	105%	107%	100%	101%	101%	229	217	225	180	203
TUR	91%	127%	97%	98%	98%	187	132	212	150	177
UKR	96%	130%	99%	87%	101%	65	33	51	138	122
UK:ENG&WAL	85%	85%	192%	90%	89%	384	446	169	383	497
UK:NIR	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	..	NA
UK:SCO	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
ISR		100%	101%	100%	98%		117	99	101	107
KAZ	0%	0%	0%	0%	100%					1
MAR				100%	98%				89	80
Средно	99%	102%	108%	103%	105%	446	372	336	357	323
Медиана	95%	101%	100%	100%	100%	226	272	207	241	241

Фигура 5.15 Изменения в първоинстанционните висящи административни дела към 31 декември (Q91)

И през двата периода, показани на фигура 5.15, 12 държави и ФЕ намаляват обема на висящите дела, докато десет отчитат увеличение. Сред последните **Грузия и Черна гора** отчетоха значително увеличение, което означава, че ефективността на техните юрисдикции по административни въпроси се влошава. Броят на висящите административни дела в тези държави обаче дава много по-добро разбиране на тяхното положение. Въпреки увеличенията, **Грузия** е с 0,16 висящи административни дела на 100 жители, все още е доста под европейската медиана от 0,18. В **Черна гора** са висящи десет пъти повече случаи, отколкото в **Грузия** - 1,68 на 100 жители.

Увеличаването на изоставането е проблем и в **Германия, Словения и Швеция**. В **Австрия** увеличението беше 48% през последните два цикъла. Там, през 2014 г. бяха създадени единадесет административни съдилища, по едно за всяка от деветте провинции (провинции), едно за преразглеждане на решенията на федералните агенции и едно за преразглеждане на административни решения по данъчни въпроси, което обяснява нарастващия запас висящи. С изключение на **Словения**, всички тези държави завършиха 2018 г. с двоен или утроен брой висящи дела на 100 жители в сравнение с европейската медиана. **Германия и Швеция** са изправени пред значително натоваване на административни дела, свързани с лица, търсещи убежище, и правото на влизане и престой за чужденци, което най-вероятно е допринесло значително за увеличаването на висящите дела.

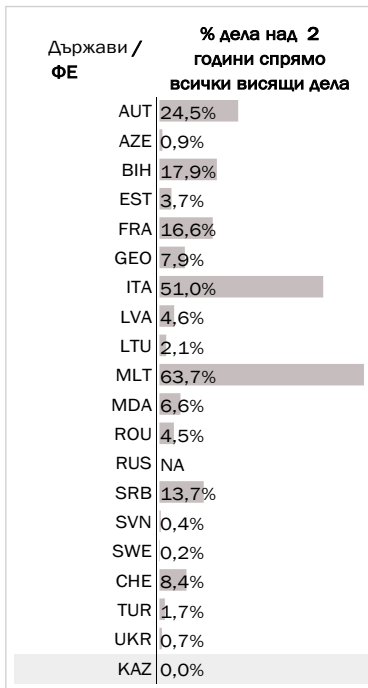
За разлика от това, **Хърватия, Гърция, Италия, Латвия, Северна Македония, Испания, Швейцария и Украйна** се представиха особено добре и намалиха с повече от половина обема на своите висящи дела от 2010 до 2018 г.

Друга група държави и ФЕ са тези с различни резултати. **Сред тях Армения, Кипър и Полша** увеличиха изоставането си за по-дълъг период, но се подобриха през последните две години. В **Швейцария, Украйна и Великобритания - Англия и Уелс** ситуацията беше обратната. Сравнението на броя на висящите дела през 2016 г. и 2018 г. показва увеличение съответно с 32%, 12% и 33%.

Босна и Херцеговина, Франция и Холандия показаха почти незначителни вариации с 0,2 до 0,3 висящи административни дела на 100 жители, почти в съответствие с европейската медиана.

Висящи над две години първоинстанционни административни дела

Фигура 5.16 Висящи първоинстанционни административни дела над две години в първа инстанция (Q91)

■ За по-добро разбиране на състава на висящите дела може да се получи ценна информация от оценката на дела, които са по-стари от две години. В този цикъл на оценка 19 държави и ФЕ и една държава наблюдател предоставиха такива данни - две повече, отколкото в последния цикъл, когато съответните данни бяха събрани за първи път.

■ Най-големият обем административни дела, продължаващи над две години е натрупан в **Австрия, Босна и Херцеговина, Франция, Италия и Малта**.

■ Повечето държави, за които са налични данни както за 2016 г., така и за 2018 г., не показват значителни промени в висящите административни дела над две години. Изключение правят **Малта** и **Швейцария**, които са намалили висящите си дела по дела, по-стари от две години - **Малта** от 71,2% на 63,7% и **Швейцария** от 21,2% на 8,4%.

Случаи, свързани с лица, търсещи убежище, и право на влизане и престой на чужденци

■ Поради нарастващата значимост на тази тема, в предишния цикъл на оценка СЕРЕЈ започна да събира данни за измерване на специфичното въздействие на спорове относно лица, търсещи убежище и правата на чужденците (влизане и пребиваване) върху съдебните системи.

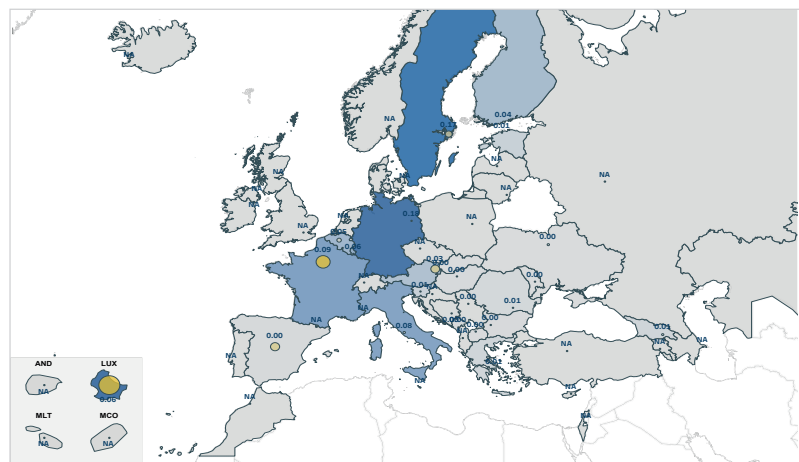
➤ **Случаи, свързани с лица, търсещи убежище** (статут на бежанец съгласно Женевската конвенция от 1951 г. и протокола от 1967 г.). Случаи, в които е подадена жалба или е издадено съдебно решение срещу решението дали да се предостави статут на бежанец или не.

➤ **Случаи, свързани с правото на влизане и престой на чужденци.** Процедури, завършващи със съдебно решение дали да се предостави право на влизане и престой на чужденци. В зависимост от националната система това може да бъде първоинстанционно решение на съдията или въззивна процедура срещу решението на държавната администрация (преди да влезне в съда).

■ В този цикъл на оценка 27 държави и ФЕ предоставиха данни за случаи, свързани с търсещите убежище и правото на влизане и престой за чужденци. За разлика от 2016 г., **Швейцария** не предостави данни в този цикъл, но **България, Черна гора, Руската федерация и Украйна** отговориха за първи път.

■ През 2018 г. участващите юрисдикции са получили 291 443 дела, свързани с лица, търсещи убежище, или с 8% по-малко, отколкото през 2016 г. 183 920 входящи дела, свързани с правото на влизане и престой за чужденци, представляват увеличение от 84%.

Карта 5.17 Входящи дела, свързани с лица, търсещи убежище, и правото на влизане и престой на чужденци (Q101)

■ Както е илюстрирано в карта 5.17, най-засегнатите държави, с над 5000 случая от двата вида дела, взети заедно, продължават да бъдат **Австрия, Белгия, Франция, Германия, Италия, Швеция и Испания**.

■ Най-високият брой на търсещите убежище са 149 593 случая, регистрирани в **Германия**, докато броят на правото на влизане и престой за чужденци не е наличен. Вторият най-голям приток е във **Франция**, която е получила 58 671 дела за търсещи убежище и 79 807 дела за право на влизане и престой на чужденци. **Италия** е получила 48 891 дела за търсещи убежище и 2 224 дела за право на влизане и престой на чужденци.

■ В повечето държави, предоставили данни за сравнението за 2016 - 2018 г., общият брой на случаите на търсещи убежище и на правото на влизане и престой на чужденци е нарастнал. Що се отнася до най-засегнатите държави, входящите дела са скочили в **Австрия** (51%), **Франция** (102%), **Испания** (51%) и **Швеция** (42%), а намаляват в **Белгия** (17%), **Финландия** (62%) и **Германия** (18%).

■ През 2018 г. средната стойност на европейските CR за делата, свързани с лица, търсещи убежище, е 94%, а за правото на престой за чужденци 96%. Тези темпове намаляват в сравнение с резултатите от предишния цикъл съответно с 1 и 4 процентни пункта.

■ Отделните резултати по отношение на CR и DT варират значително между държавите и ФЕ, както и сред двата вида дела в рамките на една държава. И все пак изглежда, че като цяло случаите на правото на влизане и престой за чужденци се решават малко по-ефективно, като се получават по-високи CR и по-ниски DT.

Фигура 5.18 Абсолютни цифри и показатели за изпълнение на дела, свързани с лица, търсещи убежище, и право на престой за чужденци през 2018 г. (Q101)

Държави / ФЕ	Абсолютен брой входящи дела		CR		DT	
	Дела, свързани с търсещи убежище	Дела, свързани с правото на престой за чужденци	Дела, свързани с търсещи убежище	Дела, свързани с правото на престой за чужденци	Дела, свързани с търсещи убежище	Дела, свързани с правото на престой за чужденци
AUT	3.030	31.560	95%	74%	62	588
AZE	NAP	4	NAP	75%	NAP	122
BEL	5.496	7.741	113%	131%	203	520
BIH	29	13	79%	77%	95	110
BGR	217	103	216%	89%	44	79
EST	182	140	98%	101%	14	0
FIN	2.332	2.412	223%	71%	163	431
FRA	58.671	79.807	81%	94%	284	NA
GEO	301	1.809	99%	96%	104	57
DEU	149.593	NA	121%	NA	442	NA
GRC	861	1.281	82%	605%	453	242
HUN	370	611	104%	110%	46	77
ITA	48.891	2.224	86%	128%	534	NA
LTU	NA	502	NA	104%	NA	67
LUX	370	57	100%	96%	NA	NA
MDA	40	155	83%	85%	619	67
MCO	-	-	-	-	..	..
MNE	22	NAP	77%	NAP	107	NAP
MKD	39	1	95%	400%	296	183
ROU	992	90	91%	103%	88	777
RUS	NA	793	NA	82%	NA	87
SRB	40	8	68%	63%	460	219
SVK	97	NAP	94%	NAP	48	NAP
SVN	299	54	94%	135%	72	435
ESP	2.030	33.252	47%	87%	1091	226
SWE	17.006	19.312	103%	96%	275	90
UKR	535	1.991	90%	99%	218	11
KAZ	NA	44.405	NA	100%	NA	0
Средно	12.143	7.663	102%	130%	260	219
Медиана	370	557	94%	96%	183	116

■ В Гърция (605%) и Северна Македония (400%) се забелязва много висок CR, който показва, че има значително намаляване на изоставането в делата по право на влизане и престой за чужденци. За разлика от това, нисък CR при двата вида дела се отбелязва в **Босна и Херцеговина, Република Молдова, Сърбия и Испания.**

■ Изглежда, че съдебната система в **Испания** е особено обезпокоена от нарастващия обем дела, ниския CR и DT от 1 091 дни по делата за търсещи убежище.

■ Германия, като най-обременената държава, подобри CR процента си от 59% през 2016 г. на 121% през 2018 г., но нейният DT се увеличи с 68 дни и достигна 442 дни. Във Франция двойното натоварване на случаите доведе до намаляване на CR, но през 2016 г. няма данни за оценка на промяната в DT.

Вдъхновяващ пример

През 2016 г. съдът в Катания, Италия, като едно от най-засегнатите съдилища по отношение на производствата за убежище, приложи набор от мерки за повишаване на ефективността. Беше направен анализ, фокусиран върху критични въпроси на управлението, разпространени бяха най-добрите практики и укрепени ресурсие. В резултат на това CR беше значително подобрен и DT съкратен.

■ Отделните държави и ФЕ показват огромни разлики в DT на двата вида дела. DT в Румъния за случаите на търсещи убежище е 88 дни, докато за делата по право на влизане и престой за чужденци са отчетени 777 дни. Интересното е, че има десет пъти повече входящи дела на лица, търсещи убежище (992), отколкото делата по право на влизане и престой за чужденци (90). По същия начин Словения получи 299 дела за търсещи убежище, за които представи DT от 72 дни, докато по 54 дела по правото на влизане ■ и престой за чужденци постигна DT от 435 дни.

» Наказателни дела от първа инстанция

■ Наказателните дела в този раздел се разглеждат като всички такива, по които съдия може да наложи санкция, дори ако тази санкция е предвидена в административен кодекс. В този случай те ще бъдат отчетени само веднъж като наказателни дела. Престъпленията, санкционирани директно от полицията или административен орган, не се считат за наказателни дела.

■ За да се разграничат различните видове наказателни дела и да се осигури по-добра съпоставимост между различните правни системи, наказателните дела се класифицират като тежки наказателни дела (тежки престъпления), простъпки и/или леки наказателни дела (леки престъпления) и други наказателни дела. При леките наказателни дела не е възможно да се произнесе присъда, включваща лишаване от свобода. Обратно, тежките наказателни дела са тези, които се наказват с лишаване от свобода (арест и задържане, лишаване от свобода). Често срещаните примери за тежки наказателни дела включват убийства, изнасилвания, организирана престъпност, измами, трафик на наркотици, докато леките престъпления, наред с други, включват специфични категории нарушения на управлението на МПС, нарушения на обществения ред.

■ Съдебното преследване на заподозрени в престъпления е неразделна част от всяка система за наказателно правосъдие. Статутът и организацията на прокуратурата се различават значително в цяла Европа. Независимо от това, всички прокуратури са оправомощени да водят дело по съдебен ред. Този раздел обхваща не само работата на съдилищата, но и прокуратурата като съществена част от наказателното правосъдие.

От тези резултати изглежда, че делата, свързани с правото на влизане и престой на чужденци, са много по-сложни от случаите, свързани с търсещите убежище, въпреки че не е ясно точно защо.

■ **Естония, Грузия, Унгария, Литва и Украйна** отчетоха задоволителни CR и DT както за делата по търсене на убежище, така и по делата по право на влизане и престой за чужденци. Всички останали държави имат по-малко задоволителни резултати.

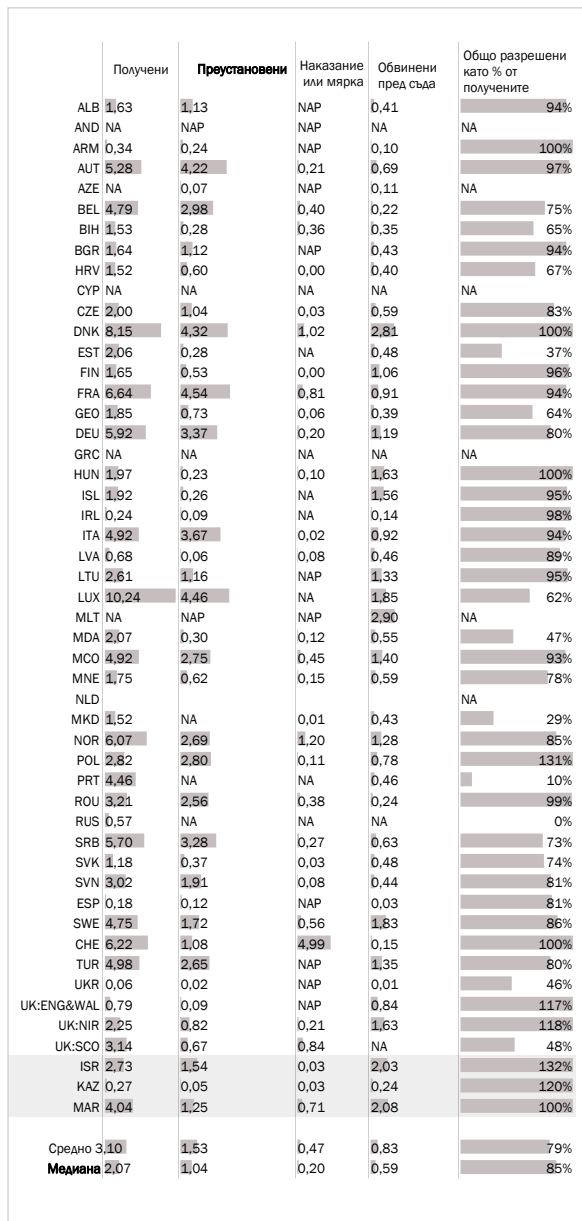
■ В този цикъл 24 държави и ФЕ са успели да разграничат тежките и леките дела. Сред тях само **Австрия и Полша** показват приблизително еднакъв дял и от двата конкретни типа дела. Има повече леки дела в 14 държави и ФЕ (58%), докато осем държави и ФЕ (33%) отчетат по-голям процент на тежки наказателни дела.

■ Тежките наказателни дела са по-сложни и следователно отнемат много време, докато делата за леки престъпления обикновено са по-прости и по-бързи за разрешаване. Следователно, показателите за изпълнение могат да бъдат донякъде подобрени в онези юрисдикции, където делът на делата по леки престъпления е значително по-висок от този на тежките дела. Към това въздействие обаче върху цялостното представяне на съдилищата в областта на наказателното право трябва да се подхожда предпазливо, тъй като дори големи обеми леки дела могат, да причинят задръствания в системата.

Дела, разглеждани от прокурори

Еднакъв ли е обемът на делата в публичните обвинения навсякъде в Европа?

Фигура 5.19 Брой дела, на 100 жители, разглеждани от прокурорите през 2018 г. (Q107)

В този цикъл на оценка на CEPEJ медианата на броя получени дела, от прокурорите на 100 жители, е 2,07. Прокурорите са преустановили 1,04 дела на 100 жители, приключили с наказание или мярка, наложена или договорена от прокурора в 0,20 от тях и 0,59 обвинени пред съда. Средните стойности са малко по-високи от медианите, дължащи се на държави и ФЕ с много високи съотношения на тези случаи, като **Люксембург** с 10,24 получени дела на 100 жители и **Дания** с 8,15.

Тенденциите, показани на европейско ниво, медиана и средно, показват почти непроменени цифри в сравнение с данните за 2016 г., отразяващи стабилна ситуация в повечето държави и ФЕ. Що се отнася до получените дела, участващите държави и ФЕ отчитат много сходни цифри през последните два цикъла. Само **Дания** почти утрои входящия брой дела на 100 жители, от 3,01 през 2016 г. на 8,15 през 2018 г. Този висок ръст през 2018 г. се обяснява с промяна в методологията за представяне на данни в сравнение с по-ранните цикли..

Европейската медиана за общия брой дела, разрешени от прокурора спрямо получени дела, е 85%, докато средният е с 6% по-нисък. И двете цифри представляват спад съответно с 9 и 17 процентни пункта в сравнение с 2016 г.

Има две причини за тези тенденции. Първо, в този цикъл на оценка има по-малко държави и ФЕ с общ процент разрешени дела над 100%. Само **Полша** (131%), **Обединеното кралство- Англия и Уелс** (117%) и **Обединеното кралство - Северна Ирландия** (118%) дадоха такива резултати. На второ място, има повече държави и ФЕ с доста ниски съотношения разрешени спрямо получени дела. През 2018 г. **Босна и Херцеговина, Хърватия, Грузия, Република Молдова и Украйна** постигнаха под 70%, докато през 2016 г. това се случи в **Босна и Херцеговина, Република Молдова и Словения. Хърватия** отчете промяна в методологията си за представяне на данни от 2018 г., която може частично да обясни постигнатия резултат.

Фигура 5.20 Брой дела по процедури за признаване на вина, заведени в съда от прокурора, на 100 жители (Q107-1)

	Общо	Преди съдебната процедура	По време на съдебната процедура
ALB	0,02	0,02	NA
AND	1,52	NAP	NAP
BIH	0,04	0,01	0,03
BGR	0,31	0,15	0,15
HRV	0,01	NA	NA
CZE	0,00	NA	NA
DNK	0,07	NA	NA
EST	0,25	NA	NA
FRA	0,14	NAP	0,14
GEO	0,26	0,17	0,09
HUN	0,06	0,03	0,03
LVA	0,08	0,07	0,00
LTU	0,67	0,67	NAP
LUX	0,00	NA	NA
MDA	0,02	0,01	0,01
MNE	0,05	NAP	NAP
MKD	0,01	0,01	NAP
NOR	0,39	0,39	NAP
POL	0,11	0,11	NA
ROU	0,01	0,01	NAP
SRB	0,09	0,07	0,02
SVK	0,02	0,02	0,00
SVN	0,02	NA	NA
ESP	0,38	0,20	0,18
CHE	4,99	4,99	NAP
UKR	0,00	NA	NA
ISR	0,91	NA	NA
KAZ	0,02	0,01	0,01
Средно	0,37	0,43	0,07
Медиана	0,07	0,07	0,03

Процедурите за признаване на вина са важен инструмент за ефективност в наказателното правосъдие. И все пак данните, показани на фигура 5.20, трябва да бъдат изследвани с особено внимание

По време на този цикъл на оценка 26 държави и ФЕ и двама наблюдатели предоставиха данни за процедурите за признаване на вината.

Европейските медиани, показани на фигура 5.20, показват много сходен общ брой дела на 100 жители в сравнение с данните за 2016 г. (0,08). Като категорията преди съдебните процедури намалява с 0,01 дела, а по време на съдебните процедури намалява с 0,03 дела.

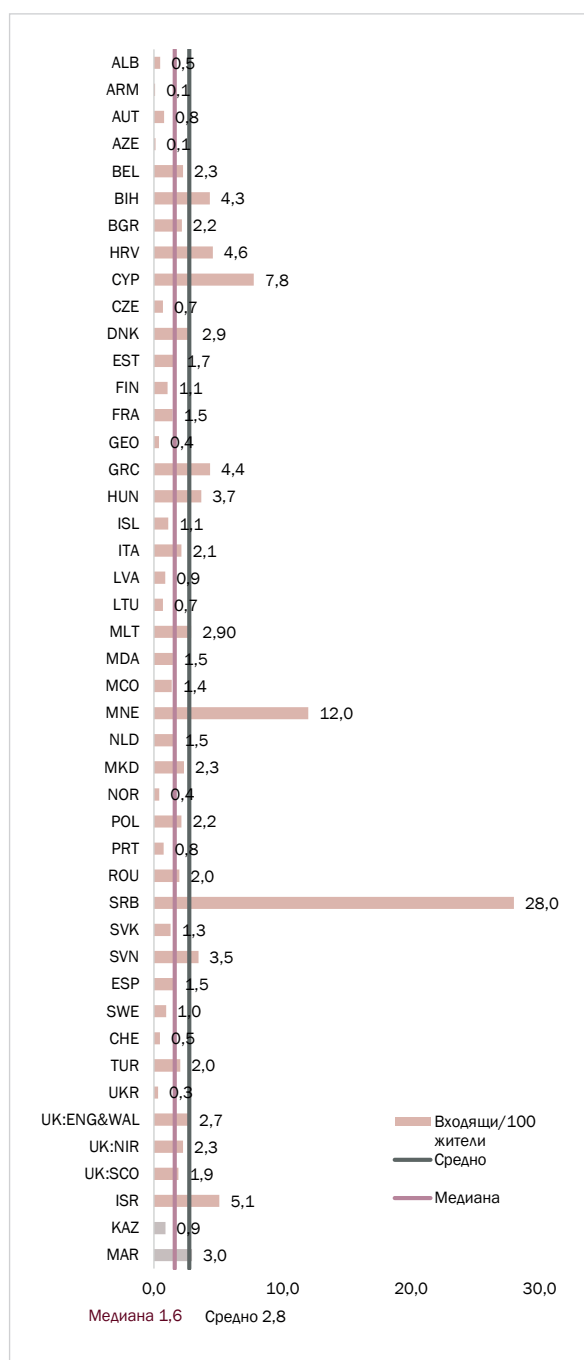
Швейцария остава държавата с най-голям брой процедури за признаване на вината (4,99 дела на 100 жители), което е приблизително пет пъти по-високо в сравнение с **Израел**, държавата с второ най-голямо съотношение (0,91). Обяснението се крие в обикновено ниския процент на престъпност в **Швейцария** и общата склонност на обвиняемите да се справят бързо с процедурата

и да избегнат процеса. Андора, Литва, Норвегия и Испания отчитат забележими, но не толкова високи цифри, 1,52; 0,67; 0,39 и 0,38 случая на 100 жители, съответно.

За разлика от това 16 държави и ФЕ съобщават за много малък брой процедури за признаване на вината, по-малко от 0,1 дела на 100 жители. Сред тях, **Чехия** и **Украйна** отчитат 0,001 случая, **Люксембург** 0,003 случая, **Хърватия**, **Северна Македония** и **Румъния** 0,1 случая и **Сърбия** 0,09.

Натовареност на съда с наказателни дела

Фигура 5.21 Входящи първоинстанционни наказателни дела на 100 жители през 2018 г. (Q94)

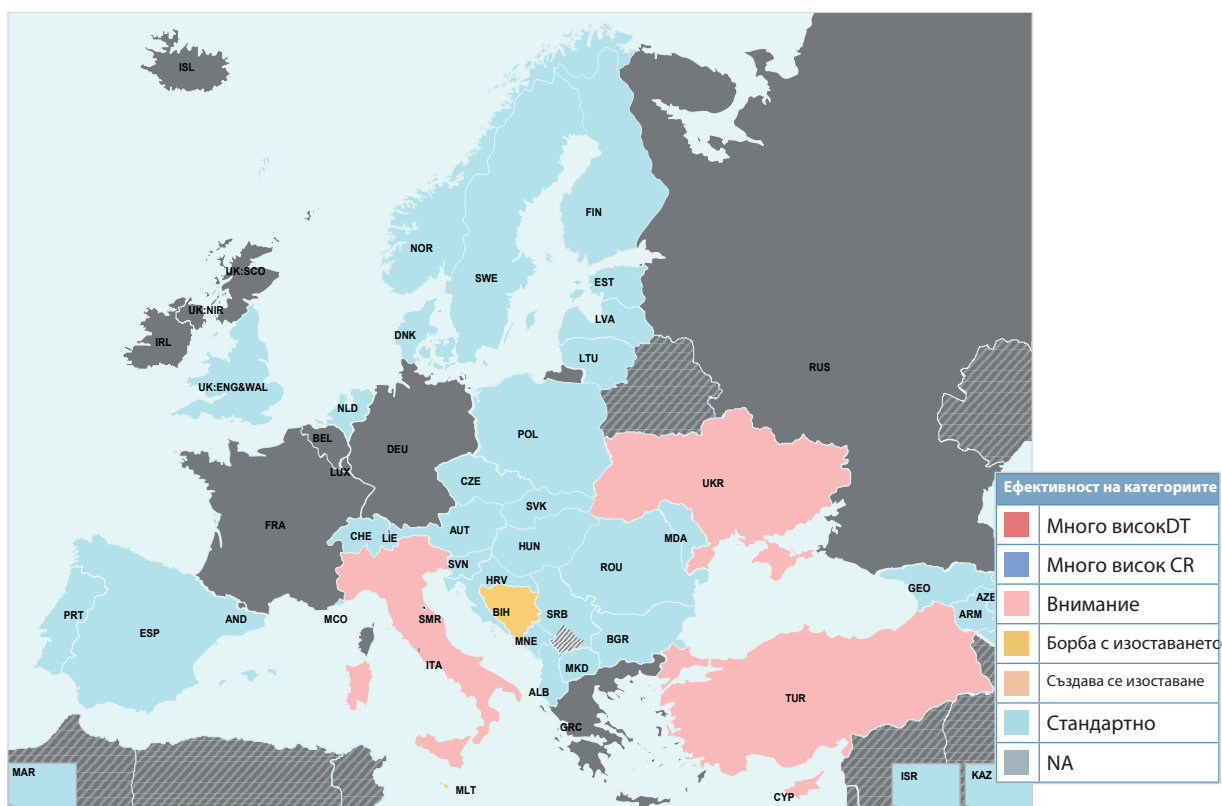
■ През 2018 г. медианата на получените наказателни дела в първоинстанционните съдилища е 1,6 на 100 жители, както през 2016 г. По-голямата част от държавите и ФЕ (63%), отчитат от 1,0 до 5,0 получени наказателни дела на 100 жители, докато при 12 от тях това съотношение е под 1,0.

■ Най-високи нива се отчитат в **Кипър** (7,8 случая), **Израел** (5,1 случая), **Черна гора** (12,0 случая) и **Сърбия** (28,0 случая). В този цикъл **Черна гора** за първи път включи дела за леки престъпления, което доведе до висок скок в натрупаните наказателни дела от 6,2 на 12,0. **Сърбия** добави случаи в новата категория „други“, които увеличиха общия брой от 7 на 28 случая на 100 жители. За разлика от тях **Армения** (0,1 случая), **Азербайджан** (0,1 случая) и **Украйна** (0,3 случая) имат най-малък брой получени дела на 100 жители.

Показатели за ефективност по наказателни дела

■ Карта 5.22 разграничава държавите и ФЕ според способността им да се справят с престъпните дела като ги разрешават своевременно. В зависимост от двата показателя за ефективност, CR и DT, държавите и ФЕ са разделени на шест категории с ефективност, кодирани с цвят.

Карта 5.22 CR спрямо DT на наказателни дела на първа инстанция през 2018 г. (Q94)

■ Над четири пети от 34-те държави и ФЕ, предоставили данни, необходими за изчисляването на двата показателя за изпълнение през 2018 г., попадат в стандартната категория на ефективност, показана в светлосин цвят на Карта 5.22. Това са държави и ФЕ с CR в диапазона от 95% до 200% и DT не по-висока от 244 дни (двукратна медианна стойност). Сред тази група държави и ФЕ най-високият CR от 107% се отчита в **Монако**, където са необходими 80 дни за разглеждане на първоинстанционно наказателно дело. Повечето от тези държави и ФЕ са предоставили данни за CR малко над или под 100%. Вариациите обаче са по-високи при DT. В **Армения** се отчитат 216 дни, докато в **Естония** са необходими 35 дни.

■ **Босна и Херцеговина** и **Малта** със 102% и 103% CR влизат в категорията на ефективността на борбата с изоставането, но и двете държави са изправени пред по-висок от адекватния DT, съответно 293 и 299 дни. Ситуацията е по-сложна в **Украйна**, където CR е 85%, докато DT достига 271 дни. Постигнатото DT в **Украйна** е над стойността на две европейски медиани, но все още е доста под една година. Въпреки това, ниският CR прави вероятността DT да расте през следващите години.

Еволюция на показателите за изпълнение при наказателните дела

Показателите за ефективност на първоинстанционните наказателни дела, като цяло, показват CR по-близо до 100%, по-ниско DT и по-малко вариации в двата показателя в сравнение с гражданските и търговски съдебни дела или административни дела.

Една трета от държавите и ФЕ са увеличили своите CR от 2010 до 2018 и от 2016 до 2018, както се вижда от Фигура 5.23. Една трета намалява CR, докато при една трета постигнатите нива варират през двата периода.

Фигура 5.23 Развитие на CR и DT на първоинстанционните наказателни дела (Q94)

	2010	2012	2014	2016	2018	2010	2012	2014	2016	2018
ALB	NA	NA	NA	100%	98%	NA	NA	NA	108	81
AND	100%	93%	101%	NA	NA	65	271	88	NA	NA
ARM	97%	100%	91%	91%	104%	78	103	135	195	216
AUT	100%	101%	103%	100%	101%	116	115	102	129	120
AZE	99%	101%	100%	99%	101%	50	56	63	70	73
BEL	NA	NA	NA	NA	100%	NA	NA	NA	NA	NA
BIH	105%	102%	101%	107%	102%	345	328	326	301	293
BGR	100%	99%	101%	100%	99%	49	62	74	48	52
HRV	106%	103%	130%	107%	100%	221	201	144	165	147
CYP	90%	91%	112%	108%	96%	254	262	246	304	273
CZE	101%	NA	100%	101%	101%	72	NA	64	67	65
DNK	106%	104%	98%	101%	99%	99	37	47	38	41
EST	144%	94%	97%	102%	98%	60	51	49	35	35
FIN	97%	98%	100%	99%	95%	107	114	121	118	139
FRA	95%	102%	95%	106%	100%	NA	NA	NA	NA	NA
GEO	147%	101%	96%	106%	101%	36	46	65	76	64
DEU	101%	101%	100%	99%	NA	104	104	111	117	NA
GRC	NA	NA	NA	NA	59%	NA	NA	NA	NA	NA
HUN	99%	91%	104%	103%	101%	104	120	62	59	59
ISL	NA	NA	NA	NA	93%	NA	NA	NA	NA	NA
IRL	NA	NA	75%	74%	NA	NA	NA	NA	NA	NA
ITA	95%	94%	94%	107%	98%	329	370	386	310	361
LVA	100%	95%	102%	97%	102%	77	133	133	135	118
LTU	98%	99%	102%	102%	101%	104	72	67	65	54
LUX	80%	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
MLT	96%	99%	99%	101%	103%	331	291	306	294	299
MDA	94%	91%	95%	95%	98%	103	156	102	131	171
MCO	NA	105%	110%	101%	107%	NA	78	81	117	80
MNE	110%	96%	105%	114%	97%	160	174	189	145	199
NLD	98%	95%	101%	106%	101%	89	99	117	128	104
MKD	119%	105%	100%	126%	101%	212	203	155	171	190
NOR	97%	100%	101%	98%	100%	91	60	65	73	70
POL	91%	101%	100%	105%	100%	96	88	99	95	111
PRT	105%	105%	NA	107%	102%	302	276	NA	235	205
ROU	99%	99%	101%	90%	100%	85	72	111	111	98
RUS	NA	99%	100%	101%	NA	NA	36	37	34	NA
SRB	78%	105%	96%	103%	104%	504	387	255	274	132
SVK	102%	101%	103%	106%	102%	168	145	136	63	124
SVN	106%	114%	102%	100%	102%	138	124	123	141	142
ESP	99%	103%	104%	106%	103%	162	136	125	163	170
SWE	98%	101%	100%	98%	96%	135	123	128	133	151
CHE	106%	99%	99%	100%	100%	63	137	113	96	100
TUR	91%	108%	86%	94%	94%	314	226	330	302	303
UKR	99%	103%	100%	89%	85%	95	79	81	166	271
UK:ENG&WAL	NA	102%	98%	103%	101%	NA	73	82	72	75
UK:NIR	NA	NA	NA	NA	98%	NA	NA	NA	..	NA
UK:SCO	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA	NA
ISR		107%	102%	102%	96%		142	115	103	114
KAZ					100%					9
MAR				104%	104%				91	76
Средно	101%	100%	100%	101%	99%	152	146	133	139	144
Медиана	99%	101%	100%	101%	100%	104	120	111	123	122

Представянето на **Албания, Андора, Гърция, Ирландия, Люксембург и Обединеното кралство - Северна Ирландия** е ограничено до един или два цикъла, в които има данни само за CR. DT за наказателни дела са напълно недостъпни. Оскъдните данни за тези държави, имащи нисък CR, вариращ от 59% до 80%, предполагат, че работата на наказателните съдилища може да бъде проблематична. И все пак няма достатъчно информация за спецификите на системите, за да се направят точни заключения.

Австрия, Босна и Херцеговина, Хърватия, Северна Македония, Словашката република и Словения са произвели CR от 100% или повече в продължение на пет последователни цикъла. **Чешката република, Монако, Португалия и Израел** също са успели да представят проценти, надвишаващи 100%, но за тези държави данните не бяха на разположение за всички изследвани години. Република **Молдова** беше единствената държава с CR под 100% през петте цикъла на оценка. Една от причините за това може да бъде увеличаването на постъпващите дела поради приемането на новия Наказателен кодекс през 2014 г., когато бяха въведени нови категории престъпления.

Въпреки че вариациите в DT в повечето случаи не са били значителни, 59% от държавите и ФЕ са увеличили своя DT от 2010 до 2018 г., докато при 41% той е намалял. Подобно съотношение при държавите по отношение на DT се повтаря от 2016 до 2018 г.

Дори в онези държави и ФЕ, които съобщават за намаляване на DT, резултатите най-вече остават в рамките на приемливите. **Армения, Финландия, Република Молдова и Черна гора** са някои от държавите, които останаха в желаната част от спектъра, въпреки нарастващите цифри. Република **Молдова** остана в рамките на приемлив DT въпреки CR, който постоянно е под 100%..

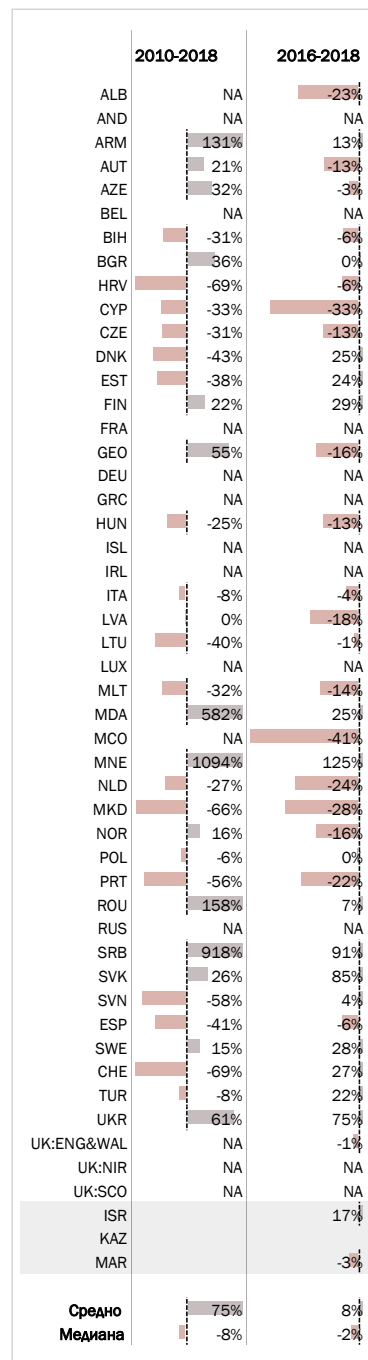
■ Най-високият DT с тенденции към нарастване се отчита в **Италия**. През 2018 г. се отчитат 361 дни, спадане от 32 дни в сравнение с 2010 г. и 51 дни в сравнение с 2016 г. През 2016 г. **Италия** въведе мерки за декриминализация, които доведоха до решаването на много случаи чрез прекратяване, тъй като не се считаха вече за криминални. Това доведе до намаляване на броя на входящите и разрешени първоинстанционни дела през 2018 г. Впоследствие DT през 2018 г. се увеличи, след като съдилищата останаха с по-тежки и сложни дела.

■ **Малта и Турция** също отчитат по-висок DT, около 300 дни през годините, както и **Босна и Херцеговина**. **Турция** заяви, че броят на съдиите в наказателните съдилища е увеличен и са въведени реформи за справяне с този проблем. Постоянният CR, който надхвърля 100% в **Босна и Херцеговина**, доведе до бавен спад на DT, но той все още е един от най-високите сред участващите държави и ФЕ.

■ Най-високият скок се е факт в **Украйна**, където DT е 271 дни през 2018 г., 176 дни по-дълъг от 2010 г. и 105 по-дълъг от 2016 г. Това е свързано с намаляване на броя на разрешените дела след оттичане на съдии в резултат на съдебни реформи, отбелязани по време на предходния цикъл на оценка. И все пак, дори при тези стръмни покачвания, резултатът, записан през 2018 г., е доста под една година.

■ Както вече споменахме, цифрите в някои държави и ФЕ могат да бъдат повлияни от количеството на малките и други наказателни дела в общия брой на наказателните дела. **Хърватия, Словения и Испания** показаха най-високи разлики между DT на общ брой наказателни дела и DT при тежките наказателни дела. През 2018 г. **Хърватия** отчита 609 дни по тежки наказателни дела и 147 по общ брой наказателни дела. В **Словения** се отчитат 308 дни при тежки наказателни дела и 142 дни по общ брой наказателни дела, а в **Испания** 300 дни при тежки наказателни дела и 170 дни по общ брой наказателни дела. В други държави и ФЕ, които предоставят отделно данни за тежки наказателни дела няма такива големи несъответствия.

Фигура 5.24 Изменение при първоинстанционните наказателни дела, висящи на 31 декември

■ Еволюцията на висящите дела разкрива дали изоставането по отношение на тях се увеличава или намалява. Увеличаването на изоставането води до задръстване на съдилища и увеличаване на продължителността на делата. Следователно, повече дела се оказват по-стари от приемливото, което може да доведе до нарушаване на правото на съдебен процес в разумен срок.

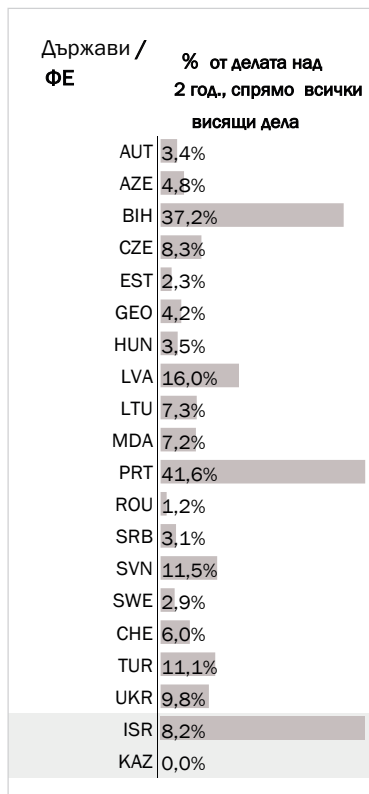
Повече от половината от държавите и ФЕ са намалили изоставането със своите наказателни дела от 2010 до 2018 г. Някои наваксвания са значителни като в **Хърватия, Северна Македония, Португалия, Словения и Швейцария**, които са намалили наполовина висящите си дела. За разлика от това, значително увеличение се наблюдава в **Армения** (131%), **Република Молдова** (582%), **Черна гора** (1 094%), **Румъния** (158%) и **Сърбия** (918%). Но когато се поставят в контекст, се получава по-добро разбиране на тези вариации. Европейската медиана на висящите наказателни дела на 100 жители през 2018 г. е 0,44 (средната стойност е 1,01), **Армения** отчете 0,06 дела, **Румъния** 0,53 дела, **Република Молдова** 0,68 дела и **Черна гора** 6, 37 дела. Както бе споменато, високите цифри в **Черна гора** са резултат от предоставянето на данни за дела по леки престъпления за първи път в този цикъл

Малко по-ниски, но все още забележими увеличения могат да се наблюдават и през двата периода, разгледани на Фигура 5.24 в **Австрия, Азербайджан, Финландия, Словашката република, Швеция и Украйна**. И все пак във всяка държава броят на висящите дела на 100 жители не е по-висок от европейската медиана. Особено подчертани са данните между 2016 и 2018 г. в **Словашката република** (85%) и **Украйна** (75%), но обясненията за това останаха неясни..

Италия и Полша отчетат стабилен брой през двата изследвани периода с вариации по-ниски от 10%. Това обаче означава, че изоставането в **Италия** остава доста високо, докато **Полша** поддържа много по-ниски числа, по-близо до европейската медиана. През 2018 г. **Италия** съобщава за 2,09 висящи дела на 100 жители, докато в **Полша** те са 0,65..

Висящи първоинстанционни наказателни дела продължаващи над две години

Фигура 5.25 Висящи първоинстанционни наказателни дела над две години (Q94)

Сред държавите и ФЕ, които са в състояние да предоставят данни за висящи дела продължаващи над две години, **Босна и Херцеговина и Португалия** отчетат най-висок процент. И двете се различават леко от предишния цикъл на оценка - намалявайки в **Босна и Херцеговина** (с 1,5%) и увеличавайки се в **Португалия** (с 0,9%).

Най-значителното намаляване на висящите дела, над две години, се е случило в **Грузия**, от 11,5% на 4,2%.

В този цикъл няма данни за **Словашката република**, която отчита един от най-високите проценти през 2016 г. (24,0%); така че изследването на развитието там беше невъзможно.

Възможността за разглеждане на структурата на висящите дела разкрива много за ефективността на съда. То дава ценна информация за проблемните области и улеснява тяхното облекчаване.

Случаи на умишлени убийства и грабежи като специфични категории първоинстанционни наказателни дела

СЕРЕЈ събира данни за две специфични категории наказателни дела, умишлени убийства и грабежи. Тези видове дела са лесно сравними сред европейските юрисдикции и по този начин допринасят за по-доброто разбиране на ефективността на съдилищата на държавите и ФЕ.

Европейските първоинстанционни съдилища показва нарастващи времена за случаи на умишлени убийства, от 164 дни през 2010 г. до 249 дни през 2018 г. Въпреки това, числото за 2018 г. представя спад от 30 дни в сравнение с предишния цикъл. Подобни тенденции се откриват и в случаите на грабежи. DT са се увеличи от 135 дни през 2010 г. на 176 дни през 2018 г. Увеличение се отчита и от 2016 до 2018 г., с 32 дни. DT, изчислени за 2018 г. както за случаи на умишлени убийства, така и за грабежи, са повече от двойно по-високи от европейската медиана за наказателни дела.

СЪДИЛИЩА ОТ ВТОРА ИНСТАНЦИЯ

„ Следват ли съдилищата от втора инстанция същите тенденции като първоинстанционните? Има ли съществени разлики между разгледаните видове дела?

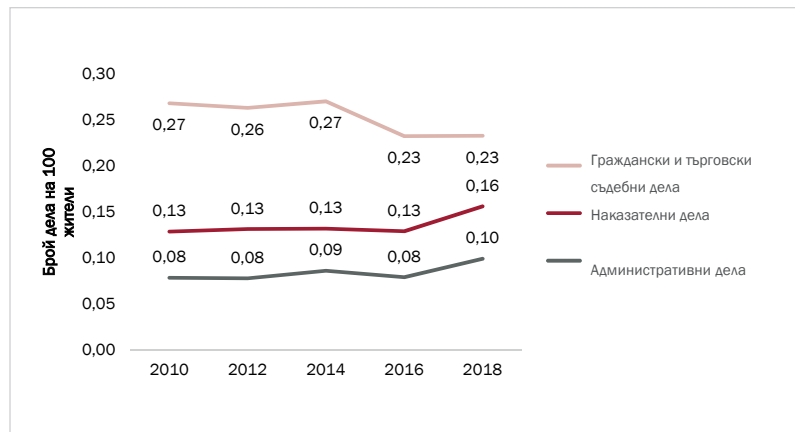
Натовареността с дела на второинстанционните съдилища зависи главно от работата на първоинстанционните съдилища. По-високите проценти на обжалване в първоинстанционните дела водят до повече дела пред втората инстанция. Степента на обжалване не е анализирана в тази глава, тъй като наличните данни са оскъдни. Би било полезно обаче такъв анализ да бъде включен в бъдещите цикли на оценка.

CR на второинстанционните съдилища варира от 95% до 102% през последните пет цикъла на оценка в зависимост от вида на делото. В гражданските и търговските дела средният CR се подобрява през годините, в административните дела варира, докато в наказателните дела той остава стабилен между 99% и 100%.

Входящи дела във второинстанционни съдилища

През 2018 г. медианата на получените дела на 100 жители във второинстанционните съдилища е 0,23 по граждански и търговски съдебни дела, 0,10 по административни дела и 0,16 по наказателни дела. Както е илюстрирано на Фигура 5.26, входящите граждански и търговски съдебни дела са намалели от 0,27 през 2010 г. на 0,23 както през 2016 г., така и през 2018 г. Обратно, от 2016 г. до 2018 г. административните дела са се увеличили от 0,08 на 0,10 на 100 жители, а входящите наказателни дела нарастват от 0,13 на 0,16.

Фигура 5.26 Еволюция на европейската медиана на входящите дела от втора инстанция на 100 жители по вид на делото (Q97 и Q98)

По граждански и търговски съдебни дела през 2018 г. само две държави са получили по 1,00 или повече дела на 100 жители. Това са **Северна Македония** 1,14 и **Румъния** 1,00. **Босна и Херцеговина** и **Хърватия** също поддържат един от най-високите входящи дела с 0,95 и 0,92 случая на 100 жители, съответно. **Дания, Финландия, Ирландия, Швеция и Обединеното кралство** продължават да получават най-малък брой под 0,1 случая на 100 жители.

Много държави и ФЕ съобщават за увеличаване на входящите административни дела на втора инстанция от 2016 до 2018 г. Най-значителното увеличение, е наблюдавано в Турция (от 0,01 на 0,27), Швеция (от 0,34 на 0,45), Армения (от 0,08 до 0,14) и Украйна (от 0,18 до 0,23). Големият ръст в Турция е причинен от създаването на административни

второинстанционни съдилища през 2016 г., които започват да работят в пълен капацитет през 2018 г. В Швеция вероятната причина за увеличението е, както вече беше споменато, делата, свързани с миграцията.

Хърватия, Гърция, Черна гора и Турция са единствените държави, които са получили над 0,50 наказателни дела от втора инстанция на 100 жители през 2018 г. В другия край на спектъра, с по-малко от 0,10 дела на 100 жители, са **Азербайджан, Кипър, Франция, Грузия, Исландия, Люксембург, Малта, Норвегия, Швеция, Украйна и Великобритания - Англия и Уелс**. Значителното увеличение на наказателните дела в **Турция**, от 0,04 през 2016 г. на 0,56 през 2018 г., е причинено от новосъздадени апелативни съдилища през 2016 г., както и при административните дела от втора инстанция. В **Израел** и **Казахстан** натрупаните случаи са малко под средната стойност, съответно 0,12 и 0,10 дела на 100 жители.

Време за разглеждане

■ DT на второинстанционните съдилища, по отношение на граждански и търговски съдебни дела, административни дела и наказателни дела, обикновено са по-ниски, отколкото в първоинстанционните съдилища. Както и на първа инстанция, DT е най-висок по административните дела и най-нисък по наказателни дела.

■ DT на граждански и търговски съдебни дела намаля от 189 дни през 2010 г. на 121 дни през 2016 г. и след това отново се увеличи до 141 дни през 2018 г. Най-обширните вариации са регистрирани в административните дела, при които DT от 233 дни през 2010 г. намалява до 143 дни през 2014 г., скочи до 255 дни през 2016 г. и след това отново спадна през 2018 г. до 209 дни. Тенденциите във второинстанционните наказателни дела съвпадат с тази от първата инстанция. DT от 67 дни през 2010 г. нарасна до 80 дни през 2016 г. и до 104 дни през 2018 г.

Фигура 5.27 Европейско време за разглеждане на второинстанционните съдилища по видове дела (Q97 и Q98)

■ По граждански и търговски съдебни дела приблизително половината от държавите и ФЕ държат своя DT близо до медианата от 2010 до 2018 г. - **Дания, Естония, Грузия, Унгария, Литва, Република Молдова, Северна Македония, Полша, Словения, Швеция, Швейцария и Украйна**. Докато нито държавите, нито ФЕ показваха непрекъснато подобрене, **Босна и Херцеговина и Полша** показват влошаване на DT през последните пет цикъла.

■ По административните случаи **Азербайджан, България, Естония, Грузия, Унгария, Република Молдова, Руската федерация, Швеция и Украйна** никога не са надвишавали европейската медиана през периода, наблюдаван от 2010 до 2018 г. За разлика от това, **Босна и Херцеговина, Кипър, Гърция, Литва, Холандия, Полша и Португалия** варираха в DT, редовно, с доста високи стойности.

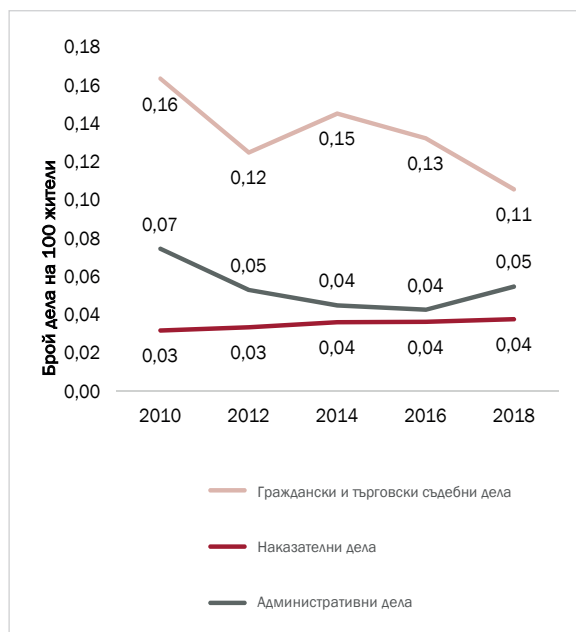
■ По наказателни дела приблизително половината от държавите и ФЕ постигат DT близо до медианата или с по-ниска стойност. Другата половина от държавите и ФЕ варира в резултатите всяка година.

Белгия увеличи своя DT във всеки цикъл от 2010 до 2016 г. (няма данни за 2018 г.). **Хърватия** успя да изостави високия си резултат от 624 дни от 2012 г. и оттогава да го намалява всяка година, достигайки 160 дни през 2018 г. **Франция** увеличава своя DT последователно през последните пет цикъла на оценка, постигайки 310 дни през последния.

Висящи дела към 31. Декември

■ Фигура 5.28 показва развитието на европейската медиана на висящите дела на втора инстанция, на 100 жители. Най-голяма вариация и най-рязък спад се наблюдава при гражданските и търговски съдебни дела, от 0,16 дела през 2010 г., до 0,13 през 2016 г. и 0,11 през 2018 г. Висящите административни дела намаляват от 0,07 през 2010 г. на 0,04 през 2016 г., за да се увеличат отново до 0,05 през 2018 г. Наказателните дела показват минимални вариации, 0,03 дела са висящи през 2010 и 2012 г., като се увеличават до 0,04 през следващите три цикъла.

Фигура 5.28 Еволюция на европейската медиана на висящи дела от втора инстанция, към 31 декември, на 100 жители, по вид на делото (Q97 и Q98)

■ **Чешката република, Германия, Република Молдова, Словения и Украйна** съобщиха за висящ запас, близък до медианата през 2018 г. (0,2 дела над или под медианата) по граждански и търговски съдебни дела. Най-ниските стойности за висящи дела на 100 жители са документирани в **Армения (0,02), Финландия (0,02) и Швеция (0,01)**. **Босна и Херцеговина (1,25)** отчита най-голям брой висящи дела на 100 жители. Този резултат дойде като лек спад след четири цикъла на високи скокове, въпреки че висящите дела все още се удвояват в сравнение с 2010 г. **Италия** намалява своите числа доста последователно, от 0,84 през 2010 г. на 0,63 през 2016 г. и 0,55 през 2018 г.

■ Данните за дяла от дела, по-стари от две години, разкриват кои юрисдикции са по-обременени с по-стари дела, които могат да доведат до нарушения на правото на справедлив съдебен процес. Що се отнася до първоинстанционните съдилища, не всички държави и ФЕ бяха в състояние да предоставят такива данни за 2018 г

■ От 16 държави и ФЕ и двама наблюдатели, предоставили данни за граждански и търговски съдебни дела, **Босна и Херцеговина, Италия и Малта** отчитат най-високи показатели. В **Босна и Херцеговина** 40,2% от висящите дела са заведени преди повече от две години, в **Италия** 44,8% и в **Малта** 45,6%. В **Монако и Хърватия** процентът на делата над две години е незначително по-висок от 10%. В същото време в други държави е значително по-нисък от 10%, например 0,2% се отчитат в **Естония и Словения**.

■ В административните дела **Босна и Херцеговина** отчете най-висок процент на висящи дела над две години в края на 2018 г. - 23,7%. За разлика от това, останалите девет държави и ФЕ, предоставили данни, отчитат цифри, които са под 10%.

■ Сред 17 държави и ФЕ и един наблюдател, предоставили данни за наказателни дела от втора инстанция, само **Италия** ги отчете като значителен дял от 41,5% от всички дела над две години, в края на 2018 г. **Република Молдова и Казахстан** съобщава за нула дела над две години..

■ Натрупаните граждански и търговски съдебни дела от второинстанционни съдилища намаляха, докато наказателните и административни дела се увеличиха. CR бяха стандартни - на около 100%, а DT, като цяло, бяха по-ниски, отколкото в първоинстанционните съдилища. Както и на първа инстанция, DT беше най-висок при административните казуси и най-нисък по наказателните дела. DT по граждански, търговски дела и административни дела варира, докато този по наказателните дела нараства последователно. Висящите дела са намалели при гражданските и търговски съдебни дела. Броят им се запазва по наказателните дела, докато при административните се наблюдава лек спад през 2018 г.

Вдъхновяващ пример

Хърватия рационализира процедурата си за обжалване през 2015 г., като се отдалечи от териториалната юрисдикция, като направи произволното разпределяне на делата задължително (чрез „Системата за управление на делата“) и позволи на окръжните съдилища на втора инстанция да решават жалби по граждански и наказателни дела от всички общински съдилища. Тази реформа намали времето, необходимо за решаване на жалби, изравни натовареността на съдиите и все повече хармонизира прилагането на съдебната практика в съдебната система.

” По-ефективни ли са съдилищата от висша инстанция спрямо тези от по-ниските инстанции? Има ли съществени разлики в зависимост от разгледаните видове дела?

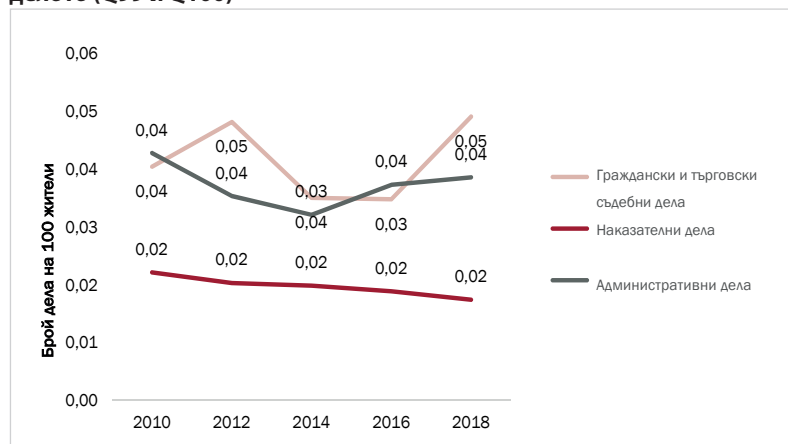
Според методологията на СЕРЕЈ съдилищата от висша инстанция (Върховният съд) принадлежат към третата инстанция. Конкретни юрисдикции могат да бъдат организирани в две инстанции, както е случаят в **Кипър и Малта**. Там за най-висока инстанция се счита втората инстанция (разгледана в предишния раздел).

CR на върховните съдилища варира от 96% до 101% от 2010 до 2018 г. в зависимост от вида на делото. По граждански и търговски дела и наказателни дела медианата на CR се различава леко през годините. Вариациите бяха по-скромни по наказателноправни въпроси, отколкото по граждански и търговски дела. Единствената област, в която CR е трайно малко под 100%, е административното право.

Входящи дела в съдилищата от висша инстанция (Върховен съд)

Както се очакваше, Върховните съдилища получиха най-ниския брой дела на 100 жители. През 2012 г. са отбелязани максимум 0,05 граждански и търговски съдебни дела. За разлика от другите две инстанции, най-ниският брой на входящите дела е свързан с наказателни дела. В същото време гражданските търговски и съдебни дела административните дела редуваха първа и втора позиция, както е показано на Фигура 5.29.

Фигура 5.29 Еволюция на европейската медиана на делата, входящи в съдилищата от висша инстанция, на 100 жители според вида на делото (Q99 и Q100)

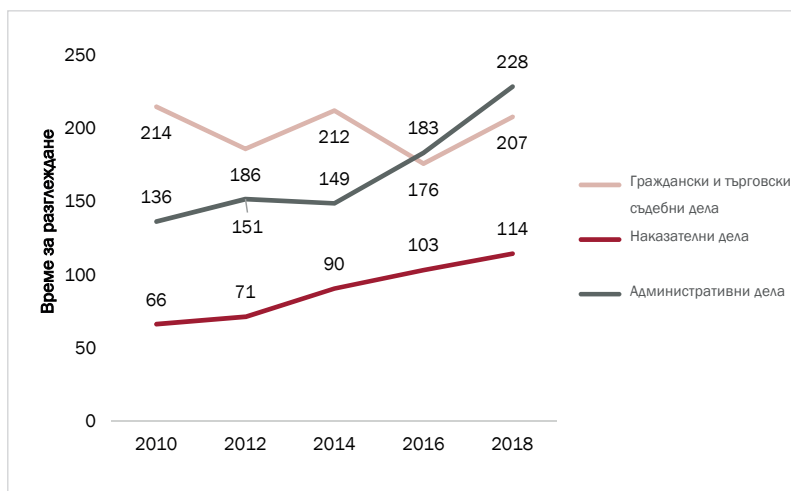
Повечето от юрисдикциите са получили по 0,10 граждански и търговски съдебни дела на 100 жители през разгледаните цикли на оценка. Въпреки това в **Босна и Херцеговина, Република Молдова, Черна гора, Румъния, Турция и Украйна** това число е приблизително двойно или по-високо. В **Босна и Херцеговина** входящите дела са нараснали от 0,15 през 2010 и 2012 г. до 0,20 през 2014 г. и отново са намалели до 0,13 през 2016 г. и 2018 г. Увеличението през 2014 г. е причинено от увеличената активност на съдилищата от по-ниска инстанция за намаляване на изоставането. Тъй като по-ниските инстанции увеличиха броя на решените си дела, бяха извършени повече обжалвания. Намалението през последните два цикъла се дължи на законодателни изменения, които увеличиха финансовия праг за обжалване. В някои национални системи обемът на входящите дела беше доста нисък и стабилен. В **Естония** се получават 0,01 дела на 100 жители всяка година, в Литва 0,02, а в **Швеция** между 0,003 и 0,004. Обратно, **Черна гора** съобщи между 0,19 и 0,35 входящи дела от 2010 до 2018 г., но не е ясно какво конкретно е причинило толкова високи резултати.

Въпреки че има значителни разлики между държавите и ФЕ, това не означава непременно, че страните в някои държави са по-несговорчиви и предпочитат да водят делата си пред Върховния съд. Много зависи от процесуалните правила, които определят кои дела могат да бъдат разглеждани от най-високата инстанция. Например законодателните изменения в **Турция** доведоха до намаляване на мандата на Върховния съд и намаляването на броя на входящите дела при всички анализирани видове дела.

Време за разглеждане

В съдилищата от най-висока инстанция DT по граждански и търговски дела намалява със 7 дни, от 214 през 2010 г. на 207 дни през 2018 г. Що се отнася до административните и наказателните дела, на практика той нараства последователно през последните пет цикъла, както е показано на Фигура 5.30. При административните дела, от 136 дни през 2010 г., се е увеличил на 183 дни през 2016 г. и след това на 228 дни през 2018 г. В наказателните дела DT почти се е удвоил от 66 дни през 2010 г. на 114 дни през 2018 г. Въпреки че съдилищата са склонни да показват най-ефективни стойности на DT по наказателни дела на всички инстанции, общата тенденция на всяка инстанция разкрива постоянно нарастване. Към този момент не е ясно какво е причинило такова влошаване.

Фигура 5.30 DT на Европейските съдилища от най-висока инстанция по видовете дела (Q99 и Q100)

По граждански и търговски съдебни дела **Чешката република** и **Словения** са единствените държави и ФЕ, които са успели да подобрят своя DT във всеки цикъл на оценка. **Чешката република** намали своя DT със 120 дни, от 287 дни през 2010 г. на 167 дни през 2018 г. Забележителното подобрение в **Словения** се дължи на реформата на критериите за допустимост на делата и увеличаването на броя на съветниците, назначени във Върховния съд. DT е намален с 267 дни, от 386 дни през 2010 г. на 119 дни през 2018 г. За разлика от това, в **Италия** DT варира, но остава много висок - 1 266 дни са записани през 2018 г. DT в **Испания** се увеличава всяка година, от 273 дни през 2010 г. до 608 дни през 2018 г., като увеличението спрямо предишния цикъл е 95 дни.

В административните дела **Чешката република**, **Латвия** и **Черна гора** показват стабилен спад на DT. Разликите между тези държави обаче са значителни. През 2018 г. **Чехия** отчита 262 дни, **Латвия** 459 дни, а **Черна гора** 79 дни. Ситуацията в **Гърция** изглежда се влошава и DT от 893 дни през 2016 г. скочи до 1 265 дни през 2018 г. или почти шест пъти повече от медианата. **Монако** почти удвои своя DT от 223 дни през 2016 г. на 438 дни през 2018 г.

Много държави увеличиха своя DT по наказателни дела. **Азербайджан** го утрои от 38 дни през 2010 г. на 122 дни през 2018 г., в същия период **Германия** удвои своя DT от 51 на 107 дни. В **Грузия** 76 дни от 2010 г. се превърнаха в 200 дни през 2018 г. Общият брой на наказателните дела в **Исландия** намалю, защото 75 от тях бяха изпратени на Апелативния съд, когато той беше създаден на 1 януари 2018 г. **Босна и Херцеговина**, **Чехия**, **Унгария**, **Латвия**, **Република Молдова** и **Словашката република** поддържат стабилен DT, под 100 дни, в продължение на пет последователни цикъла на оценка. Един от най-ниските DT, въпреки че нараства, е отчетен в **Черна гора** - 13 дни през 2014 г., 26 дни през 2016 г. и 30 дни през 2018 г.

Висящи дела към 31. Декември

Европейските медиани на висящите случаи на 100 жители са най-ниските и стабилни и при трите анализирани вида дело. По гражданските и търговски съдебни дела медианата е спаднала от 0,03 през 2010 г. до 0,01 през 2012 г. През следващите три цикъла тя се е задържала на 0,02 дела. По административни случаи висящи са 0,02 дела на 100 жители, с изключение на 2012 и 2014 г., когато са докладвани 0,01 висящи дела. Наказателните дела никога не са надвишавали 0,01 на 100 жители.

Някои държави и ФЕ съобщават, че натрупването на висящи дела е много по-голямо от медианата или средната стойност. По гражданските и търговски съдебни дела **Босна и Херцеговина** спря нарастващата тенденция през 2018 г., когато бяха регистрирани 0,10 висящи дела. При същия вид дела **Италия** отчита доста високи и нарастващи числа - от 0,16 през 2010 г. до 0,18 през 2018 г. **Румъния** отчита най-високите стойности - 0,31 граждански и търговски съдебни дела са висящи през 2010 г., 0,41 през 2012 и 0,23 през 2014 г. През последните два цикъла тези стойности намаляват, съответно до 0,07 и 0,09. Законодателните изменения препратиха някои от делата от Касационния съд на апелативните съдилища, което доведе до така значителното намаляване на броя висящи дела във върховния съд в **Румъния**.

Данните относно висящите дела във висши инстанции продължаващи над две години са ограничени, подобно на разделите, обхващащи първата и втората инстанции. През 2018 г. почти половината от висящите дела на граждански и търговски съдебни дела, и административни дела в **Италия** са над две години. Едновременно с това 64% от висящите административни дела в **Гърция** попадат в същата категория. По наказателни дела **Румъния** и **Турция** съобщиха, че почти една трета от висящите им дела продължават над две години.

■ Върховните съдилища демонстрираха трудности при своевременното справяне с натрупаните дела. Техните времена за разглеждане са високи и нарастват през последните пет цикъла на оценка. Времето, необходимо за

разглеждане на делата във върховните съдилища съответства по-скоро на DT на първа инстанция, отколкото на много по-ниското време за разглеждане, постигано в второинстанционните съдилища

Тенденции и заключения

Редица държави и ФЕ са претърпели или понастоящем са в процес на значителни реформи в сектора на правосъдието, които повлияват ефективността на техните системи. Резултатите на тези държави и ФЕ трябва да се наблюдават внимателно и с разбиране на контекста.

Гражданското правосъдие е най-добре представено от гражданските и търговски съдебни дела, тъй като сравнението с допълнителната категория граждански извънсъдебни дела е невъзможно поради изразени различия между националните правни системи.

Административните дела имат тенденцията да показват най-висок коефициент DT, макар и със значителни крайности сред разглежданите държави и ФЕ.

Областта на наказателното право изглежда най-ефективна сред анализирани видове дела. Въпреки че резултатите несъмнено са положителни, те също се влошават с течение на времето в много анализирани държави и ФЕ.

Делът на делата, продължаващи повече от две години, е достъпен за ограничен набор от държави и ФЕ. За тях този показател, не варира във времето.

Последното издание на доклада на Европейската комисия за ефективност на правосъдието (СЕРЕЈ), което оценява функционирането на съдебните системи на 45 държави-членки на Съвета на Европа, както и три държави-наблюдатели към СЕРЕЈ, Израел, Мароко и за пръв път Казахстан, продължава процеса, провеждан от 2002 г., като фокусира съдържанието на доклада върху анализа на европейските тенденции.

В допълнение СЕРЕЈ също така разработи за първи път профили на държави, които представят по синтетичен начин основните данни и показатели, разработени от СЕРЕЈ за всяка участваща държава.

Всички количествени и качествени данни, събрани от националните кореспонденти на СЕРЕЈ, както и придружаващите ги коментари са налични и в динамичната база данни СЕРЕЈ-STAT (<https://www.coe.int/en/web/cepej/dynamic-database-of-european-judicial-systems>).

Разчитайки на методология, която вече е еталон за събиране и обработка на голям брой количествени и качествени съдебни данни, това уникално проучване е замислено преди всичко като инструмент за публична политика, насочена към подобряване на ефективността и качеството на правосъдието.

Целта на СЕРЕЈ, при изготвянето на този доклад, е да даде възможност на създателите на политики, практикуващите правосъдие, изследователите, както и тези, които се интересуват от функционирането на правосъдието в Европа и извън нея, да имат достъп до информацията, необходима за разбиране, анализ и реформа.

www.coe.int

Съветът на Европа е водещата организация на континента по въпросите, касаещи правата на човека. Той включва 47 държави-членки, включително всички членове на Европейския съюз. Всички държави-членки на Съвета на Европа се присъединиха към Европейската конвенция за правата на човека - договор, предназначен да защитава правата на човека, демокрацията и върховенството на закона. Европейският съд по правата на човека контролира прилагането на Конвенцията в страните - членки.

9 789287 187000

<http://book.coe.int>
ISBN 978-92-871-8700-0
32€ / \$64

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE